

DANIEL MIROSZ

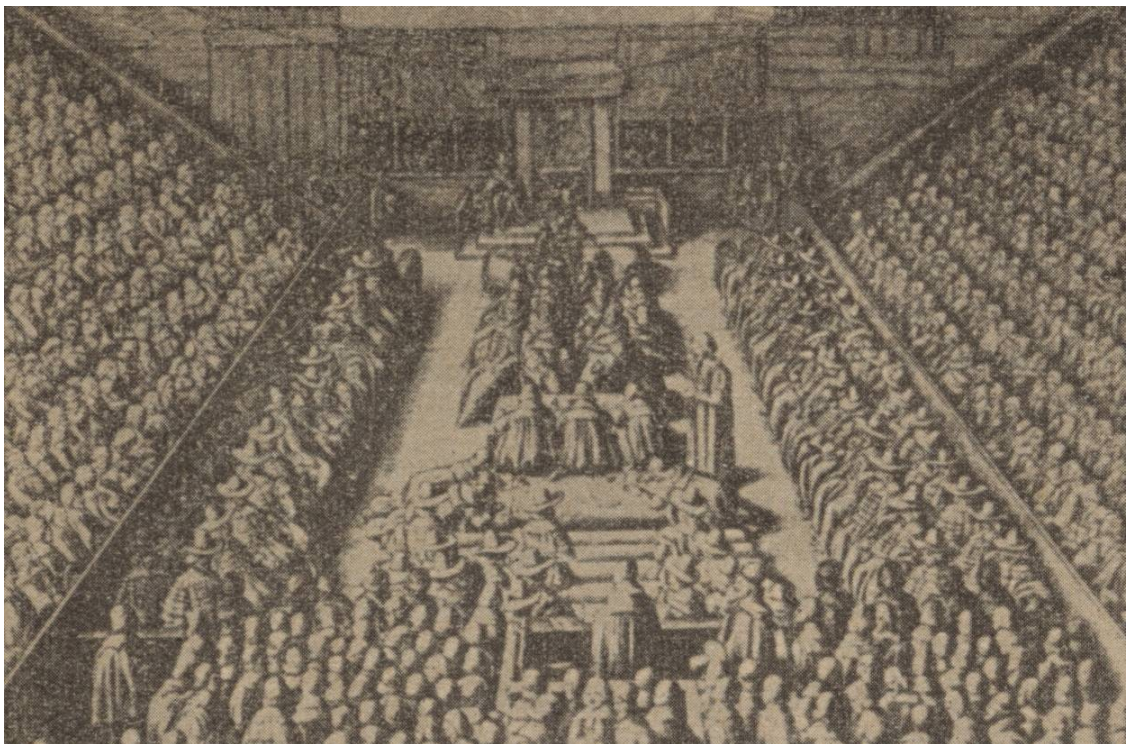
HISTORIA POWSZECHNA

ALMANACH DAT

CZEŚĆ TRZECIA

1492-1799

OD ODKRYĆ KOLUMBA DO ZAMACHU STANU 18 BRUMAIRE'A



Posiedzenie parlamentu angielskiego

DATY KLUCZOWE

1517-POCZĄTEK REFORMACJI.

1519-1522-PIERWSZA PODRÓŻ DOKOŁA ŚWIATA.

1526-BITWA POD MOHACZEM.

1534-I AKT SUPREMACJI W ANGLII.

1545-1563-SOBÓR TRYDENCKI.

1555-POKÓJ RELIGIJNY W AUGSBURGU.

1559-KONIEC WOJEN WŁOSKICH.

1579-UTWORZENIE ZJEDNOCZONYCH PROWINCJI.

1582-KALENDARZ GREGORIAŃSKI.

1598-EDYKT W NANTES.

1618-1648-WOJNA TRZYDZIESTOLETNIA.

1649-1660-REWOLUCJA I REPUBLIKA ANGIELSKA.

1683-ODSIECZ WIEDEŃSKA.

1700-1721-WIELKA WOJNA PÓŁNOCNA.

1721-PIOTR I IMPERATOREM WSZECHROSJI.

1772, 1793, 1795-ROZBIORY POLSKI.

1775-1783-WOJNA O NIEPODLEGŁOŚĆ USA.

1783-PIERWSZE LOTY BALONEM.

1789-1799-WIELKA REWOLUCJA FRANCUSKA.

<p>1492</p>	<p><i>Kapitulacja Gandawy wobec Francji. Śmierć PIERO DELLA FRANCESCO – włoskiego malarza i teoretyka sztuki (12.X.). <u>Odkrycie Kuby i Haiti (Hispanioli) przez KOLUMBA (X.). Śmierć MATHIEU DOLETA – medyka francuskiego (3.XI.). <u>Odkrycie Dominiki przez KOLUMBA i kontrola nad nią (do 1635) – (4.XI.). Wyruszenie „Pinty” PINZONA w drogę powrotną do Europy (22.XI.). Nieudany zamach na FERDYNANDA w Barcelonie (7.XII.). Umowa francusko-angielska w Etaples (13.XII.). „Santa Maria” na rafie na płn. od Hispanioli, założenie pierwszej kolonii europejskiej w Ameryce (osiedle Navidad na Hispanioli, 39 ochotników), pierwsze w historii teatru przedstawienie w przestrzeni zamkniętej (25.XII.). Wyspy Dziewicze pod kontrolą Hiszpanii (do 1632). Założenie arcybiskupstw w Grenadzie, Walencji i Glasgow. Wojna litewsko-moskiewska (do 1494).</u></u></i></p>
<p>1493</p>	<p><i>Odkrycie Martyniki, początek powrotu wyprawy KOLUMBA do Europy (I.), burza na Azorach, zawinięcie „Nini” do Lizbony (4.III.), spotkanie KOLUMB-JAN II, powrót do Palos (15.III.), KOLUMB w Sewilli – sprawozdanie dla pary królewskiej (31.III.), przyjęcie KOLUMBA w pałacu królewskim w Barcelonie (20.IV.), powstanie Casa de Contratacion (Domu Transakcji) w Sewilli (do 1776) – (zarząd nad odkrytymi ziemiami (bp Badajoz JUAN RODRIGUEZ DE FONSECA)) – (20.V.). Pokój między Francją a MAKSYMILIANEM w Senlis (Artois, Franche-Comté, Charolais dla Habsburgów, zachowanie przez Francję Arras, Maçon, Auxerre, Auxonne) – (23.V.). Zamieszki antyżydowskie w Marsylii (30.V.). Bulla papieska „Inter coetera” (przyznanie Królom Katolickim prawa do wszystkich ziem położonych w odległości 100 mil na zachód od Azorów) – (28.VI.). Ostateczne przejście Rousillon przez Aragonię (10.IX.). Początek II wyprawy KOLUMBA składającej się z 17 karawel, początek w Kadyksie (23.IX.), odkrycie Gwadelupy – kontrola (do 1635), Montserrat – kontrola (do 1632), Anguilla – kontrola (do 1650), Antigua i Barbuda – kontrola (do 1628), oraz odkrycie Saint Kitts-Nevis – kontrola (do 1623) – (2.XI.), dotarcie na wyspę Hispaniolę (27.XI.), odkrycie zniszczeń w forcie Navidad (najazd tubylców), budowa nowego fortu na wyspie – „Isabela” (XII.). Początki dwuizbowego sejmku walnego w Polsce (Piotrków). Wzrost znaczenia portu w Antwerpii wskutek zamulenia portu w Brugii. Wojna chłopska w Niemczech (Bundschuh) – (do 1502). Dynastia Askia w Songhaju (do 1591), MOHAMMAD I władcą (do 1529). MAKSYMILIAN I królem Niemiec i arcyksięciem Austrii (do 1519). Ordonans królewski we Francji. XI INKA HUAYNA CAPAC władcą Inków (do 1523).</i></p>
<p>XV - XVI WIEK 1494 - 1559</p>	<p><i>WOJNY WŁOSKIE W EUROPIE (FRANCJA PRZECIW HABSBERGOM).</i></p>
<p>1494</p>	<p><i>Odesłanie „Santa Marii” do kraju przez KOLUMBA z ładunkiem o wartości 30 000 dukatów (I.). Traktat hiszpańsko-portugalski w Tordesillas (przesunięcie linii demarkacyjnej na rzecz Portugalii o dalsze 1350 km na zachód od Azorów, faktyczny podział świata) –</i></p>

	<p>(II.). Użycie określenia „Nowy Świat” w stosunku do nowo odkrytych wysp (PIETRO MARTYR D’ANGHIERA) – (20.X.). Wcielenie Księstwa Zatorskiego do Polski. Opanowanie Wiaźmy i Kozielska przez Moskwę. Założenie uniwersytetu w Aberdeen. Zamknięcie kantoru Hanzy w Nowogrodzie Wielkim (IWAN III). Dyktatura GIROLAMO SAVONAROLI we Florencji (do 1498). Przejęcie majątku zakonu Alcantara przez Kastylię. Wyprawa KAROLA VIII do Italii celem zdobycia Neapolu, wkroczenie do Mediolanu (30.X.), Florencji, wypędzenie Medyceuszy (17.XI.), Rzymu (31.XII.). WALTER VON PLETTENBERG mistrzem inflanckim (do 1535). ALFONS II królem Neapolu (do 1495). LUDWIK SFORZA księciem Mediolanu (do 1499). JAN II księciem Monako (do 1505). YONSAN-GUN królem Korei (do 1506). Krótkie rządy AMDE TSYJONA III w Etiopii, NAOD nowym cesarzem (do 1508). Śmierć HANSA MEMLINGA – malarza niderlandzkiego, GIOVANNIEGO PICO DELLA MIRANDOLI – włoskiego humanisty.</p>
1495	<p>FERDYNAND II królem Neapolu (do 1496). Forty hiszpańskie na Kubie: „Św. Tomasza” i „Concepcion” (I.). Intrygi przeciw KOLUMBOWI na dworze w Barcelonie. Klęska reformy państwowej w Niemczech. Główny trybunał sądowy w Niemczech – Sąd Komorny Rzeszy z siedzibą w Spirze. Księstwo Wirtembergii w Niemczech (do 1806). Wkroczenie Francuzów do Neapolu (22.II.), powstanie antyfrancuskiej Ligi (książęta włoscy i papież) w Wenecji (31.III.), koronacja KAROLA VIII na króla Neapolu i cesarza Bizancjum (12.V.) – odwrót Francuzów, bitwa pod Fornuovo (Farnuą) z siłami Ligi (nierozstrzygnięta) – (6.VII.), powrót wyprawy francuskiej do kraju. Pielgrzymka MOHAMMADA TURE do Mekki (do 1497). Wcielenie Księstwa Płockiego do Polski. MANUEL I WIELKI (SZCZĘŚLIWY) królem Portugalii (do 1521). Rozpad Nepalu na 4 państwka (Banepa, Kathmandu, Bhatgaon i Patan). Ogłoszenie przez MAKSYMILIANA w Niemczech tzw. wiecznego pokoju krajowego (wszelkie spory rozstrzygane nie za pomocą rozstrzygnięć militarnych, ale przez naczelną sąd kameralny (Reichskammergericht)).</p>
1496	<p>Odbicie Neapolu przez FERDYNANDA II (II.). Wyprawa angielska JANA i SEBASTIANA CABOTÓW (dotarcie do Labradoru i Nowej Fundlandii) – (do 1497). Powrót KOLUMBA do kraju (VI.). Bahamy (do 1646), Melilla, Hispaniola (część zach. do 1659) w posiadaniu Hiszpanów (do 1795), założenie Santo Domingo. Ślub FILIPA HABSBURGA z JUANA (JOANNA SZALONA), córką Królów Katolickich. Wypędzenie Żydów z Portugalii (5.XII.). Filologiczna analiza „Listów Św. Pawła” JOHNA COLETA. RADU WIELKI hospodarem Wołoszczyzny (do 1508). FRYDERYK II królem Neapolu (do 1500).</p>
1497	<p>Początek wyprawy portugalskiej VASCO DA GAMA do Indii (8.VII.), opłynięcie przyl. Dobrej Nadziei (22.XI.). Panowanie duńskie w Szwecji (do 1501), JAN II królem (do 1501). Nieudana wyprawa polska na Mołdawię. Ślub JANA ARAGOŃSKIEGO z MAŁGORZATĄ HABSBURG. Wyprawa angielska JOHNA CABOTA</p>

	<p>wzdłuż brzegów Ameryki Płn. (odkrycie Nowej Fundlandii). Przymusowy chrzest Żydów w Portugalii (Marrani). Kodyfikacja prawa w Moskwie.</p>
1498	<p>Śmierć KAROLA VIII w wyniku wypadku (7.IV.), władza dynastii de Valois linii Orleańskiej we Francji (do 1515), LUDWIK XII królem (do 1515), odnowienie traktatu z Anglią i podpisanie przymierza z Aragonią w Grenadzie. VASCO DA GAMA w Mombasie (IV.), przybycie wyprawy do Kalikat w Indiach (20.V.), odkrycie drogi morskiej do Indii. Spalenie SAVONAROLI na stosie we Florencji (23.V.), powrót do władzy Medyceuszy. Początek III wyprawy KOLUMBA (6 statków) – (30.V.), dotarcie do ujścia rzeki Orinoko (1.VIII.). Dotarcie AMERIGO VESPUCCIEGO i ALONSO DE OJEDY do wybrzeży Ameryki Płd., wejście na stały ląd (IX.). Opuszczenie Indii przez DA GAMEŃ (5.X.). Wyprawa angielska CABOTA wzdłuż brzegów Ameryki Płn. Wygnanie Żydów z Nawarry. Powrót KOLUMBA na Hispaniołę – stłumienie buntu ROLDANA. Opanowanie Naupaktos przez Turcję. FRYDERYK VON SACHSEN wielkim mistrzem krzyżackim (do 1510). Najazd turecki na Polskę. Trynidad (do 1797), Saint Vincent (do 1776), Tobago (do 1632) i Grenada (do 1650) pod kontrolą Hiszpanii. Śmierć POMPONIO LETO – filologa włoskiego.</p>
1499	<p>Ślub LUDWIKA XII z ANNĄ BRETOŃSKĄ (8.I.). Wojna szwabska w Niemczech (do 1500). Minięcie przyl. Dobrej Nadziei przez DA GAMEŃ (20.III.), dopłynięcie do Lizbony (9.IX.). Powstanie Czarnogóry. Wyprawa VESPUCCIEGO do wybrzeży Ameryki Płd. Ponowny atak francuski na Italię – zdobycie Mediolanu (6.X.). Zdobycie Imola i Forli przez wojska papieskie (CESARE BORGIA) – (XII.). Przymierze francusko-polskie. Odnowienie unii polsko-litewskiej w Wilnie. Wygnanie Żydów z Norymbergi. Ordonans królewski we Francji. JOACHIM I elektorem Brandenburgii (do 1535). Faktor portugalski w Antwerpii. Zwycięstwo Szwajcarów nad Habsburgami w bitwie pod Darnach.</p>
1500	<p>Początek wyprawy portugalskiej PEDRO ALVAREZA CABRALA (13.III.), przybycie do brzegów Brazylii (22.IV.) powrót CABRALA do Lizbony, dotarcie wyprawy DIEGA DIAZA do Indii (VIII.). Nadanie przywileju „odkrywania i zarządzania wszystkimi ziemiami i wyspami leżącymi na północy” braciom CORTEREAL przez Królów Katolickich. Nowy namiestnik królewski na Hispanioli – FRANCISCO DE BOBADILLA (25.VIII.), aresztowanie KOLUMBA za „defraudację” i jego powrót w kajdanach do Sewilli (25.XI.). Pokój bazylejski (uznanie niezależności Związku Szwajcarskiego przez Habsburgów). Mapa wschodnich wybrzeży Ameryki JUANA DE LA COSY. Porozumienie aragońsko-francuskie w Grenadzie w sprawie Neapolu (podział prowincji) – (do 1504). Wypędzenie Żydów z Prowansji i Neapolu. Rząd centralny w Rzeszy (do 1502). Dotarcie wyprawy VINCENTE YAÑEZA PINZONA do ujścia rzeki Amazonki. Wyprawa hiszpańska DE BASTIDASA wzdłuż wybrzeży Kolumbii. Wielka Orda Nogajska w Azji Centralnej (do 1636). Wojna litewsko-moskiewska (do 1503). Królestwa Szylluków nad środkowym Nilem ze stolicą w Faszodzie (do XIX w.). Państwo</p>

	<i>Luba w Angoli (do 1890). Sultanat Fung w Sudanie (do XIX w.). GO-KASHIWABARA cesarzem Japonii (do 1526). Powstanie pierwszej nuncjatury apostolskiej – Wenecja.</i>
XVI WIEK 1501	<i>Wyprawa VESPUCCIEGO do wybrzeży Ameryki Płd. (do 1502). Zholdowanie Mołdawii przez Turcję. Odnowienie unii polsko-litewskiej w Mielniku. Ludność: Pekin – 600 000. Zjednoczenie Persji, dynastia Safawidów (do 1722), ISMAIL I szachem (do 1524), szyizm religią państwową. Państwo Bagirmi na terenie Czadu (do XIX w.). Państwo Bornu w płd-zach. rejonie jez. Czad (do 1894). Państwo Urundi we wsch. Afryce (do XIX w.). Państwka Allada, Ouidah, Porto-Novo, Dahomej i Keta w Beninie (do XVIII w.). Państwo Kordofan w Sudanie (do XIX w.). Sultanat Dar Fur w Sudanie (do 1874). Powstanie antyduńskie w Szwecji, wyparcie JANA, regencja STURE STARSZEGO (do 1503). ALEKSANDER królem Polski (do 1506).</i>
1502	<i>Wyprawa VASCO DA GAMA do Indii. Portugalskie faktorie handlowe na Wyspie Wniebowstąpienia i Św. Heleny (do 1651/53), w Kilwie, Zanzibarze, Mombasie, Malindi i Mogadyszu (do 1698), Natalu (do 1652) i Mozambiku. Portugalska mapa świata z Cantino. Założenie uniwersytetu w Wittenberdze. Martynika (do 1635), Saint Lucia (do 1639) i Barbados (do 1625) pod kontrolą Hiszpanów. Opanowanie Kannanuru (do 1656) i Koczinu (do 1663) w Indiach przez Portugalię. Zajęcie Butrinto przez Turcję. Ostateczny upadek Złotej Ordy (rozbicie jej przez Chanat Krymski). MONTEZUMA II XOCOYTZIN władcą Azteków (do 1520).</i>
1503	<i>Początek IV wyprawy KOLUMBA (4 statki), wypłynięcie z Kadyksu (11.V.), rozbicie się karawel u wybrzeży Jamajki (VIII.). Śmierć ALEKSANDRA VI (18.VIII.).</i>
1503	<i>PONTYFIKAT PIUSA III.</i>
1503	<i>Śmierć PIUSA III po 3 tygodniach pontyfikatu (18.X.).</i>
1503 - 1513	<i>PONTYFIKAT JULIUSZA II.</i>
1503	<i>Opanowanie Lepanto i Modonu przez Turcję. Portugalska faktoria handlowa na Sokotrze (do 1698). Rewolta antygenueńska na Korsyce (do 1508). Zajęcie Oranu przez Portugalczyków (do 1509). Zakaz organizowania prywatnych armii przez feudalnych baronów, dziedziczenie posiadłości przez pierwородnych synów w Anglii. Powstanie Casa da India w Lizbonie dla kontroli monopolu na handel z koloniami (do 1808). Zależność feudalna hiszpańskich kolonii. Kajmany pod kontrolą Hiszpanii (do 1670). Śmierć GIOVANNIEGO PONTANO – włoskiego poety.</i>
1504	<i>Zatargi francusko-hiszpańskie w Neapolu, kapitulacja wojsk francuskich w Gaecie (I.I.), Neapol (do 1714), Sardynia (do 1714), Sycylia (do 1713) i Malta (do 1530) pod rządami Hiszpanów. Podbój chrześcijańskiego państwa Alwa przez Arabów i Fung, islamizacja płn. Nubii. Wystawienie pierwszej nowoczesnej komedii („la Calandria”). MOHAMMAD AS-SAID AL-BORTOGALI sultanem Maroka (do 1526). Śmierć IZABELI I KATOLICKIEJ. Przybycie KOLUMBA na Hispaniolę (VI.) i jego powrót do kraju (7.XI.). Regencja kard. FRANCISCO JIMÉNEZA DE CISNEROSA</i>

	<p>w Kastylii (do 1516). „Podręcznik bojownika chrześcijańskiego” ERAZMA Z ROTTERDAMU. Regencja SVANTE NILSSONA STURE w Szwecji (do 1512). BOGDAN III ŚLEPY hospodarem Mołdawii (do 1517). Śmierć FILIPPINA LIPPIEGO – malarza włoskiego.</p>
1505	<p>Afrykańscy niewolnicy na Kubie, transkontynentalny handel niewolnikami (do 1888). Konstytucja „Nihil novi” w Polsce (król nie może stanowić nowych praw bez zgody senatorów i posłów). WASYL III wielkim księciem moskiewskim (do 1533). Uchwała sejmku węgierskiego (odsunięcie cudzoziemców od tronu). LUCJAN księciem Monako (do 1523). CZÊNG TÊ cesarzem Chin (do 1521). Dynastia Tuluwów w Imperium Widżajanagaru (do 1569), WIRA NARASIMHA władcą (do 1509). KHAIR ED-DIN (BARBERUSSA) faktycznym władcą Algieru (do 1546). FRANCISCO DE ALMEIDA pierwszym wicekrólem Indii portugalskich (do 1509). DAWID X królem Gruzji (do 1524).</p>
1506	<p>Początek budowy bazyliki Św. Piotra w Rzymie (DONATO BRAMANTE). Śmierć KRZYSZTOFA KOLUMBA w Valladolid (20.V.). Kodyfikacja prawa zwyczajowego we Francji (do 1510). CHUNGJONG królem Korei (do 1544). ZYGMUNT I STARY królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1548). Założenie uniwersytetu we Frankfurcie nad Odrą. Portugalskie faktorie handlowe w St.Laurentius (Mozambik), na Maskarenach (do 1654) i Tristan da Cunha (do 1651). Statuty JANA ŁASKIEGO w Polsce. AFFONSO I władcą Konga (do 1543). Śmierć ANDREA MANTEGNI – włoskiego malarza i grafika.</p>
1507	<p>Wojna litewsko-moskiewska (do 1508). Wydrukowanie 1000 egzemplarzy nowej mapy świata (grupa z Saint-Dié – GAUTHIER LUD, MATHIAS RINGMANN, MARTIN WALDSEEMÜLLER), nowa nazwa dla Nowego Świata – Ameryka. Przebudowa zamku na Wawelu w Krakowie w stylu renesansowym (do 1537). Rządy portugalskie na Bahrajnie (do 1602). Założenie pierwszego osiedla portugalskiego w Mozambiku. Śmierć GENTILE BELLINIEGO – malarza włoskiego, MARTINA BEHAIMA – geografa niemieckiego.</p>
1508	<p>Dotarcie Hiszpanów do Przesmyku Panamskiego i założenie pierwszego fortu w Ameryce – Uraby. Wyprawa SEBASTIANA CABOTA do Zatoki Hudsona. Puerto Rico pod kontrolą Hiszpanów (do 1670). Rządy portugalskie w Maskacie (do 1650). I Bitwa pod Orszą – zwycięstwo Polski i Litwy nad Moskwą. Antyweneckie przymierze Habsburgów, Hiszpanów i Francji w Cambrai (10.XII.). Koronacja MAKSYMILIANA I na cesarza rzymskiego przez JULIUSZA II w Rzymie. Założenie San German na Puerto Rico przez Hiszpanów. Podbój Mezopotamii przez Persję. Działalność RAFAELA SANTIAGO w Rzymie (do 1512). MIHNEA ZŁY hospodarem Wołoszczyzny (do 1510). LYBNE DYNGYL cesarzem Etiopii (do 1540).</p>
1509	<p>Bitwa pod Agnadel – zwycięstwo Francji nad Wenecją (14.V.). Zniszczenie floty mameluckiej i gudżarackiej przez Portugalczyków (DE ALMEIDA) w bitwie morskiej pod Diu. Pierwsze krytyczne wydanie psalmów (JACQUES LEFEVRE D'ETAPLES). Jamajka (do 1655), Antyle i Aruba (do 1634) pod kontrolą Hiszpanów, rządy</p>

	<p>hiszpańskie w Oranie (do 1729) i Rabacie. Porozumienie papiesko-weneckie (przyłączenie Rawenny do Państwa Kościelnego). „Pochwała głupoty” ERAZMA Z ROTTERDAMU. Wyprawa angielska SEBASTIANA CABOTA (dotarcie do Zatoki Hudsona). KRISZNADEWA władcą Widżajanagaru (do 1529). HENRYK VIII królem Anglii (do 1547).</p>
1510	<p>Sultanat Golkonda w płn-wsch. Dekanie (do 1686). Podbój Chorezmu przez Persję. Zajęcie Republiki Pskowskiej przez Moskwę. Rządy hiszpańskie w Algierze (do 1519). Spór o rolę literatury hebrajskiej w Niemczech (do 1514). VLÁDAŤ hospodarem Wołoszczyzny (do 1512). Zdobycie Goa (kontrola do 1961) w Indiach (ALFONSO DE ALBUQUERQUE) i Colombo na Cejlonie (do 1658) przez Portugalię, DE ALBUQUERQUE wicekrólem Indii Portugalskich (do 1515). Księstwo Modeny i Ferrary podporządkowane Państwu Kościelnemu (do 1526). Śmierć SANDRO BOTTICELLIEGO i GIORGIONE (GIORGIO DE CASTELFRANCO) – malarzy włoskich.</p>
1511	<p>Kuba pod kontrolą Hiszpanów (do 1898), założenie Hawany. Sobór duchowieństwa francuskiego na rozkaz LUDWIKA XII w Pizie (do 1512). ALBRECHT HOHENZOLLERN wielkim mistrzem krzyżackim (do 1525). Rządy portugalskie w Malakce (do 1641), monopol handlu. Kryzys polityczny w Szwecji. Utworzenie antyfrancuskiej Świętej Ligi (Papieżstwo, Wenecja, FERDYNAND II KATOLICKI) – (4.X.), zgłoszenie akcesu do przymierza przez Anglię, przychylna neutralność Habsburgów. Śmierć FILIPA DE COMMYNESA – kronikarza francuskiego.</p>
1512	<p>Ogłoszenie detronizacji papieża JULIUSZA II przez sobór francuski w Pizie (4.I.). Riposta papieża – V sobór na Lateranie (dogmat o nieśmiertelności duszy, druk książek tylko z pozwoleniem kościelnym, brak reform) – (do 1517). Zdobycie Ambonu przez Portugalię – handel korzenny, odkrycie Moluków, faktorie handlowe na Jawie (do 1619). Bitwa pod Rawenną – zwycięstwo Francji (GASTON DE FOIX) nad Świętą Ligą (11.IV.), wyparcie Francuzów z Mediolanu przez Szwajcarów i z Genui. Opanowanie Gryzonii przez Szwajcarów. Atak angielski na Francję (Thérouanne, Tournai). Pontecorvo w składzie Państwa Kościelnego. Zajęcie pld. Nawarry przez Hiszpanów. Abdykacja BAJAZYTA II (24.IV.), SELIM I GROŹNY sultanem Turcji (do 1520). Usankcjonowanie niewolnictwa w Hiszpanii (Burgos). Chanat Chiwy (do 1920) i Buchary (do 1920) w centralnej Azji. Prawo do otwierania i zamykania Sundu – pobieranie cła przez Danię. Odświeżenie fresków MICHAŁA ANIOŁA BUONARROTIEGO w Kaplicy Sykstyńskiej w Watykanie. Wojna litewsko-moskiewska (do 1522). Filologiczna analiza „Listów Św. Pawła” D’ETAPLESA. Regencja STENA STURE MŁODSZEGO w Szwecji (do 1520). BASARAB NEAGOE hospodarem Wołoszczyzny (do 1521). Turks i Caicos pod kontrolą Hiszpanii (do 1678).</p>
1513	<p>Śmierć JULIUSZA II(21.II.).</p>
1513 - 1521	<p>PONTYFIKAT LEONA X.</p>

<p>1513</p>	<p><i>Nieudana próba odzyskania Mediolanu przez Francuzów. Bitwa pod Guinegatte – zwycięstwo Anglii nad Francją. Opanowanie Ticino przez Szwajcarów. Wyprawa hiszpańska PONCE DE LEONA na Florydę. Dotarcie VASCO NUÑEZA DE BALBOI do Pacyfiku (25.IX.). Powstanie szyickie w Turcji. Rozwiązanie unii kalmarskiej w Szwecji, niezależność – powstanie antyduńskie. Pierwsze kontakty Europejczyków z Chinami (Portugalia). Obrona zewnętrzna i sądownictwo sprawami wspólnymi w Konfederacji Szwajcarskiej (13 kantonów). JAKUB V królem Szkocji (do 1542). CHRYSYTYAN II OKRUTNY królem Danii i Norwegii (do 1523). Powstanie pierwszej sceny teatralnej z głębią (Urbino).</i></p>
<p>1514</p>	<p><i>Wojna turecko-perska (do 1516), bitwy na równinie Czałdyran i pod Tabriz – zwycięstwa Turcji, znaczenie artylerii osmańskiej, opanowanie Armenii i zach. Kurdystanu przez Turków. Zbliżenie francusko-angielskie (ślub LUDWIKA XII z MARIĄ, siostrą HENRYKA VIII). Zbiór praw „Tripartitum” na Węgrzech (równość wśród szlachty, sformułowanie idei państwa korony Św. Stefana) – (ISTVAN VERBÖCZY). Powstanie chłopskie na Węgrzech (GYÖRGY DOZSA). Opanowanie Smoleńszczyzny przez Moskwę, II bitwa pod Orszą – zwycięstwo Polski i Litwy nad Moskwą. Wyprawa hiszpańska BECERRY do wybrzeży Kolumbii, DAVILI wzdłuż wybrzeży Panamy, Kostaryki i Nikaragui (do 1530). Założenie Santiago de Cuba przez Hiszpanów. Śmierć DONATO BRAMANTE – włoskiego malarza i architekta.</i></p>
<p>1515</p>	<p><i>Rządy portugalskie w Ormuz (do 1622). Bermudy pod kontrolą Hiszpanów (do 1612). Pierwsze nowoczesne tragedie w teatrze – „Sofonisba”, „Rosmunda”. Układ habsbursko-jagielloński w Wiedniu (sukcesja Habsburgów w Czechach i na Węgrzech za cenę neutralności w sprawach krzyżackich). THOMAS WOLSEY kanclerzem Anglii (do 1529). Dynastia de Valois linii Angouleme we Francji (do 1589), FRANCISZEK I królem (do 1547), kontynuacja wojen włoskich – przymierze francusko-weneckie, bitwa pod Marignano – zwycięstwo Francji nad Szwajcarami, zdobycie Mediolanu (13.IX.), nieudany kontratak habsburski. Początek działalności kupców hiszpańskich i włoskich w Antwerpii. Wyprawa hiszpańska DE MORALES do wybrzeży Kolumbii.</i></p>
<p>1516</p>	<p><i>Śmierć FERDYNANDA II KATOLICKIEGO. Oficjalne powstanie Królestwa Hiszpanii, dynastia Habsburgów (do 1700), KAROL I (V) królem (do 1556), regencja kard. JIMÉNEZA DE CISNEROSA (do 1517). „Il Principe” (Księżę) NICOLO MACHIAVELLIEGO. „Wychowanie księcia chrześcijańskiego” i przekład Nowego Testamentu ERAZMA Z ROTTERDAMU. Ustanowienie nazwy getta (ghetto nuovo) dla dzielnicy żydowskiej (Wenecja). Traktat hiszpańsko-francuski w Noyon (13.VIII.). Konkordat papiesko-francuski w Bolonii (prawo króla Francji do nominacji na beneficja kościelne (10 arcybiskupstw, 82 biskupstwa, 527 opactw) i podporządkowanie jemu kościoła gallikańskiego) – (18.VIII.). Oddanie władzy biskupom Cetynii w Czarnogórze przez dynastię Crnojeviciów. Wyprawa hiszpańska DE SOLISA do La Platy. Wojna</i></p>

	<p>turecko-mamelucka (do 1517), bitwa pod Marj Djabik k/Aleppo – zwycięstwo Turcji (24.VIII.), podbój Syrii, środkowej Mezopotamii i Palestyny przez Turków. Ugoda francusko-szwajcarska we Fryburgu (szerokie prawa Francji do zaciągania piechoty szwajcarskiej) – (29.XI.). LUDWIK II królem Czech i Węgier (do 1526). Śmierć GIOVANNI BELLINIEGO – malarza włoskiego.</p>
1517	<p>Podbój Egiptu, Erytrei i Hidżazu z Mekką i Medyną przez Turcję, upadek Państwa Mameluków. Traktat francusko-habsburski w Cambrai (11.III.). Portugalscy kupcy w chińskim Kantonie. Zakończenie obrad V soboru na Lateranie (ukonstytuowanie się pierwszych banków, bulla papieska „Pastor aeternus gregem” (teza o najwyższej władzy papieskiej)). Obalenie władzy MOHAMMADA TURE w Songhaju, anarchia. Pierwsza wyprawa hiszpańska (CORDOBA) na Jukatan, odkrycie Chichen Itza, Palenque i Uxmal. Organizacja floty kaperskiej w Polsce (do 1522). Budowa Kaplicy Zygmuntowskiej na Wawelu (do 1533). „Utopia” TOMASZA MORE’A. STEFAN MŁODY hospodarem Mołdawii (do 1527). „Querela Pacis” ERAZMA Z ROTTERDAMU (potępienie wojen). IBRAHIM II sułtanem Delhi (do 1526). <u>Wystąpienie MARCINA LUTRA (przybicie 95 tez skierowanych przeciw odpustom na drzwiach katedry elektorskiej w Wittenberdze) – (31.X.). Wyprawa duńska na Szwecję (do 1518). Śmierć FRA BARTOLOMEO – malarza włoskiego.</u></p>
1518	<p>Wyprawa hiszpańska na Jukatan (JUAN DE GRIJALVA). Ślub ZYGMUNTA I STAREGO z BONĄ SFORZĄ D’ARAGONĄ. Spotkanie LUTRA z legatem papieskim, kardynałem GAETANO DO AUGSBURGIEM (podtrzymanie poglądów przez LUTRA). Traktat angielsko-francuski w Londynie (8.X.). „Pochwała małżeństwa” ERAZMA Z ROTTERDAMU. AHMAD IV królem Bahmanidów (do 1520).</p>
1519	<p>Ludność: Indianie meksykańscy – 25 mln. Wyprawa hiszpańska (HERNAN CORTES) na Państwo Azteków (do 1521). Publiczna dyskusja LUTRA z JOHANNEM ECKIEM w Lipsku, zanegowanie przez LUTRA prymatu papieża i nieomylności soborów – oskarżenie jego o herezję) – (I.). Śmierć MAKSYMILIANA I (12.I.), sprawa sukcesji w Świętym Cesarstwie Rzymskim – rywalizacja francusko-hiszpańsko-saska (I-VI.), utrwalenie się w Rzeszy zwyczaju spisywania tzw. kapitulacji wyborczych (umowy pomiędzy kandydatem na tron cesarski a elektorami, zawierającej przyszłe zobowiązania elekta). KAROL V HABSBUURG cesarzem rzymskim (do 1556) i arcyksięciem Austrii (do 1521), początek unii między Hiszpanią a Rzeszą (trwała do 1556) – (28.VI.). <u>Początek I wyprawy dookoła świata (FERDYNAND MAGELLAN), wypłynięcie 5 statków z San Lúcar (20.IX.), dopłynięcie do Wysp Kanaryjskich (25.IX.).</u> Zholdowanie Algierii przez Turcję. Najazd tatarski na Polskę. Założenie Panamy przez Hiszpanów. Wojna pruska w Polsce (do 1521). Wyprawa hiszpańska PINEDY wzdłuż wybrzeży Zatoki Meksykańskiej. Opanowanie Dżafny (do 1658) na Cejlonie przez Portugalię. Śmierć LEONARDO DA VINCI – włoskiego malarza, architekta, rzeźbiarza, teoretyka sztuki, technika, badacza przyrody</p>

	<i>i filozofa (Mona Lisa, Dama z łasiczką, Ostatnia wieczerza), JOHNA COLETA – filologa angielskiego.</i>
1520	<i><u>Osiągnięcie La Platy przez wyprawę MAGELLANA (10.I.)</u>. CORTES w Tenochtitlan (I-VI.), uwięzienie króla Azteków, MONTEZUMY II przez Hiszpanów. Upadek Cesarstwa Madjapachitu w Indonezji i jego rozpad na małe państewka. Śmierć STENA MŁODSZEGO w bitwie pod Bogesund z Duńczykami, panowanie duńskie w Szwecji (do 1521), CHRYSYTYAN II OKRUTNY królem (do 1521). Nieudane spotkanie FRANCISZKA I z HENRYKIEM VIII. Wzrost cen pszenicy w Paryżu (do 1525). Założenie Cunany w Nowej Granadzie przez Hiszpanów. Fiasko negocjacji kardynała TOMASZA DE VIO (KAJETANA) z przywódcami protestanckiego ruchu reformatorskiego, bulla papieska „Exurge Domine” (potępienie LUTRA i nakaz spalenia jego dzieł) – (15.VI.), trzy broszury LUTRA („O niewoli babilońskiej Kościoła”, „O wolności”, „Manifest do szlachty chrześcijańskiej narodu niemieckiego”). „Krwawa łaźnia sztokholmska” (ścięcie 600 przedstawicieli opozycji szwedzkiej) – wzburzenie w Szwecji. Odwrót CORTESA z Tenochtitlan (VI-XI.). Krótkie rządy CUITLAHUACA w Państwie Azteków, CUAUHTEMOC nowym władcą (do 1521). Powstanie comuneros: miast kastyljskich (Toledo, Segovia, Burgos, Avila, Zamora) przeciw rządowi obcych (regent kard. ADRIAN Z UTRECHTU) w Hiszpanii (do 1521), zawiązanie Świętego Związku (dowódcą JUAN PADILLA) – (29.VII.). <u>Dotarcie wyprawy MAGELLANA do Patagonii – odkrycie przyl. Horn (21.X.), żegluga po Pacyfiku (28.XI.)</u>. Publiczne spalenie egzemplarza bulli papieskiej przez LUTRA (10.XII.), ekskomunika LEONA X. Rządy portugalskie w Massawie (do 1557). SULEJMAN I WSPANIAŁY sułtanem Turcji (do 1566). ALA AD-DIN królem Bahmanidów (do 1523). Falklandy (Malwiny) pod kontrolą Hiszpanii (do 1763). Śmierć RAFAELA SANTIAGO – włoskiego malarza i architekta (Madonna Sykstyńska).</i>
1521	<i>Wojna francusko-habsburska (do 1525), atak HENRYKA D’ALBRETA na hiszpańską Nawarrę i pana Sedanu ROBERTA DE LA MARCKA na Luksemburg, oblężenie Mézieres i zdobycie Mediolanu przez wojska habsburskie. Restauracja Księstwa Mediolanu (do 1535), FRANCISZEK II MARIA księciem (do 1535). <u>Dotarcie wyprawy MAGELLANA na Mariany (6.III.), przybycie na wyspy Filipiny i nadanie im nazwy Św. Łazarza (16.III.), śmierć odkrywców w walce z tubylcami na wyspie Matan (27.IV.), przejęcie dowództwa wyprawy przez Baska, SEBASTIANA DEL CANO</u>. Rozbicie wojsk „comuneros” (JUAN LOPEZ DE PADILLA, MARIA PACHECO) przez armię hiszpańską pod Villalar (IV.). Wystąpienie LUTRA na Sejmie Rzeszy w Wormacji (IV.) i jego potępienie przez LEONA X (bullę z 29.IV.) i KAROLA V (edykt wormacki z 26.V., antydatacja na 8.V.), „uprowadzenie” LUTRA do zamku w Wartburgu w Saksonii (do 1522). Pierwsze wykłady doktryny LUTRA (FILIP MELANCHTON). Podbój Państwa Azteków przez Hiszpanię. Zdobycie Barki i Belgradu przez Turcję. Potępienie ewangelików francuskich przez Sorbonę. Opanowanie Nikaragui przez Hiszpanię. Rząd centralny w Rzeszy (do 1530).</i>

	<p>Włączenie Tournai do Niderlandów. Regencja GUSTAWA WAZY w Szwecji (do 1523), zagarnięcie Uppsali i Sztokholmu. Opanowanie Księstwa Riazańskiego przez Moskwę. Wydobycie roczne kruszców w Ameryce: 31000 kg srebra (Europa – 59 000 kg), 3260 kg złota (Europa – 1500 kg, Afryka – 2400 kg) – (do 1544). CZIA CZING cesarzem Chin (do 1567). FERDYNAND I arcyksięciem Austrii (do 1564). Księstwo Parmy podporządkowane Państwu Kościelnemu (do 1545). JAN III królem Portugalii (do 1557). WŁADYSŁAW III hospodarem Wołoszczyzny (do 1523). <u>Dotarcie dwóch okrętów hiszpańskich do Moluków (8.XI.)</u>. <u>Śmierć LEONA X (1.XII.)</u>. <u>Wyruszenie wyprawy hiszpańskiej (DEL CANO) przez Ocean Indyjski w drogę powrotną do Hiszpanii (18.XII.)</u>.</p>
1522 - 1523	PONTYFIKAT HADRIANA VI.
1522	<p>Wkroczenie Anglików do Pikardii, bitwa pod Bicocą – zwycięstwo Habsburgów nad Francją (27.IV.), wycofanie się Francuzów z Italii. Spisek konetabla KAROLA DE BOURBONA we Francji (do 1524). Zdobycie Rodos przez Turcję. Wyspy Św. Tomasza i Księżca kolonią Portugalii (do 1975). Faktoria portugalska w Makao (do 1999). Opanowanie Nowogrodu Siewierskiego przez Moskwę. Przełożenie Nowego Testamentu na język niemiecki przez LUTRA. Początki kredytu publicznego (rentes sur l’Hôtel de Ville). Wojna rycerska w Niemczech (FRANZ VON SICKINGEN) – (do 1523). Ikonoklazm w Wittenberdze, LUTER przeciw rozruchom. Wyprawa hiszpańska DE ANDAGOYI do wybrzeży Kolumbii. <u>Powrót wyprawy DEL CANO do Europy („Victoria”) – (6.IX.)</u>. Założenie Leonu i Granady w Nikaragui przez Hiszpanów. Rządy MAŁGORZATY w Niderlandach (do 1530). Śmierć JOHANNESA REUCHLINA – filologa niemieckiego.</p>
1523	<p>Walki francusko-habsburskie w Lombardii i Prowansji. Represje wobec protestantów w Antwerpii. Wyprawy francuskie (GIOVANNI DA VERRAZANO) do Zatoki Hudsona i Brazylii (do 1528). Reformacja w Szwajcarii (ULRICH ZWINGLI), ikonoklazm w Zurychu i Gdańsku. Ucieczka CHRYSTIANA II do Danii i jego abdykacja, FRYDERYK I królem Danii i Norwegii (do 1533), zerwanie unii kalmarskiej, dynastia Wazów w Szwecji (do 1654), GUSTAW I królem (do 1560) – (6.VI.). Traktat między KAROLEM DE BOURBONEM a KAROLEM V w Montbrison (11.VII.). Wojna domowa w Imperium Inków między ATAHUALPĄ a HUASCAREM (do 1533). Sejm Rzeszy w Norymberdze (odłożenie sprawy reformy Kościoła do przyszłego soboru). Utworzenie osobnego skarbu na cele wojenne we Francji (Trésor d’Epargne). Włączenie Fryzji do Niderlandów. WALI ALLAH królem Bahmanidów (do 1526). RADU BĂDICA hospodarem Wołoszczyzny (do 1524). AUGUSTYN księciem Monako (do 1532). Śmierć HADRIANA VI (14.IX.). Śmierć LUKI SIGNORELLIEGO – malarza włoskiego, ULRICHA VON HUTTENA – filologa niemieckiego.</p>
1523 - 1534	PONTYFIKAT KLEMENSA VII.
1524	<p>Wojna chłopska w Niemczech (HEINRICH PFEIFFER, THOMAS MÜNTZER) – (do 1525). Upadek spisku BOURBONA we Francji.</p>

	<p><i>Pierwsi zakonnicy w Meksyku (augustianie, franciszkanie, dominikanie). Opanowanie Hondurasu przez Hiszpanię, początki hiszpańskiej Nowej Granady w Wenezueli, automatyczne otrzymywanie tytułów szlacheckich przez hiszpańskich kolonistów. Rządy portugalskie w Adenie (do XVII w.). Powstanie Rady Indii w Hiszpanii. Zajęcie Mediolanu przez Francuzów (26.X.), oblężenie Pawii (do 1525). „O wolnej woli” ERAZMA Z ROTTERDAMU. Wyznanie wiary ewangelików francuskich (GUILLAUME FAREL). Powstanie zakonu teatynów (GIAN PIETRO CARAFFA). Kupno Moluków przez Portugalię od Hiszpanii za sumę 350 000 dukatów w złocie, rządy (do 1602). TAHMASP I szachem Persji (do 1576). Wyprawa hiszpańska GOMEZA na Florydę (do 1525). RADU DE LA AFUMAŃI hospodarem Wołoszczyzny (do 1529). JERZY IX królem Gruzji (do 1534). Śmierć PERUGINA (PIETRA DI CRISTOFERO VANNUCCIEGO) – malarza włoskiego, THOMASA LINACRE – filologa angielskiego.</i></p>
<p>1525</p>	<p><i>Bitwa pod Pawią – zwycięstwo Habsburgów nad Francją (24.II.), FRANCISZEK I w niewoli (do 1526), rokowania francusko-habsburskie. Reforma zakonu kapucynów (pełne ubóstwo). Angielski przekład Nowego Testamentu w Kolonii (WILLIAM RYNDAL). „O prawdziwej i fałszywej religii” ZWINGLIEGO. Sekularyzacja Prus Zakonnych, hołd pruski w Krakowie (8.IV.), pierwszym księciem Prus ALBRECHT HOHENZOLLERN (do 1568). Bitwa pod Frankenhausem – stłumienie buntu chłopskiego w Niemczech (15.V.). Wygnanie anabaptystów z Zurychu. Rozwój sakramentaryzmu w Szwajcarii (MARTIN BUCER). Współrządy WŁADYSŁAWA III (po raz drugi) i RADU DE LA AFUMAŃI na Wołoszczyźnie. „O woli niewolnej” LUTRA. Powstanie chłopskie w Sambii i Natangii (Prusy Książęce) – (IX-X.). Pokój angielsko-francuski. Rozruchy przeciw patrycjatowi w Gdańsku i Toruniu. Floryda pod kontrolą Hiszpanii (do 1763). Założenie Trujillo w Hondurasie przez Hiszpanów. Śmierć GIOVANNIEGO RUCCELAI – pisarza włoskiego.</i></p>
<p>1526</p>	<p><i>Traktat francusko-habsburski w Madrycie (oddanie Burgundii – Habsburgom, zrzeczenie się przez Francję zwierzchności nad Flandrią i Artois oraz wszelkich pretensji do utraconych włoskich prowincji, przywrócenie KAROLA DE BOURBONA do łask, dóbr i stanowisk) – (13.I.), opór FRANCISZKA I i społeczeństwa francuskiego wobec dyktatu madryckiego, zawiązanie się Ligi antyhabsburskiej w Cognac (Francja, Wenecja, Mediolan, Florencja, papieństwo) – (22.V.), Anglia – protektorem Ligi, walka państw włoskich z Habsburgami (do 1529). Sejm Rzeszy w Spirze (wolna ręka w przeprowadzaniu edyktu wormackiego dla stanów) – (27.VIII.). Brazylia kolonią Portugalii (do 1822). <u>Wyprawa turecka na Węgry, bitwa pod Mohaczem – zwycięstwo Turcji, śmierć LUDWIKA II (29.VIII.), podwójna elekcja na Węgrzech: JAN ZAPOLYA królem (do 1540), dynastia Habsburgów w Czechach i na Węgrzech (do 1918), FERDYNAND I królem (do 1564) – walka o tron Węgier (do 1538), ucieczka ZAPOLYI do Polski, wojna austriacko-turecka (do 1555). Najazd BABURA na Indie, upadek Sultanatu Delhi, Państwo Wielkiego Mogola w Indiach (do 1858),</u></i></p>

	<p><i>dynastia Mogolów (do 1540), BABUR padyszachem Indii (do 1530). Zakończenie procesu wcielania Mazowsza do Polski. Powstanie chłopskie w Austrii. Układ francusko-turecki. Ustanowienie Kościoła krajowego w obrządku luteranckim w Saksonii. Ruch lollardów w Anglii. KALIM ALLAH królem Bahmanidów (do 1538). CORTES gubernatorem Meksyku (do 1527). GO-NARA cesarzem Japonii (do 1557). Ekspedycja SEBASTIANA CABOTA w górę rzeki La Plata. Wyprawa hiszpańska DE HOCESA na Ziemię Ognistą. „Ćwiczenia duchowe” IGNACEGO LOYOLI. „Małżeństwo chrześcijańskie” ERAZMA Z ROTTERDAMU. Krótkie rządy BU HASUNA w Maroku, AHMAD AL-WATTASI nowym sułtanem (do 1549). Pierwsze wyprawy hiszpańskie do Peru (FRANCISCO PIZARRO, DIEGO ALMAGRO, FERNANDO LUQUE).</i></p>
1527	<p><i>Luteranizm religią państwową w Szwecji i Hesji. Zajęcie i splądrowanie Rzymu przez wojska habsburskie KAROLA DE BOURBONA (sacco di Roma) – (6.V.), blokada papieża KLEMENSA VII w Zamku Św. Aniola, nieudana wyprawa neapolitańska Francuzów (do 1529). Starania króla Anglii, HENRYKA VIII w Rzymie o unieważnienie jego małżeństwa z KATARZYNĄ ARAGOŃSKĄ (do 1529). Powstanie protestanckiego przymierza militarne (Christliches Burgrecht) w Zurychu i Konstancji. Ludy Galla w Etiopii. Podbój Radżputany przez Państwo Wielkiego Mogola. Wolność wyznania dla luteranów w Danii. Afera JACQUESA SEMBLANÇAYA we Francji. Założenie Coro w Nowej Granadzie przez Hiszpanów. Wyprawa hiszpańska MONTEJO na Jukatan (do 1528). PIOTR RAREŚ hospodarem Mołdawii (do 1538). Powstanie ludowe (DALJUNKARE) w Szwecji, porażka pod Tuną. Śmierć NICOLO MACHIAVELLIEGO – włoskiego pisarza społecznego i politycznego, historyka, twórcy doktryny politycznej.</i></p>
1528	<p><i>Rozwój ruchu Braci Czeskich. ANDREA DORIA dożą Genui (do 1560). Początki hiszpańskich kolonii: Peru i La Platy. Włączenie Utrechtu do Niderlandów. Powrót ZAPOLYI na Węgry, odzyskanie wschodniej i centralnej części kraju. Śmierć ALBRECHTA DÜRERA – niemieckiego malarza, grafika i teoretyka sztuki.</i></p>
1529	<p><i>Traktat hiszpańsko-portugalski w Saragossie o podziale sfer wpływów w Azji (linia wzdłuż 145 południka długości wschodniej za wyjątkiem Filipin przypadających Hiszpanii). Wyspy Św. Łazarza (Filipiny) pod kontrolą Hiszpanii (do 1898). Klęska pierwszego oblężenia Wiednia przez Turków. Wyprawa niemiecka EHINGERA do wybrzeży Kolumbii (do 1530). Ludność: Meksyk – 8 000 Hiszpanów. „Katechizm” LUTRA. MUSA I władcą Songhaju (do 1531). Elekcja vivente rege w Polsce (ZYGMUNT II AUGUST). Parlament „reformatorski” w Anglii (do 1536), legislacja narodowa na fali reformacji. Przymierze katolickie (Christliche Vereinigung) 5 miast szwajcarskich oraz Austria, I wojna kappelska w Szwajcarii między katolikami a protestantami (pokój – ustępstwa na rzecz katolików). Sejm Rzeszy w Spirze (uchwały zakazujące propagandy luteranckiej w krajach katolickich i gwarantujące utrzymania religii katolickiej w księstwach luteranckich – protest 5 księstw luteranckich i 14 miast zwinglianskich (protestanci)) – (19.IV.). Mediolan lennem</i></p>

	<p><i>habsburskim (do 1530). Porozumienie habsbursko-papieskie w Barcelonie. Polemika LUTRA z ZWINGLIM w Marburgu – kłeska jedności wyznań reformowanych. Sakramentaryzm w Bazylei. Kapitulacja wojsk francuskich pod Ladriano, pokój francusko-habsburski w Cambrai (Paix des Dames) – (rezygnacja Habsburgów z Burgundii za sumę 2 000 000 dukatów) – (5.VIII.). Fiasko unieważnienia małżeństwa HENRYKA VIII, usunięcie WOLSEYA z kanclerstwa Anglii, THOMAS CRANMER nowym kanclerzem. AĆJUTA władcą Widżajanagaru (do 1542). Śmierć WAN-YAN-MINA – filozofa chińskiego, PETERA VISCHERA – niemieckiego rzeźbiarza, BALTASSARE CASTIGLIONE – włoskiego pisarza (Dworzanin).</i></p>
1530	<p><i>Koronacja KAROLA V na cesarza rzymskiego przez KLEMENSA VII w Bolonii (24.II.). Powrót Medyceuszy do Florencji. Opanowanie Księstwa Orange przez Nassau. Malta – posiadłością Zakonu Joannitów (do 1798). Luteranizm religią państwową w Danii. Sejm Rzeszy w Augsburgu (żądanie KAROLA V wobec luteranów by podporządkowali się jego woli w zakresie religijnym w ciągu 7 miesięcy), zasady nowej wiary (Confessio Augustana) FILIPA MELANCHTONA. Powstanie kahału (autonomicznej organizacji gmin żydowskich) w Polsce. Ludność: Imperium Inków – 10 mln. Powstanie kolegium lektorów królewskich (Collège de France) we Francji. Bombaj pod kontrolą Portugalii (do 1661). HUMAJUN padyszachem Indii (do 1540). WŁAD TOPIELEC hospodarem Wołoszczyzny (do 1532). Wyprawa niemiecka FEDERMANNA do Kolumbii (do 1531). Rządy MARII w Niderlandach (do 1548). Powstanie nuncjatury apostolskiej przy dworze cesarskim w Wiedniu. Śmierć WILLIBALDA PIRCKENHEIMERA – filologa niemieckiego, QUENTINA MATSYSA – malarza niderlandzkiego, JACOPO SANNAZARO – poety włoskiego.</i></p>
1531	<p><i>Zakaz wyrzucania nieczystości na ulicę w Paryżu. Królestwo Taungu w środkowej Birmie (do 1885), TAUNGU TABINSWETH pierwszym królem (do 1550). Reformy FILIPA w Niderlandach (powstanie 3 rad: Prywatnej (wymiar sprawiedliwości), Finansów (sprawy skarbowe), Stanu (sprawy polityczne). Antwerpia centrum finansowym Europy (do 1585), powstanie giełdy. Uznanie przez kler angielski króla HENRYKA VIII protektorem Kościoła angielskiego (11.I.). Utworzenie przez protestantów Ligi Szmalkaldzkiej w Rzeszy (6 książąt, 2 hrabiów, 11 miast, poparcie Bawarii) – (27.II.). Bitwa pod Obertynem – zwycięstwo Polski nad Mołdawią. Nieudany podbój Norwegii przez byłego króla Danii CHRYSIANA II, porażka pod Oslo, niewola w zamku Sonderborg na wyspie Alsen (do 1558). Wyprawa hiszpańska (PIZARRO) na Imperium Inków (do 1533). Wyprawa niemiecka EHINGERA do Kolumbii (do 1533). Wyprawa hiszpańska DE ORDAZA wzdłuż Orinoko. Założenie Maracaibo w Nowej Granadzie przez Hiszpanów. II wojna kappelska w Szwajcarii między katolikami a protestantami, bitwa pod Kappel – zwycięstwo katolików, śmierć ZWINGLIEGO (11.X.), pokój w Kappel (uznanie zasady suwerenności każdego kantonu Szwajcarii w dziedzinie religijnej przy zagwarantowaniu wzajemnej tolerancji dla</i></p>

	<i>mniejszości wyznaniowych) – (16.XI.). MOHAMMAD II BUNKAN KIRAI władcą Songhaju (do 1537). Śmierć ANDREI DEL SARTO – włoskiego malarza.</i>
1532	<i>Wyprawa turecka na Węgry, nieudane oblężenie Güns, rozejm turecko-austriacki. Zbiór prawa karnego w Niemczech (tzw. Karolina). Restytucja władzy księcia ULRYKA w Wirtembergii przez protestantów (Liga). Traktat w Scheyern między Ligą Szmalkaldzką a Francją. WŁAD VINTILA hospodarem Wołoszczyzny (do 1535). Ruch waldensów we Francji. HONORIUSZ I księciem Monako (do 1581). Księstwo Florencji (do 1569). Spotkanie ATAHUALPY z PIZARREM pod Cajamarcą, porwanie i uwięzienie władcy Inków przez Hiszpanów. Śmierć JANA GOSSAERTA – malarza niderlandzkiego.</i>
1533	<i>Potajemny ślub HENRYKA VIII z ANNA BOLEYN (I.). Podbój Imperium Inków przez Hiszpanię. Porozumienie francusko-papieskie. Rządy stronnictwa radykalnego i luterńskiego (JÜRGEN WÜLLENWEBER) w Lubece (do 1537), wojna o hegemonię na Bałtyku z Danią (do 1535). Uznanie nieważności poprzedniego małżeństwa z KATARZYNA ARAGOŃSKĄ przez HENRYKA VIII (V.), ekskomunika na króla (KLEMENS VII), zniesienie w Anglii wszelkich opłat na rzecz papieża i uznanie sądu abp Canterbury za najwyższy trybunał w sprawach duchownych bez prawa apelacji do Rzymu. Traktat polsko-turecki. Opanowanie Liampo (Mozambik) przez Portugalię. Wojna turecko-perska (do 1534). Tymczasowy pokój turecko-austriacki. IWAN IV GROŹNY wielkim księciem moskiewskim (do 1547). Inkwizycja w Portugalii. Wyprawa hiszpańska BACERRY na Płw. Kalifornijski. Śmierć LUDOVICA ARIOSTA – poety włoskiego, LUCASA CRANACHA – malarza niemieckiego.</i>
1534	<i>Komuna anabaptystów (JAN Z LEYDY, JAN MATHYS) miasta Münster w Niemczech (II.) – (do 1535). <u>I Akt supremacji w Anglii (król – najwyższym zwierzchnikiem Kościoła), powołanie do życia anglikańskiego Kościoła narodowego.</u> Nieudane próby pogodzenia protestantów, MELANCHTONA i BUCERA we Francji. Luteranizm religią państwową na Pomorzu Zachodnim. Opanowanie pld. Mezopotamii z Bagdadem, wsch. Armenii i wsch. Kurdystanu przez Turcję, pretensje do wakującego tronu kalifa, zagarnięcie Tunisu przez tureckiego korsarza BARBERUSSE. Pokój w Cadan między FERDYNANDEM I a Ligą Szmalkaldzką (zakaz występowania Sądu Komornego Rzeszy przeciw członkom Ligi w sprawach religijnych) – (29.VI.). Wyprawa francuska JACQUESA CARTIER'A do Nowej Fundlandii i Labradoru (do 1536). Pełna Biblia luterńska. CHRYSYAN III królem Danii i Norwegii (do 1559). Wyprawa niemiecka HOHERMUTHA do Kolumbii (do 1538). „The Book of Husbandry” JOHN'A FITZHERBERTA. Odebranie przywilejów kupcom weneckim w Anglii. Śmierć KLEMENSA VII (25.IX.).</i>
1534 - 1549	<i>PONTYFIKAT PAWŁA III.</i>
1534	<i>Powstanie zakonu jezuitów (IGNACY LOYOLA). Afera plakatów we Francji (wystąpienie ewangelików przeciwko Mszy Św.) – (18.XII.), ucieczka JANA KALWINA do Bazylei. LUARSAB I królem Gruzji</i>

	(do 1558).
1535	<i>Rządy hiszpańskie w Tunisie, Bonie i Bizercie (do 1574). Eliminacja przeciwników supremacji królewskiej HENRYKA VIII w Anglii, THOMASA MORE'A, byłego kanclerza i JOHNA FISHERA, biskupa Rochester. ANTONIO DE MENDOZA pierwszym wicekrólem „Nowej Hiszpanii” (Meksyk) – (do 1551). Założenie Limy, Asuncion i Buenos Aires przez Hiszpanów. Bitwa morska pod Svendborgiem – zwycięstwo Danii nad Lubeką (5.VI.), przewrót i obalenie dyktatury WÜLLENWEBERA w Lubece. Likwidacja komuny anabaptystów w Münsterze (VII.). Wojna litewsko-moskiewska. Wicekrólestwo Nowej Hiszpanii w Meksyku (do 1821). Wyprawa hiszpańska PEDRO VALDIVII i DIEGA DE ALMAGRO do płn. Chile i BENALCAZARA do Ekwadoru (do 1539). HERMAN VON BRÜGGENEI mistrzem inflanckim (do 1549). Śmierć księcia Mediolanu, FRANCISZKA II MARII SFORZA (1.XI.), opanowanie terenu księstwa przez Hiszpanię, zajęcie Sabaudii przez Francję. JOACHIM II elektorem Brandenburgii (do 1571). RADU PAISIA hospodarem Wołoszczyzny (do 1545).</i>
1536	<i>„Institutio religionis christianae” KALWINA, organizacja Kościoła protestanckiego w Genewie, teoria predestynacji. Wojna sabaudzka (do 1538), atak wojsk habsburskich na Prowansję, walki we Flandrii (VII.). Ugoda wittenberska BUCER-LUTER. Konfiskata dóbr klasztornych w Anglii (do 1540), „pielgrzymka łaski”. Luteranizm religią państwową w Wirtembergii. Opanowanie Montferrat w Italii przez Mantuę. Zajęcie terenów wokół jezior: Genewskiego i Neuchatel przez Szwajcarię. Kontrola Portugalii nad Diu (do 1561) w Indiach. Traktat francusko-turecki (zezwoleń na wolny handel dla kupców francuskich na obszarze Turcji, opieka konsularna, współdziałanie przeciw Habsburgom). Próba rozmów angielsko-protestanckich. Antyturski sojusz habsbursko-perski. Pierwsze kolegium franciszkańskie w Meksyku (Tlaxcala). Początek uchwalania ustaw o ubogich w Anglii. Atak turecki (BARBERUSSA) na Dalmację i Kretę. Księstwo Castro w Italii. Ostateczne włączenie Bretanii do Francji. Wyprawa hiszpańska GONZALVO QUESADY do Kolumbii (do 1538). Śmierć JACQUESA D'ETAPLES – filozofa francuskiego, ERAZMA Z ROTTERDAMU – filologa, filozofa i teologa niderlandzkiego.</i>
1537	<i>Luteranizm religią państwową w Norwegii, rewolta antyduńska w kraju pod wodzą arcybiskupa Throncjem. Reformy administracji rzymskiej PAWŁA III (usunięcie 80 biskupów tytularnych) – (do 1545). Wprowadzenie anglikanizmu w Irlandii. Wyrok skazujący na śmierć w procesie WÜLLENWEBERA w Lubece. Rokosz szlachty w Polsce (wojna kokosza). Opanowanie Hugli (do 1640) w Indiach przez Portugalię. COSIMO II WIELKI księciem Florencji (do 1569). ISMAIL władcą Songhaju (do 1539). Wyprawa hiszpańska ROBLEDO do Kolumbii. Rozwój korsarstwa francuskiego. Założenie Cali w Kolumbii przez Hiszpanów. Śmierć ANDRZEJA KRZYCKIEGO – poety polskiego, BARTOLOMEO BERECCIEGO – włoskiego architekta.</i>
1538	<i>Wygnanie KALWINA z Genewy, pobyt w Strasburgu (do 1541).</i>

	<p><i>Próba rozmów angielsko-protestanckich. Zdobycie Adenu przez Turcję. Koniec wojny domowej na Węgrzech – pokój w Wielkim Waradynie między FERDYNANDEM I a JANEM ZAPOLYĄ (status quo, całość kraju po śmierci ZAPOLYI dla FERDYNANDA), JAN ZAPOLYA księciem Siedmiogrodu (do 1540). Tymczasowy pokój turecko-austriacki. Rozejm francusko-habsburski w Nicei (18.VI.), spotkanie KAROLA V z FRANCISZKIEM I w Aigues-Mortes. Rozpad Królestwa Bahmanidów w Indiach. Ekskomunika papieska na HENRYKA VIII. Pierwsza liga katolicka w Niemczech pod przywództwem Bawarii. STEFAN LÁCUSTA hospodarem Mołdawii (do 1540).</i></p>
1539	<p><i>Mapa świata MERKATORA (rozwinięta siatka geograficzna). Akt o sześciu artykułach w Anglii (próba sprecyzowania dogmatycznych podstaw anglikanizmu). Doktryna kalwinizmu w wydaniu Institutio religionis christianae. Francuski przekład psalmów w duchu ewangelicyzmu (CLEMENT MAROT). Wyprawa hiszpańska ULLOI na Płw. Kalifornijski. ISZAK I władcą Songhaju (do 1549). Wprowadzenie języka francuskiego do akt urzędowych we Francji (FRANCISZEK I). Wykorzystanie po raz pierwszy zasady malarzkiej perspektywy i malarstwa iluzjonistycznego na scenie teatralnej (Vicenza) – (SEBASTIANO SERLIO). Opanowanie Guastalla w Italii przez Mantuę. Luteranizm religią państwową w Brandenburgii i Saksonii. Śmierć NANAKA – poety hinduskiego.</i></p>
1540	<p><i>Uroczysty przejazd KAROLA V z Hiszpanii przez Francję do Niderlandów. Bulla papieska „Regimini militantis Ecclesiae” (zatwierdzenie zakonu jezuitów). „Brevissima relacion de la destruccion de las Indias” BARTOLOME DE LAS CASASA. Opanowanie Malvasii przez Turcję. Nieudane rokowania protestancko-katolickie w Hagenau. Druga konfesja augsburska MELANCHTONA (zmiany w określeniu komunii). Uznanie tronu szwedzkiego za dziedziczny w rodzie Wazów. Mediolan lennem habsburskim. Śmierć JANA ZAPOLYI (22.VII.), atak wojsk habsburskich na Węgry. JAN II ZYGMUNT ZAPOLYA księciem Siedmiogrodu (do 1570). Opanowanie terenów kaukaskich przez Turcję. Upadek władzy HUMAJUNA w Delhi i jego emigracja do Persji, Dynastia Suri w Państwie Wielkiego Mogola (do 1555), SZIR SHAH SUR padyszachem Indii (do 1545). KLAUDIUSZ cesarzem Etiopii (do 1559). ALEKSANDER CORNEA hospodarem Mołdawii (do 1541). Śmierć GUILLAUME BUDE – filologa francuskiego, JUANA LUISA VIVESA – pedagoga hiszpańskiego, FRANCESCO GUICCIARDINIEGO – historyka włoskiego, PARMIGIANINO (FRANCESCO MAZZOLI) – włoskiego malarza.</i></p>
1541	<p><i>Wyprawa habsburska na Algier. Powstanie chłopskie w Norwegii. Wyprawa hiszpańska FRANCISCO DE ORELLANY wzdłuż Amazonki (do 1542). Nieudane rokowania protestancko-katolickie w Ratyzbonie. Wyprawa francuska CARTIERA do Kanady. Powrót KALWINA ze Strasburga do Genewy. Podbój ościennych terytoriów przez Etiopię (pomoc Portugalii). Najazd turecki na Węgry – podział kraju (zajęcie środkowych Węgier z Budą i Pesztem przez Turcję, powstanie Księstwa Siedmiogrodzkiego zależnego od Turcji (JAN II</i></p>

	<p>ZYGMUNT ZAPOLYA), płn-zach. pas 20 komitatów węgierskich pod władzą Habsburgów). Zamordowanie posłów francuskich (ANTONIO RINCON, CESARE FREGOSO) w Italii – wzburzenie we Francji. Podbój Państwa Majów przez Hiszpanię (do 1546). PIOTR RAREŚ (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1546). MAURYCY księciem Saksonii (do 1547). Wyprawa niemiecka FILIPA VON HÜTTENA do brzegów Kolumbii i Nowej Granady (do 1544).</p>
1542	<p>Misja FRANCISZKA KSAWEREGO w Indiach (do 1549). Dotarcie Hiszpanów do Kalifornii. Rozbudowanie przywilejów dla zakonu jezuitów (do 1549). „Leyes Nuevas” (Nowe prawa dla Indian) KAROLA V, powstania konkwistadorów hiszpańskich w koloniach. Dotarcie Portugalczyków do Japonii (Nagasaki), sprowadzenie przez nich pierwszej broni palnej. „Katechizm” KALWINA. Francuskie wydanie pierwszego dzieła KALWINA – „Institutio religionis christianae”. Wojna francusko-habsburska (do 1544), działania wojenne w Nawarrze, Flandrii i Szampanii, walki o Perpignan, współdziałanie floty francuskiej i tureckiej na Morzu Śródziemnym, bazą dla Turków port w Tulonie. Odnowienie inkwizycji rzymskiej przez GIAN PIETRO CARAFFĘ (Święte Oficjum) – (21.VII.). Wojna angielsko-szkocka (do 1546). Nadanie wyspom Św. Łazarza nazwy Filipin na cześć hiszpańskiego następcy tronu. Wyprawa hiszpańska CABRILLO do Kalifornii (do 1543). Utworzenie 16 agend skarbowych we Francji. WENKATA I władcą Widżajanagaru (do 1543). Śmierć BARENDA VON ORLEYA – niderlandzkiego malarza.</p>
1543	<p>Zdobycie Nicei przez flotę francusko-turecką. „Królewska księga” w Anglii (stworzenie organizacji Kościoła anglikańskiego). Objęcie nadzoru nad drukarniami i ludźmi przez rzymską inkwizycję. Włączenie Geldrii do Niderlandów. Opanowanie Bassein (do 1775) i Barody w Indiach przez Portugalię. MARIA STUART królową Szkocji (do 1567). Wicekrólestwo Peru (do 1821). Eliminacja SZUJSKICH w Moskwie. „De humani corporis fabrica” ANDREI VESALIUSA. SADAŚIWA władcą Widżajanagaru (do 1569). Śmierć MIKOŁAJA KOPERNIKA – polskiego astronoma, matematyka, ekonomisty i lekarza (De revolutionibus orbium coelestium), HANSA HOLBEINA MŁODSZEGO – niemieckiego malarza, rysownika i grafika, KLEMENSA JANICKIEGO – polskiego pisarza.</p>
1544	<p>Założenie uniwersytetu w Królewcu. Bitwa pod Cerisoles – zwycięstwo Francji nad Habsburgami (13-14.IV.), traktat francusko-habsburski w Crépy (potwierdzenie status quo, w przyszłości małżeństwo dzieci obu władców) – (16.IX.). INJONG królem Korei (do 1545). Śmierć CLEMENSA MAROTA – francuskiego poety, BONAVENTURE DES PERIERSA – francuskiego pisarza.</p>
1545	<p>Księstwo Parmy i Piacenzy w Italii (do 1802). Odkrycie złóż srebra w Potosi przez Hiszpanów (wydobycie roczne: 266 000 kg srebra, 5400 kg złota). Konfiskata dóbr szpitali i kolegiów w Anglii. ISLAM SZAH padyszachem Indii (do 1553). MYONGJONG królem Korei (do 1567). Rozwój kalwinizmu na Węgrzech i w Siedmiogrodzie. Wyprawa hiszpańska DE RETEZA na Nową Gwineę. MIRCZA</p>

	<i>PASTUCH</i> hospodarem Wołoszczyzny (do 1552). Otwarcie XIX soboru powszechnego w Trydencie (13.XII.). Śmierć HANSA BALDUNGA zw. GRÜN – malarza niemieckiego.
1545 - 1563	<u><i>XIX sobór powszechny w Trydencie (uznanie dogmatu dotyczącego transsubstancjacji i rzeczywistej obecności JEZUSA CHRYSYSTUSA w Eucharystii, uznanie roli tradycji przy objaśnianiu Pisma Świętego, podkreślenie ograniczenia znaczenia grzechu pierwotnego, podtrzymanie koncepcji wolnej woli i odpowiedzialności człowieka za swoje czyny, potępienie doktryny o predestynacji, wiara warunkiem koniecznym – potrzeba dobrych uczynków, podkreślenie znaczenia i mocy wszystkich sakramentów, potwierdzenie doktryny o przeistoczeniu i istnieniu czyśćca, wymóg pełnienia funkcji duszpasterskich przez episkopat i kler niższy, zakaz łączenia kilku diecezji w jednym ręku, wymogi dotyczące wykształcenia, prawomyślności doktrynalnej i obyczajności dla kandydatów na biskupów i księży, obowiązek przebywania biskupa w diecezji i proboszcza w parafii, umocnienie jurysdykcji biskupiej, obowiązek okresowej wizytacji parafii należących do diecezji, określenie minimalnej granicy wieku przy święceniach kapłańskich, utworzenie seminariów duchownych, procesja Bożego Ciała jako demonstracja Kościoła, zaostrzenie przepisów dyscyplinarnych i organizacyjnych w odniesieniu do zakonów, wprowadzenie rejestracji wiernych w parafiach (metryki chrztów, ślubów i pogrzebów), seminarium duchowne w każdej diecezji).</i></u>
1546	<i>Opanowanie Basry i Jemenu przez Turcję. Najstarszy zachowany kontrakt trupy teatralnej (Padwa). Restauracja Królestwa Pegu w Birmie (do 1635). Ugoda francusko-angielska w Ardres (800 000 dukatów odszkodowania dla Anglii, Boulogne dla Francji i wyrzeknięcie się przez nią intryg w Szkocji) – (7.VI.). Ogłoszenie przez KAROLA V banicji przywódców Ligi Szmalkaldzkiej, JANA FRYDERYKA elektora Saksonii i FILIPA landgrafa Hesji (20.VII.), I wojna religijna w Niemczech (do 1548), przejście MAURYCEGO, księcia Saksonii na stronę cesarza. ELIASZ hospodarem Mołdawii (do 1551). Śmierć MARCINA LUTRA – niemieckiego reformatora religijnego i teologa, ETIENNE DOLETA – włoskiego filologa, badacza morfologii języka łacińskiego, SO HON-DOKA zw. CHWEDAM – filozofa koreańskiego, THOMASA ELYOTA – pedagoga angielskiego.</i>
1547	<i>Powstanie ludowe (GIOVANNI FIESCHI) w Genui (do 1548). Koronacja IWANA IV GROŻNEGO na cara Rosji (16.I.). Śmierć HENRYKA VIII (27.I.). EDWARD VI królem Anglii (do 1553), rządy „protektora” EDWARDA SEYMOURA, księcia SOMERSET (do 1549). Przeniesienie obrad soboru trydenckiego do Bolonii (11.III.). List KALWINA do francuskich gmin protestanckich. Represje wobec katolików w Anglii. Śmierć FRANCISZKA I (31.III.). HENRYK II królem Francji (do 1559). Zawieszenie broni między Turcją a Austrią, ustalenie rocznego trybutu cesarza dla sultana w wysokości 200 000 guldenów. Bitwa pod Mühlbergiem – zwycięstwo KAROLA V nad protestantami (24.IV.), upadek Ligi Szmalkaldzkiej, JAN FRYDERYK w niewoli cesarskiej, próby</i>

	<p>porozumienia cesarza z protestantami na Sejmie Rzeszy w Augsburgu (do 1548). MAURYCY elektorem Saksonii (do 1553). Śmierć PIETRO BEMBO – poety włoskiego.</p>
1548	<p>Opanowanie margrabstwa Saluzzo przez Francję. Odkrycie złóż srebra w Zacatecas przez Hiszpanów. Pierwsze kolegium jezuickie (Salamanka). Wojna turecko-perska (do 1555), walki w Armenii. ZYGMUNT II AUGUST królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1572). Opracowanie Interim augsburskiego (ustępstwa na rzecz luteran) – (15.V.). Rządy FILIPA w Niderlandach (do 1559). Śmierć JANA DANTYSZKA – polskiego poety i dyplomaty.</p>
1549	<p>Wprowadzenie komunii pod dwiema postaciami, małżeństwa księży i Księgi modlitw (Common Prayer Book) w Anglii (THOMAS CRANMER). DAUD władcą Songhaju (do 1582). JAN VON DER RECKE mistrzem inflanckim (do 1551). Misja FRANCISZKA KSAWEREGO w Japonii (do 1552), ograniczona chrystianizacja z punktem oparcia w Nagasaki. Pierwsze misje jezuickie w Ameryce Południowej (Brazylia, Paragwaj). Luteranizm religią państwową w Meklemburgii. Generalne Gubernatorstwo Bahia w Brazylii (do 1763). Ugoda Tyguryńska między zwolennikami ZWINGLIEGO i KALWINA w Szwajcarii. Dynastia Saadytów w Maroku (do 1659), MOHAMMAD ASZ-SZAJCH sultanem (do 1557), zjednoczenie kraju. Zawieszenie obrad soboru trydenckiego (13.IX.). Powstanie chłopskie (ROBERT KET) w Anglii. Śmierć PAWŁA III (10.XI.).</p>
1550 - 1555	<p>PONTYFIKAT JULIUSZA III.</p>
1550	<p>Opanowanie Samos przez Turcję. Rządy „protektora” JOHN’A DUDLEY’A, earla of WARWICK księcia NORTHUMBERLAND w Anglii (do 1553). Pokój francusko-angielski (400 000 dukatów odszkodowania dla Anglii, ostateczne uzyskanie Boulogne przez Francję) – (24.III.). Próba zdobycia protestanckiego Magdeburga przez wojska habsburskie (do 1551). Osiedlenie się jezuitów we Francji. Podział Wietnamu na płn. (TRINH) i pld. (NGUYEN). Rywalizacja turecko-perska w Gruzji (do XVII w.). Wydanie Sudiebnika w Rosji (kodeks praw, procedura sądowa). Założenie Helsinek przez Szwedów. Śmierć ANDREI ALCIATO – romanisty włoskiego.</p>
1551	<p>GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA kapelmistrzem dworu papieskiego. Organizacja Kościoła kalwińskiego w Niderlandach (GUY DE BRÈS). Kolegium jezuickie w Rzymie. Powtórne otwarcie obrad soboru trydenckiego (1.V.). Opanowanie Trypolitanii przez Turcję. Nieudana próba zwołania synodu narodowego przez HENRYKA II we Francji (do 1552). Założenie Swijażska przez Rosjan. Reforma Cerkwi rosyjskiej i uchwalenie Stogławu (norm prawnych). Założenie uniwersytetu w Limie. Traktat między opozycją niemiecką (FILIP HESKI, JAN FRYDERYK SASKI, MAURYCY SASKI) a Francją w Lochau k/Torgau (pomoc francuska dla książąt w zamian za 3 biskupstwa lotaryńskie: Metz, Toul i Verdun) – (5.X.). HENRYK VON GALEN mistrzem inflanckim (do 1557). Wprowadzenie urzędu starosty, rewizja tarchanów (przywilejów) klasztornych w Rosji. STEFAN hospodarem Mołdawii (do 1552).</p>

1552	<p><i>Finalizacja traktatu między opozycją niemiecką a Francją w Chambord (15.I.). „Akt ujednoczenia” (Uniformity Act) w Anglii (nowa Księga modlitw o charakterze bardziej radykalnym, konfesja w duchu kalwińskim ogłoszona w formie 42 artykułów (JOHN KNOX)). Podbój Chanatu Kazańskiego przez Rosję. Nieudane próby porozumienia się protestantów (CRANMER, MELANCHTON, KALWIN, HEINRICH BULLINGER). Wojna francusko-habsburska (do 1559), zajęcie Metz, Toul i Verdun przez Francję, wyzwolenie się Sieny spod przewagi Florencji – kontrakcja habsburska. Bitwa pod Palastem – zwycięstwo Turcji nad Austrią. Walki wewnętrzne na Wołoszczyźnie. II wojna religijna w Niemczech (do 1555), nagły atak oddziałów MAURYCEGO SASKIEGO na siedzibę cesarza KAROLA V w Innsbrucku, rokowania cesarsko-protestanckie – traktat w Passawie (zniesienie warunków Interim augsburskiego, uwolnienie FILIPA HESKIEGO i JANA FRYDERYKA SASKIEGO z niewoli cesarskiej, zapewnienie wolności religijnej księstwom i miastom Rzeszy aż do zwołania przyszłego soboru narodowego) – (2.VIII.). Krótkie rządy JANA JOLDEI w Mołdawii, ALEKSANDER LĂPUȘEANU nowym hospodarem (do 1561). Zawieszenie obrad soboru trydenckiego. Śmierć FRANCISZKA KSAWEREGO – hiszpańskiego jezuita, SEBASTIANA MÜNZERA – kosmografa niemieckiego.</i></p>
1553	<p><i>„Christianismi restitutio” MICHAŁA SERVETA i jego śmierć na stosie w Genewie. Rozwój sztuki drukarskiej w Rosji. Założenie uniwersytetu w Meksyku. Krótkie rządy JOANNY GREY w Anglii, MARIA TUDOR królową Anglii i Irlandii (do 1558), restauracja katolicyzmu (odwołanie wszystkich reform religijnych, przywrócenie 6 artykułów z 1539 r.), stracenie DUDLEY’A, powstanie THOMASA WYATTA w hrabstwach Kent i Sussex. MIRCZA PASTUCH (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1554). Powstanie Kompanii Moskiewskiej w Anglii. MOHAMMAD ADIL padyszachem Indii (do 1555). Założenie Siczy Zaporoskiej na wyspie Mała Chortyca na Dnieprze przez Kozaków. Wyprawa angielska RICHARDA CHANCELLORA (dotarcie do Archangielska nad Morzem Białym), odkrycie Kołgijewa. STEPHEN GARDINER bp Winchesteru kanclerzem Anglii (do 1555). EMANUEL FILIBERT księciem Sabaudii (do 1580). Śmierć LUCASA CRANACHA STARSZEGO – niemieckiego malarza i grafika, FRANÇOISA RABELAISA – pisarza francuskiego (Gargantua i Pantagruel).</i></p>
1554	<p><i>Ślub MARII TUDOR z FILIPEM HABSBUROGIEM, infantem hiszpańskim. Legat papieski REGINALD POLE w Anglii (absolucja papieska). Pierwszy synod kalwiński w Polsce (Słomniki). „Maison Rustique” CHARLES A ETIENNE’A. Założenie São Paulo przez Portugalczyków. Pozostawienie spraw Rzeszy FERDYNANDOWI I przez KAROLA V. Rebelia BU HASUNA w Maroku. PÁTRAȘCU DOBRY hospodarem Wołoszczyzny (do 1557). „Commentarium republica emendanda libri quinque” ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO.</i></p>
1555	<p><i>JOANNA III D’ALBRET królową Nawarry (do 1572). Represje MARII TUDOR (Bloody Mary) wobec ludności protestanckiej w</i></p>

	<i>Anglii (273 ofiary) – (do 1558). Śmierć JULIUSZA III (23.III.).</i>
1555	<i>PONTYFIKAT MARCELEGO II.</i>
1555	<i>Kapitulacja Sieny przed wojskami habsburskimi (17.IV.), włączenie tychże ziem do Florencji – utworzenie Księstwa Toskanii (do 1568). Śmierć MARCELEGO II (1.V.).</i>
1555 - 1559	<i>PONTYFIKAT PAWŁA IV.</i>
1555	<i>Kalwinizm religią panującą w Palatynacie. Utworzenie getta w Rzymie. Opanowanie Poti i Bedżaji przez Turcję. Sejm w Piotrkowie (postulat utworzenia polskiego Kościoła narodowego). Unia kalwinów i braci czeskich w Koźminku. Pokój turecko-austriacki na 8 lat. „De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX” MARCINA KROMERA. Włączenie Niderlandów do Hiszpanii. <u>Pokój religijny w Augsburgu (uznanie podziału religijnego Niemiec, zasada „cuius regio eius religio”)</u> – (25.IX.). „Commentarii de statu religionis et republicae Carolo Quinto Caesare” JOHANNESA FILIPPI SLEIDANA. Nieudana próba skolonizowania Brazylii przez Francję (do 1560). Wprowadzenie miastniczestwa w Rosji (hierarchizacja społeczno-prawna rodzin bojarskich). Krótkie rządy IBRAHIMA III i SIKANDARA III w Delhi, zdobycie Delhi i Agry przez HUMAJUNA, dynastia Mogolów (do 1858), HUMAJUN padyszachem Indii (do 1556). Powstanie nuncjatury apostolskiej w Warszawie. Śmierć GEORGA BAUERA zw. AGRICOLA – lekarza niemieckiego.</i>
1556	<i>Represje wobec protestantów (hugenotów) we Francji (do 1559). Rozejm francusko-habsburski w Vaucelles (5.II.). Abdykacja KAROLA V, FERDYNAND I cesarzem rzymskim i królem Niemiec (do 1564). FILIP II królem Hiszpanii (do 1598). Konflikt Inflant z Polską i Litwą (do 1557). Zagrożenie hiszpańskie dla Rzymu – pomoc francuska dla papieża. Zajęcie Chanatu Astrachańskiego przez Rosję. Wprowadzenie jezuitów do Niderlandów. Zakaz ukrywania ciąży we Francji. Wykłady jezuickie na uniwersytecie w Ingolstadt. „De re metallica” (podstawa nowożytnej mineralogii, górnictwa oraz nauki o metalach i ich obróbce) GEORGA BAUERA (wydanie pośmiertne). Wyprawa angielska BOROUGHA na Nową Ziemię. AKBAR I WIELKI padyszachem Indii (do 1605). Przejście królowej Nawarry, JOANNY III D’ALBRET na kalwinizm. Śmierć PIETRA ARETINO – pisarza włoskiego.</i>
1557	<i>Opanowanie Stato dei Presidi (Elby, Piombino, Orbetello) przez Hiszpanię. Fiasko porozumienia kalwinistów z luteranami w Wormacji. Protektorat rosyjski nad Wielką Ordą Nogajską. Ogłoszenie bankructwa Hiszpanii przez FILIPA II. Ofensywa hiszpańska z Niderlandów, bitwa pod St. Quentin – zwycięstwo Hiszpanii (FILIBERT) nad Francją, dowódca francuski ANNE DE MONTMORENCY w niewoli (10.VIII.). Uznanie angielskiej „Księgi modlitw” w Szkocji, początek organizacji Kościoła szkockiego (KNOX). Traktat w Pozwolu (antyrosyjski sojusz polsko-litewsko-inflancki). Opanowanie Massawy przez Turcję. Uzyskanie przez Portugalczyków w Makao koncesji handlowej. Porozumienie szlachty szkockiej w sprawie protestantyzmu i przyjęcia „Księgi modlitw” w Covenant (3.XII.), konflikt szlachty z rządem w Szkocji</i>

	<p>(do 1560). WILHELM VON FÜRSTENBERG mistrzem inflanckim (do 1559). ABDULLAH AL-GHALIB sułtanem Maroka (do 1574). OGIMACHI cesarzem Japonii (do 1586). SEBASTIAN I królem Portugalii (do 1578). Śmierć PANTORMO (JACOPO CORDUCCIEGO) – malarza włoskiego.</p>
1558	<p>Ofensywa armii francuskiej (FRANÇOIS GUISE) w Niderlandach, odebranie Anglikom Calais. Port w Narwie w rękach rosyjskich (żegluga narewska) – (do 1581). Opozycja szlachecka w Niderlandach przeciw podwyższonym podatkom, nietolerancji i inkwizycji. Wprowadzenie Święta Katedry Św. Piotra (PAWEŁ IV). Zorganizowanie pierwszego kościoła na wzór genewski (kalwiński) w Szkocji (KNOX). ELŻBIETA I WIELKA królową Anglii i Irlandii (do 1603), anulowanie zarządzeń ultrakatolickich MARIII TUDOR. MIRCZA PASTUCH (po raz trzeci) hospodarem Wołoszczyzny (do 1559). SZYMON I królem Gruzji (do 1569).</p>
1559	<p><u>Pokój francusko-habsburski w Cateau-Cambrésis (zwrot Sabaudii i Korsyki przez Francję, rezygnacja ze wszelkich pretensji do ziem pozostających we władaniu drugiej strony) – (3.IV.), koniec wojen włoskich, dodatkowy układ francusko-angielski (prawo zatrzymania Calais przez Francję za odszkodowaniem w wysokości 500 000 dukatów).</u> Powstanie Akademii kalwińskiej w Genewie. Ogłoszenie bankructwa Francji przez HENRYKA II. Pierwszy synod kościołów protestanckich w Paryżu (zredagowanie wyznania wiary (La Rochelle), tworzenie organizacji kościelnej zgodnie z doktryną KALWINA) – (25.V.). Pierwszy „Wykaz ksiąg zakazanych” (Index librorum prohibitorum) wydany przez inkwizycję rzymską (interdykt w 72 drukarzy). II Akt supremacji w Anglii (królowa najwyższym zarządcą Kościoła angielskiego, przywrócenie „Księgi modlitw” z 1552 r.). Śmierć HENRYKA II (10.VII.). FRANCISZEK II królem Francji (do 1560), wpływy FRANÇOISA i KAROLA DE GUISE, krystalizacja polityczna protestantów (admiral GASPARD DE COLIGNY, ANTONI – król Nawarry, FRANÇOIS D’ANDELOT, LUDWIK CONDÉ, HENRYK – następca tronu Nawarry). GOTTHARD KETTLER mistrzem inflanckim (do 1561). Zakaz osiedlania się protestantów w Ameryce. Układ inflancko-polski (protektorat polski nad Inflantami w zamian za pomoc wojskową). Ikonoklazm w Perth (Szkocja). Mapa zachodniego wybrzeża Ameryki (ANDREAS HOMEN). Śmierć PAWŁA IV (18.VIII.). PIOTR MŁODY hospodarem Wołoszczyzny (do 1568). FRYDERYK II królem Danii i Norwegii (do 1588). MINAS cesarzem Etiopii (do 1563). Rządy MAŁGORZATY PARMENSKIEJ w Niderlandach (do 1567), doradcą ANTOINE PERRENOT DE GRANVELLA (do 1564). Śmierć FERNANDO LOPEZA DE CASTANHEDY – pisarza portugalskiego (Historia odkrycia Indii przez Portugalczyków).</p>
1560 - 1565	PONTYFIKAT PIUSA IV.
1560	<p>Pokój między szlachtą a rządem w Szkocji (kalwinizm religią państwową), opracowanie konfesji szkockiej przez KNOXA (confessio scotiana), konflikt z MARIĄ STUART (do 1567). Fiasko sprzysiężenia z Amboise (zbrojnej akcji przeciw rządowi DE GUISE</p>

	<p>we Francji), śmierć 20 jego członków, uwięzienie CONDÉ, ucieczka ANTONIEGO DE BOURBON. Opanowanie Ozylii przez Danię. ERYK XIV królem Szwecji (do 1568). Śmierć FRANCISZKA II (5.XII.), koniec rządów DE GUISE. 14-krotny wzrost produkcji węgla w Anglii (do 1680). KAROL IX królem Francji (do 1574), wpływy matki KATARZYNY MEDICI (do 1589). Stany Generalne w Orleanie (odmowa podatków nadzwyczajnych, żądanie reform kościelnych w duchu gallikańskim, tolerancji dla hugenotów). Przeniesienie stolicy Laosu z Luang Prabang do Vientiane. Śmierć FILIPA MELANCHTONA – niemieckiego teologa i humanisty, JEAN'A COUSIN'A – francuskiego malarza i grafika, JOACHIMA DU BELLAY'A – francuskiego poety (Obrona i uświetnienie języka francuskiego (Défense et illustration de la langue française)).</p>
1561	<p>Powrót MARII STUART do Szkocji. Opanowanie Dago i płn. Estonii przez Szwecję. Układ inflancko-polski (sekularyzacja zakonu, Kurlandia i Semigalia lennem dziedzicznym rodu KETTLERÓW, pozostałe ziemie posiadłościami Polski i Litwy). GOTTHARD KETTLER księciem Kurlandii i Semigalii (do 1587). Tumult na kolokwium w Poissy między katolikami a hugenotami (kard. KAROL LOTARYŃSKI – TEODOR BEZA) – (IX.). Przeniesienie stolicy Hiszpanii z Toledo do Madrytu (FILIP II). Powołanie 14 nowych biskupstw w Niderlandach z zadaniem rekatolicyzacji Niemiec i Anglii (FILIP II). JAKUB HERAKLIDES DESPOT hospodarem Moldawii (do 1563). Śmierć ALONSO DE BERRUGUETA – hiszpańskiego malarza, rzeźbiarza i architekta.</p>
1562	<p>Powstanie radykalnego zboru braci polskich. Otwarcie obrad soboru trydenckiego po raz trzeci (15.I.). Edykt nadający hugenotom we Francji prawo kultu poza obrębem miast zamkniętych (17.I.). Nieudana próba skolonizowania Florydy przez Francję (do 1565). Rzeź w Wassy – wymordowanie protestantów zgromadzonych dla wysłuchania kazania (wojska księcia DE GUISE'A) – (1.III.), I wojna religijna we Francji (do 1563), Rouen ośrodkiem oporu hugenotów, przywódcą – księżę CONDÉ, oddanie Anglii w zastaw portu Le Havre i obietnica wymienienia go na Calais przez protestantów, zdobycie Rouen przez wojska triumwiratu DE GUISE-ST.ANDRÉ-MONTMORENCY, bitwa pod Dreux – zwycięstwo katolików, CONDÉ w niewoli (19.XII.). Opracowanie wyznania wiary (na wzór z La Rochelle) w Niderlandach (DE BRÈS). MAKSYMILIAN II królem Niemiec i Czech (do 1576). Ustawa o pomalowaniu wszystkich gondoli weneckich na czarno. Śmierć ADRIANA VILAERTA – kompozytora flamandzkiego.</p>
1563 - 1570	I WOJNA PÓŁNOCNA.
1563	<p>Zamordowanie księcia DE GUISE pod murami Orleanu, edykt w Amboise (zezwoleń na kult protestancki w jednym mieście na każdy okręg sądowy, zbory hugenockie jedynie na przedmieściach, kult protestancki także w dworach seniorów) – (19.III.), pacyfikacja Francji – odebranie Anglikom Le Havre (MONTMORENCY, CONDÉ). Opublikowanie katechizmu heidelberskiego (kalwinizm w Palatynacie). Przymierze szwedzko-rosyjskie przeciw polsko-duńskiemu w I wojnie północnej, zdobycie Połocka przez Rosję.</p>

	<p><i>Antyangielskie powstanie w Irlandii. Akt piotrkowski w Polsce (dopuszczenie do sukcesji w Prusach elektorskiej, brandenburskiej gałęzi HOHENZOLLERNÓW po wygaśnięciu linii Ansbach). Zamknięcie obrad soboru trydenckiego (6.XII.). SERTSE DYNGYL cesarzem Etiopii (do 1597). STEFAN TOMŚA hospodarem Mołdawii (do 1564). MAKSYMILIAN II królem Węgier (do 1576).</i></p>
1564	<p><i>Ukazanie się poprawionego i uzupełnionego „Indeksu dzieł zakazanych”. Podpisanie dekretów soborowych przez PIUSA IV (26.I.). Pierwsze seminaria duchowne: Rieti, Reims. Sprowadzenie jezuitów do Polski. Komunia pod dwiema postaciami w Austrii (do 1598). Odwołanie doradcy GRANVELLI z Niderlandów przez FILIPA II. Stopniowe wypieranie protestanckich stanów w Bawarii, rekatolizacja kraju, tworzenie monarchii absolutnej. Wygnanie protestanckich duchownych z Grazu przez Habsburgów. Koronacja MAKSYMILIANA II na cesarza rzymskiego. Linia styryjska (KAROL II (do 1590)) i linia tyrolska (FERDYNAND II (do 1595)) w Austrii. Pierwsza drukarnia państwowa w Rosji (pierwsza wydrukowana książka – „Apostoł”). Wyprawa turecka na Węgry – opanowanie Temeszwaru. Zajęcie Uły przez Polskę. Początek opryszczyny w Rosji (IWAN IV) – (do 1572). Utworzenie urzędu nadintendenta finansów we Francji. ALEKSANDER LÁPUŞEANU (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1568). Śmierć JANA KALWINA – szwajcarskiego reformatora religijnego, MICHAŁA ANIOŁA BUONARROTIEGO – włoskiego rzeźbiarza, malarza, architekta i poety (Pieta, Dawid, Jutrzenka), ANDREASA VESALIUSA – włoskiego lekarza, twórcy nowożytnej anatomii (De humani corporis fabrica).</i></p>
1565	<p><i>Opanowanie części wsch. wybrzeży Morza Czarnego przez Turcję. Konstytucja o zniesieniu prawa składu i próba ograniczenia handlu miast w Polsce. Założenie St. Augustine (Floryda), Manili przez Hiszpanów i Rio de Janeiro przez Portugalczyków. Kontakty KATARZYNY MEDICI i KAROLA IX z przedstawicielami FILIPA II w Bayonne, zaniepokojenie hugenotów, II wojna religijna we Francji (do 1568). Opanowanie Mangaloru (do 1784) w Indiach przez Portugalię. Niepowodzenia tureckie w walce z joannitami w okolicach Malty. Sieć fortyfikacji nadbrzeżnych w hiszpańskich koloniach. Śmierć PIUSA IV (9.XII.).</i></p>
1566 - 1572	<p><i>PONTYFIKAT PIUSA V.</i></p>
1566	<p><i>Opanowanie Naksos i Chios przez Turcję. Wojna austriacko-turecka (do 1568), oblężenie Szigetvaru przez Turków, śmierć SULEJMANA WSPANIAŁEGO. SELIM II OPOJ sultanem Turcji (do 1574). Ukazanie się „Katechizmu Trydenckiego”. Założenie Caracas w Nowej Granadzie przez Hiszpanów. Rok głodu w Niderlandach – petycja szlachty w Brukseli, ikonoklazm w 400 kościołach, zbrojny opór we Flandrii i Artois, konflikt MAŁGORZATY PARMENSKIEJ z FILIPEM II (poparcie przez nią petycji opozycji w sprawach tolerancji religijnej w Niderlandach), wysłanie przez FILIPA II 20-tys. armii interwencyjnej pod wodzą FERDYNANDA ALVAREZA DA TOLEDO, księcia ALBY do Niderlandów celem stłumienia rozruchów. Władza stanów w Prusach (do 1653). Założenie</i></p>

	<i>La Valletty na Malcie przez joannitów. Śmierć ks. STANISŁAWA ORZECZOWSKIEGO – polskiego pisarza politycznego i religijnego.</i>
1567	<i>Zamordowanie drugiego męża MARII STUART, lorda HENRY'EGO STUARTA DARNLEY'A w wyniku spisku (JAMES HEPBURN earl of BOTHWELL, późniejszy trzeci mąż MARII) – (10.II.). Ogłoszenie ŚW. TOMASZA Z AKWINU doktorem Kościoła przez PIUSA V. Nieudana próba rekatolizacji Szkocji przez MARIĘ STUART. Organizowanie się Kościoła prezbiteriańskiego w Szkocji (do 1603). Podział księstwa Hesji na część ptn. (Hessen-Kassel) i pld. (Hessen-Darmstadt). Rewolta feudalna katolików przeciw ELŻBIECIE I w Anglii (800 ofiar, konfiskaty, banicje). Oblężenie Saint Denis przez katolików, śmierć MONTMORENCY. LUNG CZING cesarzem Chin (do 1572). SONJO królem Korei (do 1608). Zakaz używania języka, imion oraz stroju arabskiego przez Morysków w Hiszpanii (edykt FILIPA II). Dotarcie armii księcia Alby do Brukseli (VIII.), powrót MAŁGORZATY PARMENSKIEJ do Italii, zaprzestanie zwoływania Stanów Generalnych w Niderlandach, Rada Stanu organem marionetkowym, powołanie Trybunału Zaburzeń – rządy terroru (8000 ofiar) – (do 1573).</i>
1568	<i>Pokój religijny w Longjumeau (potwierdzenie edyktu z Amboise) – (27.III.), organizacja polityczna katolików we Francji, III wojna religijna (do 1570), La Rochelle głównym ośrodkiem akcji hugenockiej. Pokój turecko-austriacki w Edirne (status quo). Aresztowanie i egzekucja przywódców opozycji w Niderlandach – LAMORALA hr. EGMONTA ks. GAVRE, PHILLIPPE'A II DE MONTMORENCY-NIVELLE hr. HOORNA i burmistrza Antwerpii, ANTONIEGO VAN STRAELEN. JAN III królem Szwecji (do 1592). Zdobyte Izborska przez Polskę. Przewrót przymierzy w wojnie północnej (Szwecja i Polska kontra Dania i Rosja). Ogłoszenie brewiarza rzymskiego. Powstanie morysków w Andaluzji (do 1571). Rewolta w Szkocji, detronizacja MARII STUART i jej ucieczka do Anglii (wtrącenie do więzienia przez ELŻBIETĘ I), JAKUB VI królem (do 1625), rządy hr. MOREY (do 1570). Zabezpieczenie ustawowe tolerancji religijnej w Siedmiogrodzie. Utworzenie Komisji Morskiej w Polsce. ALEKSANDER MIRCZA NOWY hospodarem Wołoszczyzny (do 1577). ALBRECHT FRYDERYK HOHENZOLLERN księciem Prus (do 1618). Założenie nowej drukarni w Moskwie (tzw. Pieczętny dwór). Walki wewnętrzne w Mołdawii (do 1572). Odkrycie Wysp Salomona przez hiszpańskiego żeglarza (ALVARO MENDAÑA DE NEYRA). Śmierć JEAN'A GOUJONA – rzeźbiarza francuskiego.</i>
1569	<i>Narzucenie nowych podatków (alcabales) w Niderlandach przez księcia Albę (5% wartości obiektu przy sprzedaży nieruchomości, 10% przy sprzedaży ruchomości). Bitwa pod Jarnac – zwycięstwo katolików nad hugenotami, śmierć księcia CONDÉ (13.III.), adm. DE COLIGNY przywódcą wojsk protestanckich we Francji. Unia realna między Polską a Litwą w Lublinie (wspólne: monarcha, sejm, polityka zagraniczna, moneta, oddzielne: skarb, wojsko, aparat administracyjny i sądowiczy, Ukraina, Zaporozie i Podlasie przy</i>

	<p><i>Polsce) – (1.VII.). Dynastia Arawidów w Imperium Widżajanagaru (do 1659), TIRUMALA władcą (do 1572). „Wilhelmus” (hymn narodowy Holandii). Spisek opozycji w Anglii (hrabstwa północne). Wielkie Księstwo Toskanii w Italii (do 1799), COSIMO I WIELKI wielkim księciem (do 1574). DAWID XI królem Gruzji (do 1578). Śmierć MIKOŁAJA REJA – pisarza polskiego (Żywot człowieka poczciwego), PETERA BRUEGHELA STARSZEGO – malarza niderlandzkiego (Ślepcy, Żniwa, Wesele chłopskie, cykl obrazów Kalendarza).</i></p>
1570	<p><i>Pacyfikacja Tweru przez wojsko opryczników rosyjskich, rzeź wszystkich mieszkańców Nowogrodu Wielkiego (40 000 ofiar) – (5.I.), w drodze powrotnej pacyfikacja Pskowa. Ugoda sandomierska (porozumienie polskich ewangelików (luteran, kalwinistów i braci czeskich), wzajemne uznanie sakramentów i urzędu kaznodziejskiego (9-14.IV.); najstarszy akt ekumeniczny w Europie. Edykt w Saint Germain (ograniczona wolność kultu dla hugenotów, punkty bezpieczeństwa – La Rochelle, Cognac, La Charité, Montauban) – (8.VIII.). Ukazanie się pierwszego wydania wszystkich dzieł ŚW. TOMASZA Z AKWINU. Ogłoszenie mszału rzymskiego obowiązującego cały kler i unifikujący liturgię w całym Kościele katolickim. Kongres w Szczecinie (pokój szwedzko-duński z udziałem Lubeki i miast hanzeatyckich, które popierały Danię, status quo). Rozejm polsko-rosyjski (status quo). Manado (Celebes) pod kontrolą Hiszpanii (do 1677). Parokrotne zawieszanie chłopskich praw do wyjścia ze wsi w Rosji. Powstanie chłopskie w Norwegii (do 1580). Splądrowanie wybrzeży wschodnioafrykańskich przez lud Zimba (do 1587). Wojna domowa w Szkocji (do 1573). Osobne kierownictwo spraw wojskowych we Francji. Rozwój korsarstwa angielskiego na Atlantyku (do 1604). Ekskomunika papieża PIUSA V na ELŻBIETĘ I. Powstanie Ligi Irokezów (5 plemion indiańskich). Początek działalności inkwizycji w Ameryce (Święte Oficjum w Limie). „Rei rusticae libri IV” KONRADA HERESBACHA. Śmierć JACOPO TATTIEGO (SANSONOVINO) – architekta włoskiego (nowa część Pałacu Dożów i biblioteka Św. Marka w Wenecji), FILIBERTA DELORME’A – architekta francuskiego (pałac Tuileries).</i></p>
1571	<p><i>JAN JERZY elektorem Brandenburgii (do 1598). Pewne ograniczenie podatków w Niderlandach, ustalenie jednolitego wymiaru podatku od sprzedaży. Cypr pod władzą Turcji (do 1878), masakra chrześcijańskiej ludności wyspy, zorganizowanie przez PIUSA V wielkiej wyprawy morskiej przeciw Turcji z udziałem Hiszpanii i Wenecji, bitwa morska pod Lepanto – zwycięstwo floty hiszpańsko-wenecko-papieskiej nad turecką, utrata 117 okrętów (7.X.). Antyhiszpańskie powstanie w Peru (TÚPAC AMARÚ I) – (do 1572). STEFAN BATORY księciem Siedmiogrodu (do 1576). Spisek THOMASA HOWARDA, księcia NORFOLK w Anglii. Śmierć BIENVENUTO CELLINIEGO – włoskiego rzeźbiarza i złotnika (Perseusz z głową Meduzy).</i></p>
1572	<p><i>Powstanie geźów morskich przeciw panowaniu Hiszpanii w Niderlandach, opanowanie portu La Brielle (1.IV.), Zelandia i Holandia we władaniu powstańców, działania na Morzu Północnym</i></p>

	<i>i w kanale La Manche, dynastia orańska w Holandii (do dzisiaj), WILHELM ORAŃSKI stathouderem (namiestnikiem) kraju (do 1584). Śmierć PIUSA V (I.V.).</i>
1572 - 1585	<i>PONTYFIKAT GRZEGORZA XIII.</i>
1572	<i>Śmierć ZYGMUNTA II AUGUSTA (7.VII.), bezkrólewie w Polsce i na Litwie (do 1573). Uroczystości weselne HENRYKA, króla Nawarry i MAŁGORZATY DE VALOIS, siostry króla Francji KAROLA IX w Paryżu, porozumienie KATARZYNY MEDICI z braćmi DE GUISE – „Noc Św. Bartłomieja” (krwawa rozprawa z hugenotami – ok. 20 000 ofiar, m.in. adm. DE COLIGNY, przejście HENRYKA na katolicyzm) – (24.VIII.), odśpiewanie Te Deum w Rzymie (GRZEGORZ XIII), IV wojna religijna we Francji (do 1573). WAN LI cesarzem Chin (do 1620). Najazd tatarski (DEWLET-GIREJ) na Moskwę, likwidacja opryczniny w Rosji (IWAN IV). RUDOLF I królem Węgier (do 1608). ŚRIRANGA I władcą Widżajanagaru (do 1586). JAN SROGI hospodarem Mołdawii (do 1574). Otrucie JOANNY III D’ALBRET, królowej Nawarry na dworze francuskim. Stracenie księcia NORFOLK w Anglii. Śmierć FRANÇOISA CLOUETA – malarza francuskiego, JOHNA KNOXA – szkockiego reformatora religijnego, ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO – polskiego pisarza politycznego i publicysty.</i>
1573	<i>Konfederacja warszawska (Pax Dissidentum - zapewnienie równouprawnienia szlachcie ewangelickiej i katolickiej, zakaz narzucania religii poddanym, jeden z pierwszych aktów szerokiej tolerancji religijnej w Europie) – (28.I). Oblężenie La Rochelle przez katolików (II-6.VII.). Założenie uniwersytetu w Ołomuńcu. Upadek rodu Ashikaga w Japonii, wznowienie wojny domowej o szogunat (TOKUGAWA IEYASU, ODA NOBUNAGA, TOYOTOMI HIDEYOSHI) – (do 1600). Pierwsza wolna elekcja w Polsce (11-16.V.), HENRYK DE VALOIS królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1574). Rządy hr. MORTONA w Szkocji (do 1581). Zdobyte Malines, Zutphen, Noerden i Haarlemu przez Hiszpanów, bunt nieopłaconych oddziałów hiszpańskich w Antwerpii, zwycięstwo gezów nad flotą hiszpańską na Zuiderzee (11.XI.), odwołanie księcia ALBY z Niderlandów (XII.), rządy LUDWIKA REQUESENSA (do 1576). Rezygnacja Wenecji z możliwości odzyskania Cypru. Śmierć VIGNOLI (GIACOMO BAROZZIEGO) – włoskiego architekta (kościół Il Gesu i willa di Papa Giulio w Rzymie).</i>
1574	<i>Krótkotrwałe zajęcie Bizerty i Tunisu przez Hiszpanię, Tunezja lennem Turcji. Uzyskanie Pignerol i Salviano przez Sabaudię od Francji. Szerokie przywileje carskie dla braci STROGANOW, kupców moskiewskich (ekspansja Rosji w kierunku Syberii). Śmierć KAROLA IX (30.V.). Ucieczka HENRYKA DE VALOIS z Polski celem objęcia tronu we Francji (18.VI.), HENRYK III królem Francji (do 1589). Bezkrólewie w Polsce (do 1576). Tumulty religijne w Krakowie. Walki katolików z hugenotami w Szampanii i Burgundii (do 1576). MURAD III sultanem Turcji (do 1595). Zaprzestanie krwawych represji w Niderlandach (REQUESENS). PIOTR KULAWY hospodarem Mołdawii (do 1577). MOHAMMAD</i>

	<i>AL-MOTAWAKKIL</i> sułtanem Maroka (do 1576). <i>ALEKSANDER II</i> królem gruzińskiej Kachetii (do 1605).
1575	<i>Chęć utrzymania tronu polskiego przez HENRYKA III (poselstwo i listy do sejmików) – (28.II.). Rozpoczęcie budowy pałacu na Kwirynale (rezydencja papieża). Założenie uniwersytetu w Würzburgu. RUDOLF II królem Czech (do 1612). V wojna religijna we Francji (do 1576). Wyczerpanie się zasobów srebra w Meksyku. Podwójna elekcja w Polsce: MAKSYMILIAN II (12.XII.), STEFAN BATORY i ANNA JAGIELONKA (15.XII.). Śmierć HURTADO DE MENDOZY – hiszpańskiego pisarza, dyplomaty, teologa i poety.</i>
1576	<i>STEFAN BATORY królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1586). Ucieczka HENRYKA, króla Nawarry spod nadzoru i jego ponowne przejście na protestantyzm (II.). RUDOLF II królem Niemiec (do 1612) i jego koronacja na cesarza rzymskiego przez GRZEGORZA XIII. Wprowadzenie nowej, bogatej liturgii w Szwecji (JAN III). Rządy tureckie w Erewaniu (do 1639). Federacja Holandii i Zelandii w Delft (oddanie się pod opiekę WILHELMA ORAŃSKIEGO) – (11.III.). Śmierć REQUESENSA, rządy DON JUANA D’AUSTRIA w płd. Niderlandach (do 1577). Uzyskanie Asti przez Sabaudię od Hiszpanii. Pokój między katolikami a hugenotami w Beaulieu (Paix de Monsieur – wolność kultu dla hugenotów wszędzie z wyjątkiem Paryża, przyznanie 8 miejsc bezpieczeństwa) – (7.V.), jednoczesna koncentracja katolików (Liga – HENRYK DE GUISE) i hugenotów (HENRYK, król Nawarry). Zamieszki antyhiszpańskie w Brabancji, rzeź 7000 mieszkańców Antwerpii przez Hiszpanów (4.XI.). Umowa o wzajemnej pomocy między Brabancją, Hainaut, Flandrią a Holandią i Zelandią (pacyfikacja gandawska) – (8.XI.). ISMAIL II szachem Persji (do 1577). Stany Generalne we Francji w Blois (do 1577), wypowiedzenie się przeciw hugenotom (6.XII.), VI wojna religijna (do 1577). „Les six livres de la république” JEAN’A BODINA. Wyprawa angielska MARTINA FROBISHERA do Kanady. KRZYSZTOF BATORY księciem Siedmiogrodu (do 1581). Busola ROBERTA NORMANA. ABD AL-MALIK sułtanem Maroka (do 1578). Śmierć GEROLAMO CARDANO – włoskiego matematyka, lekarza i filozofa, TYCJANA (TIZIANO VECELLIO) – malarza włoskiego (portret KAROLA V), HANSA SACHSA – poety niemieckiego.</i>
1577	<i>Ugoda południowych prowincji Niderlandów z Hiszpanią (wycofanie wojsk hiszpańskich za cenę 600 000 liwrów) – (12.II.), przejęcie władzy w Brukseli przez rewolucyjny Komitet Osiemnastu (IV.), wezwanie do przybycia dla WILHELMA ORAŃSKIEGO. Ogłoszenie bankructwa Hiszpanii przez FILIPA II. Wojna STEFANA BATOREGO z Gdańskiem. II podróż dookoła świata (Anglik, FRANCIS DRAKE) – (do 1580). Wyprawa angielska FROBISHERA (północne brzegi Rosji). Krótkotrwały pokój między katolikami a hugenotami w Bergerac, edykt w Poitiers (kult protestancki wyłącznie na przedmieściach jednego z miast w każdym z okręgów sądowych) – (17.IX.), rozwiązanie przez HENRYKA III wszystkich lig katolickich i protestanckich, VII wojna religijna (do 1580). Przybycie WILHELMA ORAŃSKIEGO do Brukseli (23.IX.).</i>

	<p><i>ALEKSANDER FARNESE</i> namiestnikiem pld. Niderlandów (do 1592). Przyznanie prawa opieki nad obłąkanym księciem Prus, <i>ALBRECHTEM FRYDERYKIEM</i> dla <i>JERZEGO FRYDERYKA</i>, księcia Ansbach. Ikonoklazm w Gandawie. Wojna polsko-rosyjska o Inflanty (do 1582). <i>MIHNEA POTURCZENIEC</i> hospodarem Wołoszczyzny (do 1583). <i>JAN PODKOWA</i> hospodarem Mołdawii. <i>SULTAN MOHAMMAD</i> szachem Persji (do 1587). Śmierć <i>JUANA DE JUNI</i> – hiszpańskiego rzeźbiarza i malarza, <i>LEONARDA LIMOSINA</i> – francuskiego ceramika.</p>
1578	<p>Wojna turecko-perska (do 1590), opanowanie zach. Gruzji z Suchum-Kale i Szyrwanu (do 1607) przez Turków. Bitwa pod Al-Kasr al-Kabir (Wadi al-Machazin) – zwycięstwo Maroka nad Portugalią, śmierć <i>SEBASTIANA</i> i <i>ABD AL-MALIKA</i> (4.VIII.), kryzys w Portugalii, początek ekspansji Maroka w Afryce. Utworzenie Trybunału Koronnego i piechoty wybranieckiej w Polsce. <i>HENRYK KARDYNAŁ</i> królem Portugalii (do 1580). <i>AHMAD AL-MANSUR</i> sultanem Maroka (do 1603). Walki polsko-rosyjskie w Liwonii. Niepokoje religijne w Gandawie. <i>SZYMON I</i> (po raz drugi) królem Gruzji (do 1601). <i>PIOTR KULAWY</i> (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1579). Śmierć <i>PIERRE'A LESCOTA</i> – francuskiego architekta.</p>
1579	<p>Unia południowych Niderlandów (Artois, Hainaut, Lille, Orchies) w Arras (opowiedzenie się za zachowaniem katolicyzmu i gotowością do ugody z Hiszpanią) – (6.I.). Powstanie antyangielskie w Irlandii. <u><i>Unia północnych Niderlandów (Holandia, Zelandia, Geldria, Utrecht, Overijsel, Drenthe, Groningen i miasta z południa: Brugia, Breda, Venlo, Antwerpia, Gandawa, Ypres) w Utrechcie (powstanie Zjednoczonych Prowincji) – (23.I.)</i></u>. Ugoda pld. Niderlandów z Hiszpanią w Arras (uznanie władzy <i>FILIPA II</i> w zamian za amnestię, autonomię i zachowanie przywilejów) – (17.V.). Intrygi francuskie, hiszpańskie i jezuickie w Szkocji. Założenie uniwersytetu w Wilnie. Oblężenie i zdobycie Połocka przez Polskę (30.VIII.). Powstanie Rady Finansów we Francji. <i>JAN SUS</i> hospodarem Mołdawii (do 1582). Śmierć <i>JUANA FERNANDEZA NAVARRETE</i> – malarza hiszpańskiego.</p>
1580	<p>Narzucenie Portugalii unii personalnej z Hiszpanią (do 1640), dynastia Habsburgów (do 1640), <i>FILIP II</i> królem (do 1598). Rozwój zakonu jezuitów (21 zorganizowanych prowincji zakonnych, 144 kolegia (14 we Francji), ok. 5000 księży zakonników w Europie). Przywilej lokacyjny dla Zamościa (<i>JAN ZAMOYSKI</i>). <i>KAROL EMANUEL I WIELKI</i> księciem Sabaudii (do 1630), przeniesienie stolicy państwa z Chambéry do Turynu. Zdobycie Wielkich Łuków przez Polskę (6.IX.). Rządy hiszpańskie w Tangerze (do 1664) i Ceucie. Traktat w Plessis (zaproszenie na tron księżęcy <i>FRANCISZKA ANJOU</i> przez Stany Generalne Zjednoczonych Prowincji) – (19.IX.). Pokój między katolikami a hugenotami we Fleix (26.XI.), osłabienie tempa walk religijnych we Francji. Śmierć <i>ANDREI PALLADIO</i> – architekta włoskiego (bazylika w Vicenzie), <i>LUISA VAZA DE CAMÕESA</i> – poety portugalskiego (Luizjady).</p>
1581	<p>Prawo o odmowie (<i>recusancy law</i>) w Anglii (pozwolenie na surowe</p>

	<p>kary dla nieuznających zwierzchności królewskiej nad Kościołem). Detronizacja FILIPA II przez Stany Generalne Zjednoczonych Prowincji, deklaracja niepodległości (2.VII.). Nieudana wyprawa FRANCISZKA ANJOU do Niderlandów (do 1582). Zdobywanie Tournai przez Hiszpanię. Opanowanie Narwy przez Szwecję. Początek oblężenia Pskowa przez Polskę (24.VIII.). Śmierć następcy tronu rosyjskiego, IWANA wskutek ciężkiego pobicia przez ojca, IWANA IV GROŻNEGO (XI.). Koniec podatków w naturze w Chinach (zamienienie ich na pieniężne). ZYGMUNT BATORY księciem Siedmiogrodu (do 1599). KAROL II księciem Monako (do 1589).</p>
1582	<p>Rozejm polsko-rosyjski w Jamie Zapolskim (Inflanty, Połock, Wieliz przy Polsce, Wielkie Łuki z okręgiem przy Rosji) – (15.I.). Wycofanie się FRANCISZKA ANJOU z Niderlandów. Sultanat Mataram na Jawie (do 1755). Nieudany zamach na WILHELMA ORAŃSKIEGO w Amsterdamie (18.III.). Wyprawa kozacka TIMOFIEJA JERMAKA na Syberię, podbój Państwa chana KUCZUMA, zajęcie stolicy – Kaszliku. Reforma religijna w Państwie Wielkiego Mogola. Wojna kolońska (konflikt między katolikami a protestantami o sekularyzację arcybiskupstwa kolońskiego) – (do 1585). PIOTR KULAWY (po raz trzeci) hospodarem Mołdawii (do 1591). Jednoczenie Japonii przez HIDEYOSHIĘGO (do 1598). MOHAMMAD III władcą Songhaju (do 1586). <u>Reforma kalendarza GRZEGORZA XIII, zniwelowanie 10-dniowej różnicy w dacie równonocy, po 4.X. przejście do 15.X. przyjęcie go od razu przez Francję, kraje Italii, Hiszpanię, Węgry, Portugalie, opory w państwach protestanckich.</u></p>
1583	<p>Spisek księcia PARSONSA w Anglii. Najazd kozacki na Mołdawię. Rozejm rosyjsko-szwedzki. Nieudana wyprawa FRANCISZKA ANJOU do Niderlandów. Wyprawa JANA HUYGENA VAN LINSCHOTENA do Indii (do 1588). Odkrycie roli hiszpańskiego ambasadora w spisek na życie ELŻBIETY I, wojna angielsko-hiszpańska (do 1604). PIOTR KOLCZYK hospodarem Wołoszczyzny (do 1585).</p>
1584	<p>Założenie Archangielska przez Rosjan. Przyjęcie kalendarza gregoriańskiego przez Austrię, Czechy (7.I.) i Śląsk (12.I.). Śmierć IWANA IV GROŻNEGO (18.III.). FIODOR I carem Rosji (do 1598). Śmierć FRANCISZKA ANJOU (10.VI.), HENRYK DE BOURBON, król Nawarry następcą tronu Francji. Rozmowy DE GUISE z przedstawicielami FILIPA II (groźba przejęcia tronu francuskiego przez przywódcę hugenotów) – (do 1585). Zdobywanie Gandawy przez Hiszpanów. Zamordowanie WILHELMA ORAŃSKIEGO (inspiracja hiszpańska, BALTAZAR GÉRARD) – (10.VII.). Wyprawa angielska WALTERA RALEIGHA do Wirginii. Śmierć JANA KOCHANOWSKIEGO – poety polskiego (Fraszki, Treny, Odprawa posłów greckich).</p>
1585	<p>Pokój polsko-duński w Kronborgu (status quo). Zajęcie większości Japonii (bez Kiusiu i Kwanto) przez HIDEYOSHIĘGO. Traktat między DE GUISE a Hiszpanią w Joinville (zobowiązanie się Ligi katolickiej do wytopienia hugenotów w zamian za subsydia) – (2.I.), VIII wojna religijna we Francji (do 1598). Rewolucja kalendarzowa</p>

	<i>w Rydze (5.I.). Śmierć GRZEGORZA XIII (10.IV.).</i>
1585 - 1590	<i>PONTYFIKAT SYKSTUSA V.</i>
1585	<i>Najazd kozacki na Krym. Powołanie Trybunału Wysokiej Komisji w Anglii (inkwizycja dla purytanów, anabaptystów i brownistów). MAURZYCY VON NASSAU stathouderem Holandii (do 1625). Powstanie Barbary Company w Anglii (handel z Marokiem). Odsiecz dla powstańców w płn. Niderlandach, wyprawa angielska hr. ROBERTA DUDLEYA LEICESTERA (do 1588). Zdobywanie Antwerpii przez Hiszpanów (17.VIII.). Amsterdam nowym centrum finansowym Europy. Bulla papieska (pozbawienie HENRYKA DE BOURBONA praw do tronu Francji) – (9.IX.). Pierwszy ładunek ziarna kakaowego w Europie (Hiszpania). Wyprawa angielska DAVISA na Grenlandię. MIHNEA POTURCZENIEC (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1591). Śmierć PIERRE'A RONSARDA – poety francuskiego (Odes, Les hymnes, Les amours).</i>
1586	<i>Reforma Rady Królewskiej w Hiszpanii (utworzenie Rady Stanu). Założenie Ufy, Woroneża, Samary i Tiumentia przez Rosjan. Powstanie uniwersytetu w Grazu. GO-YOZEI cesarzem Japonii (do 1611). Przyjęcie kalendarza gregoriańskiego przez Polskę. Spisek ANTHONY'EGO BABINGTONA w Anglii (kontakty z uwięzioną królową Szkocji, MARIĄ STUART). Pierwszy kościół lamaicki w Mongolii. MOHAMMAD IV BANI władcą Songhaju (do 1588). Bezkrólowie w Polsce (do 1587). WENKATA II władcą Widżajanagaru (do 1614). Śmierć LUISA DE MORALES – malarza hiszpańskiego (malowidła dekoracyjne w Escorialu).</i>
1587	<i>Napad angielski (DRAKE) na Kadyks (zniszczenie ok. 30 okrętów hiszpańskich). Skazanie na śmierć i ścięcie MARII STUART w Anglii (8.II.). Edykt HIDEYOSHIEGO w Japonii (zakaz wyznawania religii Europejczyków przez Japończyków, nakaz opuszczenia Japonii przez wszystkich misjonarzy). ABBAS I WIELKI szachem Persji (do 1629), szczytowy punkt rozwoju państwa. Założenie Kurska i Tobolska przez Rosjan. Podwójna elekcja w Polsce: ZYGMUNT III WAZA i arcyksiężę Austrii MAKSYMILIAN, dynastia Wazów w Polsce (do 1668), ZYGMUNT III królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1632). II wyprawa angielska DAVISA na Grenlandię. Bitwa pod Coutras – zwycięstwo hugenotów (HENRYK) nad katolikami (20.XI.). FRYDERYK księciem Kurlandii i Semigalii (do 1638).</i>
1588	<i>Bitwa pod Byczyną – zwycięstwo Polski nad wojskami pretendenta do tronu polskiego MAKSYMILIANA (I.). Rewolta antykrólewska w Paryżu („dzień barykad”), ucieczka HENRYKA III wobec sił Ligi katolickiej (12.V.). Wyruszenie „Niezwyciężonej Armady” (ok. 130 okrętów) z Lizbony na podbój Anglii (VI.), postój w La Coruña (22.VII.), bitwa morska pod Gravelines – zwycięstwo Anglii (DRAKE) nad flotą hiszpańską (29.VII.), powrót resztek floty do Hiszpanii (opłynięcie Szkocji, zach. wybrzeży Irlandii) – (IX.). CHRYSYTYAN IV królem Danii i Norwegii (do 1648). Reorganizacja kurii rzymskiej przez SYKSTUSA V (kongregacje). Opanowanie Daman (kontrola do 1961) w Indiach przez Portugalię. ISZAK II władcą Songhaju (do 1591). Zamordowanie na zamku w Blois</i>

	<i>HENRYKA i KAROLA DE GUISE oraz uwięzienie kardynała DE BOURBONA (inspiracja HENRYKA III) – (23.XII.). Tzw. redukcje jezuitów (wsie misyjne) zakładane w Paragwaju dla obrony Indian przed niewolnictwem (do 1756). Śmierć VERONESE (PAOLO CALIARIEGO) – malarza włoskiego.</i>
1589	<i>Reforma wojskowa w Zjednoczonych Prowincjach (MAURYCY VON NASSAU). Powstanie patriarchatu w Moskwie. Założenie Carycyna (Wołgogradu) przez Rosjan. Potwierdzenie opieki księcia Ansbach nad obląkanym księciem Prus (18.IV.). Opanowanie Cambay w Indiach przez Portugalię. Przymierze HENRYKA III z hugenotami, wspólne obleganie Paryża, zamordowanie HENRYKA III w Saint-Cloud (mnich JACQUES CLEMENT) – (2.VIII.). Dynastia Bourbonów we Francji (do 1792), HENRYK IV królem (do 1610). HERKULES księciem Monako (do 1604). Śmierć KATARZYNY MEDICI. Wydzielenie sekretariatu spraw zagranicznych we Francji. Śmierć MARCINA KROMERA – polskiego pisarza i kronikarza (Polonia sive de situ, populis, moribus, magistratibus et republica Regni Polonici), BERNARDA PALISSY'EGO – francuskiego ceramika, emaliera, geologa, chemika, fizyka, teoretyka i projektanta ogrodów, JOHANNESA STURMA – niemieckiego pedagoga.</i>
1590	<i>Opanowanie Gruzji i Azerbejdżanu (do 1612) oraz Luristanu (do 1636) przez Turcję. Wojna francusko-hiszpańska (do 1598), skierowanie wojsk hiszpańskich z pld. Niderlandów do Francji. Zdjęcie oblężenia Paryża przez HENRYKA IV. Odzyskanie Bredy przez Zjednoczone Prowincje. Ostateczne oddzielenie skarbu publicznego od królewskiego w Polsce. Linia styryjska w Austrii (FERDYNAND III (do 1619)). Założenie Saratowa przez Rosjan. Śmierć SYKSTUSA V (27.VIII.).</i>
1590	<i>PONTYFIKAT URBANA VII.</i>
1590	<i>Pojawienie się Marranów (Kryptożydów) w Amsterdamie. Klęska nieurodzaju w Europie. Śmierć URBANA VII w 13 dniu pontyfikatu (27.IX.). Rekordowe obroty handlowe w Sundzie (do 1620). Śmierć GERMAINA PILLONA – rzeźbiarza francuskiego, AMBROISE PARÉ – lekarza francuskiego, prekursora nowoczesnej chirurgii.</i>
1590 - 1591	<i>PONTYFIKAT GRZEGORZA XIV.</i>
1591	<i>Obalenie władzy MOHAMMADA V GAO w Songhaju, okupacja marokańska (do 1612), chaos w zach. Sudanie, rozdrobnienie polityczne. Odzyskanie Deventer i Nimwegen przez Zjednoczone Prowincje. Powstanie kozackie KRZYSZTOFA KOSIŃSKIEGO w Polsce (Wołyń, Braclawszczyzna, Kijowszczyzna) – (do 1593). Skrytobójcza śmierć następcy tronu rosyjskiego, DYMITRA w Ugliczu. NOKEO KUMAN królem Laosu (do 1596), opanowanie anarchii w kraju. Największe nasilenie handlu kruszcami w Europie (przywóz 2 707 626 kg srebra) – (do 1600). Walki wewnętrzne na Wołoszczyźnie (do 1592). ARON TYRAN hospodarem Mołdawii (do 1592). Śmierć GRZEGORZA XIV (16.X.).</i>
1591	<i>PONTYFIKAT INNOCENTEGO IX.</i>

1591	<i>Śmierć INNOCENTEGO IX po 2 miesiącach pontyfikatu (30.XII.).</i>
XVI - XVII WIEK 1592 - 1605	PONTYFIKAT KLEMENSA VIII.
1592	<i>Ogłoszenie obowiązującego tekstu Biblii, tzw. Wulgaty, kler jedynym interpretatorem Pisma Św., papież głową zhierarchizowanej organizacji kościelnej. Nieudana wyprawa japońska na Koreę (do 1593), wojna japońsko-chińska (do 1596), przewaga floty koreańskiej i armii chińskiej, deportacja mistrzów porcelany do Japonii – narodziny porcelany japońskiej. Powstanie chłopskie w Aragonii, likwidacja kortezów. ZYGMUNT I królem Szwecji (do 1599), unia personalna polsko-szwedzka (do 1599), wpływ opozycji luteranckiej w Szwecji (KAROL SUDERMAŃSKI). Śmierć ALEKSANDRA FARNESE, PEDRO ENRIQUEZ FUENTES nowym namiestnikiem pld. Niderlandów. Założenie Jelca przez Rosjan. ARON TYRAN (po raz drugi) hospodarem (do 1595). Krótkie rządy PIOTRA KOZAKA w Mołdawii, ALEKSANDER ZŁY hospodarem Wołoszczyzny (do 1593). Śmierć JACOPO BASSANO – włoskiego malarza, MICHELA EYQUEMA DE MONTAIGNE 'A – francuskiego pisarza i filozofa (Próby).</i>
1593	<i>Stany Generalne w Paryżu (wypowiedzenie się za pacyfikacją kraju). MICHAŁ WALECZNY hospodarem Wołoszczyzny (do 1600). Wojna turecko-austriacka (do 1615). Założenie Bieriezowa nad Obem przez Rosjan. Wyprawa kozacka na Czerkasy. Śmierć CHRISTOPHERA MARLOWE 'A – angielskiego poety i dramaturga (Edward II, Tamerlan Wielki, Tragiczne dzieje doktora Fausta).</i>
1594	<i>Powtórne przejście HENRYKA IV na katolicyzm, koronacja w Chartres (27.II.), wjazd do Paryża (22.III.). Zajęcie Raab przez Turcję. Incydenty na granicy turecko-perskiej. Porozumienie antyturskie Siedmiogrodu, Mołdawii i Wołoszczyzny, powstanie w Serbii i Banacie (do 1595). Koronacja ZYGMUNTA I WAZY na króla Szwecji za cenę rezygnacji z praw katolicyzmu w tym kraju, regencja KAROLA SUDERMAŃSKIEGO. Powstanie kozackie SEMENA NALEWAJKI w Polsce (Wołyń, Białoruś) – (do 1596). Założenie Surgutu nad Obem i Tary nad Irtyszem przez Rosjan. 3 wyprawy holenderskie WILLEMA BARENTSA w poszukiwaniu przejścia płn-wsch. (do 1597). Księstwo Piombino i Elby w Italii (do 1801). Wyprawa angielska HAWKINSA na Falklandy. Pierwszy ładunek ziarna kakaowego w Italii. Nieudany zamach na króla Francji, HENRYKA IV w Paryżu (JEAN CHASTEL) – (27.XII.). Śmierć MERKATORA (GERHARDA KREMER) – kartografa flamandzkiego, BALINTA BALASSIEGO – poety węgierskiego, TINTORETTA (JACOPO ROBUSTIEGO) – malarza włoskiego, GIOVANNIEGO PIERLUIGI DA PALESTRINY – kompozytora włoskiego (Stabat Mater).</i>
1595	<i>Wyspy Markizy i Santa Cruz pod kontrolą Hiszpanii (odkrycie przez MENDANIĘ i Portugalczyka, PEDRO FERNANDESA DE QUEIRÓSA) – (do 1842). Wystąpienie szwedzkiego sejmu (riksdagu) przeciw obecności katolików w kraju. Uzyskanie absolucji papieskiej przez HENRYKA IV. Założenie Obdorska nad Obem przez Rosjan.</i>

	<p><i>I synod brzeski. Założenie San Thome w Nowej Granadzie nad Orinoko przez Hiszpanów. Krótkie rządy STEFANA RĂZVANA w Mołdawii, JEREMI MOVILĂ nowym gospodarzem (do 1600). MEHMED III sułtanem Turcji (do 1603). Śmierć TORQUATO TASSO – poety włoskiego (Jerozolima wyzwolona).</i></p>
1596	<p><i>Antyhiszpańskie przymierze Holandii, Anglii i Francji. II synod brzeski (zjednoczenie Kościoła prawosławnego na wschodnich terenach Polski z Kościołem katolickim). Pierwsze międzynarodowe uznanie Stanów Generalnych Zjednoczonych Prowincji. Założenie Naryma nad Obem przez Rosjan. Bulla papieska „Decet Romanum Pontificem” (zatwierdzenie unii brzeskiej). Bitwa pod Keresztes – zwycięstwo Turcji nad Austrią. Rekatolizacja w Austrii. Początek przebudowy zamku w Warszawie na rezydencję królewską, przeniesienie stolicy Polski z Krakowa do Warszawy. Odkrycie Spitsbergenu, Wyspy Niedźwiedziej i Nowej Ziemi przez wyprawę BARENTSA. Ogłoszenie bankructwa Hiszpanii przez FILIPA II. Najazd angielski (lord HOWARD OF EFFINGHAM, hr. ROBERT DEVEREUX ESSEX) na Kadyks (zniszczenie floty hiszpańskiej i złupienie miasta). Wzrost cen pszenicy w Paryżu (do 1600). Śmierć JEAN'A BODINA – teoretyka państwa i ideologa francuskiego.</i></p>
1597	<p><i>Ustawa o ściganiu przez 5 lat zbiegłych chłopów w Rosji, umocnienie poddaństwa. Śmierć BARENTSA w drodze powrotnej z III wyprawy. Nieudana wyprawa japońska na Koreę (do 1598). MAKSYMILIAN I księciem Bawarii (do 1623). JAKUB cesarzem Etiopii (do 1603). Likwidacja kantoru hanzeatyckiego w Londynie. Dynastia Kasymidów w Jemenie (do 1962), AL-KASIM I AL-MANSUR sułtanem (do 1620). Śmierć JUANA DE HERRERY – hiszpańskiego poety.</i></p>
1598	<p><i>FILIP III królem Hiszpanii i Portugalii (do 1621), wpływy księżąt FRANCISCO LERMY, LUISA IGNACIO FERII i ambasadora hiszpańskiego w Wiedniu JUANA ONATE. Początek rywalizacji angielsko-portugalsko-holendersko-hiszpańskiej o wpływy na wyspach Indonezji (do XIX w.), pierwsza ekspedycja holenderska do Indonezji, handel korzeniami. <u>Edykt o tolerancji religijnej w Nantes (przywrócenie pokoju, odnowienie zasad współżycia obu wyznań, gwarancja wolności sumienia dla hugenotów i zrównanie ich z katolikami w prawach do wykonywania wszelkich funkcji cywilnych, ok. 100 miejsc bezpieczeństwa na okres 8 lat, prawo dla hugenotów do odbywania obrzędów kultowych w jednym z miast dla każdego okręgu sądowego za wyjątkiem Paryża, oraz w domach szlachty-seniorów, twierdze hugenockie (La Rochelle, Niort, La Charité, Beaucaire, Aiguesmortes, Montauban), powołanie izb mieszanych dla rozstrzygania spraw spornych, równouprawnione miasta hugenockie (Rennes, Nantes, La Rochelle, Niort, Oloron, Montauban, Nimes, Montpellier, La Charité, Domfront)) – (13, 20. IV., 2.V.), koniec wojen religijnych we Francji. Traktat francusko-hiszpański w Vervins (status quo) – (2.V.). „Wielka smuta” w Rosji (do 1613), BORYS GODUNOW carem (do 1605). Włączenie Ferrary do Państwa Kościelnego. Księstwo Modeny w Italii (do 1797). Opanowanie Chanatu Syberyjskiego przez Rosję,</u></i></p>

	<p>podbój całego dorzecza rzeki Ob (do 1600), założenie Wierchoturje. Powstanie antyangielskie w Irlandii (Ulster). Wyprawa ZYGMUNTA WAZY do Szwecji celem przywrócenia katolicyzmu, zdobycie Sztokholmu i Kalmaru, bitwa pod Linköping – zwycięstwo opozycji nad królem i jego niewola (5.X.). Powstanie antytureckie w Bułgarii. Walka o sukcesję po HIDEYOSHIM w Japonii (do 1600). Mauritius pod kontrolą Holandii (do 1710). JOACHIM FRYDERYK elektorem Brandenburgii (do 1608).</p>
1599	<p>Zwolnienie ZYGMUNTA WAZY z niewoli za cenę wydania swoich stronników, detronizacja króla w Szwecji, władza riksdagu (do 1604), zdobycie Kalmaru i Finlandii przez opozycję (KAROL SUDERMAŃSKI). Krótkie rządy ANDRZEJA BATOREGO w Siedmiogrodzie, MICHAŁ WALECZNY nowym księciem (do 1600). Początki Państwa Mandżurów (NURHACZI) w Chinach. Unia protestantów i prawosławnych w Wilnie. Śmierć EDMUNDA SPENSERA – angielskiego poety (Królowa wróżek).</p>
1600	<p>Inauguracja Roku Jubileuszowego w Rzymie przez KLEMENSA VIII. Ludność: Londyn – 250 000, Paryż – 180 000, Wiedeń – 50 000, Berlin – 12 000. Utrata części ziem zachodnich, sięgających Rodanu przez Sabaudię na rzecz Francji. Inkorporacja Estonii do Polski, wojna polsko-szwedzka (do 1606), wylądowanie 14-tys. armii szwedzkiej w Inflantach. Założenie angielskiej Kompanii Indii Wschodnich. „Theatre d’Agriculture” OLIVIERA DE SERRESA. Spalenie na stosie w Rzymie wybitnego filozofa włoskiego GIORDANO BRUNO. „Oeconomia oder Hausbuch” JOHANNA COLERA. Interwencja polska na Wołoszczyźnie, utrata tronu siedmiogrodzkiego, moldawskiego i włoskiego przez MICHAŁA WALECZNEGO, JEREMI MOVILÁ (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1606), SZYMON MOVILÁ hospodarem Wołoszczyzny. Opanowanie Japonii przez TOKUGAWĘ IEYASU, era Tokugawa w Japonii (do 1868). Zwycięstwo Holendrów (MAURYCY NASSAU) w bitwie z Hiszpanami pod Nieuwpoort. Walki turecko-austriackie (Kanizsa). Rozwój budownictwa okrętowego w Japonii (WILLIAM ADAMS). Śmierć NIELSA HEMMINGSENA – pisarza szwedzkiego.</p>
XVII WIEK 1601	<p>Nieurodzaj i głód w Rosji (100 000 ofiar w Moskwie) – (do 1603), zawieszenie ustawy zakazującej chłopom opuszczanie swoich panów. Spisek hr. ESSEXA w Anglii i jego likwidacja przez ELŻBIETĘ I. Bitwa pod Kokenhausen – zwycięstwo Polski (JAN KAROL CHODKIEWICZ) nad Szwecją (23.VI.), oblężenie Rygi przez Szwedów. Ustawy o zakazie włóczęgostwa w Anglii. ZYGMUNT BATORY (po raz drugi) księciem Siedmiogrodu (do 1602). Podbój terenów Syberii po rzekę Jenisej przez Rosję (do 1619). Walki turecko-austriackie (Székesfehervár). JERZY X królem Gruzji (do 1605). Śmierć TYCHO DE BRAHE – astronoma duńskiego.</p>
1602	<p>Powstanie holenderskiej Kompanii Indii Wschodnich. Odebranie Moluków Portugalii przez Holandię. Założenie gimnazjum ariańskiego w Rakowie. Konfesja kościoła czeskiego. Odebranie Bahrajnu Portugalii przez Persję. Linia tyrolska w Austrii (MAKSYMILIAN III (do 1618)). RADU SERBAN hospodarem Wołoszczyzny (do 1611).</p>

1603	<i>Konflikt papiesko-wenecki (zakaz wznoszenia budowli sakralnych i rozszerzania dóbr kościelnych bez zgody senatu weneckiego) – (do 1607). Zajęcie Dorpatu przez Polskę. Wojna turecko-perska (do 1612). Powstanie ludowe atamana CHŁOPKI w Rosji. Opanowanie Djohoru przez Holandię. Powstanie papieskiej i włoskiej akademii nauk. Śmierć ELŻBIETY I. Otrzymanie formalnego tytułu szoguna przez TOKUGAWĘ, Edo (Tokio) stolicą Japonii. Unia personalna angielsko-szkocka (do 1649), dynastia Stuartów (do 1649), JAKUB I królem (do 1625). AHMAD I sultanem Turcji (do 1617). MOJŻESZ SZEKELY księciem Siedmiogrodu. ABU FARIS sultanem Maroka (do 1608). ZEDYNGYL cesarzem Etiopii (do 1604). Regencja JOACHIMA FRYDERYKA, elektora Brandenburgii w Prusach (do 1608). Śmierć ŁUKASZA GÓRNICKIEGO – pisarza polskiego (Dworzanin polski).</i>
1604	<i>Założenie Tomska przez Rosjan. Początek osadnictwa francuskiego w Kanadzie, kolonizacja Akadii (do 1654). Początki Gujany Francuskiej. Konferencja w Hampton Court (odrzućenie petycji purytan przez JAKUBA I, opowiedzenie się za episkopalizmem). Ustawodawstwo antyheretyckie na Węgrzech habsburskich, powstanie hajduków. Wyprawa DYMITRA SAMOZWAŃCA na Moskwę (do 1605), „dymitriady” w Rosji (do 1610). Bitwa pod Białym Kamieniem – zwycięstwo Polski nad Szwecją. KAROL IX SUDERMAŃSKI królem Szwecji (do 1611). Pokój angielsko-hiszpański (status quo) – (28.VIII.). HONORIUSZ II księciem Monako (do 1662).</i>
1605	<i>Rozpoczęcie druku tygodniowej gazety w Holandii („Nieuwe Tijdinghe”), w Anglii („News out of Holland”, „News from France”). Bitwa pod Dobryniczami – zwycięstwo Rosji nad siłami DYMITRA SAMOZWAŃCA. Ludność: Indianie meksykańscy – 1 mln. Śmierć KLEMENSA VIII (3.III.).</i>
1605	<i>PONTYFIKAT LEONA XI.</i>
1605	<i>Śmierć BORYSA GODUNOWA (13.IV.), zamordowanie cara FIODORA II, zdobycie Moskwy przez oddziały DYMITRA SAMOZWAŃCA i jego rządu (do 1606), przywrócenie ustawy o 5-letnim poszukiwaniu zbiegów. Śmierć LEONA XI po 26 dniach pontyfikatu (27.IV.).</i>
1605 - 1621	<i>PONTYFIKAT PAWŁA V.</i>
1605	<i>STEFAN BOCSKAY księciem Siedmiogrodu (do 1606). Założenie Port Royal (Annapolis) przez Anglików. JAKUB (po raz drugi) cesarzem Etiopii (do 1607). Ogłoszenie interdyktu na Wenecję przez PAWŁA V. Oblężenie Rygi przez Szwedów, bitwa pod Kircholmem – zwycięstwo Polski (CHODKIEWICZ) nad Szwecją (KAROL IX) – (27.IX.). Represje wobec katolików w Anglii, nieudany „spisek prochowy” (plan wysadzenia w powietrze monarchy wraz z parlamentem). Odebranie Portugalii Ambonu przez Holandię. DŻAHANGIR padyszachem Indii (do 1627). LUARSAB II królem Gruzji (do 1614). JERZY królem gruzińskiej Imeretii (do 1639). Śmierć DIOGO BERNANDESA – poety portugalskiego.</i>
1606	<i>Odkrycie Tahiti, części archipelagu Tuamotu i wyspę Espirito Santo</i>

	<p><i>(QUEIRÓS), Tahiti pod kontrolą Hiszpanii (do 1842). Zjazd szlachty polskiej w Stężycy (uchwalenie manifestu „poparcie swobód, praw i wolności naszych, sposobienie naprawy”) – (9-22.IV.). Ślub DYMITRA SAMOZWAŃCA z MARYNĄ MNISZECH (8.V.), atak wojsk SZUJSKIEGO na Kreml, zamordowanie SAMOZWAŃCA (17.V.). WASYL IV SZUJSKI carem Rosji (do 1610), powstanie chłopskie IWANA BOŁOTNIKOWA (do 1607). 3 napady kozackie na porty tureckie (Kilia, Akerman, Warnia). Zjazdy szlachty polskiej w Lublinie (5-17.VI.) i Sandomierzu (10.VIII.), przygotowania do rokoszu, Konfederacja Stanów pod Wiślicą (poparcie dla króla ZYGMUNTA III) – (12.IX.), wezwanie przez rokoszan szlachty na pospolite ruszenie (20.IX.), ugoda rokoszan z ZYGMUNTEM III w Janowcu (4-8.X.). Pokój turecko-austriacki w Zsitra-Torok (cesarz uznany za równego sułtanowi, zniesienie rocznego trybutu). Zajęcie wsch. Słowacji z Koszycami przez Siedmiogród. Rozejm polsko-szwedzki. Odkrycie Luizjad i cieśniny między Nową Gwineą a Australią przez wyprawę hiszpańską (LUIS VAEZ DE TORRES). Kanonizacja papieża GRZEGORZA VII w Rzymie. TEJMURAZ I królem gruzińskiej Kachetii (do 1614).</i></p>
1607	<p><i>Rozwój misji jezuickich w Paragwaju. Mediacja HENRYKA IV w sporze wenecko-papieskim. Założenie pierwszego angielskiego osiedla w Ameryce Północnej – Jamestown, początki stanu Wirginia, organizacja i rozwój kolonii angielskich w Ameryce (do 1776). Ogłoszenie bankructwa Hiszpanii przez FILIPA III. Zajęcie Szyrwanu przez Persję. Wojna polsko-szwedzka (do 1611), zajęcie Białego Kamienia, Dynemunda i Kokenhausen przez Szwecję, oblężenie Rygi. Ustawa o 15-letnim ściganiu zbiegłych chłopów w Rosji. Rokosz szlachty polskiej (MIKOŁAJ ZEBRZYDOWSKI) przeciw ZYGMUNTOWI III (24.VI.), bitwa pod Guzowem – zwycięstwo króla nad rokoszanami (6.VII.). ZYGMUNT RAKOCZY księciem Siedmiogrodu (do 1608). Pojawienie się DYMITRA SAMOZWAŃCA II na Litwie (VII.) i jego wyprawa na Moskwę (do 1608). Zdobycie Tuły i likwidacja powstania chłopskiego w Rosji przez WASYLA IV (X.). Krótkie rządy MICHAŁA i SZYMONA MOVILI w Mołdawii, KONSTANTYN MOVILĂ nowym hospodarem (do 1611). SUSNYJOS cesarzem Etiopii (do 1632).</i></p>
1608	<p><i>Wyprawa francuska SAMUELA DE CHAMPLAINA do Kanady (do 1609), założenie Quebecu. Zdobycie Parnawy, Dynemunda i uwolnienie z oblężenia Rygi przez Polskę. Ustalenia praw protestantów na Węgrzech. DYMITR SAMOZWANIEC II pod Moskwą. Uniwersał konwokacji krakowskiej – wybaczenie win rokoszanom w Polsce. Najazd kozacki na Perekop na Krymie. Utworzenie pod przewodnictwem palatyna Renu, FRYDERYKA IV – Unii Protestanckiej w Rzeszy. KWANGHAE-GUN królem Korei (do 1623). GABRIEL BATORY księciem Siedmiogrodu (do 1613). MOHAMMAD ASZ-SZAJCH II AL-MAMUN sultanem Maroka (do 1613). MACIEJ II królem Węgier (do 1619). Regencja JANA ZYGMUNTA, elektora Brandenburgii w Prusach (do 1618). Śmierć GIOVANNI DA BOLOGNA – rzeźbiarza włoskiego.</i></p>
1609	<p><i>Opanowanie Pulikatu (do 1622) w Indiach przez Holandię.</i></p>

	<p>12-letni rozejm między Holandią a Hiszpanią (uznanie de facto niepodległości Zjednoczonych Prowincji). Wygnanie Morysków z Walencji. Napad kozacki na Kilię, Izmań i Akerman. Założenie Richmond przez Anglików. Założenie Uruchańska nad Jenisejem przez Rosjan. Powstanie Banku Amsterdamskiego na wzór weneckiego Banco Rialto. Utworzenie Ligi Katolickiej w Rzeszy pod przewodnictwem księcia Bawarii, MAKSYMILIANA I. Układ rosyjsko-szwedzki (15-tys. armia szwedzka w zamian za Korełę i zrzeczenie się praw do Inflant przez Rosję), wojna polsko-rosyjska (do 1619), oblężenie Smoleńska przez Polaków, rokowania sojuszników DYMITRA SAMOZWAŃCA II z ZYGMUNTEM III (do 1610). Walki polsko-szwedzkie w Zatoce Ryskiej (Parnawa, Salis). „List majestatyczny” RUDOLFA II do Czechów (uznanie ich prawa do swobodnego wyboru wyznania oraz zgoda na utrzymanie instytucji tzw. defensorów opiekujących się kultem i szkołami protestanckimi). Odkrycie Wysp Kokosowych przez Anglików (KEELING). COSIMO II wielkim księciem Toskanii (do 1621). Mozambik kolonią Portugalii (do 1975). Śmierć CLUSIUSA (CHARLES DE LÉCLUSA) – francuskiego botanika i lekarza.</p>
<p>1610</p>	<p>Spór JAKUBA I z parlamentem i jego rozwiązanie, rządy bez parlamentu w Anglii (do 1614). Przygotowania HENRYKA IV do interwencji zbrojnej w Rzeszy w porozumieniu z protestantami (sprawa sukcesji księstw Jülich-Kleve i Berg). Wyprawa angielska HENRY’EGO HUDSONA do płn. Kanady (do 1611). Opanowanie wsch. Nowej Fundlandii przez Anglię. Remonstracja odłamu armianiańskiego republikanów w Holandii. Odkrycie źródeł Jeniseju. Rozwój eksportu herbaty do Europy. Timor wsch. kolonią Portugalii (do 1975). Wygnanie Morysków z Hiszpanii (do 1614). Dynastia Wodejarów w Majsurze w Indiach (do 1761). Zamordowanie HENRYKA IV w Paryżu (FRANÇOIS RAVAILLAC) – (14.V.). LUDWIK XIII królem Francji (do 1643), regencja MARI DE MEDICI (do 1617). Bitwa pod Kluszyńcem – zwycięstwo Polski (STANISŁAW ŻÓŁKIEWSKI) nad wojskami rosyjskimi (4.VII.), detronizacja cara WASYLA IV SZUJSKIEGO, wkroczenie oddziałów polskich do Moskwy, układ polsko-rosyjski (królewicz polski WŁADYSŁAW nowym carem), bezkrólowie w Rosji (do 1613), śmierć DYMITRA SAMOZWAŃCA II w Kałudze, kontynuacja walk przez atamana IWANA ZARUDZKIEGO (do 1614). Śmierć WILLIAMA LEE – angielskiego wynalazcy, MICHELANGELO MERISI DI CARAVAGGIO – malarza włoskiego (Wskrzeszenie Łazarza, Śmierć Marii, Nawrócenie Św. Pawła).</p>
<p>1611</p>	<p>Zdobycie Nowogrodu Wielkiego i Ingrii przez Szwecję. Zgoda sejmu polskiego na przeniesienie lenna Prus Książęcych na linię elektorską HOHENZOLLERNÓW brandenburskich. Wojna szwedzko-duńska (kalmarska) – (do 1613), zajęcie Kalmara i Älvsborga przez Danię. I pospolite ruszenie (szlachta i Kozacy ZARUDZKIEGO) pod murami Moskwy, powstanie antypolskie. Wojna turecko-austriacka (do 1615). GUSTAW II ADOLF królem Szwecji (do 1632). Rozejm polsko-szwedzki. Odrzucenie przez Czechów zabiegów arcyksięcia LEOPOLDA o następstwo tronu po RUDOLFIE II, MACIEJ królem</p>

	<i>Czech (do 1619). GO-MIZUNOO cesarzem Japonii (do 1629). RADU MIHNEA hospodarem Wołoszczyzny (do 1616). STEFAN TOMŃA hospodarem Mołdawii (do 1615).</i>
1612	<i>Pozwolenie na wejście Sefardejczyków do Hamburga. Opanowanie Suratu w Indiach przez Anglię, odebranie Bermudów Hiszpanii. Powstanie przeciw Żydom i radzie miejskiej we Frankfurcie nad Menem. Zajęcie wsch. Gruzji i Azerbejdżanu przez Persję. AXEL OXENSTIERNA kanclerzem Szwecji (do 1654). MACIEJ królem Niemiec i cesarzem rzymskim (do 1619). Początki Nowej Holandii w Ameryce Północnej. Napad kozacki na czambuły tatarskie pod Białą Cerkwią (odbitcie 5-tys. jasyru). „Kronika polska” WINCENTEGO KADŁUBKA. II pospolite ruszenie w Rosji (KUŹMA MININ, książę DYMITR POŹARSKI), kapitulacja polskiej załogi Kremla (X.). Wycofanie się Maroka z Songhaju, chaos i państwa sukcesyjne w zach. Sudanie. Śmierć PIOTRA SKARGI – polskiego teologa i pisarza, znakomitego oratora.</i>
1613	<i>Traktat szwedzko-duński w Knäred (przyznanie Szwecji norweskiej części Laponii). Sojusz polsko-habsburski o wzajemnej pomocy. Akcja tępienia piratów bośniackich przez Wenecję (do 1617). 2 wyprawy morskie Kozaków na północne wybrzeża tureckie. Przerwa w zwoływaniu Reichstagu w Rzeszy (do 1630). GÁBOR BETHLEN księciem Siedmiogrodu (do 1629). ZIDAN sultanem Maroka (do 1627). Dynastia Romanowów w Rosji (do 1917), MICHAŁ carem (do 1645), obrady Soboru Ziemskiego (do 1622). Surinam pod kontrolą Holandii (do 1650).</i>
1614	<i>Układ w Xanten: przyłączenie księstwa Kleve i hrabstw Mark i Ravensberg do Brandenburgii, włączenie księstwa Jülich i Berg do Neuburgu. „Historia Polonica” JANA DŁUGOSZA (wydanie pośmiertne). Napad morski Kozaków na Synopę i Trapezunt. Rozwiązanie parlamentu w Anglii, rządy bez parlamentu (do 1620). Likwidacja rebelii ZARUDZKIEGO w Rosji. ŚRIRANGA II władcą Widżajanagaru (do 1615). Stany Generalne we Francji. BAGRAT VII królem Gruzji (do 1619). Śmierć DOMENICO THEOTOCOPOULOSA zw. EL GRECO – malarza hiszpańskiego (Zmartwychwstanie, Widok Toledo, Wniebowzięcie NMP).</i>
1615	<i>Napad morski Kozaków na przedmieścia Stambułu, Mizewnę i Archiokę. Tolerancja religijna dla Marranów w Holandii (jawne praktykowanie judaizmu przez Żydów). Pokój turecko-austriacki (status quo). Duńska placówka handlowa Christiansburg na Złotym Wybrzeżu (do 1672). Pojawienie się kawy w Wenecji. RAMADEWA władcą Widżajanagaru (do 1633).</i>
1616	<i>Opanowanie Kalikatu w Indiach przez Anglię. Oficjalne potępienie teorii KOPERNIKA dekretem papieskiej Kongregacji Indeksu, powstrzymanie się GALILEUSZA od głoszenia potępionych doktryn. Powstanie Kompanii Wschodnioindyjskiej w Danii, opanowanie Srirampuru i Tranquebaru w Indiach (kontrola do 1845). Napad kozacki na Kaffę (PIOTR KONASZEWICZ SAHAJDACZNY). Wojna turecko-perska (do 1619). ALEKSANDER ELIASZ hospodarem Wołoszczyzny (do 1618). RADU MIHNEA hospodarem Mołdawii (do 1619). „Codex Maximilianeus” w Bawarii. Śmierć WILLIAMA</i>

	<p>SHAKESPEARE'A – angielskiego poety, dramaturga i aktora (Juliusz Cezar, Król Lear, Henryk V, Ryszard III, Hamlet, Otello, Makbet, Romeo i Julia, Sen nocy letniej, Burza, sonety), MIGUELA DE CERVANTESA SAAVEDRY – pisarza hiszpańskiego (Don Kichot z La Mancy, Galatea, Numancja, Teatr cudów, Nowele przykładowe).</p>
1617	<p>Pokój szwedzko-rosyjski w Stolbowie (Ingria i zach. Karelia z miastami Iwangorod, Jam, Koporie, Orzeszek dla Szwecji) – (II.). Nieudana wyprawa polska na Moskwę. Wojna polsko-szwedzka (do 1622). Objęcie osobistych rządów przez LUDWIKA XIII we Francji, wpływy markiza KAROLA DE LUYNES (do 1621). Wyspa Goreé k/Dakaru pod kontrolą Holandii (do 1677). Powstanie Akademii Architektury we Francji. FERDYNAND II królem Czech (do 1637). MUSTAFA I DELI sultanem Turcji (do 1618).</p>
1618 - 1648	<u>WOJNA TRZYDZIESTOLETNA.</u>
1618 - 1623	<u>POWSTANIE CZESKIE I PODBÓJ PALATYNATU.</u>
1618	<p>Rekordowy eksport 240 tys. ton zboża z Gdańska do Europy Zachodniej. Wielki międzynarodowy synod kalwinistyczny w Dordrechcie (potępienie arminianizmu). OSMAN II sultanem Turcji (do 1622). Założenie Jenisejska i Kuźniecka przez Rosjan. Wyparcie Kurlandczyków z Wyspy Św. Andrzeja, założenie Fortu James u ujścia rzeki Gambii (Anglicy). GABRIEL MOVILÁ hospodarem Wołoszczyzny (do 1620). Unia personalna Prus z Brandenburgią po śmierci obłąkanego ALBRECHTA FRYDERYKA, JAN ZYGMUNT księciem Prus (do 1619). FERDYNAND II królem Węgier (do 1637). <u>Spór o likwidację 2 zborów protestanckich w Czechach (Hroby i Broumovo), opór szlachty (JAN JESENSKI, HENRYK MATEUSZ, hr. THURN), zjazdy przedstawicieli stanów w Pradze (V.), defenestracja praska (wyrzucenie z okien zamku na Hradczanach 2 namiestników królewskich, WILHELMA SLAVATE i JAROSLAVA MARTINICA (23.V.), początek wojny 30-letniej w Europie, powołanie 30-osobowego rządu w Czechach, antyhabsburska rewolta na Śląsku.</u> FRANCIS bar. OF VERULAM BACON lordem kanclerzem Anglii (do 1621).</p>
1619	<p>Odebranie Jawy Portugalii przez Holandię, założenie Bawarii (Dżakarty), kolonizacja Sumatry i Borneo Płd. Opanowanie Nellore i Armagonu w Indiach przez Anglię. Pierwsi niewolnicy z Afryki w angielskiej Wirginii (Jamestown). 14,5-letni rozejm polsko-rosyjski w Dywilinie (Smoleńsk, Czernihowszczyzna i Siewierszczyzna przy Polsce, wymiana jeńców) – (I.). <u>Antyhabsburska rewolta na Morawach, w Łużycach i Górnej Austrii, śmierć MACIEJA (20.III.), detronizacja FERDYNANDA II przez stany czeskie, pomoc wojskowa Sabaudii dla powstańców (wojska kondotiera ERNESTA VON MANSFELDA), pomoc finansowa i militarna (15-tys. armia) dla Czechów od Unii Protestanckiej na spotkaniu w Heilbronn (VI.), Siedmiogród po stronie Czech, nieudane oblężenie Wiednia przez powstańców (THURN) – (VI.), dywersja oddziałów polskich (Lisowczyków) przeciw wojskom siedmiogrodzkim BETHLENA, FRYDERYK V (elektor-palatyn Renu) królem Czech (do 1620) –</u></p>

	<p><u>(26.VIII.), FERDYNAND II cesarzem rzymskim i królem Niemiec (do 1637), umowa habsbursko-bawarska (przrzeknięcie księciu bawarskiemu MAKSYMILIANOWI terytoriów, które zostaną zdobyte jako rekompensatę za poniesione koszty oraz obietnica otrzymania przez niego godności elektora po FRYDERYKU V) – (8.X.), pozyskanie Saksonii przez Habsburgów (obietnica przyznania Łużyc), pożyczka holenderska dla powstańców, tryumfalny wjazd króla FRYDERYKA V do Pragi (31.X.). Uгода rastawicka w sprawie Kozaków (podwyższenie rejestru do 3 000 ludzi, nakaz spalania kozackich czółen (czajek)). JERZY WILHELM księciem Prus i elektorem Brandenburgii (do 1640). Linia tyrolska w Austrii (LEOPOLD V (do 1632)). Konflikty w Holandii, opór oligarchii kupieckiej wobec władzy MAURYCEGO NASSAU, egzekucja JOHANA VAN OLDENBARNEVELTA. SZYMON II królem Gruzji (do 1629).</u></p>
1620	<p>Osiedleńcy ze statku „Mayflower” (JOHN CARVER) – „ojcowie pielgrzymi” (Pilgrim Fathers) w Plymouth (Massachusetts). Zwołanie parlamentu angielskiego przez JAKUBA I (do 1622). <u>Traktat między Unią Protestancką a Ligą Katolicką w Ulm (zobowiązanie Unii do nie pomagania Czechom, nie naruszanie granicy Palatynatu Reńskiego przez Ligę) – (3.VII.), stłumienie powstania antyhabsburskiego w Austrii (wojska zaciężne JOHANNA TSERKLAESA DE TILLY’EGO) – połączenie się z armią cesarską, atak Saksonii na Łużyce.</u> Wojna polsko-turecka (do 1621), nieudana wyprawa polska na Mołdawię, bitwa pod Cecorą – zwycięstwo Turcji nad Polską (19.IX.), śmierć ŻÓŁKIEWSKIEGO (6/7.X.), najazdy tatarskie na Podole, Wołyń i Ruś Czerwoną. Spadek francuskiego handlu lewantyńskiego o połowę (do 1635). <u>Bitwa pod Białą Górą k/Pragi – zwycięstwo Habsburgów (TILLY) nad siłami powstańców (CHRYSYTYAN I książę Anhalt) – (8.XI.), zdobycie Pragi przez wojska habsburskie, ucieczka FRYDERYKA V do Brandenburgii, a później do Holandii, konfiskata dóbr czeskiej szlachty i magnatów, anulowanie listu majestatycznego z 1609 r. w Czechach, rekatolizacja kraju, Hiszpania po stronie Habsburgów, antyhabsburskie powstanie na Węgrzech, BETHLEN królem (do 1621).</u> Powstanie arcybiskupstwa Syberii w Rosji. Krótkie rządy TAI CZANGA w Chinach, TIEN CZI nowym cesarzem (do 1627). Opanowanie Masulipatamu (kontrola do 1750) w Indiach przez Anglię. MOHAMMAD I AL-MUAJJAD sułtanem Jemenu (do 1644). ALEKSANDER ELIASZ hospodarem Mołdawii (do 1621). RADU MIHNEA (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1623).</p>
1621	Śmierć PAWŁA V (28.I.).
1621-1623	PONTYFIKAT GRZEGORZA XV.
1621	Opanowanie Rygi, Dynemunda i Mitawy przez Szwecję. Powstanie Zjednoczonej Kompanii Zachodnioindyjskiej w Holandii. Podział Meklemburgii na część wschodnią (Meklemburgia-Güstrow) i zachodnią (Meklemburgia-Schwerin). FILIP IV królem Hiszpanii (do 1665) oraz Portugalii (do 1640), rządy GASPARA DE GUZMANA, księcia OLIVARES (do 1643). <u>Wojna hiszpańsko-</u>

	<p><u>holenderska (do 1648), przekroczenie Renu przez wojska hiszpańskie AMBROSIO SPINOLI i wkroczenie do Palatynatu (IX.), pomoc książąt Baden-Durlach (JERZY FRYDERYK) oraz Brunszwiku (CHRYSYTIAN) dla króla FRYDERYKA V, wzrost powinności pańszczyźnianych w Czechach.</u> Nieudane oblężenie Chocimia przez Turków (IX-X.), pokój polsko-turecki (status quo) – (9.X.). STEFAN TOMŃA (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1623). FERDYNAND II DE MEDICI wielkim księciem Toskanii (do 1670).</p>
1622	<p><u>Traktat habsbursko-siedmiogrodzki w Nikolsburgu (status quo) – (I.), uznanie zwierzchności Hiszpanii przez kanton szwajcarski – Gryzonię (kontrola nad strategiczną doliną Valteline), bitwa pod Mingolsheim – zwycięstwo Hiszpanii (SPINOLA) nad Palatynatem (MANFELD, CHRYSYTIAN BRUNSZWICKI) – (6.V.), powrót FRYDERYKA V do Holandii, ewakuacja armii palatynackiej do Alzacji, rozpad Unii Protestanckiej w Rzeszy, spustoszenie Palatynatu przez wojska hiszpańskie.</u> Rozejm polsko-szwedzki w Mitawie (pozostawienie dotychczasowych zdobyczy) – (10.VIII.). Odebranie Ormuz Portugalii przez Persję. Rządy bez parlamentu w Anglii (do 1625). Zamordowanie OSMANA II przez janczarów, MUSTAFA I DELI (po raz drugi) sułtanem Turcji (do 1623). Powstanie Kongregacji Propagandy Wiary (GRZEGORZ XV). Otwarcie szkół jezuickich w Krakowie. Prześladowania chrześcijan w Japonii. Rozpoczęcie druku tygodniowej gazety w Anglii („The Weekly News”). Powstanie antyhiszpańskie w Neapolu. Odebranie Pulikatu Holandii przez Anglię.</p>
1623	<p>Saint Kitts-Nevis kolonią Anglii (do 1983). Wojna turecko-perska (do 1624). Zwierzchność Rosji nad Kozakami Jaickimi. <u>Pozbawienie króla FRYDERYKA V godności elektorskiej przez Reichstag, wręczenie inwestytury księciu Bawarii, MAKSYMILIANOWI I (elektor do 1651) – (23.II.), podział terytorium Palatynatu między Hiszpanię a Bawarię, spustoszenie Dolnej Saksonii przez wojska habsburskie (TILLY), porozumienie francusko-sabaudzkie.</u> RADU MIHNEA (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1626). INJO królem Korei (do 1649). MURAD IV sułtanem Turcji (do 1640). ALEKSANDER COCONUL hospodarem Wołoszczyzny (do 1627). Śmierć GRZEGORZA XV (8.VII.).</p>
1623 - 1644	PONTYFIKAT URBANA VIII.
1624 - 1629	<u>DUŃSKI OKRES WOJNY TRZYDZIESTOLETNIJ.</u>
1624	<p><u>Kard. ARMAND JEAN DU PLESSIS DE RICHELIEU pierwszym ministrem Francji (do 1642), porozumienie francusko-weneckie, uwolnienie doliny Valteline od wojsk hiszpańsko-papieskich przez Francję, układ francusko-holenderski w Compiègne (10.VI.), pertraktacje między Anglią a Francją (do 1625).</u> Wyprawa morską Kozaków na Sztambuł. Walki wewnętrzne na Krymie. Założenie Nowego Amsterdamu przez Holendrów. Opanowanie Anguilli przez Anglię. Pożar Oslo, odbudowanie miasta przez CHRYSYTIANA IV pod nazwą Christiania (obowiązuje do 1924). Rządy holenderskie na Formozie (Tajwanie) – (do 1662). Śmierć TULSIDASA – poety hinduskiego (Ramajana).</p>

<p>1625</p>	<p><i>Powstanie hugenotów we Francji (do 1629). Uroczyste obchody Roku Jubileuszowego w Rzymie. Wojna polsko-szwedzka (do 1629), oblężenie Dorpatu przez Szwedów i opanowanie Inflant. Barbados kolonią Anglii (do 1966). FRYDERYK HENRYK VON NASSAU stathouderem Holandii (do 1647). Wojna angielsko-francuska (do 1629). <u>Włączenie się Danii do wojny przeciw Habsburgom (VI.), zorganizowanie 40-tys. armii cesarskiej (ALBRECHT VON WALLENSTEIN).</u> Wojna angielsko-hiszpańska (do 1629). KAROL I królem Anglii, Szkocji i Irlandii (do 1649), parlament w Anglii (do 1629). Początki Dahomeju. Powstanie kozackie pod wodzą ŻMAJŁY w Polsce (Ukraina), ugoda kurukowska (podwyższenie rejestru kozackiego do 6 tys. ludzi, nakaz spalenia czajek) – (5.XI.). <u>Traktat Danii z Holandią, Dolną Saksonią i Anglią o pomocy i współdziałaniu w Hadze (XII.).</u></i></p>
<p>1626</p>	<p><i><u>Zerwanie traktatu z Habsburgami przez Siedmiogród, pokonanie armii duńsko-palatyńskiej (MANSFELD) przez armię habsburską (WALLENSTEIN) na Słowacji, bitwa pod Lutter – zwycięstwo Habsburgów (TILLY) nad Danią (CHRYSYAN IV) – (27.VIII.), zajęcie Dolnej Saksonii przez wojska habsburskie.</u> Powstanie chłopskie w Chinach (do 1638). Zajęcie Piławy, Braniewa, Fromborka, Elbląga, Malborka i Pucka przez Szwecję, oblężenie Gdańska, bitwa pod Gniewem – zwycięstwo Szwecji nad Polską (29.IX-1.X.). Ugoda francusko-hiszpańska. Założenie Saint Louis w Senegalu przez Francję. Klęska reform RICHELIEU we Francji (ograniczenie władzy króla na rzecz arystokracji). Oficjalne założenie Nowej Holandii na terenach u ujścia rzeki Hudson w Ameryce Północnej. FERDYNAND III królem Węgier (do 1657). Powstanie Akademii Francuskiej. Powstanie chłopskie w Górnej Austrii przeciw Bawarczykom (STEPHAN FADINGER). MIRON BARNOWSKI hospodarem Mołdawii (do 1629). Śmierć FRANCISA BACONA – angielskiego filozofa (Novum Organum).</i></p>
<p>1627</p>	<p><i>I najazd Mandżurów na Koreę. Oblężenie hugenockiego La Rochelle (do 1628). <u>Opanowanie Holsztynu przez wojska habsburskie i spustoszenie Jutlandii.</u> Pozbawienie samorządu miast czeskich przez Habsburgów. ABD AL-MALIK sultanem Maroka (do 1631). CZUNG CZEN cesarzem Chin (do 1644). Zdobycie Pucka przez Polaków, bitwa pod Czarnem – zwycięstwo Polski (STANISŁAW KONIECPOLSKI) nad Szwecją, morska pod Piławą – zwycięstwo Szwecji nad Polską, morska pod Oliwą – zwycięstwo Polski (AREND DICKMANN) nad Szwecją (GÖRANSSON STIERNSKÖLD) – (28.XI.). ALEKSANDER ELIASZ (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1629). FERDYNAND III królem Czech (do 1657). Powstawanie kompanii handlowych we Francji (do 1634).</i></p>
<p>1628</p>	<p><i>Antigua i Barbuda kolonią Anglii (do 1981). Zdobycie twierdzy hugenockiej La Rochelle we Francji. „Traktat o krążeniu krwi” WILLIAMA HARVEYA. Wojna domowa na Krymie (do 1629). <u>Sojusz obronny szwedzko-duński, pomoc Szwecji dla Stralsundu obleganego przez armię habsburską (WALLENSTEIN), godność „generała floty cesarskiej mórz oceanicznych i Bałtyku” dla WALLENSTEINA (IV.), rokowania duńsko-habsburskie (do 1629).</u></i></p>

	<p>Bitwa pod Tczewem – zwycięstwo Szwecji nad Polską (17.VIII.). Założenie Krasnojarska przez Rosjan i Salem przez Anglików. Zamordowanie GEORGE'A VILLIERSA – księcia BUCKINGHAM w Anglii. SZAH DŻAHAN I padyszachem Indii (do 1658). „Petition of Right” w Anglii (petycja parlamentu do króla – żądanie nienakładania podatków bez zgody parlamentu, zabezpieczenia mieszkańców kraju przed nadużyciami wojska oraz gwarancja nie przeprowadzania aresztowań bez uzasadnionych powodów), odrzucenie petycji przez KAROLA I.</p>
1629	<p><u>Edykt FERDYNANDA II o restytucji (unieważnienie wszystkich sekularyzacji dóbr kościelnych w Rzeszy po pokoju augsburskim) – (6.III.). Pokój francusko-angielski w Suse (status quo) – (24.IV.). Pokój duńsko-habsburski w Lubece (odzyskanie posiadłości przez Danię i zobowiązanie się do nie mieszania w sprawy Rzeszy, a także zrzeczenie się pretensji do biskupstw rejonu Wezery) – (8.V.). przekroczenie Alp przez armię francuską (zapewnienie sukcesji w Mantui księciu GONZAGA DE NEVERS), powstanie ligi antyhabsburskiej łączącej Francję, Sabaudię, Genewę, Wenecję i Mantuę. Pokój francusko-hugenocki w Ales (zrzeczenie się miejsc bezpieczeństwa przez hugenotów) – (VI.). Cape Breton pod kontrolą Francji (do 1758). Powstanie ludowe ADIL-SZAHA w Persji. Hr. THOMAS WENTWORTH STRAFFORD pierwszym ministrem Anglii (do 1640), rządy bez parlamentu (do 1640). Przywilej królewski dla angielskiej kolonii Massachusetts. Bitwa pod Trzcianą – zwycięstwo Polski (KONIECPOLSKI) nad Szwecją (GUSTAW II ADOLF) – (27.VI.). ALEKSANDER COCONUL hospodarem Mołdawii (do 1630). SAFI I szachem Persji (do 1642). Rozejm polsko-szwedzki w Starym Targu (Altmarku) – (większość Inflant, porty pruskie z wyjątkiem Pucka, Gdańska i Królewca przy Szwecji, prawo do części opłat w Gdańsku, Piławie, Libawie i Windawie (3,5% dla Szwecji, 1% dla Polski, 1% dla miasta) – (26.IX.). MEISHO cesarzem Japonii (do 1643). <u>Podjęcie decyzji przez Szwecję o zbrojnym włączeniu się w niemiecki teatr wojny (XI.).</u> KATARZYNA HOHENZOLLERN księżną Siedmiogrodu (do 1630). LEON TOMŞA hospodarem Wołoszczyzny (do 1631). TEJMURAZ I królem Gruzji (do 1632).</u></p>
1630 - 1634	<u>SZWEDZKI OKRES WOJNY TRZYDZIESTOLETNIJ.</u>
1630	<p>Powstanie kozackie TARASA FEDOROWICZA w Polsce (Ukraina), ugoda perejaśławska (zwiększenie wysokości rejestru z 6 do 8 tys. ludzi). Zabezpieczenie ustawowe tolerancji w Holandii. Cenzura książek chrześcijańskich w Japonii. <u>Wkroczenie armii francuskiej do Italii, walki z oddziałami habsburskimi oblegającymi Mantuę i Casale. Epidemia dżumy w Europie (Francja, Anglia, Rzesza, Niderlandy Italia), Sejm Rzeszy w Ratyzbonie (zmuszenie cesarza FERDYNANDA II do zmniejszenia armii i dymisji WALLENSTEINA przez elektorów obu wyznań) – (VII.), wylądowanie armii szwedzkiej (GUSTAW II ADOLF) w Peenemünde (6.VII.), opanowanie Pomorza Zach. (VII-VIII.), Meklemburgii i linii Odry przez Szwecję.</u> 44% piśmiennych mieszkańców w Amsterdamie. Rozpad Mali, Królestwo Bambara na terenach pld. Mali (do XIX w.). Powstania</p>

	<p>ludowe we Francji (Prowansja, Normandia, Bretania) – (do 1645). Nieudana próba obalenia kard. RICHELIEU we Francji (10-11.XI.), rozbięcie opozycji. Założenie Bostonu przez Anglików. Olinda w Brazylii pod kontrolą Holandii (do 1654). Epidemia dżumy w Bolonii. Krótkie rządy STEFANA BETHLENA w Siedmiogrodzie, JERZY I RAKOCZY nowym księciem (do 1648). Opanowanie Pippli w Indiach przez Anglię. MOJŻESZ MOVILÁ hospodarem Mołdawii (do 1631). WIKTOR AMADEUSZ I księciem Sabaudii (do 1637).</p>
1631	<p>ALEKSANDER ELIASZ (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1633). Rozpoczęcie druku tygodniowej gazety we Francji („Gazette de France”). Prośba belgijskich możnych do Francji o pomoc w uwolnieniu spod panowania hiszpańskiego. Powstanie chłopskie w Hiszpanii (Baskonia). <u>Układ szwedzko-francuski w Bärwalde (subsytia francuskie dla armii szwedzkiej) – (I.), rzeź Magdeburga przez wojska habsburskie (TILLY), sojusz francusko-bawarski w Fontainebleau (31.V.), traktat w Cherasco (utwierdzenie dominującej roli Francji w pñ. Italii, akceptacja restytucji księcia Mantui we wszystkich posiadłościach, oddanie Pignerol – Francji) – (9.VI.), bitwa pod Breitenfeld k/Lipska – zwycięstwo Szwecji (GUSTAW II ADOLF) nad Habsburgami (TILLY) – (17.IX.), opanowanie Czech przez Saksonię (JAN JERZY), rokowania trwałego przymierza krajów protestanckich Rzeszy ze Szwecją w Moguncji (do 1632). Uzależnienie Lotaryngii przez Francję (XII.). Wyprawa angielska (LUKE FOXE) do wybrzeży Zatoki Hudsona i części wybrzeży Ziemi Baffina. AL-WAHID sultanem Maroka (do 1636). RADU ELIASZ hospodarem Wołoszczyzny (do 1632).</u></p>
1632	<p>Założenie Jakucka przez Rosjan. Wojna polsko-rosyjska (do 1634), atak rosyjski na Smoleńsk. <u>Najazd szwedzki na Bawarię, śmierć TILLY’EGO w walce ze Szwedami, ponowne przyjęcie do służby habsburskiej WALLENSTEINA, odwrót armii saskiej z Czech, armia szwedzka w Saksonii.</u> WŁADYSŁAW IV królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1648). Powstanie wytwórci broni w Tule. Przyjęcie protekcji Francji przez elektora Trewiru i szereg miast w Alzacji. Tobago pod kontrolą Holandii (do 1654). „Dialog o dwóch największych układach świata: ptolemeuszowym i kopernikańskim” GALILEUSZA. Opanowanie Montserrat i Wysp Dziewiczych przez Anglię. Początki stanu Maryland. Założenie Akademii Mohylańskiej w Kijowie. <u>Wkroczenie armii habsburskiej do Saksonii, zajęcie Lipska (2.X.), nierozstrzygnięta bitwa pod Lützen – śmierć GUSTAWA II ADOLFA w walce (16.XI.).</u> KRYSTYNA królową Szwecji (do 1654), regencja OXENSTIERNY (do 1644). Twierdza Azow w rękach kozackich (do 1637). FASILEDES cesarzem Etiopii (do 1667). BASARAB MATEUSZ hospodarem Wołoszczyzny (do 1654). Linia tyrolska w Austrii (FERDYNAND KAROL (do 1662)). ROSTOM królem Gruzji (do 1659).</p>
1633	<p>Potępienie dzieła GALILEUSZA przez inkwizycję. Zajęcie Lotaryngii przez Francję. Kapitulacja wojsk rosyjskich pod Smoleńskiem. <u>Przymierze Szwecji ze związkiem pld-zach. księstw protestanckich (Szwabia, Frankonia, Górny i Dolny Palatynat Renu) w Heilbronn</u></p>

	<p><i>(jednym z celów – restytucja władzy syna FRYDERYKA V w Palatynie), działania wojenne nad Dunajem, Ratybona w ręku Szwecji. Najazd turecki na Polskę, bitwy: pod Sasowym Rogiem i Kamieńcem Podolskim – zwycięstwa Polski. WILLIAM LAUD arcybiskupem Canterbury (do 1645), próby odzyskania dawnych dóbr kościelnych. Reakcja przeciw cudzoziemcom w Etiopii i ich wygnanie. Początki stanu Connecticut. MIRON BARNOWSKI (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1634). WENKATA III władcą Widżajanagaru (do 1642). DE CHAMPLAIN gubernatorem Kanady (do 1635).</i></p>
1634	<p><i>Opanowanie Antyli i Aruby przez Holandię. Zniszczenie Wielkiego Chanatu Mongolskiego przez Mandżurów (opanowanie tzw. Mongolii Wewnętrznej). Wypędzenie Hiszpanów z Japonii. Założenie Wilujaska nad Leną przez Rosjan. <u>Rokowania sasko-habsburskie (do 1635), traktat francusko-holenderski (pomoc finansowa dla Holandii) – (IV.).</u> BAZYLI LUPU hospodarem Mołdawii (do 1653). <u>Oskarżenie WALLENSTEINA o zdradę i jego śmierć w zamachu w Egerze, zwycięstwo wojsk Habsburgów i Ligi nad Szwecją w bitwie pod Nördlingen (6.IX.), rozpad związku z Heilbronn, armia hiszpańska w Niderlandach (kard. infant FERDYNAND).</u> Pokój polsko-rosyjski w Polanowie (status quo, zrzeczenie się tytułu cara Rosji przez WŁADYSŁAWA IV). TEJMURAZ I (po raz drugi) królem gruzińskiej Kachetii (do 1648).</i></p>
1635 - 1648	<p><u>FRANCUSKI OKRES WOJNY TRZYDZIESTOLETNIJ.</u></p>
1635	<p><i>Akademia Francuska oficjalną instytucją. Założenie twierdzy Kudak na Ukrainie. Dominika pod kontrolą Anglii (do 1778). Założenie Olokmińska nad Leną przez Rosjan. Pełnia władzy świeckiej i duchownej dla jezuitów w stanie Maranhao (Brazylia). Zach. Nowa Fundlandia (do 1713), Saint Pierre, Gwadelupa (do 1759) i Martynika (do 1762) pod kontrolą Francji. <u>Układ francusko-szwedzki w Compiègne (28.IV.), wypowiedzenie wojny Hiszpanii przez Francję (19.V.), traktat habsbursko-saski w Pradze (zawarty w imieniu wszystkich protestantów w Rzeszy mimo dezaprobaty wielu książąt, m. in. uznanie zajęcia Palatynatu i objęcia godności elektora przez księcia Bawarii, MAKSYMILIANA I) – (30.V.), operacje wojenne w Niderlandach i Italii, bitwa pod Louvain – zwycięstwo Habsburgów nad Francją i Holandią, początek rokowań hiszpańsko-holenderskich, przymierze między Francją a Sabaudią w Rivoli (11.VII.), powstanie antyfrancuskie w Gryzoni, ofensywa francuska na Mediolan, podpisanie przez Francję konwencji oddającej dolinę Valteline armii habsburskiej.</u> Rozejm polsko-szwedzki w Sztumskiej Wsi (Stumdorf) – (wycofanie się Szwecji z portów pruskich i rezygnacja z pobierania cel, jedynie Inflanty przy Szwecji) – (12.IX.). Śmierć LOPE FELIXA DE VEGA CARPIO – pisarza hiszpańskiego (twórca teatru narodowego).</i></p>
1636	<p><i>Księstwo Hanoweru w Rzeszy (do 1692). Antyhiszpańska rewolta w Neapolu. <u>Ewakuacja armii francuskiej z Niderlandów, ofensywa wojsk habsbursko-bawarskich we Francji – zajęcie Pikardii, dotarcie do Sommy, opanowanie twierdzy Corbie k/Amiens, ofensywa habsburska w Burgundii – nieudane oblężenie twierdzy</u></i></p>

	<p><u>Saint Jean de Losne, LUDWIK XIII na czele armii francuskiej – odzyskanie Corbie, oficjalne proklamowanie wojny z Francją (FERDYNDAND II) – (IX.), zwycięstwo Szwecji (JOHAN BANÉR) nad Saksonią i Habsburgami w bitwie pod Wittstock (4.X.), zajęcie części Brandenburgii przez Szwedów, krótkie opanowanie Lipska i Erfurtu.</u></p> <p>Wojna turecko-perska (do 1639), zajęcie Luristanu przez Persję. II najazd Mandżurów na Koreę. „Cyd” PIERRE’A CORNEILLE’A. Połączenie się Ordy Nogajskiej z Krymem. Powstanie uczelni w Newtown k/Cambridge w Massachusetts (JOHN HARVARD). Starcia kolonistów z Connecticut i Massachusetts z Indianami (do 1647). Początki stanu Rhode Island. Opanowanie Miquelon przez Francję. MOHAMMAD ASZ-SZAJCH III AS-SEGHIR sultanem Maroka (do 1654).</p>
1637	<p><u>Śmierć FERDYNDANDA II (15.II.). FERDYNDAND III cesarzem rzymskim i królem Niemiec (do 1657). Śmierć BOGUSŁAWA XIV, ostatniego księcia Pomorza Zach., okupacja całości terytorium przez Szwecję (do 1648), Łębork i Bytów lennami Polski (do 1657), wycofanie się wojsk habsburskich z Francji.</u> Uznanie zwierzchnictwa Mandżurów przez Koreę (płacenie haraczu, pomoc zbrojna w najazdach na Chiny). Wielkie powstanie chrześcijan japońskich w rejonie Nagasaki (40 tys. ofiar) – (do 1638). Powstanie chłopsko-kozackie PAWLUKA w Polsce (Ukraina). Potępienie sztuki CORNEILLE’A „Cyd” przez Akademię Francuską. Odebranie Elminy Portugalii przez Holandię. Zebranie przedstawicieli opozycji szkockiej w Edynburgu (zagrożenie narzuceniem anglikanizmu Szkocji przez LAUDA). „Rozprawa o metodzie” KARTEZJUSZA. Próba wzmocnienia władzy królewskiej w Polsce – „Kawaleria Orderu Niepokalanego Poczęcia”. SULIGN VONGS królem Laosu (do 1694), odzyskanie znaczenia w Indochinach.</p>
1638	<p><u>Układ francusko-szwedzki (subsytia na rzecz Szwecji) – (13.III.), sukcesy francuskie na wszystkich frontach.</u> Porozumienie na temat obrony siłą dawnego porządku przeciw anglikańskim innowacjom w Szkocji (National Covenant). Belize (Honduras Brytyjski) kolonią Anglii (do 1981). Zamknięcie granic Japonii dla wszystkich Europejczyków, jedynie Nagasaki otwarte dla Holendrów w celach handlowych, wypędzenie Portugalczyków z kraju. Powstanie kozackie OSTRZANINA w Polsce (Ukraina). Zamknięcie Akademii ariańskiej w Rakowie (inspiracja jezuicka). Wzniesienie fortu St. Jago na miejscu Elaminy przez Holendrów. Nowa Szwecja na terenach obecnego stanu Maryland i Delaware (do 1655). Założenie Wierchojańska przez Rosjan. Senegal kolonią Francji (do 1960). Zdobyte Bagdadu przez Turcję. Opanowanie Batticalao na Cejlonie przez Holandię. „La Comédie des Tuileries” we Francji. Jezuickie państwo Maynas w Ekwadorze (do 1773). <u>Zdobyte twierdzy Breisach przez wojska protestanckie (BERNARD VON SAXE WEIMAR) – (17.XII.), przecięcie przejścia dla wojsk habsburskich z Italii do Niderlandów.</u> KAROL EMANUEL II księciem Sabaudii (do 1675). Śmierć CORNELIUSA JANSENA – teologa flamandzkiego.</p>
1639	<p>Zajęcie Erewania przez Persję, pokój turecko-perski w Stambule.</p>

	<p>Konflikt abp. LAUDA z prezbiteriańskimi Szkotami, I wojna biskupia, nieudana wyprawa angielska na Szkocję. Powstanie chłopskie w Chinach (do 1644). Madras pod kontrolą Holandii (do 1646). Założenie fortu St. George w Madrasie przez Anglików – początek kolonizacji Indii. Opanowanie Trincomalee na Cejlonie przez Holandię. Królestwo Patan w Nepalu (do 1768). Saint Lucia pod kontrolą Anglii (do 1650). <u>Zniszczenie floty hiszpańskiej przez Holendrów pod Douvres (MAARTEN HARPERTSZON TROMP) – (X.). Bitwa pod Thionville – zwycięstwo wojsk cesarskich (OTTAVIDO PICCOLOMINI) nad Francją.</u> ALEKSANDER III królem gruzińskiej Imeretii (do 1661). Śmierć MARTINA OPITZA – pisarza niemieckiego (twórca systemu sylabotonicznego).</p>
1640	<p><u>Sojusz Siedmiogrodu z Francją, Szwecją i Holandią, zdobycie Arras przez Francję, antyhiszpańskie powstanie w Katalonii (do 1652), ogłoszenie się republiką oraz podporządkowanie się Francji, koniec unii portugalsko-hiszpańskiej, dynastia Bragança w Portugalii (do 1910), JAN IV królem (do 1656), wojna o wyzwolenie narodowe od Hiszpanii (do 1668), spiski antyhiszpańskie w Aragonii i Andaluzji.</u> Rządy holenderskie w São Paulo de Luanda i Benguela (do 1648). IBRAHIM I DELI sultaniem Turcji (do 1648). „Cynna” CORNEILLE’A. II wojna biskupia w Anglii, Krótki i Długi (do 1653) Parlament (JOHN PYM, JOHN HAMPDEN), wprowadzenie funkcji 2 sekretarzy stanu, odwołanie zakazów grodzenia pól uprawnych. Ludność: Massachusetts – 14 tys. Dekret carski w Rosji (służba w prikazach tylko dla szlachty). FRYDERYK WILHELM („Wielki elektor”) księciem Prus i elektorem Brandenburgii (do 1688), armia – 4650 żołnierzy. Odebranie Hugli w Indiach Portugalii przez Anglię. Okres Bel canto w muzyce włoskiej (do 1680). Początek kolonizacji Jakucji przez Rosjan. Zjazd 44 książąt mongolskich w Tarbagataju (wydanie kodeksu praw).</p>
1641	<p><u>Układ francusko-portugalski o wieczystej pomocy (I.II.).</u> Traktat francusko-lotaryński. Uchwalenie przez kortezy portugalskie zasady „iż poddani tylko o tyle są obowiązani do postuszeństwa królowi o ile rządzi on sprawiedliwie i nie łamie praw naturalnych”. Malaje pod kontrolą Holandii (do 1795). Powstanie teatru nowego typu w Paryżu (Palais Cardinal, później Palais Royal). Antyangielskie powstanie w Irlandii (do 1652), skazanie STRAFFORDA na śmierć przez Długi Parlament, uchwalenie Wielkiej Remonstracji (żądanie ograniczenia fiskalizmu królewskiego, sądów specjalnych i prerogatyw biskupich oraz zmian liturgicznych, a także wyboru doradców króla, cieszących się zaufaniem parlamentu). Wyprawa holenderska ABELA JONSOONA TASMANA (celem odkrycia „nieznanego lądu południowego”) – (do 1644). <u>Spotkanie przedstawicieli Francji, Szwecji i Habsburgów w Hamburgu (rozpoczęcie oficjalnych pertraktacji pokojowych – w Münster między państwami katolickimi, w Osnabrück między państwami protestanckimi) – (XII.).</u></p>
1642	<p>Opuszczenie Londynu przez KAROLA I po nieudanym zamachu na przywódców opozycji parlamentarnej (20.I.), I wojna domowa w Anglii (do 1646). Spisek wielkiego koniuszego HENRI D’EFFIAT</p>

	<p><i>CINQ-MARSA we Francji. Odkrycie Nowej Zelandii i Tasmanii (Ziemi van Diemena) przez TASMANA. Śmierć kard. RICHELIEU, pierwszym ministrem Francji kard. GIULIO MAZZARINI (do 1661), zajęcie Perpignan i opanowanie księstwa Jülich przez Francję. Bitwa pod Breitenfeld k/Lipska – zwycięstwo Szwecji nad armią cesarską (PICCOLOMINI). Założenie Fortu Dauphin na Madagaskarze (kontrola do 1672) i Montrealu przez Francuzów. Bitwa pod Edge Hill – zwycięstwo armii królewskiej nad armią parlamentu (23.X), początek formowania pułków „żelaznobokich” w armii parlamentu (OLIVER CROMWELL). ABBAS II szachem Persji (do 1666). ŚRIRANGA III władcą Widżajanagaru (do 1659). Śmierć GALILEUSZA (GALILEO GALILEI) – włoskiego fizyka, astronoma i filozofa (odkrywca prawa ruchu wahadła i swobodnego spadania ciał, gór na Księżycu, 4 satelit Jowisza, faz Wenus, plam słonecznych, obrotu Słońca wokół własnej osi).</i></p>
1643	<p><i>Odkrycie wysp Fidżi i Tonga (TASMAN). Powstanie konfederacji kolonii Nowej Anglii dla obrony przed Indianami i Holendrami. LUDWIK XIV królem Francji (do 1715), regencja ANNY AUSTRIACKIEJ (do 1661). Bitwa pod Rocroi – zwycięstwo Francji (HENRI JULES książę D’ENGHIEN DE CONDÉ) nad Hiszpanią (19.V.), zajęcie Thionville i wkroczenie armii francuskiej do Luksemburga. Bunt przeciw poborcom podatkowym we Francji. Rozbudowa Zamku Królewskiego w Warszawie, budowa kolumny ZYGMUNTA III (do 1644). Elementarz WASYLA BURCEWA w Rosji. Zwycięstwa armii parlamentu (CROMWELL) nad armią królewską w Anglii (Gainsborough, Winceby, Chalgrove Field, Lansdowne), Solemn League i Covenant – przymierze parlamentu ze Szkotami. GO-KOMYO cesarzem Japonii (do 1654). Wojna szwedzko-duńska o cła sundzkie (do 1645). Pojawienie się kawy w Paryżu. Śmierć CLAUDIO MONTEVERDIEGO – kompozytora włoskiego.</i></p>
XVII - XX WIEK 1644 - 1911	<p><u><i>DYNASTIA CZ’ING (MANDŻURSKA) W CHINACH.</i></u></p>
1644	<p><i>Opanowanie Pekinu przez powstańców chłopskich, krótkie rządy LI TZU CZENGA, odsiecz mandżurska, SZUN CZY cesarzem Chin (do 1661), opór wobec Mandżurów w niektórych prowincjach kraju (do 1683). „Principia Philosophiae” KARTEZJUSZA. Bitwa pod Ochmatowem – zwycięstwo Polski (KONIECPOLSKI) nad Tatarami. Odkrycie Sachalina i Czukotki przez Rosjan, założenie Niżniekołymska i Sredniekołymska. Bitwa pod Marston Moor – zwycięstwo armii parlamentu i Szkotów nad armią królewską (2.VII.), pln. Anglia we władzy parlamentu. Śmierć URBANA VIII (29.VII.).</i></p>
1644 - 1655	<p><i>PONTYFIKAT INNOCENTEGO X.</i></p>
1644	<p><i>Armia Nowego Wzoru w Anglii, reorganizacja armii parlamentu (do 1645). Nieudana ofensywa wojsk bawarsko-habsburskich nad Renem, klęska pod Freiburgiem (4, 5, 9.VIII.), zajęcie lewego brzegu Renu do Moguncji przez Francję. ISMAIL AL-MUTAWAKKIL sultanem Jemenu (do 1676).</i></p>

<p>1645</p>	<p>Zatwierdzenie reformy armii i ustanowienie regularnego wojska przez parlament w Anglii (I.). <u>Bitwa pod Jankov – zwycięstwo Szwecji (LENNART TORSTENSSON) nad siłami bawarsko-habsburskimi (5.III.), wojska szwedzkie krótko pod Wiedniem (IV.), nieudane współdziałanie szwedzko-siedmiogrodzkie (interwencja Turcji) i odwrót armii szwedzkiej do Czech.</u> Wojna turecko-wenecka (do 1669), działania wojenne na Krecie. Bunt przeciw poborcom podatkowym we Francji. Bitwa pod Naseby – zwycięstwo armii parlamentu (CROMWELL) nad armią królewską (14.VI.), stracenie abp. LAUDA wyrokiem parlamentu i uwięzienie ideologa lewellerów, JOHNA LILBURNE’A (do 1647). ALEKSY carem Rosji (do 1676). Księstwo Opolsko-Raciborskie w ręku polskich Wazów (do 1666). <u>Bitwa pod Nördlingen – zwycięstwo Francji (D’ENGHIEN, HENRI DE TURENNE) nad siłami bawarsko-habsburskimi (3.VIII.), wycofanie się armii francuskiej do Alzacji wskutek silnego oporu, atak szwedzki na Saksonię (VIII.) i zawarcie szybkiego rozejmu.</u> Pokój szwedzko-duński w Brömsebro (zajęcie Jämtland, Härjedalen, Halland, Gotlandii i Ozylii przez Szwecję, wyrzeczenie się cła sundskiego pobieranego od Szwedów przez Duńczyków) – (23.VIII.). Pierwsze zebrania klubu filozoficznego w Londynie (zaczątki Royal Society). Malediwy pod kontrolą Holandii (do 1796). Śmierć HUGONA GROTIUSA – holenderskiego prawnika, dyplomaty i filozofa (Trzy księgi o prawie wojny i pokoju).</p>
<p>1646</p>	<p>Bahamy kolonią Anglii (do 1973). Zdobycie Dunkierki przez Francuzów, nieudana interwencja francuska w Toskanii i w Neapolu (do 1647). Likwidacja pozostałości systemu feudalnego w Anglii przez parlament (zniesienie dóbr rycerskich i związanych z nimi powinnościami wobec Korony, urzędu biskupa (II.)). Kapitulacja Oxfordu przed armią parlamentu (24.VI.), koniec wojny domowej, pobyt KAROLA I w Szkocji (do 1647). <u>Spustoszenie Bawarii przez wojska szwedzko-francuskie (KAROL WRANGEL, DE TURENNE) – (VII.).</u> Epidemia dżumy w Londynie (do 1649). Rządy francuskie w Madrasie (do 1648).</p>
<p>1647</p>	<p>Wydanie KAROLA I przez Szkotów w zamian za wypłatę zaległego żołdu, przewiezienie króla pod konwojem do zamku Holmby (II.). <u>Rozejm francusko-bawarski w Ulm (14.III.).</u> WILHELM II stathouderem Holandii (do 1650). Powstanie antyhiszpańskie w Apulii, Kalabrii i Salerno (TOMASIO ANIELLO, HENRYK II DE GUISE) – (do 1648). Zamknięcie szkół i drukarni arikańskich w Polsce. FERDYNAND IV królem Węgier (do 1654). Konflikt parlamentu z armią w Anglii, zakaz urządzania mityngów żołnierskich i wyznaczenie terminu demobilizacji armii przez parlament, przewiezienie KAROLA I do Newmarket, usunięcie z szeregów armii presbiterianów, uzależnienie demobilizacji od przyjęcia przez parlament „uroczystego zobowiązania” Rady Armii (zaspokojenie żądań armii i gwarancje braku ucisku dla narodu) – (VI.), radykalizacja nastrojów (domaganie się wolnych i powszechnych wyborów do parlamentu, usunięcie presbiterianów z obecnego parlamentu, ogłoszenie amnestii dla independentów i innych sekt), nieudany przewrót presbiteriański w parlamencie,</p>

	<p>wkroczenie armii (CROMWELL) do Londynu (6.VIII.), stworzenie większości independentckiej w parlamencie, przedstawienie KAROLOWI I – Podstawy Propozycji (<i>The Heads of Proposals</i>), programu ograniczonej monarchii, szerokiej tolerancji religijnej, wstrzymania konfiskaty dóbr należących do stronników króla (CROMWELL, HENRY IRETON) – (IX.), odrzucenie projektu przez króla, „Umowa Ludu” ruchu lewellerów (powszechne prawo wyborcze z wyłączeniem żebraków i służby oraz równość wszystkich przed prawem). Polsko-rosyjski układ obronny. „Obnażenie tyranii królewskiej” (<i>Regall tyrannie discovered</i>) LILBURNE’A. Ucieczka KAROLA I na wyspę Wight i zawarcie układu z presbiterianami szkockimi (pomoc przeciw armii i parlamentowi) – (XII.). Śmierć EVANGELISTY TORRICELLIEGO – włoskiego fizyka i matematyka, prekursora rachunku różniczkowego i całkowego (odkrywca ciśnienia atmosferycznego).</p>
<p>1648</p>	<p><u>Traktat hiszpańsko-holenderski w Hadze (uznanie niepodległości Zjednoczonych Prowincji, akceptacja uzyskania przez Holandię – Brabantu, Limburgii i Flandrii ujście rzeki Skaldy zamknięte dla żeglugi) – (30.I.)</u>. Budowa Hali Miejskiej w Amsterdamie (do 1655). Powstania rojalistyczne w hrabstwach Anglii (III.), walki na ulicach Londynu (IV.), II wojna domowa (do 1651). Fronda parlamentarna we Francji (żądania zniesienia instytucji komisarzy królewskich, a zwłaszcza intendentów, wprowadzenia prawa zatwierdzania podatków przez parlamenty i zakazu podnoszenia podatków „pod karą życia”, powołania trybunału do osądzenia nieuczciwych dzierżawców podatkowych i urzędników skarbowych, postulaty gwarancji wolności osobistej, nacisk na bezprawność aresztów policyjnych) – (do 1649). Sojusz kozacko-krymski (IV.), powstanie kozackie BOHDANA CHMIELNICKIEGO w Polsce (Ukraina) – (do 1658), bitwa nad Żółtymi Wodami – zwycięstwo Kozaków (CHMIELNICKI) nad Polską (STEFAN POTOCKI) – (29.IV-V.). Powstanie miejskie w Moskwie. Bitwa pod Korsuniem – zwycięstwo Kozaków nad Polską (25.V.), nierozstrzygnięta bitwa pod Konstantynowem (VII.). Bitwa pod Preston – zwycięstwo armii parlamentu nad Szkotami (VIII.), zdobycie Edynburga, pertraktacje parlamentu z KAROLEM I w Newport (bez udziału armii), konflikt armii z parlamentem w Anglii (żądanie oddania króla pod sąd i rozwiązania parlamentu). <u>Ofensywa armii szwedzkiej w Czechach, oblężenie Pragi, okupacja Bawarii przez wojska francuskie (DE TURENNE)</u>. Bitwa pod Pilawcami – zwycięstwo Kozaków nad Polską (IX.). Wyprawa kozacka (CHMIELNICKI) pod Lwów (okup pieniężny) i Zamość (oblężenie), rozejm polsko-kozacki (do 1649). <u>Pokój westfalski kończący wojnę 30-letnią w Europie w Münster i Osnabrück między Francją, Szwecją i Habsburgami (przyłączenie do Francji – landgrafstwa Dolnej i Górnej Alzacji, 10 miast Rzeszy i Breisach, uznanie praw Francji do Metz, Toul, Verdun i Pignerol, podział Pomorza Zachodniego: ujście Odry ze Szczecinem, Uznam, Wolin i Rugia dla Szwecji, część Pomorza z Kołobrzegiem dla Brandenburgii, poza tym włączenie biskupstw Bremen i Verden, Wildeshausen, Neukloster oraz portu Wismar do Szwecji, księstw</u></p>

	<p><u>Minden, Halberstadt i Hohnstein, a także po śmierci obecnego administratora arcybiskupstwa Magdeburg do Brandenburgii, uznanie niezależności Konfederacji Szwajcarskiej, przywrócenie posiadłości księciu Wirtembergii, wdowie po landgrafie heskim, margrabiemu Baden-Durlach, pełna suwerenność dla książąt Rzeszy (prawo zawierania sojuszy i traktatów bez zgody cesarza), odzyskanie przez KAROLA LUDWIKA – Dolnego Palatynatu oraz tytułu elektora, zachowanie tej godności przez MAKSYMILIANA BAWARSKIEGO, utrzymanie wszystkich zmian stanów posiadania z 1624 r. w mocy, swoboda wyznania w Rzeszy pod warunkiem wypełniania obowiązków poddanych wobec władzy) – (24.X.).</u></p> <p>JAN II KAZIMIERZ królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1668). Usunięcie 140 deputowanych z parlamentu angielskiego (czystka THOMASA PRIDE’A), „kadlubowy parlament” (do 1653) – (5.XII.), powołanie Trybunału do osądzenia króla. Odkrycie jeziora Bajkał. Początek blokady Paryża przez wojska frondy (LUDWIK II DE BOURBON DE CONDÉ) – (XII.). Odebranie São Paulo de Luanda i Bengueli Holandii przez Portugalię. Wyprawa rosyjska SIEMIONA DIEŻNIEWA (opłynięcie płn-wsch. wybrzeży Azji od Kołomy do Zatoki Anadyrskiej). Pierwsze spotkania naukowe w Paryżu. Epidemia dżumy w Hiszpanii (do 1650). Powstanie Królewskiej Akademii Malarstwa i Rzeźby we Francji. Pogromy Żydów podczas powstania CHMIELNICKIEGO w Polsce (do 1658). MEHMED IV sultanem Turcji (do 1687). JERZY II RAKOCZY księciem Siedmiogrodu (do 1657). FRYDERYK III królem Danii i Norwegii (do 1670).</p>
<p>1649 - 1660</p>	<p><u>REWOLUCJA I REPUBLIKA ANGIELSKA.</u></p>
<p>1649</p>	<p>Walki turecko-weneckie o Kandię (do 1669). Szczyt supremacji holenderskiej w handlu. Opuszczenie Paryża przez rodzinę królewską wskutek działań frondy (I.). Odebranie Kandaharu Wielkim Mogolom przez Persję. Antychłopski dekret w Japonii. <u>Wyrok skazujący w procesie KAROLA I (27.I.), ścięcie króla w Londynie (30.I.), zniesienie monarchii oraz Izby Lordów i ogłoszenie (Commonwealth) Republiki Angielskiej (19.V.), władza w ręku Izby Gmin, organem wykonawczym – Rada Stanu (independenci), KAROL II królem Szkocji (do 1651), manifest ruchu diggerów „Deklaracja biednego, uciskanego ludu Anglii” (GEORGE WINSTANLEY), pamflet „Nowe kajdany Anglii” LILBURNE’A i jego uwięzienie przez Radę Stanu, drugi pamflet „Umowa wolnego ludu angielskiego” i rozprawa CROMWELLA z ruchem lewellerów, wyładowanie armii angielskiej w Irlandii (Dublin) – zwycięskie bitwy pod Drogheda i Wexford, opanowanie wybrzeża (VIII-XII.).</u></p> <p>Oblężenie Zbaraża przez Kozaków (CHMIELNICKI) i Krym (ISLAM III), nierozstrzygnięta bitwa pod Zborowem, ugoda zborowska między Polską a Kozakami i Krymem (VIII.). Ułożenie Soborowe w Rosji (nowy kodeks praw) – (do 1832). Najwyższy poziom cen zboża w Anglii w XVII wieku. Wyprawa rosyjska JEWGIENIJA CHABAROWA na tereny nad Amurem, założenie Ochocka i Ostroga. Porozumienie między parlamentem a dworem we Francji, powrót rodziny królewskiej do Paryża. KAROL</p>

	LUDWIK palatynem Renu (do 1680). HYOJONG królem Korei (do 1659).
1650	<p>Ludność: Chiny – 100 mln, Francja – 18,8 mln, Anglia, Walia, Szkocja i Irlandia – 6,6 mln, Holandia – 2 mln, Meksyk – 1,5 mln. Indian, Algier – 100 tys. Załamanie obrotów handlu zbożowego Gdańska. Wyprawa kozacka (CHMIELNICKI) na Mołdawię. <u>Wojna angielsko-szkocka (do 1651), bitwa pod Dunbar – zwycięstwo Anglii (3.IX.). Ofensywa angielska w Irlandii (do 1652).</u> Upadek francuskiego handlu lewantyńskiego. Opanowanie Anguilli przez Anglię. Odebranie Maskatu Portugalii przez Arabów. Śmierć WILHELMA II, niepowoływanie stathoudera przez pięć z siedmiu prowincji Holandii (do 1672). Przejęcie Surinamu od Holandii przez Anglię (do 1667). Zwiększenie się sumy dochodów państwowych w Turcji o 10% przy równoczesnym spadku wartości srebrnej monety, akcje o 87% (do 1679). I fronda książąt (FRANÇOIS BEAUFORT DE VENDÔME, HENRI D'ORLEAN LONGUEVILLE, kard. PAUL RETZ, DE CONDÉ) we Francji (do 1651), bitwa pod Rethel – zwycięstwo mazarinistów nad opozycją wspomaganą przez Hiszpanię (15.XII.). Saint Lucia (do 1759) i Grenada pod kontrolą Francji (do 1762). Śmierć KARTEZJUSZA (RENE DESCARTESA) – francuskiego filozofa i matematyka, TIRSO DE MOLINY – pisarza hiszpańskiego.</p>
1651	<p>Porozumienie między dwoma grupami opozycyjnymi: książętami i parlamentem we Francji (opuszczenie kraju przez MAZARINIEGO, uwolnienie księcia DE CONDÉ). <u>I Akt Nawigacyjny w Anglii (wzów towarów do kolonii może się odbywać tylko na statkach angielskich lub danej kolonii, towary z Europy mogą być przywożone do Anglii na statkach angielskich lub należących do tego kraju w którym zostały wykonane, żegluga przybrzeżna oraz rybołówstwo stanowią monopol statków angielskich).</u> Wyparcie Portugalczyków z Sokotry, Mogadiszu, Mombasy i Zanzibaru przez Arabów (do 1698). „Prawa wolności przedstawione pod postacią programu czyli wskrzeszenie prawdziwego systemu rządu” GEORGE’A WINSTANLEY’A. „Lewiatan” THOMASA HOBBSA. Bitwy: pod Beresteczkiem – zwycięstwo Polski (JAN II KAZIMIERZ) nad Kozakami i Tatarami (28-30.VI.), nad Płaszówką – zwycięstwo Polski nad Kozakami (7.VII.). Religia katolicka jedynym legalnym wyznaniem wiary w krajach habsburskich. Wyprawa rosyjska CHABAROWA na tereny nad Amurem. Bunt rzemieślników i kupców w Stambule. FERDYNAND MARIA elektorem Bawarii (do 1679). Bitwa pod Worcester – zwycięstwo Anglii (CROMWELL) nad Szkocją (KAROL II) – (3.IX.), powiązanie Szkocji z Anglią unią polityczną i gospodarczą, zniesienie granicy celnej, zasiadanie w parlamencie przedstawicieli Szkocji. Powstanie ALEKSANDRA KOSTKI NAPIERSKIEGO w Polsce (Podhale). Odebranie Portugalii wyspy Św. Heleny przez Anglię. Ugoda białocerkiewska między Polską a Kozakami (28.IX.). ABDULFATAH sułtanem Bantamu (do 1683). Pojawienie się kawy w Londynie.</p>

<p>1652</p>	<p>Wyprawa kozacka na Mołdawię. Bitwa pod Batohem – zwycięstwo Kozaków nad Polską (2.VI.). Tajne rokowania księcia DE CONDÉ z Hiszpanią, ogłoszenie go zdrajcą stanu przez LUDWIKA XIV, marsz opozycji na Paryż – rzeź mazarinistów w Hôtel de Ville (4.VII.), II fronda książąt we Francji (do 1653). <u>Podbój Irlandii przez Anglię</u>, <u>„Akt o osadnictwie w Irlandii” (przejście znacznej części ziemi z rąk irlandzkich właścicieli w ręce angielskich oficerów i żołnierzy) – (12.VIII.). Wojna angielsko-holenderska (do 1654).</u> Pierwsze zastosowanie liberum veto w Polsce (WŁADYSŁAW SICIŃSKI). Rządy holenderskie w Kraju Przylądkowym (do 1795), założenie Kapsztadu. Wrzenie chłopskie w Czechach. Zajęcie Casale przez Mantuę. NIKON (NIKITA MINOW) patriarchą Rosji i jego reformy w cerkwi. Wycofanie się CORNEILLE’A z teatru po nieprzychylnym przyjęciu sztuki „Pertharite”. Nierównoprawny traktat handlowy Holandii z Mataram (AMANGKURAT I). Założenie Irkucka przez Rosjan. Deficyt budżetowy w Turcji (120 000 000 akcze). Uchwała sejmu Prus (Brandenburgii) w sprawie powiększenia środków na armię, odrzucenie projektu podatku pośredniego przez szlachtę, zmuszenie elektora do uznania jej nowych przywilejów szlacheckich (pełna władza szlachty nad chłopami).</p>
<p>1653</p>	<p>Podjęcie uchwały o przyłączeniu Ukrainy do Rosji i wojnie z Polską przez Sobór Ziemski. Powrót MAZARINIEGO do Francji (II.) i ofensywa dworu w walce z frondą. Epidemia dżumy w Gdańsku. <u>Rozpędzenie „kadłubowego” parlamentu przez CROMWELLA w Anglii (20.IV.), Mały Parlament (VII-XII.).</u> Kapitulacja Bordeaux wobec wojsk mazarinistów (3.VIII.), koniec wojen domowych. Zajęcie Corregio przez Modenę. Bitwa morska pod Scheveningen – zwycięstwo Anglii nad Holandią, śmierć TROMPA. JAN DE WITT wielkim pensjonariuszem Holandii (do 1672). Walki francusko-hiszpańskie w płd. Niderlandach (Nieuwpoort). Angola kolonią Portugalii (do 1975). Recesja stanów brandenburskich, absolutyzm w Prusach i Brandenburgii. Potępienie jansenizmu przez INNOCENTEGO X. „Torgowaja ustawnaja gramota” w Rosji (ochrona kupców moskiewskich przed konkurencją), stopniowa utrata znaczenia Soboru Ziemskiego i Dumy. <u>Rozwiązanie Malego Parlamentu (12.XII.), CROMWELL Lordem Protektorem Republiki Anglii, Szkocji i Irlandii (do 1658) – (13.XII.).</u> Traktat żwaniwski między Polską a Tatarami (17.XII.). Powstanie antyholenderskie w Olindzie (do 1654). Armia pruska (brandenburska) – 1800 żołnierzy. MIKOŁAJ FOUQUET intendentem finansów Francji (do 1661). JERZY STEFAN hospodarem Mołdawii (do 1658). Święta Helena w posiadaniu Holandii (do 1673). Śmierć LUIGI ROSSIEGO – kompozytora włoskiego, ROBERTA FILMERA – angielskiego pisarza politycznego.</p>
<p>1654</p>	<p>Rada perejasławska (poddanie Ukrainy Zadnieprzańskiej Rosji przez Kozaków) – (I.). Wojna polsko-rosyjska (do 1667). Przymierze polsko-tatarskie. Abdykacja KRYSTYNY, dynastia Wittelsbachów linii Pfalz-Zweibrücken w Szwecji (do 1751), KAROL X GUSTAW królem (do 1660). Traktat angielsko-portugalski (gwarantowanie wolności handlu angielskiego). <u>Parlament na podstawie nowej</u></p>

	<p><u>ordynacji wyborczej w Anglii (do 1655)</u>. Tobago pod kontrolą Kurlandii (do 1682). „Akt o wykluczeniu” w Holandii (odsunięcie od stanowisk państwowych domu Orańskiego). Odebranie Olindy Holandii przez Portugalię. Akadia pod kontrolą Anglii (do 1667). Księstwo Wschodnio-Fryzyjskie (do 1744). Zajęcie Reunionu przez Francję. <u>Pokój angielsko-holenderski w Westminster (pozostanie w mocy Aktu Nawigacyjnego, zobowiązanie Zjednoczonych Prowincji do nie udzielania schronienia Stuartom i ich zwolennikom)</u>.</p> <p>Otrzymanie przez książąt Rzeszy prawa nakładania podatków na pokrycie kosztów utrzymania twierdz i załóg bez zgody landtagów. Misja rosyjska FIODORA BAJKOWA do Chin. AHMAD AL-ABBAS sultaniem Maroka (do 1659). KONSTANTYN SERBAN hospodarem Wołoszczyzny (do 1658).</p>
1655 - 1660	II WOJNA PÓŁNOCNA.
1655	Śmierć INNOCENTEGO X (7.I.).
1655 - 1667	PONTYFIKAT ALEKSANDRA VII.
1655	<p><u>Rządy bez parlamentu w Anglii (do 1656)</u>. Jamajka kolonią Anglii (do 1962). Epidemia dżumy w Amsterdamie i Lejdzie. Bitwa pod Ochmatowem – zwycięstwo Polski i Tatarów nad Rosją i Kozakami (29.I.-2.II.). Opanowanie zachodniego Timoru, przejście Nowej Szwecji (Maryland, Delaware) przez Holandię (do 1664). Najazd szwedzki na Polskę (ARVID WITTENBERG) i Litwę (MAGNUS DE LA GARDIE) – (VII.), kapitulacja pospolitego ruszenia pod Ujściem (25.VII.), Wielkopolska w rękach szwedzkich, wojska rosyjsko-kozackie w Mińsku i Wilnie (VIII.), poddanie się Litwy – Szwecji w Kiejdanach (18.VIII.), zajęcie Warszawy przez Szwedów (IX.), oblężenie Lwowa przez Rosjan i Kozaków, bitwa pod Gródkiem Jagiellońskim – zwycięstwo Rosji i Kozaków nad Polską (29.IX.), pod Wojniczem – zwycięstwo Szwecji nad Polską (3.X.), zdobycie i spalenie Lublina przez wojska rosyjsko-kozackie (12-21.X.), zajęcie Krakowa przez Szwedów (19.X.), obrona Częstochowy (X-XII.). Zależność Chanatu Chalchaskiego od Chin (do 1691). LEOPOLD I królem Węgier (do 1705). Uchwała szwedzkiego riksdagu (prawo o redukcji) o częściowej konfiskacie królewskich ziem, przejętych przez szlachtę. <u>Angielsko-francuska konwencja handlowa</u>. GO-SAI cesarzem Japonii (do 1663). Bitwy: pod Jezierną (10.XI.) i Załóżcami (20-22.XI.) – zwycięstwa Tatarów nad Kozakami. Wybuch ogólnonarodowego powstania przeciw Szwedom w Polsce (XII.). Konfederacja w Tyszowcach (przywrócenie władzy królowi JANOWI KAZIMIERZOWI w Polsce) – (29.XII.). „Wartogłów, czyli zawsze nie w porę” MOLIERA. Śmierć PIERRE’A GASSENDIEGO – francuskiego filozofa i astronoma.</p>
1656	<p>Epidemia dżumy w Ligurii i Neapolu (do 1657). Założenie domu pracy przymusowej (l’hospital) w Paryżu. Układ szwedzko-pruski w Królewcu (uznanie zwierzchnictwa Szwecji przez Prusy w zamian za Warmię). Odebranie Portugalii Kannanur w Indiach przez Holandię i jej rządy (do 1795). Bitwa pod Gołębiem – zwycięstwo Szwecji (KAROL X) nad Polską (STEFAN CZARNIECKI) – (18.II.), wyprawa szwedzka na Zamość, Lwów, Jarosław i Przemyśl,</p>

	<p>uniwersał KAROLA X w Jarosławiu (23.III.), śluby lwowskie JANA KAZIMIERZA (1.IV.), bitwa pod Warką – zwycięstwo Polski (CZARNIECKI) nad Szwecją (FRYDERYK BADENSKI) – (7.IV.), odzyskanie przez wojska polskie Małopolski i Wielkopolski, odsiecz Warszawy (VI.). Układ szwedzko-pruski w Malborku (potwierdzenie warunków umowy z Królewca) – (29.VI.). Bitwy: pod Warszawą – zwycięstwo Brandenburgii i Szwecji nad Polską (28-30.VII.), chwilowa okupacja miasta, pod Prostkami – zwycięstwo Polski (WINCENTY GOSIEWSKI) i Tatarów nad Szwecją i Brandenburgią (8.X.). <u>Nowy parlament w Anglii (IX.)</u>. Układ szwedzko-pruski w Labiawie (20.XI.). Rozejm polsko-rosyjski w Niemieży. Budowa otoczenia placu Św. Piotra w Rzymie przez GIOVANNIEGO BERNINIEGO (do 1667). Wojna rosyjsko-szwedzka (do 1661). Utworzenie Komisarjatu Wojny (Generalkriegskommisariat) w Prusach (Brandenburgii), kierowanie sprawami armii, finansami, podatkami, polityką kolonialną, rozwojem floty, nadzór nad handlem, manufakturami, cechami, gospodarką. Porozumienie francusko-brandenburskie. Walki wenecko-tureckie (Dardanele) – (do 1657). Armia pruska (brandenburska) – 22 tys. żołnierzy. Zmontowanie traktatu rozbiorowego Polski w Radnot (Szwecja, Ukraina, Siedmiogród, Prusy, Litwa) – (6.XII.). LEOPOLD I królem Czech (do 1705). ALFONS VI królem Portugalii (do 1683). „The Common Wealth of Oceana” JAMESA HERRINGTONA. <u>Zezwolenie na wstęp do Anglii dla Żydów wydane przez CROMWELLA (Petty Coat Lane – dzielnica żydowska we wsch. Londynie)</u>. FAZIL MEHMED KÖPRÜLÜ wielkim wezyrem Turcji (do 1661).</p>
<p>1657</p>	<p>Epidemia dżumy w Gdańsku. <u>Powstanie kompanii dziewiarstwa maszynowego w Anglii</u>. Ofensywa wojsk szwedzko-brandenburskich z północy i siedmiogrodzko-kozackich z południa na Polskę (I.), traktat między Polską a Austrią w sprawie pomocy wojskowej (27.V.). Statut towarzystwa naukowego Academie des Sciences w Paryżu. Wojna szwedzko-duńska (do 1658), ofensywa szwedzka w Jutlandii. Bitwa pod Czarnym Ostrowiem – zwycięstwo Polski nad Siedmiogrodem (22.VII.), przekreślenie planów rozbioru Polski. FRANCISZEK RHÉDEY księciem Siedmiogrodu (do 1658). Śmierć BOHDANA CHMIELNICKIEGO w Czehryniu (6.VIII.). JAN WYHOWSKI hetmanem kozackim (do 1659). Układ polsko-pruski w Welawie (uznanie suwerenności Prus Książęcych) – (17.IX.), wieczyste przymierze polsko-pruskie w Bydgoszczy (uzyskanie lenn Lęborka i Bytowa przez Prusy, uzyskanie prawa przemarszu przez Prusy Królewskie, możliwość werbunku wojskowego w Polsce) – (6.XI.). Ożywiona działalność naukowa Accademia del Cimento we Florencji. <u>Antyhiszpański układ angielsko-francuski</u>. Budowa kościoła Św. Andrzeja na Kwirynale (BERNINI) – (do 1670). Wojna Maharasztry z Wielkimi Mogolami (do 1665). Śmierć WILLIAMA HARVEY’A – angielskiego anatoma i fizjologa (wyjaśnienie mechanizmu obiegu krwi).</p>
<p>1658</p>	<p><u>Traktat francusko-angielski (włączenie się floty angielskiej do walki z Hiszpanią)</u>. Pokój duńsko-szwedzki w Röskilde (Trondheim, Skania, Blekinge, Bornholm i Bohuslän przy Szwecji) – (8.III.).</p>

	<p>Bitwa pod Dunkierką (bataille de Dunes) – zwycięstwo Francji (DE TURENNE) nad Hiszpanią (DON JUAN JOSE D'AUSTRIA) – (14.VI.), Dunkierka w ręku Anglii (do 1662). Zerwanie pokoju ze Szwecją przez Danię, pomoc Holandii, Brandenburgii, Austrii i Polski. Zakaz zwoływania posiedzeń landtagu w Rzeszy bez zgody panującego. LEOPOLD I cesarzem rzymskim i królem Niemiec (do 1705). Utworzenie Związku Reńskiego (3 elektorzy-arcybiskupi, Wirtembergia, Brunszwik, Hesja) z inicjatywy Francji (15.VIII.). <u>Śmierć OLIVERA CROMWELLA w Londynie (3.IX.). RICHARD CROMWELL Lordem Protektorem Republiki Anglii, Szkocji i Irlandii (do 1659).</u> Wygnanie arian z Polski i udanie się ich na emigrację do Siedmiogrodu, Holandii, Anglii i Ameryki Płn. Unia hadziacka (ugoda polsko-kozacka) – początki Rzeczypospolitej Trojga Narodów (16.IX.). Bitwa pod Werkami – zwycięstwo Rosji (IWAN CHOWAŃSKI) nad Polską (GOSIEWSKI) – (21.X.). Zajęcie wsch. Słowacji przez Habsburgów. Tuticorin i Negapatam w Indiach pod kontrolą Holandii (do 1781), Cejlon holenderski (do 1796). Utworzenie specjalnego urzędu do spraw tajnych w Rosji (osobista kancelaria carska). Deficyt budżetowy w Turcji (160 000 000 akcze). AURANGZEB padyszachem Indii (do 1707). ACHACY BARCSAY księciem Siedmiogrodu (do 1659). JERZY GHICA hospodarem Mołdawii (do 1659). MIHNEA III hospodarem Wołoszczyzny (do 1659).</p>
<p>1659</p>	<p>Ofensywa rosyjska na Litwie. Walki litewsko-szwedzkie na Żmudzi, w Kurlandii i Inflantach, polsko-szwedzkie w Prusach Królewskich. Obalenie władzy hetmana WYHOWSKIEGO na Ukrainie, nowym, niezależnym hetmanem JURASZKO CHMIELNICKI (do 1660). Założenie Nerczyńska na Syberii przez Rosjan. Wyparcie Szwedów z Jutlandii przez wojska habsburskie, brandenburskie i polskie, bitwa pod Nyborgiem – porażka Szwecji. <u>Obalenie władzy RICHARDA CROMWELLA w Anglii (GEORGE MONK), wyłonienie dwuizbowego parlamentu (Konwencji) z wyborów.</u> Bitwa pod Konotopem – zwycięstwo Polski (STANISŁAW JABŁONOWSKI) oraz Kozaków (WYHOWSKI) i posiłków tatarskich nad Rosją (ALEKSY TRUBECKI) – (18.VII.). Pokój między Francją a Hiszpanią w Bidassoa w Pirenejach (Roussillon, Thionville, Marienbourg, Artois, część Hainaut i Flandrii i Philippeville przy Francji, powrót KAROLA IV na tron w Lotaryngii, zgoda dworu Hiszpanii na małżeństwo LUDWIKA XIV z królowną hiszpańską MARIĄ TERESĄ) – (7.XI.). Próby reform ustrojowych i plany elekcji vivente rege w Polsce (do 1662). Zach. Hispaniola (Haiti) pod kontrolą Francji (do 1804). Opanowanie Widżajanagaru przez Mogolów (AURANGZEB). „Pocieszne wykwintnisie” MOLIERA. HYONJONG królem Korei (do 1674). Zaburzenia w Maroku (do 1666). STEFAN hospodarem Mołdawii (do 1661). JERZY II RAKOCZY (po raz drugi) księciem Siedmiogrodu (do 1660). JERZY GHICA hospodarem Wołoszczyzny (do 1660). WACHTANG V (SZACH-NAWAZ I) królem Gruzji (do 1676).</p>
<p>1660</p>	<p>Przepisy regulujące produkcję sukien wełnianych w miastach francuskich (JEAN BAPTISTE COLBERT). Klęska nieurodzaju w</p>

	<p>Europie (do 1663). <u>Restauracja monarchii w Anglii, przywrócenie Izby Lordów, dynastia Stuartów (do 1714), KAROL II królem Anglii, Szkocji i Irlandii (do 1685).</u> Powstanie Royal Society w Londynie. Odwołanie Aktu o wykluczeniu w Holandii, propozycja Zelandii, Fryzji i Groningen powołania WILHELMA III na stathoudera – sprzeciw Holandii. KAROL XI królem Szwecji (do 1697), regencja DE LA GARDIE (do 1675). Pokój duńsko-szwedzki w Kopenhadze (odzyskanie przez Danię Trondheim i Bornholmu). Pokój polsko-szwedzki w Oliwie (status quo, zrzeczenie się pretensji do tronu szwedzkiego przez JANA KAZIMIERZA) – (3.V.). GRZEGORZ GHICA hospodarem Wołoszczyzny (do 1664). Bitwa pod Połonką – zwycięstwo Polski (CZARNIECKI) nad Rosją (CHOWAŃSKI) – (25.VI.). Ugoda polsko-kozacka w Cudnowie (19.X.). Dania – monarchią dziedziczną (23.X.). Bitwa pod Cudnowem – zwycięstwo Polski nad Rosją (3.XI.), odzyskanie większości terenów litewskich przez Polskę. Ludność: Kopenhaga – 25 tys. Śmierć DIEGO RODRIGUEZA DE SILVA Y VELASQUEZA – hiszpańskiego malarza (Triumf Bachusa, Poddanie Bredy).</p>
<p>1661</p>	<p>FAZIL AHMAD KÖPRÜLÜ wielkim wezyrem Turcji (do 1676). Traktat francusko-lotaryński w Vincennes (uzyskanie dróg królewskich przez Francję – połączenie z Alzacją i Metz). Początki kierowania ekonomicznym życiem Francji przez COLBERTA (intendant finansów). Długi Parlament w Anglii (do 1679), ukształtowanie się 2 stronnictw: torysów (duchowni anglikańscy, właściciele ziemscy) i wigów (opozycja). Śmierć MAZARINIEGO, osobiste rządy LUDWIKA XIV we Francji (10.III.) – (do 1715). Pokój szwedzko-rosyjski w Kardis (status quo) – (21.VI.). Pierwsze czasopismo polskie – „Merkuriusz Polski Ordynaryjny”. Założenie akademii jezuickiej we Lwowie. Bitwa pod Kuszlikami – zwycięstwo Polski i Litwy nad Rosją (CHOWAŃSKI) – (4.XI.), odzyskanie Wilna (2.XII.). Odebranie Bombaju Portugalii przez Anglię. Powstanie drugiego dworskiego teatru we Francji (Tuileries). Deficyt budżetowy w Turcji (175 000 000 akcze). K'ANG SI cesarzem Chin (do 1722). ISTRATE DABIJA hospodarem Mołdawii (do 1665). JAN KEMÉNY księciem Siedmiogrodu (do 1662). ARCZIL królem gruzińskiej Imeretii (do 1663).</p>
<p>1662</p>	<p>Odzyskanie Borysowa i Uświaty przez Polskę. Odrzucenie przez dwór madrycki roszczeń LUDWIKA XIV do korony hiszpańskiej. Zławienie opozycji stanów pruskich (KALKSTEINOWIE, HIERONIM ROTH) przez wojska elektorskie. Bunt miedziany w Moskwie (wprowadzenie do obiegu pieniężnego monety miedzianej po dotychczasowym kursie monety srebrnej). Zajęcie Dunkierki przez Francję. Kodeks EDWARDA HYDE'A hr. CLARENDON w Anglii (4 prawa przeciw innowiercom, ustawa o jednolitości wiary), pozbawienie stanowisk ok. 2 tys. duchownych. Powstanie „Gazette d'Amsterdam”. Wojna biedoty w Boulonnais. „Szkoła mężów” i „Szkoła żon” MOLIERA. Założenie Cape Coast k/Akry przez Anglików. MICHAŁ I APAFY księciem Siedmiogrodu (do 1690). LUDWIK I księciem Monako (do 1701). Ludność: Connecticut – 5 tys. Państwo CZENG CZENG-KUNGA na Tajwanie (do 1683),</p>

	<p>wyparcie Holendrów z wyspy. ZYGMUNT FRANCISZEK arcyksięciem Austrii (linia tyrolska (do 1665)). Śmierć BLAISE'A PASCALA – francuskiego matematyka i filozofa (Myśli).</p>
1663	<p>Wkroczenie wojsk francuskich do Lotaryngii i jej przyłączenie do Francji. Wojna turecko-austriacka (do 1664), zdobycie twierdzy Neuhausel i zagrożenie Preszburga przez Turków, pustoszenie Śląska i Moraw przez Tatarów. Uznanie zwierzchności Brandenburgii przez szlachtę pruską na sejmie w Królewcu i obietnice elektora (warunek zgody sejmu w ważnych sprawach państwowych, nienakładanie podatków bez zgody sejmu, pozostawienie stanom spraw podatkowych), polityczna fikcja FRYDERYKA WILHELMA. Wyprawa polsko-kozacko-tatarska na Rosję (do 1664). Nieudana próba podboju portugalskiej Brazylii przez Hiszpanię (do 1664). Powołanie specjalnej komisji w Anglii w celu zbadania możliwości wyparcia Holandii z Ameryki Płn. Traktat handlowy francusko-szwedzki i francusko-duński. Quebec – 800 mieszkańców. Początki stanu Karoliny (przywilej dla grupy 8 lordów z Rady Handlu i Kolonii od KAROLA II). Odebranie Portugalii Koczinu w Indiach przez Holandię i jej kontrola (do 1795). Szeroki zakres władzy dla Królewskiej Akademii Malarstwa i Rzeźby we Francji. Likwidacja angielskiej placówki handlowej na Timorze przez Holandię. Tassot (Sierra Leone) kolonią Anglii (do 1961). REIGEN cesarzem Japonii (do 1687). Wycofanie monet miedzianych z obiegu w Rosji. Akt o składzie w Anglii (zastosowanie w handlu kolonialnym zasady składu miejscowego, ograniczenia importu towarów z krajów Europy).</p>
1664	<p>Wojna angielsko-holenderska (do 1667), zajęcie Nowej Holandii w Ameryce Północnej przez Anglików, zmiana nazwy Nowego Amsterdamu na Nowy Jork (New York) – początki stanów New Jersey, Delaware i New York, zajęcie Cape Coast (zach. wybrzeże Afryki) przez Holendrów, zniszczenie większości faktorii holenderskich w Afryce przez Anglię, działania wojenne między kompaniami handlowymi obu krajów w Indiach. Wprowadzenie taryfy celnej we Francji (COLBERT). Nieudane oblężenie armii rosyjskiej przez polską między Worońcem a Siewskiem, odwrót wojsk polskich z Rosji (III.), rokowania polsko-rosyjskie (VI.). Bitwy: pod Leva i Przelęczą Św. Gotharda (Raab) – zwycięstwa Austrii nad Turcją, pokój na 20 lat w Vasvarze-Eisenbergu (status quo) – (10.VIII.). Ustawa o tajnych zgromadzeniach w Anglii (kary więzienia i deportacje za udział w nabożeństwach innych niż anglikańskie). Tanger pod kontrolą Anglii (do 1684). Powstanie kozacko-chłopskie SULIMKI i WARENICY w Polsce (Ukraina) – (do 1665). Kolonizacja angielska na Złotym Wybrzeżu. „Thebaida” JEAN'A BAPTISTE'A RACINE'A. „Świętoszek” MOLIERA. Założenie Kompanii Wschodnio- i Zachodnioindyjskiej we Francji. Rozruchy głodowe we francuskiej części Pirenejów. Założenie St. James Fort k/Akry przez Anglików. Spisek magnacki na Węgrzech (FERENC WESSELENYI) – (do 1667). RADU LEON hospodarem Wołoszczyzny (do 1669). ARCZIL królem gruzińskiej Kachetii (do 1667). Śmierć ANDREASA GRYPHIUSA – poety i dramaturga</p>

	<i>niemieckiego.</i>
1665	<p><i>Szczytowy punkt rozwoju mesjanistycznego ruchu SABATAJA CWIEGO (do 1666). Powstania ludowe we Francji (Bretania, Maine, Normandia, Hawr, Béarn, Boulonnais, Bourbonnais, Poitou, Delfinat, Langwedocja, Nawarra, Gujenna, Gaskonia, Roussillon) – (do 1670). Ostateczne ukształtowanie się monarchii absolutnej we Francji (do 1680). Bitwa morska w zatoce Southwold – zwycięstwo Anglii nad Holandią. COLBERT kontrolerem generalnym Francji (do 1683). Rokosz hetmana polnego koronnego JERZEGO LUBOMIRSKIEGO w Polsce (do 1666), bitwa pod Częstochową – zwycięstwo rokoszan (4.IX.). Spór francusko-papieski (potępienie cenzorów Sorbony przez papieża ALEKSANDRA VII za tolerowanie druków skierowanych przeciw Stolicy Apostolskiej). Utworzenie Kompanii do Handlu z Afryką we Francji. Prawo nakładania podatków przez hiszpańskie miasta. Epidemia dżumy w Anglii (100 tys. ofiar w Londynie). Powstanie chłopsko-kozackie DECYKA w Polsce (Ukraina). Śmierć FILIPA IV (17.IX.), KAROL II królem Hiszpanii (do 1700), regencja MARI ANNY AUSTRIACKIEJ (do 1675), EBERHARD NITHARD wielkim inkwizytorem (do 1669). Okręty holenderskie nad Tamizą (XI.). Układ pojednawczy JANA KAZIMIERZA z LUBOMIRSKIM pod Palczynem Włkp. (6.XI.). Wybrzeże Moskitów pod kontrolą Anglii (do 1860). Traktat handlowy francusko-hanzeatycki. „Aleksander Wielki” RACINE’A. Pierwsze czasopisma naukowe – „Journal de Savants” we Francji i „Philosophical Transactions” w Anglii. Bitwa pod Villa Viciosa – zwycięstwo Portugalii nad Hiszpanią. „Don Juan” MOLIERA. JERZY DUCA hospodarem Mołdawii (do 1666). LEOPOLD I arcyksięciem Austrii (do 1705), włączenie Tyrolu do dziedzicznych posiadłości Habsburgów. Układ w Puranharze (Maharasztra lennem Mogolów). Śmierć NICOLASA POUSSINA – malarza francuskiego.</i></p>
1666	<p><i>Wojna angielsko-francuska (do 1667), działania wojenne na Antylach i w Gujanie. Wielki pożar w Londynie. Epidemia dżumy w Paryżu. Wyspy Dziewicze pod kontrolą Danii (do 1917). Przejście na islam SABATAJA CWIEGO. Powstanie Academie des Sciences we Francji. Rokosz w Polsce: bitwa pod Mątwami – zwycięstwo rokoszan nad wojskami królewskimi (13.VII.), ostateczna ugoda między JANEM KAZIMIERZEM a LUBOMIRSKIM w Łęgonicach (31.VII.). Bitwa pod Ścianą – zwycięstwo Kozaków i Tatarów nad Polską (19.XII.). „Instrukcja dla delfina” (poglądy LUDWIKA XIV). „Mizantrop” MOLIERA. „Afera trucicielska” we Francji (do 1682). ELIASZ ALEKSANDER hospodarem Mołdawii (do 1668). Dynastia Alawitów w Maroku (do dzisiaj), MULAJ AR-RASZID sultanem (do 1672). SAFI II szachem Persji (do 1694). Wyspa Św. Tomasza w archipelagu Wysp Dziewiczych pod kontrolą Danii (do 1917).</i></p>
1667	<p><i>Zdymisjonowanie kanclerza Anglii, CLARENDONA. Wojna francusko-hiszpańska zw. dewolucyjną (do 1668), zajęcie większości Niderlandów hiszpańskich przez Francję, zagrożenie dla Holandii. Rozejm polsko-rosyjski w Andruszowie (powrót Infantów Polskich, Połocka i Witebska do Polski, Siewierszczyzna, Czernihowszczyzna</i></p>

	<i>Smoleńsk, i lewobrzeżna Ukraina z Kijowem do Rosji) – (30.I.). Pokój angielsko-holenderski (utrata posiadłości w Ameryce Płn. przez Holandię, status quo na Antylach – oddanie Surinamu Holandii) i angielsko-francuski w Bredzie (oddanie Francji – Akadii (Nowej Szkocji) przez Anglię). Śmierć ALEKSANDRA VII (22.V.).</i>
1667 - 1669	<i>PONTYFIKAT KLEMENSA IX.</i>
1667	<i>Nowe podatki na miasta w Prusach. Wieczny Edykt stanów Holandii (stanowisko głównodowodzącego i stathoudera nie mogą znajdować się w jednym ręku, zniesienie urzędu stathoudera w prowincji Holandii). Powstanie chłopskie w Rosji (do 1676). Ustanowienie policji w Paryżu (NICOLAS LA REYNIE). Jednolita procedura cywilna (Ordonance civile) i wprowadzenie kolejnej taryfy celnej we Francji przez COLBERTA (cios dla handlu angielskiego i holenderskiego). Wojna turecko-wenecka (do 1671), ofensywa turecka na Krecie, posiłki francuskie dla Wenecji (flota pod dowództwem FRANÇOISA BEAUFORTA). Hrabstwo Oldenburg w unii z Danią (do 1676). Wygnanie Żydów z Rosji. Bitwa pod Podhajcami – zwycięstwo Polski nad Tatarami (4-17.X.). JAN I cesarzem Etiopii (do 1682). Poselstwo portugalskie w Pekinie. „Raj utracony” JOHNA MILTONA. „Nowotargowyj ustaw” w Rosji (ochrona kupców moskiewskich przed konkurencją cudzoziemców). „De Statu Imperii Germanici” SAMUELA PUFENDORFA. Powstanie Obserwatorium Paryskiego. „Andromacha” RACINE’A. ARCZIL królem gruzińskiej Kachetii i Imeretii (do 1681). Śmierć FRANCESCO BORROMINIEGO – architekta włoskiego.</i>
1668	<i>Antyfrancuskie przymierze między Anglią, Holandią a Szwecją w Hadze (I.). Zajęcie Franche-Comté przez Francję (II.). Opanowanie Drahimia przez Brandenburgię. Pokój portugalsko-hiszpański (uznanie niepodległości Portugalii i zwrot kolonii przez Hiszpanię). WILHELM III ORAŃSKI reprezentantem szlachty do stanów Zelandii. Początek działalności handlowej Angielskiej Kompanii Zatoki Hudsona. Rozruchy chłopskie w Czechach. Tajny kontrakt francusko-habsburski (podział monarchii hiszpańskiej po wygaśnięciu dynastii: Niderlandy, Franche-Comté, Nawarra, Neapol, Sycylia, posiadłości w Maroku i Filipiny dla Francji). Wstępne rokowania pokojowe francusko-hiszpańskie w St. Germain-en-Laye (IV.), pokój w Akwizgranie (wycofanie się Francji z Franche-Comté przy jednoczesnym zatrzymaniu terytoriów zdobytych w 1667 r. (m.in. Tournai, Ath, Binche, Lille, łącznie 12 twierdz granicznych)) – (2.V.). Abdykacja JANA KAZIMIERZA (16.IX.), bezkrólewie w Polsce (do 1669). Przebudowa pałacu królewskiego w Wersalu (do 1678). Nierównoprawny traktat handlowy (tzw. bongajański) Holandii z sultanatem Gowa (HASAN UD-DIN). Pierwszy zbiór bajek JEAN’A DE LA FONTAINE’A (dedykowany małemu delfinowi). JERZY DUCA (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1672).</i>
1669	<i>Groźba ekskomuniki kościelnej dla Francuzów dostarczających Indianom alkoholu w Kanadzie. Upadek władzy NITHARDA w Hiszpanii (opozycja bogatych mieszczan Katalonii i Aragonii na czele z DON JUANEM JOSE D’AUSTRIA), wielkim inkwizytorem</i>

	<p><i>FERNANDO DE VALENZUELA (do 1677). Wystąpienia chłopskie w Polsce (Krakowskie) – (do 1672). Zakaz zwoływania synodów narodowych i kontaktów między synodami prowincjonalnymi protestantów we Francji. Ostatni sejm miast Hanzy. „Przygody Simplicissimusa” HANSA JACOBA CHRISTOFFELA VON GRIMMELSHAUSENA. MICHAŁ KORYBUT WIŚNIOWIECKI królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1673). Założenie Kompanii Północnej we Francji. „Myśli” PASCALA (wydanie pośmiertne). ANTONI POPESCU hospodarem Wołoszczyzny (do 1672). Ostatnie stany prowincjonalne w Bawarii, początek absolutyzmu w kraju. Bitwa morska pod Kandią – zwycięstwo floty tureckiej nad flotą papieską (VINCENZO ROSPIGLIOSI) – (6.IX.), kapitulacja Kandi – zajęcie Krety przez Turcję. Jednolita procedura kryminalna (Ordonance criminelle) we Francji (COLBERT). „Brytanik” RACINE’A. Śmierć KLEMENSA IX (9.XII.). Śmierć PIETRO DA CORTONY – architekta i malarza włoskiego, REMBRANDTA (HARMENSZOONA VAN RIJNA) – malarza holenderskiego (Straż nocna).</i></p>
1670 - 1676	PONTYFIKAT KLEMENSA X.
1670	<p><i>Faktyczna data powstania Kompanii Zatoki Hudsona (Hudson Bay Company) w Anglii. Utworzenie Kompanii Lewantyńskiej we Francji. Odnowienie trójprzymierza angielsko-holendersko-szwedzkiego przez DE WITTA (I.). Powstanie Kozaków dońskich pod wodzą STIEPANA RAZINA w Rosji (Ukraina) – (do 1671), walki pod Symbirskiem. II spisek magnacki na Węgrzech (do 1671), okupacja Węgier przez wojska habsburskie po przejściu rzeki Wag, wprowadzenie stanowiska namiestnika Węgier (do 1681) – abp Gran, GEORG SZELEPCSENYI, przewodniczącym Kancelarii Węgier bp Wiener-Neustadt, LEOPOLD KOLLONITSCH. WILHELM III ORAŃSKI członkiem Rady Stanu w Zelandii. Wygnanie Żydów z Wiednia pod naciskiem kupców. Ponowne wkroczenie wojsk francuskich do Lotaryngii i jej okupacja – sprzeciw książąt Rzeszy. Rewolta chłopska we Francji (Vivarais). Wzajemne nie popieranie stron przeciwnych przez Francję i Habsburgów (układ LUDWIKA XIV z LEOPOLDEM I). 600 tys. ton wyporności okrętów floty holenderskiej (największa potęga na morzu). Tajny traktat francusko-angielski w Dover (zobowiązanie Anglii do przystąpienia do wojny po stronie Francji przeciw Holandii za subwencję 3 000 000 liwrów rocznie przez cały czas trwania konfliktu oraz 2 000 000 liwrów i 6 tys. korpus żołnierzy na rekatolizację Anglii). Wojna Maharasztry z Wielkimi Mogolami (do 1674). COSIMO III wielkim księciem Toskanii (do 1723). Opanowanie Kajmanów przez Anglię, odebranie Puerto Rico Hiszpanii i kontrola nad tą posiadłością (do 1674). CHRYSYTYAN V królem Danii i Norwegii (do 1699). Flota handlowa Holandii – 3510 okrętów. Państwo Segu w Afryce Zachodniej (do 1861). Śmierć LOUISA LE VAU – architekta francuskiego.</i></p>
1671	<p><i>Szczyt wojny ekonomicznej między Francją a Holandią: zakaz wwozu alkoholu francuskiego i podniesienie cła na produkty luksusowe o 50% ze strony Holendrów, zakaz dostarczania wina</i></p>

	<p><i>i wódki dla statków holenderskich oraz podniesienie opłat wwozowych na śledzie i korzenie ze strony Francuzów. Traktat francusko-angielski (ustalenie daty wybuchu wojny z Holandią). Wojna polsko-kozacka, bitwy pod Braclawiem (26.VIII.) i Kalnikiem (21.X.) – zwycięstwa wojsk polskich. Ludność: Bombaj – 60 tys. Pokój wenecko-turecki w Kandii (Kreta przy Turcji bez Sudy, Spinalongi i Kanei). Przyjęcie w Berlinie najbogatszych Żydów wiedeńskich, początki brandenbursko-pruskiej wyższej finansjery żydowskiej. „Samson Mocarz” MILTONA. Zach. Wyspy Dziewicze pod kontrolą Danii (do 1917). Algier – centrum korsarstwa europejskiego. Ujęcie przywódcy Kozaków, RAZINA przez Rosjan i stracenie go w Moskwie. Sojusz Bawarii, Brandenburgii (Prus), Kolonii i Palatynatu (współdziałanie władców przeciw stanom). Wynalazek sekstansu. Zakaz handlu ludźmi w Japonii. Powstanie antymogolskie w Bharatpurze (RADŻA RAM, CZURAMAN) – (do 1723).</i></p>
1672	<p><i>Utworzenie Kompanii Afrykańskiej (Royal African Company) w Anglii. Armia francuska – 120 tys. żołnierzy. Przymierze francusko-szwedzkie. WILHELM III ORAŃSKI dowódcą armii holenderskiej (II.). Wojna francusko-holenderska (do 1678) i angielsko-holenderska (do 1674), ofensywa francuska w Holandii (III-IV.), bitwa morska pod Yarmouth – zwycięstwo Holandii nad Francją oraz Anglią, otwarcie śluz i zatopienie części kraju przez Holendrów w celu odciążenia armii francuskiej, odwołanie Wiecznego Edyktu w Holandii – WILHELM III ORAŃSKI stathouderem (do 1702), rozruchy przeciw oligarchii regentów – zamordowanie DE WITTA (20.VII.), wojna brandenbursko-francuska (do 1673), interwencja habsburska nad Renem (RAYMOND MONTECUCOLI). Zajęcie Ligurii przez Sabaudię. Wojna polsko-turecka, upadek twierdzy Kamieniec Podolski wobec ataku Turków (26.VIII.), zwycięskie starcia Polaków (JAN SOBIESKI) z Tatarami pod Zamościem, Szczebrzeszynem, Narolem, Horyńcem, Komarnem, Kaluszem, Uhrynówem, traktat polsko-turecki w Buczaczu (Podole przy Turcji, 22 000 złotych dukatów corocznego upominku (16.X.), wzburzenie w Polsce, konfederacja prokrólewska pod Gołębim (16.X.), konfederacja wojska w Szczebrzeszynie (23.XI.). Zaraza w armii francuskiej w Holandii. „Akt o tolerancji” w Anglii. Budowa kościoła Il Gesù w Rzymie (do 1683). STEFAN PETRICEICU hospodarem Mołdawii (do 1674). MULAJ ISMAIL I sułtanem Maroka (do 1727), odebranie Hiszpanii – miast Al-Mamora, Mahdii, Al-Araisz, Arzili. Ludność: Karolina – 2,5 tys. Zdobycie Akry przez Anglię. Wystąpienia szlachty na Węgrzech. GRZEGORZ GHICA (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1673). JOHAN hr. GYLLENSTIERNA doradcą KAROLA XI w Szwecji (do 1680).</i></p>
1673	<p><i>Rozruchy chłopskie w Czechach. Ślub JAKUBA STUARTA z MARIĄ MODEŃSKĄ. Konflikt KAROLA II z parlamentem angielskim (odwołanie „Aktu o tolerancji” i wydanie „Aktu o przysiędze” w myśl którego każdy sprawujący urząd państwowy był obowiązany do zadeklarowania swej przynależności do Kościoła anglikańskiego),</i></p>

	<p>usunięcie ze stanowiska lorda Admiralicji, następcy tronu JAKUBA za wyznawany katolicyzm i opuszczenie przez niego kraju. Odparcie wojsk brandenburskich przez Francuzów w Rzeszy. Wprowadzenie jednolitej procedury handlowej (Ordonance du commerce) we Francji (COLBERT). Ustanowienie „Gubernium” przez cesarza LEOPOLDA I (8-osobowy zarząd Węgier, w tym 4 Niemców i 4 Węgrów) z siedzibą w Preszburgu, przewodniczącym JOHANN GASPAR AMSPRINGEN, początek terroru na Węgrzech przeciw innowiercom. Pojednanie konfederacji w Polsce (12.III.). Powstanie Kompanii Senegalskiej we Francji. Pokój francusko-brandenburski w Vossein k/Louvain (status quo) – (VI.), ofensywa francuska w dolinie Mozy, zdobycie Maastrichtu (30.VI.), fiasko rokowań pokojowych francusko-holenderskich w Kolonii, wezwanie ksiąząt Rzeszy do walki przeciw Francji przez LEOPOLDA I na sejmie (VIII.), sojusz Habsburgów, Lotaryngii, Holandii i Hiszpanii (zobowiązanie się Habsburgów i Hiszpanii do dostarczenia Holandii odpowiednio 30 tys. i 8 tys. żołnierzy), wycofanie się wojsk francuskich z Holandii nad Ren – działania wojenne w Palatynacie, połączenie się wojsk habsburskich z holenderskimi – zajęcie Bonn, pustoszenie ziem stronnika Francji, abp Kolonii, MAXIMILIANA HEIRICHA, odbicie Nowego Jorku i restytucja Nowej Holandii przez flotę holenderską (do 1674). Wojna polsko-turecka (do 1676), bitwa pod Chocimiem – zwycięstwo Polski (SOBIESKI) nad Turcją (HUSSEIN) – (11.XI.). Chandernagore w Indiach pod kontrolą Francji (do 1956). Bezkrólewie w Polsce (do 1674). JERZY DUCA hospodarem wołoskim (do 1678). Święta Helena pod kontrolą Anglii (do dzisiaj). Śmierć LIU HION WONA – filozofa koreańskiego, MOLIERA – komediopisarza francuskiego, CHRISTOPHERA WRENA – architekta angielskiego.</p>
<p>1674</p>	<p>JAN III SOBIESKI królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1696). Pondicherry w Indiach pod kontrolą Francji (do 1778). Konfederacja księstw Marathów w Indiach (do 1680), SZIWADZI królem Maharasztry (do 1680). Pokój angielsko-holenderski w Westminster (status quo, odszkodowanie dla Anglii) – (19.II.). Napady tatarskie na rosyjską część Ukrainy. Przewaga parlamentu nad królem w Anglii (do 1679). Opanowanie przez Polskę Braclawszczyzny. Rewolta ksiąząt w Mataram (TRUNAJAYA) przeciw proholenderskim działaniom AMANGKURATA I (do 1678). Wojna habsbursko-francuska (do 1679) i duńsko-francuska (do 1679), podbój Franche-Comté przez Francję (VII.), ofensywa francuska w Niderlandach Hiszpańskich (do 1677), spustoszenie Palatynatu przez Francuzów. Rewolta antyhiszpańska na Sycylii (Messyna). Uchwalenie dziedziczności urzędu stathoudera przez Stany Holandii i Zelandii i dziedziczności dowództwa armii i floty przez Stany Generalne dla domu Orańskiego. „Sztuka rymotwórcza” (L’art poétique) NICOLASA BOILEAU. „Ifigenia” RACINE’A. DYMITR CANTACUZINO hospodarem Mołdawii (do 1675). Puerto Rico pod kontrolą Hiszpanii (do 1898). SUKCHONG królem Korei (do 1720). Zniesienie przywilejów Kompanii Zachodnioindyjskiej we Francji, bezpośrednie uzależnienie posiadłości w Ameryce od</p>

	<p><i>Korony. Związek Triady w Fucin w Chinach (do 1684). Śmierć JOHN'A MILTONA – poety angielskiego, JEAN'A PECQUETA – lekarza francuskiego (wyjaśnienie krążenia limfatycznego), GIACOMO CORISSIMIEGO – kompozytora włoskiego.</i></p>
1675	<p><i>Powstania ludowe we Francji (Orleanais, Berry, Bourbonnais, Gujenna, Gaskonia, Bretania – LE BALP, Nawarra, Bearn, Langwedocja, Roussillon) – (do 1682). Bitwa pod Sasbach – zwycięstwo Francji (TURENNE) nad wojskami habsburskimi (MONTECUCCOLI), śmierć TURENNE'A w bitwie (I.), LOUIS DE BOURBON DE CONDÉ II głównodowodzącym armii francuskiej, działania wojenne w Alzacji (Türkheim). Najazd turecko-tatarski na Lwów, obrona Trembowli. Samodzielne rządy KAROLA XI w Szwecji (do 1697), żądanie dochodzenia w sprawie rządów regencyjnych przez Riksdag. Tajny układ polsko-francuski w Jaworowie (wyplata 200 000 talarów rocznie dla Polski na wojnę z Brandenburgią i 400 000 talarów rocznie na wojnę z Habsburgami, nabytki śląskie i Prusy Książęce ekwiwalentem (11.VI.). Antypolski traktat habsbursko-rosyjski. Nieurodzaj w Europie (do 1679). Wojna szwedzko-brandenburska (do 1679), bitwa pod Fehrbellin – zwycięstwo Brandenburgii nad Szwecją (VI.), ofensywa pruska na Pomorzu Zachodnim, utrata większości posiadłości na pld. wybrzeżu Bałtyku przez Szwecję (m. in. Wismar, Wolin, Uznam), wojna duńsko-szwedzka (do 1679), atak Danii na Holsztyn, zajęcie Gotlandii przez Danię. Rozwój militarny Etiopii. Bunt kolonistów w Wirginii i Marylandzie przeciw grupie bogatych plantatorów. Konflikt kolonistów z Irokezami (Rhode Island, Massachusetts, Connecticut). „Le parfait négociant” JACQUESA SAVARY'EGO. Wielkie poselstwo rosyjskie do Chin (SPAFARIJ). WIKTOR AMADEUSZ II księciem Sabaudii (do 1730). ANTONI ROSETTI hospodarem Mołdawii (do 1678).</i></p>
1676	<p><i>Działania przeciw hugenotom we Francji – utworzenie kasy konwersów. Wylądowanie wojsk duńskich w Ystad, zajęcie Landskrony, antyszwedzkie powstanie w Skanii, utrata części Pomorza Zach. ze Szczecinem przez Szwecję, bitwy morskie: koło Wysp Liparyjskich i Katanii – zwycięstwa Francji nad Hiszpanią i Holandią. Śmierć KLEMENSA X (22.VII.).</i></p>
1676 - 1689	<p><i>PONTYFIKAT INNOCENTEGO XI.</i></p>
1676	<p><i>Wyprawa turecka na Polskę (Podole), obrona Żórawna (JAN III), rozejm polsko-turecki w Żórawnie (odzyskanie Białej Cerkwi przez Polskę, Podole przy Turcji) – (IX.). Zmiany w administracji Danii (likwidacja kolegium państwa, powołanie tajnej rady pod bezpośrednim kierownictwem króla). AHMAD I AL-MAHDI sułtanem Jemenu (do 1681). FIODOR III carem Rosji (do 1682). Wojna rosyjsko-turecka (do 1681). Nadzór nad angielską polityką kolonialną w ręku następcy tronu, JAKUBA. KARA MUSTAFA MERZINVENLI KÖPRÜLÜ wielkim wezyrem Turcji (do 1683). JERZY XI (GURGIN-CHAN) królem Gruzji (do 1688). Śmierć PIETRA FRANCESCA CAVALLIEGO – kompozytora włoskiego, HANSA JACOBA CHRISTOFFELA VON GRIMMELSHAUSENA – pisarza niemieckiego.</i></p>

<p>1677</p>	<p>Potwierdzenie rozejmu polsko-tureckiego w Stambule. Opanowanie Celebes przez Holandię. Traktat polsko-szwedzki w Gdańsku (przepuszczenie wojsk szwedzkich z Inflant do brandenburskich Prus Książęcych). Działania wojenne na Pomorzu Zach. (walki brandenbursko-szwedzkie o Szczecin), odebranie Holandii wyspy Gorée k/Dakaru przez Francję, początek rokowań pokojowych między Francją a Holandią w Nijmegen (V.). Przybycie grupy kwaków do New Jersey (przywilej królewski). Flota francuska – 199 okrętów. Powstanie antyhabsburskie na Węgrzech (IMRE THÖKÖLY) – (do 1685), represje wyznawców innej wiary po obu stronach. Odsunięcie od władzy MARIII ANNY AUSTRIACKIEJ w Hiszpanii, aresztowanie VALENZUELI, pierwszym ministrem DON JUAN JOSE D’AUSTRIA (do 1679). Założenie „Gazette de Leyde” w Holandii. „Fedra” RACINE’A. Nierównoprawny traktat Holandii z Mataram (AMANGKURAT II). Śmierć BARUCHA (BENEDYKTA) SPINOZY – filozofa holenderskiego (Etyka).</p>
<p>1678</p>	<p>„Spisek papistów” w Anglii (plany nawrócenia kraju na katolicyzm), wzburzenie społeczne. Opanowanie przez powstańców węgierskich płn. części kraju, kopalni na Słowacji, dotarcie do Moraw i Śląska, THÖKÖLY królem Węgier Płn. (do 1685). Armia francuska – 279 tys. żołnierzy. Ofensywa francuska w Niderlandach hiszpańskich, zajęcie Gandawy i Ypres (III.), warunki pokojowe LUDWIKA XIV (zatrzymanie terytorium Franche-Comté i większości terenów zdobytych na Hiszpanii, a także żądanie Fryburga od Rzeszy i Charlemont lub Dinant od biskupstwa Liège, Lotaryngia zwrócona księciu lotaryńskiemu, zachowanie Maastricht i przywilejów handlowych przez Holandię, status quo dla sojuszników Francji) – (9.IV.), nowe żądania Francji (zatrzymanie Maastricht) – (VI.), traktat handlowy i pokojowy francusko-holenderski w Nijmegen (zwrot Maastricht Holandii przez Francję, rewindykacja księstwa Orange i posiadłości we Franche-Comté i Charleroi przez WILHELMA III ORAŃSKIEGO) – (VIII.), pokój francusko-hiszpański w Nijmegen (Franche-Comté, Cambresis, część Hainaut z Malplaquet i Valenciennes, część Flandrii nadmorskiej z Ypres, reszta Artois przy Francji, Charlemont i Bouillon jako lenno francuskie) – (17.IX.). Przedłużenie rozejmu polsko-rosyjskiego (wymiana Kijowa na Nowel, Siebież i Wieliz oraz odszkodowanie dla Polski). Wyspy Turks i Caicos niezamieszkane (do 1781). „Wędrowki pielgrzyma” JOHN’A BUNYAN’A. Zniesienie taryfy celnej z 1667 r. we Francji (częściowe dopuszczenie Holendrów do handlu francuskiego). SERBAN CANTACUZINO hospodarem Wołoszczyzny (do 1688). JERZY DUCA (po raz trzeci) hospodarem Mołdawii (do 1684).</p>
<p>1679</p>	<p>Nadanie LUDWIKOWI XIV przydomka WIELKI przez władze Paryża. Nowy parlament w Anglii (do 1681), odrzucenie przez Izbę Lordów „prawa o wykluczeniu” (pozbawienie JAKUBA STUARTA praw do dziedziczenia tronu), Habeas Corpus Act (filar prawa obywatelskiego w Anglii – zapobieżenie więzienia ludzi bez wyroków, ustalenie terminu między uwięzieniem i osądzeniem na 20 dni, zakaz więzienia ludzi bez decyzji sędziego). Początki stanu</p>

	<p><i>New Hampshire. Pokój między Francją, Szwecją a Habsburgami w Nijmegen (gwarancja wolnego przemarszu wojsk francuskich na pomoc Szwecji, zatrzymanie Fryburga oraz wolnego przejścia 4 wielkimi drogami przez Lotaryngię do swych posiadłości w Alzacji i Franche-Comté przez Francję, odzyskanie księstwa Lotaryngii (bez Nancy i Longwy) przez prawowitego władcę) – (5.II.), pokój szwedzko-brandenburski w St. Germain en-Laye (zachowanie przez Szwecję Pomorza Zach. ze Szczecinem, Bremy i biskupstwa Osnabrück, Verden dla biskupa Münster, niewielkie tereny na prawym brzegu Odry dla Brandenburgii) – (29.VI.), pokój duńsko-szwedzki w Lund (status quo). Purytańskie powstanie w Szkocji. Uznanie praw LUDWIKA XIV do terytoriów w Alzacji i nad Renem przez parlament w Metz, Trybunał Najwyższy w Brisach i parlament Franche-Comté, aneksja księstwa Mont-Beliard (do 1681) przez Francję – początek polityki reunionów. Kolejna przebudowa pałacu królewskiego w Wersalu (JULES MANSART-HARDOUIN) – (do 1689). MAKSYMILIAN II EMANUEL elektorem Bawarii (do 1726). Śmierć DON JUANA JOSE D’AUSTRIA, powrót z wygnania do Hiszpanii MARI ANNY AUSTRIACKIEJ, walka o wpływy w kraju między stronnictwem austriackim a francuskim (MARIA LUIZA) – (do 1689). Autoklaw (kocioł) DENISA PAPINA. Śmierć CHRISTIANA HOFMANNA VON HOFMANNSWALDAU – poety niemieckiego, THOMASA HOBBSA – angielskiego filozofa i pisarza politycznego.</i></p>
<p>1680</p>	<p><i>Państwo Buganda na terenie obecnej Ugandy (do 1894). Państwo Aszanti w płd. części Ghany (do 1896). Państwo Tutsi na terenie obecnej Ruandy (do końca XIX w.). Powstanie chłopskie w Czechach, „robotni patent” LEOPOLDA I (potępienie niehumanitarnego obchodzenia się panów z poddanymi, utrzymanie w mocy wszystkich przywilejów szlacheckich po 1620 r., uznanie jako normę 3 dni pańszczyzny w tygodniu), przejściowe polepszenie sytuacji chłopów. Początki stanu Pensylwania (uzyskanie przywileju własności na obszary w głębi lądu amerykańskiego przez WILLIAMA PENNA, wybitnego przedstawiciela sekty kwakrów). Nowe podatki na miasta w Prusach. Opanowanie terenów arcybiskupstwa Magdeburga przez Brandenburgię. Określenie zakresu władzy królewskiej w Szwecji (król nie jest związany żadną formą władzy, rządzi niezależnie od Rady Państwa i nie jest przed nikim odpowiedzialny), początki absolutyzmu w kraju, rozkwit gospodarki, szczególnie górnictwa (do 1700). Budowa kościoła Inwalidów w Paryżu (MANSART-HARDOUIN) – (do 1706). Opanowanie Saarlouis przez Francję (reuniony). Deficyt budżetowy we Francji (35 000 000 liwrów). Rozwój wielkich form muzyki instrumentalnej w Italii (do 1750). „Patriarcha” ROBERTA FILMERA. Utworzenie połączonego zespołu Teatru Francuskiego (teatr w Hotel Bourgogne i teatr Guenegaud). Sacramento k/Buenos Aires pod kontrolą Portugalii (do 1750). Armia rosyjska – ponad 164 tys. żołnierzy (w tym 89 tys. zaciągu cudzoziemskiego). Ludność: Kopenhaga – ok. 70 tys. Śmierć GIOVANNI LORENZO BERNINIEGO – architekta i rzeźbiarza włoskiego (m. in. otoczenie placu Św. Piotra w Rzymie), JANA</i></p>

	<i>SWAMMERDAMA – lekarza i przyrodnika holenderskiego.</i>
1681	<p><i>Prześladowania protestantów we Francji (stosowanie „dragonad” w Poitou (umieszczanie żołnierzy w domach protestantów, zakaz leczenia protestantów w szpitalach, zamykanie ich kościołów, prześladowania pastorów, zamknięcie szkół, nakaz powrotu wszystkich poddanych, studiujących w Anglii i Holandii, lokalne powstania (Langwedocja, Delfinat, Vivarais, Cévennes)). Traktat francusko-brandenburski (kontynuacja reunionów), przyłączenie Strasbourga i znaczną część księstwa Luksemburg przez Francję. MOHAMMAD II AL-MUAJJAD sułtanem Jemenu (do 1686). Antyfrancuskie przymierze Holandii, Hiszpanii i Szwecji. Przewaga torysów w Anglii, prześladowania wigów (udowodnienie spisku przeciw KAROLOWI II). Zniesienie przez LEOPOLDA I instytucji namiestnika i „Gubernium” na Węgrzech, odzyskanie niezależności przez Kancelarię Węgier, gwarancja obsadzania urzędów przez Węgrów, zwoływanie co 3 lata zgromadzenia stanów, restytuowanie praw protestanckich z 1608 r., pozwolenie na powrót do kraju wygnanym magnatom. Pokój rosyjsko-turecki w Bachczysaraju (tereny między środkowym Bohem a Dnieprem pozostają niezasiedlone). Śmierć PEDRO CALDERONA DE LA BARKI – dramaturga hiszpańskiego.</i></p>
1682	<p><i>Przewrót pałacowy strzelców w Moskwie, wspólrządy IWANA V i PIOTRA I w Rosji (do 1696), regencja ZOFII (do 1689), likwidacja hierarchii dostojestw (tzw. miestnicestwo). Przekształcenie Rady Państwa w Radę Królewską w Szwecji. Założenie Filadelfii przez Anglików. Przyłączenie się Habsburgów do antyfrancuskiego przymierza Holandii, Hiszpanii i Szwecji. Luizjana pod kontrolą Francji (do 1763). Porozumienie Turcji z THÖKÖLYM, uznanie go królem Węgier Płn. w zamian za przyjęcie zwierzchnictwa sułtana i pomoc militarną (VIII.). Tobago pod kontrolą Anglii (do 1763). Pasterskie upomnienie zgromadzenia duchownych we Francji wobec protestantów, uchwalenie deklaracji zawierających w 4 punktach pełne potwierdzenie zasad gallikanizmu (niezależność królów francuskich od papieża, wyższość soboru powszechnego nad papieżem, zależność papieża od prawa kościelnego, a we Francji także od tradycji gallikańskiej, uzależnienie nieomylności zdania papieża w sprawach wiary od zgody całego Kościoła), konflikt francusko-papieski (do 1693). „O powinności człowieka i obywatela wedle prawa naturalnego” PUFENDORFA. JEZUS I WIELKI cesarzem Etiopii (do 1706). Śmierć BARTOLOME ESTEBANA MURILLA – malarza hiszpańskiego, JOHANNA JOACHIMA BECHERA – pisarza austriackiego, KU YAN-WU – pisarza chińskiego.</i></p>
1683	<p><i>Nowy zbiór praw w Danii (zniesienie uprzywilejowania szlachty przed sądem). Dalsze rozszerzenie władzy króla w Szwecji (dziedzina prawodawcza). <u>Wojna turecko-austriacka (do 1699), traktat habsbursko-polski (pomoc militarna – 40 tys. żołnierzy) – (I.IV.), oblężenie Wiednia przez Turków (14.VII-12.IX.), połączenie sił habsburskich (KAROL LOTARYŃSKI) z polskimi (JAN III), bitwa pod Wiedniem – zwycięstwo wojsk polsko-habsburskich (JAN III)</u></i></p>

	<p><u>nad Turcją (KARA MUSTAFA) – (12.IX.), deblokada miasta, ustanowienie Święta Imienia Maryi przez INNOCENTEGO XI dla uczczenia zwycięstwa nad Turkami, I bitwa pod Parkanami – zwycięstwo Turcji (KARA MEHMED) nad sprzymierzonymi (7.X.), II bitwa pod Parkanami – zwycięstwo sprzymierzonych (JAN III) nad Turcją (KARA MEHMED) – (9.X.), powrót armii polskiej do kraju (X-XII.). Flota francuska – 217 okrętów. Opanowanie Tajwanu przez Chiny. Nierównoprawny traktat handlowy Holandii z Sultanatem Ternate. Antyholenderskie powstanie we wsch. Jawie (SURAPATI, IBN-ISKANDER) – (do 1711). Śmierć COLBERTA, realizatora polityki merkantylistycznej we Francji, kontynuacja opcji przez syna COLBERTA DE SEIGNELAY’A (do 1690). PIOTR II królem Portugalii (do 1706). Upowszechnienie się wyborów merów w miastach francuskich. Wyprawa niemiecka (ENGELBERT KÄMPFER) do Persji, Arabii, Indii, na Cejlon, Sumatrę, Jawę, do Syjamu i Japonii (do 1693).</u></p>
<p>1684</p>	<p>Odebranie Anglii Tangeru przez Maroko. Ostateczne zajęcie przez Habsburgów terytoriów opanowanych przez THÖKÖLYEGO na Węgrzech (do 1685). Ograniczanie samodzielności kolonii angielskich w Ameryce Płn., anulowanie przywileju królewskiego dla Massachusetts, przygotowywanie rewizji pozostałych przywilejów. Antyturecki sojusz odporno-zaczepny Habsburgów, Polski, Wenecji, joannitów i papieża w Linzu („Liga Święta”) – (5.III.). Krótkie rządy STEFANA PETRICEICU (po raz drugi) w Mołdawii, DYMISTR CANTACUZINO (po raz drugi) hospodarem (do 1685). Krótkotrwała wojna francusko-hispańska, rozejm w Ratzbonie (przyznanie Francji reunionów na okres 20 lat) – (VIII.). Czasopismo naukowe w Rzeszy – „Acta Eruditorum”. Uzależnienie Jawy przez Holandię, nierównoprawny traktat handlowy z Bantam. Opanowanie hrabstwa Charolais i Luksemburga przez Francję. Ograniczenie władzy jezuitów w stanie Maranhao (Brazylia) do terenu misji. Zerwanie związków z Hiszpanią przez Genuę (pod naciskiem Francji). Śmierć PIERRE’A CORNEILLE’A – dramaturga francuskiego.</p>
<p>1685</p>	<p>Prześladowania waldensów (pastor ENRICO ARNAUD) w Sabaudii (pod naciskiem Francji) i ich emigracja do Szwajcarii. Opanowanie terenów nad Amurem przez Chiny. Ludność: Karolina – 2,5 tys., Pensylwania – 8 tys., Filadelfia – 2 tys. JAKUB II królem Anglii, Szkocji i Irlandii (do 1688), purytańskie powstanie w Szkocji i płd-wsch. Anglii (ruch yeomenów – robotników rolnych, drobnych kupców w hrabstwach Devon, Somerset, Dorset, pod wodzą nieślubnego syna KAROLA II, JAMESA SCOTTA MONMOUTH’A, zorganizowanie 30-tys. armii (pod pozorem walki z buntownikami, a do ułatwienia rekatolizacji kraju i złamania oporu parlamentu) przez JAKUBA II, szybkie stłumienie powstań (zwycięska bitwa pod Sedgemoor) i stracenie MONMOUTH’A, reformy administracyjne (usunięcie naczelników hrabstw, członków Tajnej Rady, sędziów pokoju i szeryfów, należących do Kościoła anglikańskiego, a wprowadzenie na ich miejsce katolików lub presbiterianów) – (do 1688), wznowienie działalności Trybunału Wysokiej Komisji</p>

	<p>(zawieszenie w czynnościach biskupa Londynu, przekształcenie kolegium Magdaleny w Oxfordzie na seminarium rzymskokatolickie, zawieszenie praw przeciw katolikom i protestanckim dysydentom, uwięzienie 7 biskupów wraz z abp Canterbury (do 1688). Akt poddańczy doży Genui w Wersalu (V.). KONSTANTYN CANTEMIR hospodarem Mołdawii (do 1693). Edykt LUDWIKA XIV w Fontainebleau odwołujący edykt nantejski o tolerancji religijnej z 1598 r. (zniszczenie kościołów protestanckich, wychowanie dzieci hugenotów w wierze katolickiej, skazanie pastorów na wygnanie w przypadku nie przejścia na katolicyzm) – (18.X.), emigracja hugenocka (800 tys. osób) do Anglii, Algieru, Holandii, Prus, oraz Maroka (do 1715), załamanie się gospodarki francuskiej. Założenie Fortu David k/Pondicherry w Indiach przez Anglików. Rozwiązanie parlamentu w Anglii (XI.). Śmierć THOMASA OTWAY'A – dramaturga angielskiego (Wenecja uratowana, Alcybiades, Don Carlos).</p>
<p>1686</p>	<p>Traktat francusko-angielski (zasada nie wciągania kolonii do walk z metropoliami), jednoczesny atak francuski na posiadłości angielskie nad Zatoką Hudsona. Ludność: Antyle francuskie – 46 tys. (w tym 27 tys. ludności murzyńskiej). Podporządkowanie Kościoła władzy królewskiej w Szwecji (KAROL XI). Pokój polsko-rosyjski tzw. GRZYMUŁTOWSKIEGO w Moskwie (potwierdzenie warunków rozejmu andruszowskiego, swoboda wyznania dla ludności prawosławnej w Polsce z prawem interwencji Rosji w jej interesie, odszkodowanie dla Polski, przymierze antytatarskie (Liga Święta)) – (1.V.). MOHAMMAD III AL-MAHDI sułtanem Jemenu (do 1718). Nieudana wyprawa polska (JAN III) na Mołdawię. Utworzenie pod przewodnictwem cesarza LEOPOLDA I antyfrancuskiej Ligi Augsburskiej (Habsburgowie, Szwecja, Hiszpania, nieliczni książęta Rzeszy), poparcie Holandii i papieża INNOCENTEGO XI (9.VII.). Zakaz noszenia drukowanych tkanin tak sprowadzanych z Indii, jak i produkowanych na miejscu we Francji (ochrona wyrobów przemysłu jedwabniczego i wełnianego). Zdobycie Budy przez wojska habsburskie (2.IX.), ofensywa habsburska na Węgrzech. Śmierć NICOLASA FRANÇOISA BLONDELA – francuskiego architekta i teoretyka architektury, NICOLASA AVANCINIUSA – pisarza, dramaturga niemieckiego, RECOLE FERRATY i ANTONIO RAGGI'EGO – rzeźbiarzy włoskich.</p>
<p>1687</p>	<p>Walki wenecko-tureckie (Castelnuovo, Malvasia, Ateny). Dzieło „Philosophiae naturalis principia mathematica” (Podstawy matematyczne filozofii przyrody) IZAAKA NEWTONA. Natężenie walk francusko-irokesckich na terenie Quebecu. Nieudana wyprawa rosyjska na Krym. HIGASHIYAMA cesarzem Japonii (do 1709). SULEJMAN II sułtanem Turcji (do 1691). Bitwa pod Mohaczem – zwycięstwo Habsburgów (KAROL V LEOPOLD) nad Turcją, rezygnacja powstańców węgierskich z dalszej walki, stany w Preszburgu (uznanie korony Węgier za dziedziczną w domu Habsburgów), wznowienie prześladowań węgierskich protestantów przez LEOPOLDA I, szerokie nadania ziemi na Węgrzech dla dowódców i urzędników austriackich, magnatów wiernych</p>

	<p><i>Habsburgom, kolonizacja niemiecka na ziemiach odebranych Turcji. Odkrycie złóż złota w Minas Gerais (Brazylia). Dynastia Nguyen w Wietnamie Płd. (do 1954), stolica w Hue. Podbój Golkondy i Bidżapuru przez Państwo Wielkiego Mogola. Wojna domowa w Mongolii (do 1696). Nowa srebrna moneta w Turcji (kurs = 120 akcze). Założenie Akademii Słowiańsko-Grecko-Lacińskiej w Moskwie. Śmierć JANA HEWELIUSZA – astronoma polskiego, JEAN'A BAPTISTE LULLY'EGO – kompozytora i baletmistrza francuskiego.</i></p>
1688 - 1697	<p><i>PALATYNACKA WOJNA SUKCESYJNA (FRANCJA PRZECIW LIDZE AUGSBURSKIEJ).</i></p>
1688	<p><i>Śmierć „Wielkiego elektora”, FRYDERYK III księciem Prus i elektorem Brandenburgii (do 1701), armia – 30 tys. żołnierzy. Armia francuska – 400 tys. żołnierzy. Ludność: Brandenburgia (Prusy) – 1,1 mln. Świebodzin pod kontrolą Brandenburgii (Prus) – (do 1695). KONSTANTYN BRÎNCOVEANU hospodarem Wołoszczyzny (do 1714). Misja jezuicka w Chinach (Pekin), prace matematyczne, studia nad językiem i obyczajami, przystosowanie liturgii katolickiej do chińskiego sposobu myślenia. Era Genroku w Japonii (nowa kultura miejska, rozkwit powieści) – (do 1704). Krótkotrwałe istnienie Dominium Nowej Anglii (władza w ręku gubernatora i rady wyposażonych w uprawnienia legislacyjne, prawo nakładania podatków, sprawowanie sądów, podkreślenie związków z Anglią – zatwierdzenie praw kolonii przez metropolię, zapewnienie prawa apelacji do sądów), rebelia w Massachusetts (Boston) i rozpad Dominium, ponowne otrzymanie przez Connecticut, Rhode Island przywilejów królewskich. Uniewinnienie siedmiu biskupów oskarżonych o sprzyjanie buntownikom w Anglii, wystosowanie pisma do WILHELMA III ORAŃSKIEGO wzywającego go do wystąpienia przeciw JAKUBOWI II przez grupę przywódców torysów i wigów (30.VI.). Zdobycie Belgradu przez Habsburgów (MAKSYMILIAN EMANUEL) – (IX.). Ofensywa francuska w Rzeszy (zajęcie lewego brzegu Renu, zdobycie Heilbronn, Heidelbergu, Spiry, Wormacji, Mannheim, Pforzheim i pustoszenie Palatynatu) – (IX-XII.). „Chwalebna rewolucja” w Anglii (wylądowanie armii WILHELMA III pod Torquay (5.XI.) i jego marsz na Londyn, przejście armii angielskiej (JOHN CHURCHILL) na stronę Holendrów, ucieczka JAKUBA II do Francji). Wojna francusko-holenderska (do 1697). Zerwanie rokowań pokojowych z Francją przez sejm Rzeszy (XII.). HERAKLIUSZ I królem Gruzji (do 1691). Śmierć CLAUDE'A PERRAULT'A – lekarza, matematyka, fizyka i architekta francuskiego, JOHNA BUNYAN'A – pisarza angielskiego, WILHELMA SCHRÖDERA – pisarza austriackiego.</i></p>
1689	<p><i>Współrządy MARI II STUART i WILHELMA III ORAŃSKIEGO w Anglii, Szkocji i Irlandii (do 1694), unia personalna angielsko-holenderska (do 1702). Zerwanie rokowań pokojowych z Francją przez Brandenburgię (Prusy) – (I.). Nieudana wyprawa rosyjska na Krym. Deklaracja Praw w Anglii (Bill of Rights) – (określenie stosunków między królem a parlamentem, zachowanie prawa łaski przez władcę, pozbawienie prawa dyspensy – kwestionowania</i></p>

	<p><i>uchwał parlamentu, odebranie mocy zmieniania lub zawieszania ustaw, prawo nakładania podatków przez parlament, uchwalania rocznych kwot na zaopatrzenie króla oraz utrzymanie armii, 3-letnia kadencja, obrady nie rzadziej niż raz na 3 lata) – (13.II.). Walki przeciwników i zwolenników JAKUBA II w Szkocji (przełęcz Killiecrankie). Poparcie francuskie dla wygnanego z Anglii JAKUBA II w przygotowaniu desantu w Irlandii (III.). Wojna francusko-hispańska (do 1697). Bawaria po stronie koalicji antyfrancuskiej (V.). Sojusz holendersko-habsburski w Wiedniu (obrona postanowień pokoju westfalskiego i pirenejskiego, pomoc dla cesarza w opanowaniu tronu Hiszpanii w wypadku braku legalnego potomstwa po KAROLU II – tajne artykuły). Ogłoszenie „Aktu o tolerancji” w Anglii (uzyskanie prawa do swych nabożeństw przez protestantów nieanglikańskiego wyznania) – (3.V.). Wojna angielsko-francuska (do 1697). Śmierć INNOCENTEGO XI (12.VIII.).</i></p>
1689 - 1691	<i>PONTYFIKAT ALEKSANDRA VIII.</i>
1689	<p><i>Rozwój brandenburskiej (pruskiej) factorii handlowej w Ghanie – Grossfriedrichsburg de Taccary i fortów Sophie Louise i Dorothea (do 1713). Walki francusko-habsburskie pod Heidelbergiem (do 1693), działania wojenne na kanale La Manche. Przymierze angielsko-holenderskie (VIII.). Traktat rosyjsko-chiński w Nerczyńsku (ustalenie granicy wzdłuż Arguni i Gorbicy, środkowy i dolny bieg Amuru przy Chinach) – (27.VIII.). Nieudany zamach stanu w Rosji, koniec regencji ZOFII. „Listy o tolerancji” JOHNA LOCKE’A. Antytureckie powstanie chłopów macedońskich (KARPOSZ). Przyłączenie się Anglii do przymierza holendersko-habsburskiego w Wiedniu (XII.). Śmierć MARIŁ LUIZY, wzrost wpływów habsburskich w Hiszpanii – ślub KAROLA II z księżniczką neuburską MARIĄ ANNA. MUSTAFA PAŞA wielkim wezyrem Turcji (do 1691). Śmierć ZBIGNIEWA MORSZTYNA – poety polskiego.</i></p>
1690	<p><i>Kłęsa nieurodzaju w Europie. Państwo Unjoro (Bunjoro) nad jeziorem Wiktorii (do XIX w.). Państwo Ankola nad jeziorem Wiktorii (do XIX w.). Wkroczenie armii francuskiej do Piemontu i Nicei, Sabaudia po stronie koalicji antyfrancuskiej. Lądowanie wojsk JAKUBA II w Irlandii, porażka w bitwie nad rzeką Boyne z wojskami WILHELMA III ORAŃSKIEGO (10.VII.), przywrócenie angielskiego panowania na wyspie, koniec szans na restaurację jakobicką w Anglii – udanie się JAKUBA II do Francji. Bitwa morska na kanale La Manche k/Eastburne (przyl. Beachy Head) – zwycięstwo Francji nad flotą angielsko-holenderską (10.VII.). „Dwa traktaty o rządzie” i „Rozważania dotyczące rozumu ludzkiego” LOCKE’A. Zdobycie Kalkuty przez Anglię. Antytureckie powstania chłopskie w Libanie, Syrii i pld. Iraku (do 1701). Budowa cerkwi w Dubrownicach w stylu „moskiewskiego baroku” (do 1704). Śmierć CHARLESA LE BRUNA – malarza francuskiego (kierownik manufaktury gobelinów, jeden z twórców stylu dekoratorskiego).</i></p>
1691	<p><i>Taurogi na Litwie pod kontrolą Brandenburgii (Prus) – (do 1793). Uzależnienie Siedmiogrodu przez Habsburgów (do 1701), MICHAŁ II APAFY tytularnym księciem (do 1699).</i></p>

	<i>Śmierć ALEKSANDRA VIII (I.II).</i>
1691 - 1700	PONTYFIKAT INNOCENTEGO XII.
1691	<p><i>Walki między zwolennikami a przeciwnikami JAKUBA II w Irlandii (Limerick, Aughrim, Athlone). Sereje na Suwalszczyźnie pod kontrolą Brandenburgii (Prus) – (do 1793). Zajęcie Akadii przez wojska angielskie. Bitwa pod Slankamen – zwycięstwo Habsburgów (LUDWIK BADEŃSKI) nad Turcją. AHMAD II sultanem Turcji (do 1695). Układ sasko-hanowerski (poparcie księcia Hanoweru, ERNESTA AUGUSTA dla zabiegów saskich o tron polski). Włączenie Chanatu Chałchaskiego do Chin. Malowanie sufitu w kościele Św. Ignacego w Rzymie (arcydzieło malarstwa ściennego) przez ANDREĘ POZZO (do 1694). Śmierć ROBERTA BOYLE’A – chemika angielskiego, wyznawcy teorii mechanistycznej.</i></p>
1692	<p><i>Walki między zwolennikami a przeciwnikami JAKUBA II w Szkocji (masakra przywódców górali szkockich (klan MC DONALD) przez Anglików i klan szkocki CAMPBELLÓW w dolinie Glencoe). Elektorat Hanoweru w Rzeszy (do 1814). Nieudany desant francuski na Anglię, bitwa morska w zatoce La Hougue (kanał La Manche) – zwycięstwo floty angielsko-holenderskiej nad francuską (V.), ofensywa francuska w Niderlandach hiszpańskich. Wielki głód we Francji, pogorszenie się sytuacji gospodarki rolnej (do 1694). Bulla papieska „Romanum decet Pontificem” (zniesienie praktyki nepotyzmu, w kolegium kardynalskim tylko jeden krewny papieża z ograniczonymi dochodami) – (22.VII.). „Listy o tolerancji” LOCKE’A. IMRE THÖKÖLY księciem Siedmiogrodu (z nadania Turcji) – (do 1699). Uznanie jezuitów i ogłoszenie tolerancji ich religii w Chinach. Śmierć WANG FU-CZY – pisarza chińskiego.</i></p>
1693	<p><i>Rozporządzenie o rangach urzędniczych w Danii (zaliczenie bogatych mieszczan do 3 najwyższych rang i zrównanie ich w prawach ze szlachtą), zmiana podziału administracyjnego, podporządkowanie urzędników królowi, likwidacja samorządów w miastach, władze miejskie podległe władcy. Rozruchy chłopskie w Czechach. Anulowanie artykułów gallikańskich z 1682 r. przez LUDWIKA XIV, zażegnanie sporu z papieżem. Deklaracja suwerenności stanów szwedzkich – „Król jest absolutnym, we wszystkim decydującym i rozkazującym władcą, przed nikim nie odpowiedzialnym za swoje czyny, rządzącym wedle swej woli, jako monarcha chrześcijański”, zachowanie prawa uchwalania podatków przez riksdag. Krótkie rządy DYMITRA CANTEMIRA w Mołdawii, KONSTANTYN DUCA nowym hospodarem (do 1695). Bitwa pod Neerwinden – zwycięstwo Francji nad koalicją, zajęcie Charleroi, bitwa morska k/Lagos – zwycięstwo floty francuskiej (200 okrętów) nad flotą angielsko-holenderską, zatonięcie 83 statków o wartości 30-40 000 000 liwrów, kryzys handlu angielskiego, zajęcie francuskich posiadłości w Afryce przez Anglię, zbombardowanie i zajęcie Pondicherry w Indiach przez Holandię, warunki pokojowe Francji przedstawione mediatorom: Szwecji i Danii (żądanie utrzymania w mocy postanowień pokoju westfalskiego, pokoju w Nijmegen oraz rozejmu w Ratyzbonie, uznanie wszystkich warunków za ostateczne, a nie tymczasowe, domaganie się restytucji Stuartów</i></p>

	<i>na tronie angielskim (VII.), odrzucenie propozycji francuskich przez koalicję. Śmierć JANA ANDRZEJA MORSZTYNA – poety i polityka polskiego.</i>
1694	<i>Zacieśnienie więzów Inflant ze Szwecją, wzrost opozycji szlachty niemieckiej (JOHANN REINHOLD PATKUL). Utworzenie uchwałą parlamentu Banku Angielskiego z kapitałem 1,5 mln funtów szterlingów (zdobycie środków na prowadzenie wojny, kredyty dla państwa i gospodarki na 8% rocznie). Śmierć MARII II STUART, samodzielne rządy WILHELMA III ORAŃSKIEGO w Anglii, Szkocji i Irlandii (do 1702). Uzyskanie tytułu szlacheckiego przez słynnego francuskiego korsarza JEAN'A BARTA (LUDWIK XIV), wybite na jego cześć medalu pamiątkowego. SULTAN HUSAJN szachem Persji (do 1722). Działania wojenne w Niderlandach hiszpańskich, Katalonii (Barcelona), Boulonnais (Calais) i na kanale La Manche, blokada portów francuskich przez flotę angielsko-holenderską. Śmierć MARCELLO MALPIGHIEGO – przyrodnika włoskiego, SAMUELA PUFENDORFA – historyka i prawnika niemieckiego, CHUSZHAŁA CHANA CHATTAKA – poety afgańskiego.</i>
1695	<i>Wprowadzenie specjalnego kodeksu karnego skierowanego przeciw katolikom w Irlandii. Podbój Kamczatki przez Rosję (do 1703). Zniesienie cenzury druków w Anglii. Nieudana wyprawa rosyjska na Azow. MUSTAFA II sułtanem Turcji (do 1703), reforma systemu dzierżawy (dożywotnie dzierżawy podatków). Spadek obrotów handlowych w Anglii i Holandii, dążenia parlamentu angielskiego do zakończenia wojny z Francją. ANTIOCH CANTEMIR hospodarem Mołdawii (do 1700). Wyprawa habsburska na Turcję. HERAKLIUSZ I (po raz drugi) królem Gruzji (do 1703). Śmierć HENRY'EGO PURCELLA – kompozytora angielskiego (śpiew anglikański), JEAN'A DE LA FONTAINE'A – poety i bajkopisarza francuskiego, CHRISTIANA HUYGENSA – fizyka, astronoma i matematyka holenderskiego.</i>
1696	<i>Wyprawa habsburska na Turcję (Temeszwar). Bitwa pod Ugrą (Ułan Bator) – zwycięstwo Chin (K'ANG SI) nad Dżungarami (GOLDAN). Śmierć IWANA V, PIOTR I carem Rosji (do 1725). Fiasko rokowań pokojowych między Francją a Anglią i Holandią (kwestia uznania WILHELMA III za prawowitego króla Anglii przez Francję). Wyprawa rosyjska (WŁADIMIR AŁASOW) na Kamczatkę (do 1699). Tajny traktat sabaudzko-francuski w Turynie (zobowiązanie Sabaudii do wystąpienia z koalicji, uzyskanie neutralności Italii, zwrot posiadłości Sabaudii przez Francję) – (VI.), zajęcie Mediolanu przez wojska francusko-sabaudzkie. Wyprawa rosyjska na Azow i zdobycie miasta (VII.), pierwsza flota rosyjska na Donie. Wycofanie się wojsk habsbursko-hiszpańskich z Italii (X.). Nieudany zamach na WILHELMA III w Londynie. Mariany (do 1899), Guam (do 1898), Karoliny (do 1899), Palau (do 1899) i Wyspy Marshalla (do 1885) pod kontrolą Hiszpanii. Bezkrólewie w Polsce (do 1697). Śmierć HUANG CUNG-SI – pisarza chińskiego, WACŁAWA POTOCKIEGO – poety polskiego, MARII DE SÉVIGNE – pisarki francuskiej, JEAN'A DE LA BRUYERE'A – pisarza francuskiego (Charaktery, O obyczajach</i>

	tego wieku), GIOVANNI PIETRA BELLORIEGO – włoskiego teoretyka sztuki.
1697	<p>Przedstawienie Szwecji (mediator) programu pokoju przez państwa koalicji antyfrancuskiej (4.II.). Początek kongresu pokojowego między Francją a koalicją w Rijswijk (9.V.). Antyhabsburskie powstanie chłopów włoskich i węgierskich w płn. części Siedmiogrodu (FERENC TOKAY), zajęcie Sarospatak i Tokaj. Podwójna elekcja FRANCISZKA LUDWIKA CONTIEGO i elektora Saksonii FRYDERYKA AUGUSTA w Polsce (27.VI.), przejście władcy Saksonii na katolicyzm (IX.), AUGUST II MOCNY królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1706), unia personalna polsko-saska (do 1706). Traktat pokojowy francusko-angielski (status quo) i francusko-holenderski (status quo) w Rijswijk (20-21.IX.), dogodne warunki handlowe dla Holandii. Powrót CONTIEGO do Francji (26.IX.). HUSAJN PAŞA wielkim wezyrem Turcji (do 1702). Pokój francusko-habsburski i z pozostałymi państwami koalicji w Rijswijk (pozostawienie Strasbourga przy Francji, odstąpienie cesarza od żądań rezygnacji z sukcesji hiszpańskiej, odzyskanie przez Hiszpanię Katalonii z Barceloną, Luksemburga, Philippsburga, Kehl, Fryburga, terenów w Ardenach i Niderlandach) – (30.X.). Bitwa pod Zentą – zwycięstwo Habsburgów (EUGENIUSZ SABAUDZKI) nad Turcją, działania wojenne na Węgrzech (Mohacz). Atak oddziałów polsko-saskich na zwolenników CONTIEGO w Gdańsku-Oliwie (11.XI.). KAROL XII królem Szwecji (do 1718). Powstanie konfederacji plemion Aszanti, rozwój handlu niewolnikami. Wyruszenie z Rosji „wielkiego poselstwa” do krajów Europy Zachodniej (Szwecja, Kurlandia, Holandia, Anglia, Austria), m. in. uczestnictwo PIOTRA I jako PIOTRA MICHAJŁOWA, nauczyciela cara FRANÇOISA LEFORTA (do 1698). JÓZEF I królem Węgier (do 1711). Dynastia Petrović-Njegoš w Czarnogórze (do 1922), DANIŁO I pierwszym władcyką-metropolitą (do 1735).</p>
1698	<p>Utworzenie Nowej Kompanii Wschodnioindyjskiej w Anglii. Sojusz obronny sasko-duński (24.III.). Elbląg pod kontrolą Brandenburgii (Prus) – (do 1699). Założenie Pensacoli przez Francuzów. Traktat Francji z Anglią i Holandią w Hadze (podział sukcesji hiszpańskiej – JÓZEF FERDYNAND (syn elektora Bawarii) dziedzicem Hiszpanii, Belgii (Niderlandów) i posiadłości w Ameryce, Neapol i Sycylia dla Francji, Toskania, Liguria i Mediolan dla Habsburgów), oburzenie Hiszpanów. Nieudana polsko-saska wyprawa na Mołdawię. Powrót PIOTRA I z podróży na zachód Europy, spotkanie z AUGUSTEM II w Rawie Ruskiej (porozumienie w sprawie wyparcia Szwecji z wybrzeży Bałtyku) – (VIII.), stłumienie II buntu strzelców w Moskwie (setki ofiar), nowy regulamin wojskowy (pułki: preobrażeński i siemionowski – pułkami gwardyjskimi). Testament KAROLA II (wyznaczenie swoim następcą JÓZEFA FERDYNANDA) – (XI.). Założenie Fortu William k/Kalkuty przez Anglików. Antyszwedzka rewolta w Inflantach (PATKUL). JERZY LUDWIK elektorem Hanoweru (do 1727). Wolność handlu trójstronnego w Anglii. Śmierć FRANÇOISA DE LA ROCHEFOUCAULDA – pisarza francuskiego (Maksymy).</p>

<p>1699</p>	<p><i>FRYDERYK IV królem Danii i Norwegii (do 1730). Pokój między państwami Ligi Świętej a Turcją w Karłowicach (Węgry i Siedmiogród dla Habsburgów, odzyskanie Podola z Kamieńcem Podolskim i części prawobrzeżnej Ukrainy przez Polskę, Morea, Wyspy Jońskie, Preweza, Wonitsa, Dalmacja i Tinos dla Wenecji, status quo z Rosją) – (26.I.). Wkroczenie wojsk szwedzkich do Holsztynu. Śmierć JÓZEFA FERDYNANDA, niedosłego sukcesora Hiszpanii. Umowa AUGUSTA II ze stanami inflanckimi (dziedziczna władza Wettinów w Inflantach) – (24.VIII.). Powstanie Księstwa Liechtenstein, HANS ADAM I pierwszym księciem (do 1712). Antyszwedzkie przymierze sasko-duńskie (25.IX.). Podstawowy akt ligi północnej – traktat w Preobrażeńsku (sojusz Rosji, Saksonii, Polski i Danii) – (22.XI.). Rozkaz PIOTRA I dla bojarów (zgolenie bród, palenie fajki). Nawiązanie kontaktów handlowych z kupcami w Kantonie przez Nową Kompanię Wschodnioindyjską. Śmierć JEAN'A BAPTISTE RACINE'A – dramaturga francuskiego.</i></p>
<p>XVII - XVIII WIEK 1700 - 1721</p>	<p><u>WIELKA WOJNA PÓLNOĆNA.</u></p>
<p>1700</p>	<p><i>Utworzenie Akademii Nauk w Berlinie. Ludność: Europa – 120 mln, Finlandia – 300 tys., Prusy Wsch. – 400 tys., Irlandia – 2,5 mln, Czechy – 1,7 mln, Norwegia – 500 tys., Belgia (Niderlandy hiszp.) – 1,8 mln, Szkocja – 1 mln, Szwecja – 1,45 mln, Anglia i Walia – 5,5 mln, Rosja europejska – 18 mln, Italia (ogólnie) – 11,5 mln, Hiszpania – 7 mln, Rzesza (ogólnie) – 15,5 mln, Portugalia – 2 mln, Dania – 700 tys., Szwajcaria – 1,2 mln, Francja – 20 mln, Holandia – 2 mln, Polska – 11,5 mln, Brandenburgia – 2 mln, Kraj Przylądkowy – 1300 osadników holenderskich, monarchia habsburska – 8 mln, Londyn – 675 tys., Paryż – 500 tys., Neapol – 215 tys., Amsterdam – 180 tys., Moskwa – 150 tys., Wenecja – 138 tys., Rzym – 130 tys., Mediolan – 120 tys., Madryt – 100 tys., Wiedeń – 100 tys., Berlin – 29 tys. Rozwój uprawy ziemniaków we Flandrii. Zawieszenie urzędu patriarchy w Moskwie przez PIOTRA I („opiekunem tronu patriarchego” STIEPAN JAWORSKI), reforma strojów i obyczajów, wprowadzenie kalendarza juliańskiego. Zakaz noszenia drukowanych tkanin, tak sprowadzanych z Indii, jak produkowanych na miejscu w Anglii (do 1721), sukno – połową całego eksportu angielskiego. <u>Tajny traktat sasko-brandenburski (pruski) – (2.II.). Nieudany atak saski na Rygę (12.II.), zajęcie twierdzy Dynamund przez Sasów (II.), atak duński na Holsztyn (III.).</u> Traktat Francji z Anglią i Holandią oprotestowany przez cesarza (kolejny podział sukcesji hiszpańskiej – Hiszpania, posiadłości w Ameryce i Belgia dla Habsburgów, wszystkie posiadłości włoskie dla francuskiego delfina z zastrzeżeniem późniejszej zamiany Lombardii na Lotaryngię) – (III.). <u>Zawarcie przymierza Danii z Brandenburgią (Prusami) – (6.IV.).</u> Traktat pokojowy między Rosją a Turcją w Stambule (Azow przy Rosji) – (3.VII.). <u>Przekroczenie Dźwiny przez wojska saskie (19.VII.), ostrzeliwanie i blokada Rygi (VII-VIII.), wylądowanie armii szwedzkiej (KAROL XII) w Zelandii, zagrożenie dla Kopenhagi, wspomaganie sił szwedzkich przez flotę angielsko-</u></i></p>

	<p><i>holenderską (VIII.), pokój duńsko-szwedzki w Travendahl (odzyskanie przez księcia Holsztynu swoich posiadłości i praw) – (18.VIII.), wypowiedzenie wojny Szwecji przez Rosję (19.VIII.), wycofanie się wojsk saskich za Dźwinę (IX.), oblężenie Narwy przez wojska rosyjskie (20.IX.-XI.). Śmierć INNOCENTEGO XII (27.IX.).</i></p>
<p>XVII - XVIII WIEK 1700 - 1721</p>	<p>PONTYFIKAT KLEMENSA XI.</p>
<p>1700</p>	<p><i>Przeprawienie się wojsk szwedzkich (KAROL XII) do Estonii (X.). Testament KAROLA II na rzecz wnuka LUDWIKA XIV – FILIPA (2.X.). Początek podbojów znacznych obszarów po centralną Tanzanię przez Masajów. Śmierć KAROLA II (1.XI.), dynastia Burbonów w Hiszpanii (do 1873), FILIP V królem (do 1746) – „Il n’y a plus de Pyrénées”. Wojna domowa na Litwie (do 1702), bitwa pod Olkiennikami – zwycięstwo obozu republikańców nad Sapiehami (19.XI.). <u>Bitwa pod Narwą – zwycięstwo Szwecji nad Rosją (30.XI.), wycofanie się wojsk rosyjskich z Inflant.</u> Przyjęcie kalendarza gregoriańskiego (p.n. poprawiony) przez Rzeszę. Deficyt budżetowy w Turcji (200 000 000 akcze). KONSTANTYN DUCA (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1703). Śmierć WESPAZJANA KOCHOWSKIEGO – poety i dziejopisa polskiego, ANDRÉ LE NOTRE – architekta francuskiego (ogrody w Wersalu), JOHN’A DRYDENA – krytyka literackiego, dramaturga i poety angielskiego (Aurangzeb, Zdobycie Granady przez Hiszpanów).</i></p>
<p>1701 - 1713</p>	<p>WOJNA O SUKCESJĘ HISZPAŃSKĄ.</p>
<p>XVIII WIEK 1701</p>	<p><i>Królestwo Prus (do 1871), FRYDERYK I (III) królem (do 1713) – koronacja w Królewcu (18.I.), zastąpienie w herbie państwa czerwonego orla brandenburskiego – czarnym orłem pruskim. Wprowadzenie corocznego poboru rekruta (1 rekrut na 25 zagród) i dożywotniej służby wojskowej w Rosji. Ludność: Antyle francuskie – 44 tys. ludności murzyńskiej (Gwadelupa – 8 tys., Haiti – 20 tys., Martynika – 16 tys.). Założenie Fortu Pontchartrain (Detroit) przez Francuzów. Code Noire (Czarny Kodeks) na Antylach francuskich (zrównanie niewolników z nieruchomościami, wychowanie w wierze katolickiej, przestrzeganie odpoczynku w niedziele, obowiązek karmienia i odziewania niewolnika), nie respektowanie kodeksu przez plantatorów. Księstwo Meklemburg-Strelitz we wsch. Meklemburgii (do 1815). Wprowadzenie nowych podatków i podwyższenie dawnych (pobór wstecz za 3 lata) w Persji. Wprowadzenie francuskich garnizonów do Mediolanu, usunięcie holenderskich załóg z twierdz „bariery” przez armię francuską (II.), wydanie patentu zapewniającego FILIPOWI V i jego potomkom prawa do dziedziczenia tronu francuskiego, przyznanie Francji monopolu na przywóz murzyńskich niewolników do kolonii w Ameryce (assiento de negros) przez Hiszpanię. Pośmiertne opublikowanie pracy DESCARTES’A „Prawidła kierowania umysłem”. ANTONI księciem Monako (do 1731). Powstanie chłopskie na Węgrzech (do 1703). Powstanie Szkoły Nawigacyjnej w Moskwie. <u>Spotkanie PIOTRA I z AUGUSTEM II w Birżach (umocnienie sojuszu sasko-rosyjskiego) – (II.), bitwa nad Dźwiną –</u></i></p>

	<p><u>zwycięstwo Szwecji nad Saksonią (19.VII.), oddziały szwedzkie w Kurlandii i na Żmudzi.</u> Antyfrancuskie przymierze Anglii, Holandii i Habsburgów w Hadze (ustalenie o rozłączeniu koron francuskiej i hiszpańskiej, przyznanie Anglii i Holandii przywilejów handlowych w Hiszpanii i w hiszpańskiej Ameryce, oddanie włoskich posiadłości Hiszpanii – Habsburgom, uczynienie z Belgii niezależnej bariery między Francją a Holandią) – (7.IX.), Kolonia i Bawaria po stronie Francji, Szwecja po stronie państw przymierza. Ogłoszenie „Act of Settlement” w Anglii (akt o następstwie tronu dla protestantów, oddzielenie budżetu królewskiego od państwowego). Śmierć JAKUBA II, ogłoszenie przez LUDWIKA XIV de iure królem Anglii, Szkocji i Irlandii syna JAKUBA II, JAKUBA EDWARDA pod imieniem JAKUBA III (16.IX.). Zamknięcie portów dla statków angielskich przez Portugalię. Wojna domowa w Hiszpanii. <u>Zajęcie Kowna przez wojska szwedzkie (19.XII.).</u> Śmierć MADELEINE DE SCUDÉRY – powieściopisarki francuskiej.</p>
1702	<p>Założenie Mobile przez Francuzów. Włączenie Lingen do Prus. Powstanie kamizardów (JEAN CAVALIER, ROLAND) we Francji (do 1704), działania powstańcze w Cévennes, Langwedocji. Zezwolenie na osiedlanie się w Kantonie dla Europejczyków (KANG-SI). Flota handlowa Anglii – 3300 okrętów. Pierwszy dziennik w Anglii – „Daily Courant”. Akt pacyfikacji Wielkiego Księstwa Litewskiego, koniec wojny domowej (16.I.). Stan wojny między Francją, Hiszpanią a Habsburgami, Anglią oraz Holandią (15.V.), przystąpienie Danii i większości księztw Rzeszy (m.in. Prus i Hanoweru) do koalicji przeciwko Francji. Flota angielsko-holenderska – 227 okrętów, armia angielska – 50 tys. żołnierzy, armia francuska – 380 tys. żołnierzy. Śmierć WILHELMA III ORAŃSKIEGO, nie powoływanie stathoudera w Holandii (do 1747), ANTONI HEINSIUS wielkim pensjonariuszem (do 1720). ANNA królową Anglii, Szkocji i Irlandii (do 1714). <u>Opuszczenie Warszawy przez wojska saskie (17.V.), armia szwedzka (KAROL XII) w Warszawie (V-VI.), zwycięstwo Szwecji (KAROL XII) nad Polską i Saksonią (AUGUST II) w bitwie pod Kliszowem (19.VII.), zajęcie Krakowa przez wojska szwedzkie (10.VIII.), ofensywa rosyjska w Ingrii i Karelii, zdobycie Noteburga (Schlisselburga).</u> Pierwsza gazeta rosyjska. Powstanie kozackie SEMENA PALIJA i SAMUELA SAMUSIA w Polsce (Ukraina) – (do 1704) – zdobycie Berdyczowa, Niemirowa i Białej Cerkwi, zajęcie Wołynia (VIII-XI.). Śmierć OLOFA RUDBECKA – lekarza i polihistora szwedzkiego.</p>
1703	<p><u>Armia szwedzka pod Lublinem (I.).</u> Bunt janczarów w Stambule, detronizacja MUSTAFY II, AHMAD III nowym sułtanem Turcji (do 1730). Założenie pisma „The Review” (ukazuje się 3 razy w tygodniu) w Anglii (DANIEL DEFOE). Wyparcie powstańców kozackich PALIJA z Podola i Braclawszczyzny przez oddziały polskie (II.). Traktat handlowy zw. układem METHUENA między Anglią a Portugalią (swobodny wwóz do Portugalii angielskiej wełny i sukna w zamian za swobodny wwóz portugalskiego wina do Anglii), opłacanie importu angielskich towarów złotem (później diamentami). <u>Zdobycie ujścia Newy i twierdzy Nyenschanz przez</u></p>

	<p><u>Rosjan, założenie Sankt Petersburga.</u> Przymierze sabaudzko-habsburskie. Założenie Niżnie-Kamczatska przez Rosjan. <u>Bitwa pod Pultuskim – zwycięstwo Szwecji nad Saksonią (V.), zdobycie Torunia przez Szwedów.</u> Przymierze Portugalii z Anglią i Holandią. Antyhabsburskie powstanie na Węgrzech FRANCISZKA II RAKOCZEGO (do 1711). JERZY XI (po raz drugi) królem Gruzji (do 1709), regencja WACHTANGA (do 1709). MICHAŁ RACOWIŃA hospodarem Mołdawii (do 1705). Walki bawarsko-habsburskie (Innsbruck, Passawa). Śmierć CHARLESA PERRAULT – pisarza francuskiego (Porównanie starożytnych z nowożytnymi).</p>
1704	<p>FRANCISZEK II RAKOCZY księciem Siedmiogrodu (z nadania powstańców) – (do 1711), atak powstańców na Preszburg, nieudana wyprawa na Wiedeń. <u>Powstanie generalnej konfederacji warszawskiej (ogłoszenie detronizacji króla AUGUSTA II i bezkrólewia w Polsce) – (14.II.).</u> Podporządkowanie kozackich oddziałów w Polsce przez IWANA MAZEPE na Ukrainie Prawobrzeżnej (V.). <u>Konfederacja sandomierska w Polsce (obrona kraju przed Szwecją, poparcie dla AUGUSTA II) – (20.V.).</u> Zajęcie Gibraltaru przez Anglię (1.VII.). <u>Wybór STANISŁAWA LESZCZYŃSKIEGO (pod naciskiem Szwecji) na króla Polski i wielkiego księcia Litwy (do 1709) – (12.VII.).</u> Proklamowanie arcyksięcia KAROLA – królem Hiszpanii (jako KAROLA III) przez koalicję (Anglia, Habsburgowie, Holandia), wylądowanie armii KAROLA III w Lizbonie i jego nieudana wyprawa na Madryt (odparcie oddziałów koalicji przez armię francuską pod wodzą JAMESA STUARTA DE BERWICKA), udanie się armii koalicji do Katalonii. Zajęcie Sabaudii i Piemontu przez Francję (do 1705), bitwa pod Höchstädt (Blenheim) – zwycięstwo wojsk angielsko-habsburskich (JOHN CHURCHILL OF MARLBOROUGH, EUGENIUSZ SABAUDZKI) nad wojskami francusko-bawarskimi (13.VIII.), okupacja Bawarii przez Habsburgów, pustoszenie kraju. Słumienie powstania kamizardów przez 25 tys. armię CLAUDE DE VILLARSA, zamieszki w innych prowincjach Francji, m.in. Vivarais (do 1715). <u>Zdobycie Narwy, Dorpatu i Iwangorodu przez Rosjan, przymierze zaczepno-odporne polsko-rosyjskie pod Narwą (30.VIII.), zajęcie Lwowa i Zamościa przez Szwedów (IX.), odbicie Warszawy przez wojska saskie (IX-X.) i jej utrata na rzecz Szwecji (X.), zwycięstwo Saksonii (SCHULENBURG) nad Szwecją w bitwie pod Poniecem (XI.), wycofanie się oddziałów szwedzkich do Wielkopolski.</u> Śmierć JOHN'A LOCKE'A – filozofa, politologa i pedagoga angielskiego, JACQUESA-BÉNIGNE BOSSUETA – biskupa, historyka i pisarza politycznego francuskiego.</p>
1705	<p>Śmierć LEOPOLDA I, JÓZEF I cesarzem rzymskim i królem Niemiec (do 1711). Powstanie Kozaków nadwołżańskich (do 1706) i Baszkirów (do 1711) w Rosji. <u>Kraków w rękach szwedzkich (IV-XI.), opanowanie Małopolski przez wojska szwedzkie (V.), ponowne zdobycie Warszawy przez Szwedów w wyniku zwycięskiej bitwy nad Saksonią i Polską (31.VII.), oddziały rosyjskie w Polsce.</u> Odrzucenie francuskiej propozycji pokojowych przez Holandię (X.). Zdobycie Barcelony przez Anglików (9.X.), opowiedzenie się Katalonii,</p>

	<p>Walencji i Murcji po stronie KAROLA III, antyfrancuskie powstanie (do 1714), walki francusko-habsburskie (Trewir). <u>Walna rada grodzieńska w Polsce (ustalenie przez Saksonię, Polskę i Rosję planu działania przeciw Szwecji, ustanowienie pierwszego polskiego odznaczenia – Orderu Orła Białego przez AUGUSTA II) – (XI.)</u>, <u>traktat między Polską a Szwecją w Warszawie (okupacja na czas wojny wszystkich twierdz polskich, całkowite uzależnienie polityki polskiej od Szwecji m.in. likwidacja portu w Połdże, gwarancja monopolu kupców ryskich (inflanckich), zakaz handlu tranzytowego dla kupców rosyjskich) – (28.XI.)</u>. FRANCISZEK II RAKOCZY księciem Węgier (z nadania powstańców) – (do 1711). ANTIOCH CANTEMIR (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1707). Zakaz handlu ludźmi w Japonii. Faktyczne uniezależnienie się Tunisu od Turcji, dynastia Husajnidów (do 1957), HUSAJN I pierwszym bejem (do 1735). Nierównoprawny traktat handlowy Holandii z Mataram (AMANGKURAT III). Śmierć PIERRE 'A BEAUCHAMPA – tancerza i choreografa francuskiego.</p>
<p>1706</p>	<p><u>Ofensywa szwedzka na Grodno (I.), nieudana odsiecz saksońska – bitwa pod Wschową – zwycięstwo Szwecji nad Saksonią (SCHULENBURG) – (13.II.)</u>. Bitwa pod Ramillies – zwycięstwo koalicji (MARLBOROUGH) nad Francją (23.V.), zajęcie Flandrii i Brabancji – uznanie przez stany obu prowincji władzy KAROLA III, ofensywa koalicji na Lille, walki francusko-habsburskie (Cassano), wkroczenie KAROLA III do Madrytu na czele wojsk angielsko-portugalskich (HENRYK DE MASSUE RUVIGNY) – (28.VI.), powstanie antyhabsburskie w Madrycie (VI-VIII.). Powstanie Banku Państwowego w Wiedniu. <u>Spustoszenie Wołynia przez Szwedów, przeniesienie działań wojennych wielkiej wojny północnej do Saksonii (VI-IX.)</u>. Powrót FILIPA V do Madrytu (VIII.), bitwa pod Turynem – zwycięstwo Habsburgów (EUGENIUSZ SABAUDZKI) nad Francją (IX.). Założenie Kaskaskii nad Missisipi przez Francuzów. <u>Traktat sasko-szwedzki w Altranstädt (zrzeczenie się korony polskiej przez AUGUSTA II na rzecz LESZCZYŃSKIEGO, zachowanie tytułu królewskiego, utrzymanie na ziemiach Saksonii oddziałów szwedzkich, kontrybucja, wydanie przywódcy opozycji inflanckiej PATKULA) – (24.IX.)</u>, bitwa pod Kaliszem – zwycięstwo wojsk sasko-polsko-rosyjskich (ADAM SIENIAWSKI) nad armią szwedzką (MARDEFELD) – (29.X.), <u>wyjazd AUGUSTA II z Warszawy do Saksonii (30.XI.)</u>. TEKLE HAJMANOT I cesarzem Etiopii (do 1708). JAN V WIELKODUSZNY królem Portugalii (do 1750). JÓZEF I królem Czech (do 1711). Śmierć PIERRE 'A BAYLE 'A – pisarza i filozofa francuskiego (Słownik historyczno-krytyczny), JOHANNA PACHELBELA – kompozytora niemieckiego, JOHANNA JAKOBA HOFFMANN – wydawcy, duchownego i historyka szwajcarskiego (Lexicon universale).</p>
<p>1707</p>	<p>Stany węgierskie w Onod (ogłoszenie detronizacji dynastii Habsburgów), walki węgiersko-habsburskie (Debreczyn). Śmierć padyszacha AURANGZEBA, początek upadku Państwa Wielkiego Mogola w Indiach, BAHADUR SZAH I władcą (do 1712). Powstanie chłopsko-kozackie nad Donem, Dońcem i Dnieprem KONDRIATJA</p>

	<p>BUŁAWINA w Rosji (do 1708). Sporządzenie mapy Chin przez jezuitów (do 1717). Podział Laosu na 2 państwa: Luang Prabang i Vientiane (do 1778), KINGKITSARAT królem Luang Prabang (do 1713). Porażka antyoligarchicznego przewrotu w Genewie (PIERRE FATIO). MICHAŁ RACOWIĄ (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1709). Księstwo Neuenburg pod kontrolą Prus (do 1806). <u>Zabiegi PIOTRA I o poparcie Polski w walce ze Szwecją (rokowania, rozmowy z przywódcami konfederacji sandomierskiej) – (I-II.)</u>. Początki aklimatyzacji krzewów kawowych na Jawie. Unia realna angielsko-szkocka, likwidacja autonomii Szkocji, stworzenie podstaw wspólnego rynku brytyjskiego (6.III.). Ewakuacja wojsk francuskich z Italii, bitwa pod Almansą – zwycięstwo wojsk francusko-hiszpańskich (BERWICK) nad wojskami angielsko-portugalskimi. Sojusz rosyjsko-węgierski w Warszawie (pomoc militarna dla powstańców) – (IX.). Śmierć ABDURRAHMANA MOMANDA – poety afgańskiego, DIETRICHA BUXTEHUDE’A – kompozytora duńskiego.</p>
1708	<p>Traktat handlowy francusko-perski. Reforma administracji w Rosji – utworzenie 8 guberni (gubernie-prowincje-dystrykty), wprowadzenie tzw. grażdanki, uproszczonego alfabetu rosyjskiego (PIOTR I). Dżuma azjatycka w Europie środkowo-wsch. (do 1711). Odebranie Oranu Hiszpanii przez Turcję, Oran pod kontrolą Turcji (do 1732). <u>Przeprawa armii szwedzkiej przez Wisłę (10.I.), marsz w kierunku Tykocina i Grodna, atak Kurpiów na Szwedów pod Kopańskim Mostem</u>. TEOFIL cesarzem Etiopii (do 1711). Nieudana próba jakobicko-francuskiego desantu w Szkocji (III.), zajęcie Sardynii i Minorki (Port Mahon) przez Anglię, ofensywa koalicji we Flandrii (Lille, Oudenaarde). Rozbicie powstańczych sił węgierskich pod Trenczynem przez wojska habsburskie. <u>Bitwa pod Hołowczynem – zwycięstwo Szwecji nad Rosją (13.VII.), przymierze między Szwecją a Kozakami (MAZEPA), bitwa pod Leśną – zwycięstwo Rosji nad Szwecją (ADAM LUDWIK LÖWENHAUPT) – (9.X.), bitwa pod Konieczpolem – zwycięstwo konfederatów sandomierskich nad zwolennikami LESZCZYŃSKIEGO (21.XI.)</u>. Ustanowienie Święta Niepokalanego Poczęcia przez KLEMENSA XI (8.XII.). Śmierć JULESA HARDOUINA-MANSARTA – architekta francuskiego, GOWINDA – przywódcy religijnego Sikhów.</p>
1708 - 1709	<p>WIELKA ZIMA W EUROPIE (LE GRAND HIVER).</p>
1709	<p>Wielki głód we Francji. Wynalezienie porcelany twardej przez JOHANNA FRIEDRICHA BÖTTGERA w Saksonii. MIKOŁAJ MAVROCORDAT hospodarem Mołdawii (do 1710). Wynalazek koks (ABRAHAM DARBY). Zajęcie Luristanu i Azerbejdżanu, uzależnienie Gruzji przez Turcję. Powstanie afgańskiego plemienia Gilzajów w Persji, oderwanie prowincji Kandahar. <u>Blokada Połtawy przez Szwedów (IV-VII.), nieudane rokowania szwedzko-rosyjskie (VI.), bitwa pod Połtawą – zwycięstwo Rosji (PIOTR I) nad Szwecją (KAROL XII) – (8.VII.), ucieczka KAROLA XII do Turcji (Bendery) i jego agitacja antyrosyjska, bitwa pod Perewołocznią – zwycięstwo Rosji (ALEKSANDER MIENSZYKOW) nad armią szwedzką (LÖWENHAUPT) – (11.VII.), wycofanie się oddziałów szwedzkich</u></p>

	<p><u>do Brandenburgii (VII-X.), odnowienie sojuszu Danii z Saksonią, wypowiedzenie wojny Szwecji przez Danię, opanowanie Skanii przez Duńczyków, traktat sasko-rosyjski w Toruniu (odnowienie przymierza, Polska baza zaopatrzeniowa i operacyjna dla wojsk rosyjskich), AUGUST II (po raz drugi) królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1733), unia personalna polsko-saska (do 1763).</u> NAKAMIKADO cesarzem Japonii (do 1735). Wydanie pośmiertne „Polityki wyprowadzonej z Pisma Św.” JACQUESA BOSSUETA. Pierwsze wywózki skazańców na Syberię w Rosji. Bitwa pod Malplaquet – zwycięstwo koalicji (MARLBOROUGH, EUGENIUSZ SABAUDZKI) nad Francją (VILLARS, BOUFFLERS) – (11.IX.), fiasko rokowań holendersko-francuskich w Hadze. Państwo Kaarta w Afryce Zachodniej (do 1796), SEBE władcą (do 1760). KAJ-CHOSROES królem Gruzji (do 1711). Śmierć GIUSEPPE TORELLIEGO – kompozytora włoskiego, GIOVANNI BATTISTY GAULLIE’GO – malarza włoskiego, ANDREI POZZO – malarza i architekta włoskiego, JEAN’A FRANCOISA RENARDA – komediopisarza francuskiego.</p>
<p>1710</p>	<p><u>Zdobycie Rygi, Rewla i Wyborga przez Rosję, bitwa pod Hälsingborgiem – zwycięstwo Szwecji (MAGNUS STENBOCK) nad Danią, wycofanie się wojsk duńskich ze Skanii (II.), ultimatum rosyjskie do Turcji (żądanie wydania KAROLA XII), tajne układy: rosyjsko-włoski i -mołdawski (pomoc militarna w walce z Turcją), wojna turecko-rosyjska (do 1711).</u> Powstanie wytwórni saskiej porcelany w Miśni (Meissen). Ludność: Chiny – 116 mln. Faktyczne uniezależnienie się Algieru (władza dejów) i Libanu (władza emirów) od Turcji. Założenie „Gazette d’Utrecht” w Holandii. Wkroczenie KAROLA III do Madrytu – opór Kastyljczyków, ofensywa francuska w Hiszpanii, bitwy: pod Brihuegą, Saragossą i Villa Viciosą – zwycięstwa wojsk francusko-hiszpańskich nad koalicją, wysłanie do Ameryki Płn. regularnych wojsk angielskich i zdobycie przez nich Port Royal, nieudana wyprawa na francuski Quebec, odebranie Mauritiusu Holandii przez Francję i kontrola nad nim (do 1810). Królestwo Malgaskie (do 1896), dynastia Andriana (do 1896), ANDRIANTSIMITOVIAMINANDRIANA pierwszym królem Madagaskaru (do 1735). Zwycięstwo torysów (nastroje antywojenne) w wyborach do parlamentu angielskiego. „Rozważania o Teodycei, dobroci, Bogu, wolności człowieka i pochodzenia zła” GOTTFRIEDA WILHELMA LEIBNIZA. DYMISTR CANTEMIR (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1711).</p>
<p>1711</p>	<p>Utworzenie 9-osobowego Senatu Rządzącego, centralnego organu administracyjnego państwowego w Rosji (PIOTR I). Założenie czasopisma „Spectator” w Anglii. Tajne rokowania francusko-angielskie. Wyprawa zwolenników LESZCZYŃSKIEGO na Ukrainę (Braclawszczyzna, Biała Cerkiew). Śmierć JÓZEFA I (17.IV.), KAROL VI cesarzem rzymskim, królem Niemiec i królem Czech (do 1740). MIKOŁAJ MAVROCORDAT (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1716). Faktyczne uniezależnienie się Trypolitanii i Cyrenajki od Turcji, dynastia Karamanlich (do 1835). Spis ludności w Chinach. JUSTUS cesarzem Etiopii (do 1716). Preliminaria</p>

	<p><i>pokojowe francusko-angielskie w Londynie (tajny: uznanie przez Francję ANNY na tronie angielskim i protestanckiej linii domu hanowerskiego za prawowitych dziedziców korony, zapewnienie zgody Hiszpanii na oddanie Gibraltaru dla Anglii, zawarcie traktatu handlowego uprzywilejowania, zwrot wyspy St. Christopher, zniszczenie fortyfikacji Dunkierki, oddanie przez Francję Akadii (Nowej Szkocji) i zach. Nowej Fundlandii, Port Mahon na Minorce oraz zrzeczenie się na rzecz Anglii assiento de negros; jawny: zobowiązanie gwarancji zapobiegających połączeniu korony francuskiej i hiszpańskiej oraz odpowiednie satysfakcje ekonomiczne i polityczne dla koalicji). Pokój między powstańcami węgierskimi (SANDOR KAROLYI) a Habsburgami w Szatmar, złożenie broni (I.V.), udanie się RAKOCZEGO do Rosji, później do Francji.</i></p> <p><i><u>Traktat polsko-sasko-rosyjski w Jarosławiu (zobowiązanie AUGUSTA II do wkroczenia z siłami na Pomorze Szwedzkie) – (VI.), ofensywa rosyjska w Mołdawii, zajęcie Jass (VI.), oszczenie sił rosyjskich (PIOTR I) przez wojska turecko-tatarskie (MAHMED BALTADŽI) nad Prutem, traktat w Huși (prucki) między Rosją a Turcją (wycofanie się armii rosyjskiej z Mołdawii, odzyskanie Azowa i Zaporoża przez Turcję, zburzenie twierdz nad Donem przez Rosję, nie mieszanie się Rosji do spraw polskich i kozackich) – (12.VII.). Regencja WACHTANGA w Gruzji (do 1714). Śmierć NICOLASA BOILEAU – pisarza francuskiego, DJORDJE BRANKOVICIA – historyka serbskiego.</u></i></p>
<p>1712</p>	<p><i>Początek kongresu pokojowego w Utrechcie (29.I.), dążenie Habsburgów i Holandii do odrzucenia preliminarium pokojowych francusko-angielskich, przerwanie ogólnych posiedzeń kongresu. Początki polowań na kaszaloty i wielkie wale grenlandzkie przez angielskich kolonistów z Ameryki Płn. <u>Opanowanie większości Finlandii przez Rosję (do 1714).</u> Rajdy kawaleryjskie zwolenników LESZCZYŃSKIEGO w Polsce (Pokucie, Stanisławów, Krotoszyn). KAROL VI królem Węgier (do 1740). <u>Bitwa pod Gadebusch – zwycięstwo Szwecji (STENBOCK) nad siłami koalicji, wycofanie się armii koalicyjnej z Pomorza Szwedzkiego.</u> Wojna religijna w Szwajcarii (katolickie kantony chłopskie – Schwyz, Unterwalden, Uri, Zug, Luzern kontra kantony protestanckie – Berno i Zurych, traktat w Aarau (przewaga kantonów protestanckich) – (11.VIII.). Rekordowy transport 14 ton złota z Brazylii do Portugalii. Sejm na Węgrzech (do 1715), zniesienie pospolitego ruszenia szlachty i powołanie stałej armii pod dowództwem austriackim. DŻAHANDAR SZAH padyszachem Indii (do 1713). Sankt Petersburg stolicą Rosji (do 1918). BITON władcą Segu (do 1755). JÓZEF WACŁAW księciem Liechtensteinu (do 1718).</i></p>
<p>1713</p>	<p><i>Początek propagowania idei trwałego pokoju zabezpieczonego przez ponadpaństwową organizację (CHARLES IRÉNÉE DE SAINT-PIERRE). Sprzedanie przez Prusy placówki handlowej w Afryce (Grossfriedrichsburg de Taccary), fortów Sophie Louise i Dorothea – Holandii. Założenie Akademii Nauk w Madrycie. Założenie pierwszej drukarni w Indiach (BARTHOLOMÄUS ZIEGENBALG, HEINRICH PLÜTSCHAU), wydanie w języku</i></p>

	<p>tamilijskim kazań LUTRA i Nowego Testamentu. Silny wzrost cen żywności w Polsce (do 1715). Ostre prześladowania misjonarzy w Wietnamie. FRYDERYK WILHELM I królem Prus (do 1740). Ustanowienie cła na sól dla Szkocji przez Anglię, protesty posłów szkockich w parlamencie. <u>Alians Prus do koalicji antyszwedzkiej, zajęcie Szczecina, zabiegi AUGUSTA II o doprowadzenie do pokoju ze Szwecją (do 1714), zatarg KAROLA XII z Turcją (II.)</u>. Traktat pokojowy między Francją a Anglią, Portugalią, Sabaudią, Prusami i Holandią w Utrechcie (uznanie preliminariów pokojowych angielsko-francuskich z 1711 r. za ważne, uzyskanie przez Sabaudię Exilles, Chateau Dauphin oraz odzyskanie okupowanych terenów, uzyskanie Geldern i Limpurga przez Prusy, utrata Ypres i Tournai przez Francję na rzecz Niderlandów hiszp.) – (11.IV.), alians Hiszpanii do warunków postanowień pokojowych traktatu utrechckiego, podpisywanie umów (do 1715), traktat handlowy angielsko-hiszpański (prawo do corocznego zawijania do portu Portobello statku z angielskimi towarami, zagwarantowanie Anglii klauzuli najwyższego uprzywilejowania). Ogłoszenie tzw. sankcji pragmatycznej przez KAROLA VI (ustanowienie „wieczystej łączności” i niepodzielności wszystkich krajów, w których panuje, a które w razie wygaśnięcia linii męskiej miała dziedziczyć najstarsza córka ostatniego z rodu) – (19.IV.). Sycylia pod kontrolą Sabaudii (do 1720). FARRUCHSIJAR padyszachem Indii (do 1719). <u>Bitwa pod Tönning – zwycięstwo koalicji nad Szwecją (STENBOCK) – (V.), pokój rosyjsko-turecki w Edirne (potwierdzenie warunków pokoju pruckiego) – (16.VI.), turecka demonstracja siły przed granicą z Polską (Chocim) – (IX.)</u>. Rokowania francusko-habsburskie w Rastatt (do 1714). Bulla papieska „Unigenitus” (potępienie 101 zdań wyjętych z dzieła holenderskiego teologa JANSENIUSA) – (8.IX.). WIKTOR AMADEUSZ II królem Sycylii (do 1720). ONG NOK królem Luang Prabang (do 1723). Śmierć FILIPA WILHELMA VON HÖRNIGHA – pisarza austriackiego, ARCANGELO CORELLIEGO – kompozytora włoskiego, PIERRE’A JURIEU – teologa i publicysty francuskiego.</p>
<p>1714</p>	<p>Powstanie wielkiej państwowej wytwórni sukna w Prusach (Berliner Lagerhaus). Zniesienie podziału na wotczyzny (własność bezwarunkowa i dziedziczna, przeważnie bojarska) i pomiestia (własność warunkowa, dożywotnia, przeważnie dworiańska) w Rosji, wszystkie dobra ziemskie uznane za wotczyzny, powstanie jednolitego stanu szlacheckiego, zakaz dzielenia dóbr ziemskich, dziedziczenie majątku tylko przez jednego syna. Odzyskanie Barcelony przez Hiszpanię (BERWICK), podporządkowanie Katalonii, Aragonii i Walencji madryckiej administracji, sprzedanie części ludności Barcelony do niewoli muzułmańskiej. Powstanie Komisji Merkantylnej w Austrii. Ustawa o schizmie w Anglii (odbieranie prawa wychowywania dzieci dysydenckich w wierze rodziców, zamknięcie szkół dysydenckich). JULIO ALBERONI pierwszym ministrem Hiszpanii (do 1719). Traktat pokojowy francusko-habsburski w Rastatt (Landau nad Renem, księstwa włoskie (Neapol, Mediolan, Toskania, Mantua, Piombino, Sardynia)</p>

	<p><i>i Niderlandy hiszp. dla Austrii, zachowanie Alzacji ze Strasbourgiem przez Francję) – (7.III.). Dynastia hanowerska w Anglii (do 1901), JERZY I królem Wielkiej Brytanii i Irlandii (do 1727), unia personalna angielsko-hanowerska (do 1837). Rozbicie armii czarnogórskiej (DANIŁO I) przez Turcję, ucieczka powstańców na terytorium weneckie, odmowa Wenecji w sprawie wydania władzyki Turkom, wojna turecko-wenecka (do 1718). Traktat przyjaźni polsko-sasko-francuski. Odnowienie traktatu karłowickiego z Polską przez Turcję, uznanie władzy AUGUSTA II (22.IV.). <u>Bitwa morska koło przyl. Hangö-Udd – zwycięstwo Rosji nad Szwecją (7.VIII.).</u> Traktat pokojowy między Rzeszą a Francją w Baden (6.IX.). <u>Przedostanie się KAROLA XII (w przebraniu kuriera) z Moldawii przez Węgry i Rzeszę do Stralsundu (XI.). „Monadologia” LEIBNIZA. Górnictwo: maszyna NEWCOMENA. Wycofanie się części sił saskich z Polski. 20-krotny wzrost długu państwowego we Francji. JASE królem Gruzji (do 1716). Śmierć PIERRE’A BOISGUILLEBERTA – ekonomisty i prawnika francuskiego (Rzecz o Francji), CARLO FONTANY – architekta włoskiego, GOTTFRIEDA ARNOLDA – teologa i pisarza niemieckiego, ANDREASA SCHLÜTERA – rzeźbiarza niemieckiego.</u></i></p>
<p>1715</p>	<p><i>Zakaz wjazdu dla Europejczyków do Chin bez specjalnego zezwolenia cesarza. Powstanie Zarządu Dróg i Mostów we Francji. Ludność: angielskie kolonie w Ameryce Płn. – 375 tys. ludności białej. Powstanie Kodeksu Wojskowego w Rosji (PIOTR I). Uzyskanie większości w Izbie Gmin przez wigów w Anglii, ucieczka do Francji przywódcy torysów zagrożonego aresztowaniem (HENRY SAINT JOHN BOLINGBROKE). Traktat o przymierzu między katolickimi kantonami Szwajcarii a Francją (tajna obietnica rewizji traktatu z Aarau, przyznanie Francji prawa mediacji między kantonami). Analogiczny traktat o przymierzu między protestanckimi kantonami Szwajcarii a Austrią, Anglią i Holandią. <u>Przemarsz wojsk rosyjskich przez Polskę na Pomorze Szwedzkie, przystąpienie Hanoweru do koalicji antyszwedzkiej.</u> Wojna domowa w Polsce (do 1716), konfederacja partii wojsk koronnych pod Gorzycami pod hasłami obrony wolności szlacheckiej i wycofania armii saskiej z kraju (1.X.). Opanowanie Płw. Peloponez przez Turcję, walki turecko-weneckie w Albanii i Dalmacji. Powstanie jakobickie w Szkocji i północnej Anglii, wylądowanie JAKUBA III w Szkocji. Odnowienie sojuszu szwedzko-francuskiego. Bitwa pod Preston – zwycięstwo Anglii nad jakobitami (13.XI.). Śmierć LUDWIKA XIV (13.XI.). LUDWIK XV królem Francji (do 1774), regencja FILIPA ORLEAŃSKIEGO (do 1723). Przedłożenie projektu „nowego systemu finansów” regentowi Francji przez JOHN’A LAW’A. „Traktat bariery” między Anglią, Holandią i Austrią (obniżenie ceł na sukna angielskie przez Austrię, uzyskanie przez Holandię „bariery” w twierdzach graniczących z Francją oraz skrzepowanie na swą korzyść handlu przechodzących pod panowanie austriackie Belgii) – (15.XI.). Traktat handlowy francusko-perski. Antysaska konfederacja generalna w Tarnogrodzie (26.XI.), zdobycie Zamościa przez Sasów (JAKUB HENRYK FLEMMING) – (20.XII.), ofensywa</i></p>

	<p>na Lwów, rokowania w Rawie Ruskiej (do 1716). Założenie faktorii handlowej w Kantonie przez Anglików. Walki dzungarsko-chińskie.</p> <p>Utworzenie faktorii handlowej w Ningpo przez Francuzów.</p> <p>Działalność polisynodiów we Francji (rad: wojny, marynarki, finansów, spraw zagranicznych, wewnętrznych, handlu i wyznań) – (do 1717). <u>Ucieczka KAROLA XII ze Stralsundu morzem do Szwecji (Skania) – (23.XII.), kapitulacja Stralsundu przed armią koalicyjną (24.XII.), MIKOŁAJ MAVROCORDAT</u> hospodarem Wołoszczyzny (do 1716). Przekształcenie moskiewskiej Szkoły Nawigacyjnej w Akademię Morską. Prawosławna misja duchowna w Pekinie. Śmierć THOMASA SAVERY'EGO – inżyniera wojskowego i wynalazcy angielskiego (wynalezienie pompy).</p>
1716	<p>Zdobycie Lhasy przez Dżungarów, wypędzenie z Tybetu ojrockiego plemienia Choszotów, osadzenie własnego dalajlamy. Założenie Omska przez Rosjan. Powstanie pierwszego banku akcyjnego z prawem emisji banknotów we Francji (LAW). „Septennial Act” w Anglii (prawo przedłużające kadencję Izby Gmin z 3 do 7 lat), inspiracja wigów. <u>Okupacja Meklemburgii przez wojska rosyjskie (do 1719).</u> II podróż cara PIOTRA I do Europy Zach. (do 1717).</p> <p>Walki turecko-weneckie na Korfu. Opuszczenie Szkocji przez JAKUBA III (II.). Fiasko rokowań polsko-saskich w Rawie Ruskiej (II.), działania wojenne na terenie Wielkopolsce (IV.). Sojusz austriacko-wenecki (IV.). Rokowania polsko-saskie (VI-XI.), zajęcie Poznania przez Polaków (24.VII.). Wojna austriacko-turecka (do 1718), bitwa pod Peterwaradem – zwycięstwo armii habsburskiej (EUGENIUSZ SABAUDZKI) nad Turcją (5.VIII.). Wojska rosyjskie na Wołyniu (IX.). Bitwa pod Kowalewem – zwycięstwo Sasów nad Polakami (3.IX.), ofensywa saska na Pomorzu i w Wielkopolsce.</p> <p>Ustawa wojskowa w Rosji („gosudar rosyjski jest monarchą samowładnym, który nikomu na świecie nie zdaje sprawy ze swych czynów”). Pierwsze muzeum rosyjskie. Traktat warszawski między Polską a Saksonią (opuszczenie przez wojska saskie terytorium Polski, ograniczenie swobody przebywania AUGUSTA II poza granicami Polski, jednakowy dla obydwu stron zakaz decydowania o sprawach innego kraju) – (3.XI.). Traktat sojuszniczy francusko-angielski w Hadze (28.XII.). JAN MAVROCORDAT hospodarem Wołoszczyzny (do 1719). MICHAŁ RACOVITĂ (po raz trzeci) hospodarem Mołdawii (do 1726). DAWID III cesarzem Etiopii (do 1721). BAKAR królem Gruzji (do 1718). Śmierć GOTTFRIEDA WILHELMA LEIBNIZA – filozofa i matematyka niemieckiego.</p>
1717	<p>Powstanie Wielkiej Łoży Masońskiej w Anglii. Powstanie Kompanii Zachodniej do handlu z Ameryką we Francji (LAW). Przystąpienie Holandii do sojuszu francusko-angielskiego (11.I.). Wprowadzenie scen obrotowych w teatrach. Rozstrzygnięcie sporu między irlandzką a angielską Izbą Lordów (kwestia sądenia apelacji od wyroków irlandzkich sądów) przez parlament na korzyść Anglików. Założenie Nowego Orleanu nad ujściem Missisipi przez Francuzów i budowa twierdzy Louisbourg na Cape Breton (do 1720). Sejm „niemy” w Polsce (potwierdzenie postanowień traktatu warszawskiego) – (1.II.). Ucieczka rosyjskiego następcy tronu, ALEKSEGO do Austrii</p>

	<p>(Neapol, Wiedeń). Zniesienie polisynodiów i przywrócenie dawnych sekretariatów stanu, ukrócenie jansenistów i gallikanów oraz cofnięcie politycznych uprawnień parlamentów we Francji (FILIP ORLEAŃSKI). Wojna o obalenie traktatu utrechckiego (Hiszpania kontra Austria, Anglia, Holandia i Francja) – (do 1720), zajęcie Sardynii przez Hiszpanię (armada 300 okrętów). Wicekrólestwo Nowej Granady na terenach obecnej Kolumbii i Wenezueli (do 1739). Pobyt FRANCISZKA II RAKOCZEGO w Stambule (sondowanie akcji Węgrów przeciw Habsburgom). <u>Wstrzymanie działań wojennych przeciw Szwecji przez Rosję, traktat rosyjsko-francuski w Amsterdamie (usługi mediacyjne Francji w rokowaniach między Rosją a Szwecją) – (VIII.)</u>. Zdobycie Belgradu przez siły Austrii (EUGENIUSZ SABAUDZKI). Antytureckie powstanie na Wołoszczyźnie. Śmierć ANTOINE'A BENOISTA – malarza i rzeźbiarza francuskiego (portret woskowy Ludwika XIV), JOHN'A CAWLEY'A – rzemieślnika i wynalazcy angielskiego.</p>
<p>1718</p>	<p>Założenie Semipalatyńska przez Rosjan. Ustanowienie 11 kolegiów w Rosji (Wojskowe, Admiralicji, Kontroli Dochodów, Dóbr Rodowych, Sprawiedliwości, Wydatków Państwowych, Dochodów Państwowych, Manufaktur, Spraw Zagranicznych, Górnictwa i Handlu), likwidacja godności patriarchy – utworzenie władzy kolegialnej (Świątobliwego Synodu). Powstanie wytwórni saskiej porcelany w Wiedniu. <u>Początek rokowań pokojowych szwedzko-rosyjskich na Wyspach Alandzkich (V.)</u>. Opanowanie Sycylii przez Hiszpanię (VI.). Podstępne ściągnięcie przez PIOTRA I następcy tronu rosyjskiego, ALEKSEGO do Rosji i jego śmierć (podejrzenia o spisek) – (24.VI.). Traktat pokojowy austriacko-wenecko-turecki w Pożarevacu (uzyskanie przez Austrię Banatu, płn. Bośni, płn. Serbii z Belgradem i Małej Wołoszczyzny, zatrzymanie Dalmacji przez Wenecję, uzyskanie Morei, Tinos, Sudy, Spinalongi i Kanei przez Turcję) – (17.VII.). Traktat handlowy austriacko-turecki (27.VII.). Akces Austrii do trójprzymierza (Francja, Anglia, Holandia), obrona porządku utrechckiego. Nieudana próba desantu jakobickiego w Szkocji przez flotę hiszpańską, bitwa morska u przyl. Passero (Sycylia) – zwycięstwo Anglii nad Hiszpanią (11.VIII.). DAMAD IBRAHIM PAŞA NEWSZEDIRLI wielkim wezyrem Turcji (do 1730). AL-KASIM II AL-MUTAWAKKIL sultanem Jemenu (do 1727). ANTONI FLORIAN księciem Liechtensteinu (do 1721). <u>Najazd szwedzki na Norwegię, śmierć KAROLA XII podczas oblężenia twierdzy Fredrikstad (30.XI.), przewrót oligarchiczny w Szwecji, porażka partii holsztyńskiej, zerwanie rokowań z Rosją</u>. Śmierć THOMASA PARNELLA – duchownego i poety angielskiego, GRAVINY GIANVINCENZO – pisarza włoskiego.</p>
<p>1719</p>	<p>Traktat austriacko-hanowersko-saski w Wiedniu (ochrona całości terytorialnej Polski, wspólne przeciwdziałanie planom ewentualnego wystąpienia Rosji i Szwecji w interesie LESZCZYŃSKIEGO) – (5.I.). <u>Wycofanie się wojsk rosyjskich z Meklemburgii i Polski, okupacja Meklemburgii przez Hanower, desanty rosyjskie na wsch. wybrzeżu Szwecji, nieudane operacje zamknięcia floty rosyjskiej w Zatoce Fińskiej przez eskadrę angielską (JOHN NORRIS) – (do 1721).</u></p>

	<p>Gorączka spekulacyjna w Anglii (do 1720). Założenie Kompanii Wschodniej w Austrii. Powstanie jakobickie w Szkocji. ULRYKA ELEONORA królową Szwecji (do 1720). Wkroczenie wojsk francuskich (BERWICK) do Hiszpanii, oddalenie ALBERONIEGO przez FILIPA V. MIKOŁAJ MAVROCORDAT (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1730). <u>Traktat pokojowy szwedzko-hanowerski w Sztokholmie (arcybiskupstwo Bremy i Verden dla Hanoweru) – (XI).</u> Krótkotrwałe rządy RAFI AD-DARADŻATA i SZAH DŻAHANA II w Indiach, MOHAMMAD SZAH nowym padyszachem (do 1748). Stłumienie antyholenderskiego ruchu ludowego we wsch. Jawie. Uzyskanie azylu we Francji (Alzacja) przez LESZCZYŃSKIEGO od regenta FILIPA ORLEAŃSKIEGO. Bunt janczarów w Widyniu. WACHTANG VI królem Gruzji (do 1724). Śmierć JOSEPHA ADDISONA – pisarza i redaktora angielskiego, JOHANNA FRIEDRICHA BÖTTGERA – alchemika i wynalazcy niemieckiego, JOHN’A HARRISA – pisarza i wydawcy angielskiego (Lexicon Technicum or an Universal English Dictionary of Arts and Sciences).</p>
<p>1720</p>	<p>Epidemia dżumy w Marsylii (50 000 ofiar) – (do 1721). Uchylenie zakazu posiadania książek zagranicznych w Japonii (za wyjątkiem dzieł o treści religijnej i politycznej). <u>Traktat pokojowy szwedzko-pruski w Sztokholmie (otrzymanie części Pomorza Szwedzkiego ze Szczecinem, Uznamu i Wolinu przez Prusy) – (I).</u> AOKI BUNZO pierwszym profesorem nauki holenderskiej w Japonii. FRYDERYK I HESKI królem Szwecji (do 1751). Reforma miejska w Rosji (utworzenie w miastach magistratów z burmistrzem na czele i podziale ludności miejskiej na 2 kategorie: „regularnych” (lekarze, wolne zawody, kupcy i rzemieślnicy) i „podłych” (robotnicy najemni, ludzie bez zawodu)), Główny Magistrat w Petersburgu. Kongres w Cambrai (przystąpienie Hiszpanii do czwórprzymierza – uznanie praw FILIPA V do korony hiszpańskiej przez KAROLA VI, zaakceptowanie postanowień traktatu utrechckiego, potwierdzenie praw Austrii do sukcesji Parmy i Toskanii, uznanie praw regenta do sukcesji francuskiej przez FILIPA V), wymiana między Sabaudią a Austrią (zamiana Sycylii na Sycylię), Królestwo Sardynii w Italii (do 1860), WIKTOR AMADEUSZ II pierwszym królem (do 1732). Krach finansowy w Anglii (Bubble of South Sea) i Francji. „Bubble Act” w Anglii (przeciw nielegalnym zrzeszeniom). <u>Traktat pokojowy szwedzko-duński we Fredriksborgu (rezygnacja Szwecji z wolności cel w Sundzie, wolna ręka dla Danii w Holsztynie) – (VII).</u> Układ rosyjsko-turecki i rosyjsko-pruski (utrzymanie wolnej elekcji w Polsce). Zajęcie wsch. Tybetu przez Chiny. Wynalezienie fortepianu. ARVID BERNHARD hr. HORN kanclerzem Szwecji (do 1738). KYONGJONG królem Korei (do 1724). BADŻI RAO I władcą Państwa Marathów w Indiach (do 1740). Śmierć ANTOINE’A COYSEVOXA – rzeźbiarza francuskiego.</p>
<p>1721</p>	<p>Ostre prześladowania misjonarzy w Wietnamie. Mahé w Indiach pod kontrolą Francji (do 1956). Ucieczka LAW’A z Francji (afery giełdowa). GUILLAUME DUBOIS pierwszym ministrem Francji (do 1723). Opanowanie Grenlandii przez Danię. Utrwalenie się</p>

	godności premiera w Anglii, początki systemu gabinetowego, sir ROBERT WALPOLE pierwszym premierem (do 1742), współrządcą CHARLES TOWNSEND (do 1730). Obowiązek służby wojskowej dla chłopów w Prusach. Powstanie chłopskie na Tajwanie. Śmierć KLEMENSA XI (19.III.).
1721-1724	PONTYFIKAT INNOCENTEGO XIII.
1721	Częściowa przebudowa Zamku Królewskiego w Warszawie (do 1723). „Listy perskie” CHARLES A LOUISA DE SECONDAT MONTESQUIEU. BEKAFFA cesarzem Etiopii (do 1730). <u>Pokój szwedzko-rosyjski w Nystad (uzyskanie Inflant, Estonii, Ingrii, części Karelii, Ozylii i Dagö przez Rosję, zwrot Finlandii Szwecji, wypłacenie 2 000 000 jefimek (talarów rosyjskich) odszkodowania dla Szwecji, zobowiązanie niepopierania przez Rosję roszczeń do tronu szwedzkiego księcia holsztyńskiego, narzeczonego córki PIOTRA I, ANNY) – (10.IX.), nadanie PIOTROWI I przez senat rosyjski przydomka WIELKI oraz przyjęcie przez niego tytułu Imperatora Wszechrosji (X.).</u> JÓZEF JAN księciem Liechtensteinu (do 1732). Założenie Lourenço Marques w Mozambiku przez Portugalczyków. Śmierć JEAN’A ANTOINE’A WATTEAU – malarza francuskiego.
1722	Ukaz carski o następstwie tronu w Rosji (decyduje wola panującego, nieskrępowana żadnym prawem dynastii) – (5.II.), wprowadzenie pogłównego (80 kopiejek od każdej „duszy chłopskiej” płci męskiej), tabela rang (ustalenie 14 stopni (czynów) w armii i flocie (od chorążego i konstabla do feldmarszałka i generał-admirała) i administracji (od rejestratora kolegijskiego do kanclerza), egzekucja podatków przez wojsko. Odkrycie Wyspy Wielkanocnej na Pacyfiku (JACOB ROGGEVEEN) – (5.IV.). Antykrólewski spiszek w Anglii (bp anglikański FRANCIS ATTERBURY). Założenie Biura Handlu we Francji (wspieranie przez państwo handlu morskiego). Założenie Kompanii Indyjskiej w Ostendzie przez KAROLA VI. Przyjęcie sankcji pragmatycznej przez władze stanowe wszystkich krajów monarchii habsburskiej (do 1723). Nowy Orlean stolicą francuskiej Luizjany. Ustanowienie korpusu kadetów w Prusach. Antychińskie powstanie Mongołów w Kukuńorze. Objęcie zarządu Ukrainy Lewobrzeżnej przez Kolegium Małorosyjskie. Wyprawa perska PIOTRA I, zajęcie Derbentu, Baku, Resztu i Astrabadu (zach. i płd. wybrzeże Morza Kaspijskiego) – (IX-X.). Opowiedzenie się stanów Fryzji, Geldrii i Groningen za przywróceniem stathouderatu w Zjednoczonych Prowincjach (do 1723). 30-tys. wyprawa afgańska na Persję, bitwa pod Golnabadem – zwycięstwo Afganów, oblężenie i zdobycie Isfahanu (22.X.), zdobycie Kumu, Kaszanu i Kazwinu, abdykacja SULTANA HUSAJNA, dynastia Gilzajów (do 1729), MIR MAHMUD szachem Persji płd. (do 1725), powstanie antyafgańskie w płn. Persji – TAHMASP II szachem (do 1731), chaos w kraju (do 1796). Afera handlowa w Batawii (Jawa). Coblon w Indiach własnością Kompanii Ostendzkiej (do 1731). Śmierć CLAUDE’A GILLOTA – malarza francuskiego, CHARLES A LESLIE’GO – teologa angielskiego (Sprawa królewskośći i kapłaństwa), HENRI DE SAINT-SAIRE BOULAINVILLIERSA – filozofa i historyka

	<i>francuskiego (Życie Mahometa).</i>
1723	<i>Powstanie pierwszego z europejskich towarzystw rolniczych (Szkocja). Ludność: Edo (Tokio) – 526 tys. Powrót przywódcy torysów, BOLINGBROKE’A do Anglii. Książę LUDWIK HENRYK BOURBON pierwszym ministrem Francji (do 1726). Połączenie Generalnej Dyrekcji i Generalnego Komisarjatu w Generalny Dyrektoriat Finansów, Wojny i Domen (General-Ober-Finanz-Kriegs-und-Dömanen-Directorium) w Prusach. Ograniczenie władzy królewskiej i wprowadzenie formalnej równości szlachty w Szwecji. Wygnanie przywódcy regalistów, PIETRA GIANNONE z Neapolu, potępienie całego ruchu przez INNOCENTEGO XIII. Podbój Gruzji z Tbilisi, Azerbejdżanu, Kurdystanu i Chuzestanu przez Turcję (do 1727). Powstanie chłopskie (JEAN DANIEL DAVEL) w Szwajcarii (kanton Vaud). Redukcja długu państwowego Francji z 2 382 000 000 do 1 700 000 000 liwrow. Amsterdam – głównym portem Europy. Traktat pokojowy rosyjsko-perski w Sankt Petersburgu (potwierdzenie zdobyczy Rosji z 1722 r.) – (23.IX.). Uznanie prywatnej gospodarki rolnej w Wietnamie. INTHOSOM królem Luang Prabang (do 1749). JUNG CZENG cesarzem Chin (do 1735). KONSTANTYN III królem gruzińskiej Kachetii (do 1729). Śmierć JOHANNA BERNHARDA FISCHERA VON ERLACH – architekta austriackiego, GOTFRIEDA KNELLERA – malarza niemieckiego, THOMASA NEWCOMENA – rzemieślnika i wynalazcy angielskiego, ANTONY VAN LEEUWENHOEKA – biologa holenderskiego (odkrycie pierwotniaków i bakterii).</i>
1724	<i>Wprowadzenie cel protekcyjnych w Rosji (PIOTR I). Chwilowa abdykacja FILIPA V na rzecz LUDWIKA I w Hiszpanii (II-VII.). Powstanie giełdy w Paryżu. Śmierć INNOCENTEGO XIII (7.III.).</i>
1724 - 1730	<i>PONTYFIKAT BENEDYKTA XIII.</i>
1724	<i>Powstanie Akademii Nauk w Sankt Petersburgu. Działalność dyskusyjnego klubu polityczno-literackiego (Club de l’Entresol) w Paryżu (do 1731). Układ rosyjsko-szwedzki (gwarancja wolnej elekcji w Polsce). Reorganizacja Pomorza Pruskiego (centralizacja). Ostry tumult religijny w Toruniu (zdemolowanie przez protestantów kolegium jezuickiego, skazanie na śmierć burmistrza i kilku członków luteranckiego magistratu), protesty Anglii, Prus i Rosji. Hajdarabad niezależnym państwem w Indiach (do 1801). YONGJO królem Korei (do 1776). JASE (po raz drugi) królem Gruzji (do 1727). Śmierć JOAQUINA CHURRIGUERY – architekta hiszpańskiego (kaplica Vera Cruz w Salamance), STANISŁAWA KARWICKIEGO – polskiego pisarza politycznego (De ordinanda Republica), MONZAEMONA CHIKAMATSU – dramatopisarza japońskiego.</i>
1725	<i>Śmierć PIOTRA I (8.II.). KATARZYNA I cesarzową Rosji (do 1727), wpływy ALEKSANDRA MIENSZYKOWA (do ok. 1727). I wyprawa rosyjska na Kamczatkę (VITUS JONASSEN BERING) – (do 1730). Rozruchy na tle ekonomicznym w Szkocji. Ślub LUDWIKA XV z MARIĄ LESZCZYŃSKĄ, córką byłego króla Polski. Baron JOHAN WILLEM RIPPERDA pierwszym ministrem Hiszpanii (do 1726), uznanie sankcji pragmatycznej. ASZRAF szachem Persji pld.</i>

	<p>(do 1729). Ataki dyplomatyczne Anglii (EDWARD FINCH), Prus i Rosji wobec nietolerancji Polski (sprawa toruńska). Fala powstań chłopskich w Wietnamie (do 1751). Powstanie teokratycznego państwa w Futa Dżalon (Sudan zach.) przez muzułmanów Fulbe.</p> <p>Śmierć JOSE CHURRIGUERY – architekta hiszpańskiego, ALESSANDRO SCARLATTIEGO – kompozytora włoskiego, PAULA DE RAPINA – pisarza i historyka francuskiego (Rozprawa o wigach i torysach, Historia Anglii).</p>
1726	<p>Układ rosyjsko-austriacki (uznanie sankcji pragmatycznej przez Rosję, gwarancja wolnej elekcji w Polsce). Alians austriacko-pruski. Proklamowanie rządów osobistych przez LUDWIKA XV we Francji, wpływy kardynała ANDRÉ HERCULES DE FLEURY (do 1743).</p> <p>Kanonizacja STANISŁAWA KOSTKI przez BENEDYKTA XIII. KAROL ALBERT elektorem Bawarii (do 1745). Rozwój prywatnej własności feudalnej w Korei (do 1769). Nieudana próba osadzenia dynastii Wettinów w Kurlandii (AUGUST II) wobec kontrakcji Rosji (do 1727). GRZEGORZ GHICA II hospodarem Mołdawii (do 1733).</p> <p>Ludność: Japonia – 26,5 mln. Powołanie Najwyższej Tajnej Rady w Rosji (bez aprobaty Rady władca nie może podjąć żadnej decyzji), na czele MIENSZYKOW. MAMIA GURIELI władcą gruzińskiej Gurii (do 1744). Śmierć JAKOBA PRANDTAUERA – architekta niemieckiego (klasztor benedyktynów w Melku nad Dunajem).</p>
1727	<p>Wojna hiszpańsko-angielska o Gibraltar (do 1729). Porozumienie Turcji z ASZRAFEM (akceptacja perskich zdobyczy Turcji, Persja pld. wasalem Osmanów), nie uznanie zdobyczy tureckich przez szacha Persji ptn. TAHMASPA II. Powstanie klubu „Junto” w Filadelfii (BENJAMIN FRANKLIN). Założenie pierwszej drukarni w Turcji (IBRAHIM MÜTEFERRIKI). Odkrycie złóż diamentów w Minas Gerais (Brazylia). Traktat handlowy rosyjsko-chiński nad rzeką Burejg. Powstanie chłopskie w Korei. Poselstwo portugalskie w Pekinie. JOSE PATIÑO pierwszym ministrem Hiszpanii (do 1736). SIMON VAN SLINGELANDT wielkim pensjonariuszem Holandii (do 1736). JERZY II królem Wielkiej Brytanii i Irlandii, elektorem Hanoweru (do 1760). HUSAJN AL-MANSUR sułtanem Jemenu (do 1748). AHMAD sułtanem Maroka (do 1728). PIOTR II carem Rosji (do 1730). KONSTANTYN IV królem Gruzji (do 1732). Śmierć IZAAKA NEWTONA – fizyka, astronoma i matematyka angielskiego.</p>
1728	<p>Założenie Kiachty k/jez. Bajkał przez Rosjan. Powstanie szlacheckie w Korei (LI ING CZWA). Utworzenie kolegielnego Ministerium Gabinetowego w Prusach. Alians austriacko-pruski (uznanie sankcji pragmatycznej przez Prusy). Kongres mocarstw w Soissons w sprawie Gibraltar (do 1729). Nieudana próba porozumienia sasko-pruskiego (do 1730). Podwyższenie podatku gruntowego Wietnamie, protesty chłopów. Przepłynięcie cieśniny między Azją a Ameryką (BERING). Krótkie rządy ABD AL-MALIKA w Maroku, AHMAD (po raz drugi) sułtanem (do 1729). Traktat chińsko-rosyjski w Kiachcie (uregulowanie granicy między dwoma państwami, punkty wymiany handlowej w Kiachcie i Nerczyńsku – emporium handlu Chin z Europą). Śmierć MATHERA COTTONA – duchownego i pisarza angielskiego, NICOLASA DELAMARE – prawnika i policyisty</p>

	<i>francuskiego (Traktat o Policji), CHRISTIANA THOMASIUSA – prawnika i filozofa niemieckiego.</i>
1729	<i>Założenie Świętego Klubu w Oxfordzie (JOHN WESLEY). Traktat między Francją, Anglią, Holandią a Hiszpanią w Sewilli (status quo). Bitwa pod Damganem – zwycięstwo Persji pln. (NADIR-CHAN) nad Afganami (ASZRAF) – (29.IX.) i ich wyparcie z całej Persji (do 1730), dynastia Safawidów (do 1736), TAHMASP II szachem (do 1732). Wojna chińsko-dżungarska (do 1739). Podwyższenie podatku wojennego w Turcji (do 1730). Podział Karoliny na część południową (South Carolina) i północną (North Carolina). ABDULLAH sultanem Maroka (do 1734). Śmierć ANTHONY’EGO COLLINSA – pisarza i filozofa angielskiego (Rozprawa o wolnomyślicielstwie), JOHN’A LAW’A – aferzysty szkockiego, RICHARDA STEELE’A – pisarza i redaktora angielskiego, HONORE TOURNÉLY – teologa francuskiego (De Ecclesia Christi).</i>
1730	<i>Era dobrobytu we Francji (do 1775). Śmierć PIOTRA II w dniu ślubu (29.I.), ANNA cesarzową Rosji (do 1740), podpisanie konwencji mitawskich (znaczne ograniczenie władzy) – (20.II.), odrzucenie ich zaraz po koronacji. Śmierć BENEDYKTA XIII (21.II.).</i>
1730 - 1740	PONTYFIKAT KLEMENSA XII.
1730	<i>Ustąpienie TOWNSHEND’A ze stanowiska premiera w Anglii, samodzielne rządy WALPOLE’A (do 1742). Ostre prześladowania misjonarzy w Wietnamie. Abdykacja WIKTORA AMADEUSZA II w Sardynii, KAROL EMANUEL III nowym królem (do 1773). Zajęcie reszty Tybetu przez Chiny. Układ rosyjsko-pruski (gwarancja wolnej elekcji w Polsce). PHILIBERT ORRY ministrem skarbu we Francji (do 1745). CHRYSYTIAN VI królem Danii i Norwegii (do 1746). Wojna turecko-perska (do 1736). Zdobycie Zanzibaru przez Oman, rozwój handlu niewolnikami przez Ocean Indyjski. Krótkie rządy KONSTANTYNA MAVROCORDATA na Wołoszczyźnie, MICHAŁ RAČOVIŤÁ nowym hospodarem (do 1733). Powstanie biedoty miejskiej tzw. „czerwonych turbanów” pod wodzą PATRONA HALIL w Stambule (28.IX-1.X.), rewolucja pałacowa (m.in. zamordowanie wielkiego wezyra), abdykacja AHMADA III (1.X.), MAHMUD I sultanem Turcji (do 1754), przyjęcie przywódcy powstania na audiencji (2.X.), zniesienie podatków z 1729 r., podstępne zwabienie 18 przywódców powstańczych do pałacu i ich likwidacja (21.XI.), represje (do 1731). JEZUS II MAŁY cesarzem Etiopii (do 1755). Śmierć RAULA AUGERA FEUILLETA – tancerza i choreografa francuskiego, AHMADA NEDIMA – poety tureckiego.</i>
1731	<i>Zezwolenie na dowolny podział majątków szlacheckich i powstanie Korpusu Szlacheckiego w Rosji (ANNA). Zniesienie Kompanii Ostendzkiej przez KAROLA VI. „The New Horse – houghing Husbandry” (Nowy sposób prowadzenia gospodarstwa rolnego) JETHRO TULLA. Bezclowy sklep z porcelaną saską w Warszawie. Wygnanie 20 tys. protestantów z Salzburga. Utworzenie szwedzkiej Kompanii Wschodnioindyjskiej. Wykupienie przez rząd francuski z rąk Kompanii Indyjskiej Nowego Orleanu. Traktat angielsko-</i>

	<p><i>austriacki w Wiedniu (gwarancja sankcji pragmatycznej, uznanie praw Austrii do Parmy i Toskanii) – (16.III.). Traktat hiszpańsko-austriacki (gwarancje włoskie dla Austrii, ustępstwa hiszpańskie w handlu kolonialnym wobec Anglii, potwierdzenie uznania sankcji pragmatycznej) – (22.VII.). Protektorat rosyjski nad Małą Ordą Kazachską (do 1824). Początek reorganizacji tureckiej artylerii i inżynierii wojskowej (BONNEVAL PAŞA). Pierwszy magazyn – „Gentleman’s Magazine”. Atak dżungarski na Chanat Chałchaski, kontrakcja Chin. KAROL I BOURBON księciem Parmy (do 1735). Krótkie rządy LUDWIKI HIPOLITY w Monako, JAKUB nowym księciem (do 1733). Uznanie sankcji pragmatycznej przez Holandię. TEJMURAZ II królem gruzińskiej Kachetii (do 1744). Śmierć JOHANNA THEODORA JABLONSKIEGO – pedagoga, erudyty i encyklopedysty niemieckiego (Allgemeines Lexikon der Künste und Wissenschaften), DANIELA DEFOE – pisarza angielskiego (Robinson Crusoe, Hymn to the Pillory, Pułkownik Jacque, Kapitan Singelton, Rodowity Anglik).</i></p>
1732	<p><i>II wyprawa rosyjska tzw. Wielka Ekspedycja Północna (BERING) do płn-wsch. wybrzeży Azji (do 1743). Osiedlanie się protestanckich uchodźców z Salzburga w Prusach Wsch. Konflikt hiszpańsko-turecki w Algierze, zdobycie Oranu przez Hiszpanię. Traktat sojuszniczy francusko-hiszpański. Początki stanu Georgii (JAMES OGLETHORPE). ABBAS III szachem Persji (do 1736), regencja NADIR-CHANA (do 1736). Uznanie sankcji pragmatycznej przez Hanower i Rzeszę (prócz Bawarii). Traktat rosyjsko-perski. JAN KAROL księciem Liechtensteinu (do 1748). Porozumienie rosyjsko-prusko-austriackie zw. traktatem LÖWENWOLDA (wspólna akcja militarna i finansowa przeciw elekcji LESZCZYŃSKIEGO lub syna AUGUSTA II w Polsce, uzgodnienie kandydatury na tron polski – infant portugalski DOM EMANUEL, na tron kurlandzki – królewicz pruski AUGUST WILHELM, nie dopuszczenie do włączenia Kurlandii w skład Polski, przekazanie tej krainy Prusom (w zamian za współpracę z Austrią i Rosją) – (23.IX.), odmowa ratyfikacji układu przez Austrię i Rosję (sprawa przekazania Kurlandii Prusom). Oślepienie KLEMENSA XII, rządy kard. NERI MARIA CORSINIEGO (do 1740). TEJMURAZ II królem Gruzji (do 1762). Śmierć JOHN’A GAY’A – pisarza angielskiego, BALTHASARA PERMOSERA – rzeźbiarza niemieckiego, FRANCISA ATTERBURY’EGO – pisarza i polityka angielskiego.</i></p>
1733 - 1735	<i>WOJNA O SUKCESJĘ POLSKĄ.</i>
1733	<p><i>Wyprawa rosyjska (SIEMION CZELUSKIN) do płn. wybrzeży Rosji (do 1743) w ramach Wielkiej Ekspedycji Północnej. Założenie Savannah przez Anglików. Śmierć AUGUSTA II (31.I.), rozmowy polsko-tureckie w Warszawie (elekcja LESZCZYŃSKIEGO) – (II-III.), nieudana misja polska do Sztokholmu i Rzymu (uzyskanie poparcia dla króla LESZCZYŃSKIEGO) – (IV.), manifest dworu francuskiego (opowiedzenie się LUDWIKA XV przeciw ograniczaniu wolnej elekcji w Polsce) – (IV.), sojusz między Saksonią a Austrią (wyrzeknięcie się praw do sukcesji habsburskiej i gwarancja sankcji pragmatycznej w zamian za poparcie elekcji syna AUGUSTA II) –</i></p>

	<p>(17.VII.), sojusz sasko-rosyjski (uznanie praw faworyta carycy ANNY, ERNESTA BIRONA do sukcesji Kurlandii w zamian za poparcie na elekcji syna AUGUSTA II) – (25.VIII.), ogłoszenie LESZCZYŃSKIEGO (po raz drugi) królem Polski (rządy do 1736) – (12.IX.) – udanie się go do Gdańska (21.IX.), siły rosyjskie w Polsce (IX.), sojusz francusko-sardyński (pomoc francuska w zdobyciu Lombardii) – (26.IX.), ogłoszenie AUGUSTA III WETTINA królem Polski (rządy do 1763) – (5.X.) – podwójna elekcja w kraju, stan wojny między Austrią a Francją (10.X.), sojusz francusko-hiszpański w Escorialu tzw. I pakt rodzinny (obietnica francuska uzyskania przez Hiszpanię Parmy, Toskanii, Neapolu, Sycylii i Gibraltaru, znaczne korzyści Francji w handlu z Hiszpanią) – (7.XI.), zajęcie Lotaryngii przez wojska francuskie, deklaracja neutralności Holandii (24.XI.). Powstanie chłopskie w Korei. Pierwszy hinduski pastor w Indiach (Tranquebar). HONORIUSZ III księciem Monako (do 1793). Powstanie chłopskie w Meklemburgii. KONSTANTYN MAVROCORDAT hospodarem Mołdawii (do 1735). GRZEGORZ GHICA II hospodarem Wołoszczyzny (do 1735). Śmierć JOHANNA JAKOBA SCHEUCHZERA – lekarza i biologa szwajcarskiego, FRANÇOISA COUPERINA – kompozytora francuskiego (utwory klawesynowe – 27 suit zw. ordres złożonych z miniatur programowych).</p>
<p>1734</p>	<p>Koronacja AUGUSTA III w Krakowie (17.I.), zajęcie Torunia przez wojska rosyjskie (PIOTR LASCY) – (I.), oblężenie Gdańska przez wojska sasko-rosyjskie (LASCY, BURCHARD MÜNNICH) – (II-VII.), zdobycie przez Francuzów (BERWICK) Philippeville, bitwa pod Wyszecinem – zwycięstwo Rosji nad zwolennikami LESZCZYŃSKIEGO (IV.), eskadra francuska w Zatoce Gdańskiej (V.), zajęcie Mediolanu przez armię francusko-sardyńską (VILLARS), Sycylia i Neapol pod kontrolą Hiszpanii, załamanie się ataku francuskiego na pozycje rosyjskie pod Gdańskiem (m.in. śmierć ambasadora Francji w Kopenhadze – LOUISA ROBERTA DE BRÉHANA PLÉLO, zabitego przez własnych żołnierzy) – (27.V.), kapitulacja Francuzów w Gdańsku (VI.), ucieczka LESZCZYŃSKIEGO do Prus Wsch. (27/28.VI.), akt kapitulacji Gdańska (7.VII.), niewola ambasadora Francji w Warszawie, markiza DE MONTI (do 1736), przybycie LESZCZYŃSKIEGO do Królewca, nieudana próba poparcia jego sprawy przez Prusy (VIII.), konfederacja w Dzikowie w obronie praw LESZCZYŃSKIEGO do tronu (5.XI.). Sojusz duńsko-angielski. Powstanie mieszkańców Genewy przeciw patrycjuszowskiej reakcji (do 1737). ALI sułtanem Maroka (do 1736).</p>
<p>1735</p>	<p>Założenie Orenburga przez Rosjan. Zdobycie Adenu przez Lahedż. Wojna rosyjsko-turecka (do 1739), działania wojenne na Krymie. Traktat rosyjsko-perski (zwrot zdobyczy zakaukaskich PIOTRA I – Persji). Ekspedycje francuskie w celu zmierzenia łuku południka (ALEXIS CLAUDE CLAIRAUT, PIERRE LOUIS MOREAU DE MAUPERTUIS, CHARLES MARIA DE LA CONDAMINE), sprawdzenie teorii NEWTONA o spłaszczeniu kuli ziemskiej przy biegunach. Działalność WESLEY’A w Georgii (zakaz niewolnictwa</p>

	<p><i>i picia rumu) – (do 1737). Wojska rosyjskie po raz pierwszy nad Renem (LASCY), przymierze pomiędzy LESZCZYŃSKIM, konfederatami a Francją (28.IX.), rozejm francusko-austriacki w Wiedniu (uznanie sankcji pragmatycznej przez Francję, LESZCZYŃSKI tytularnym królem Polski – otrzymanie przez niego księstwa Lotaryngii i Baru (jego rządy do 1766), obietnicę księciu Lotaryngii, FRANCISZKOWI STEFANOWI – Toskanii po zgonie ostatniego z Medyceuszy, zatrzymanie Lombardii, Parmy, Toskanii i Piacenzy przez Austrię, uznanie niezależności Neapolu i Sycylii od Austrii (3.X.), ugoda AUGUSTA III z konfederatami (XI.), zawieszenie broni w Italii (XII.). Powstanie chłopskie w Chinach. Królestwo Neapolu i Sycylii (do 1799), KAROL VII (IV) BOURBON królem (do 1759). SAKURAMACHI cesarzem Japonii (do 1747). ANDRIAMBELOMASINA królem Madagaskaru (do 1760). ALI I bejem Tunisu (do 1756). SAWA władzką-metropolitą Czarnogóry (do 1750). GRZEGORZ GHICA II (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1739). CZIEN LUNG cesarzem Chin (do 1796). KONSTANTYN MAVROCORDAT (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1741). Śmierć ANDREASA SCHEITSA – malarza niemieckiego, JUSTUSA VAN EFFENA – pisarza holenderskiego (Hollandsche Spectator).</i></p>
<p>1736</p>	<p><i>Akt rezygnacji LESZCZYŃSKIEGO z korony polskiej (27.I.). Powstanie Courantbanku w Kopenhadze. Podróż WALPOLE’A i JERZEGO II na kontynent (plan wielkiego sojuszu północnego obejmującego Anglię, Hanower, Danię, Szwecję i Rosję). Zdobycie Azowa przez wojska rosyjskie (LASCY), spustoszenie Bachczysaraju. Ślub FRANCISZKA STEFANA z księżniczką austriacką, MARIĄ TERESĄ. Założenie uniwersytetu w Getyndze. TEODOR I królem Korsyki (do 1755). Zjazd możnowładztwa w Persji, detronizacja Safawidów, dynastia Afszarydów (do 1749), NADIR-CHAN szachem (do 1747), wyprawa perska na Indie (do 1739). Krótkie rządy ABDULLAHA (po raz drugi) w Maroku, MOHAMMAD II nowym sultanem (do 1738). Skrócenie służby wojskowej dla szlachty w Rosji do 25 lat (ANNA). Pokój turecko-perski (zwrot zagrabionych ziem perskich z 1727 r. przez Turcję) – (17.X.). Śmierć JEAN’A BAPTISTE’A PATERA – malarza francuskiego, GIOVANNI BATTISTY PERGOLESIEGO – kompozytora włoskiego (Stabat Mater Dolorosa), STEPHEN’A GRAY’A – fizyka angielskiego, GABRIELA DANIELA FAHRENHEITA – fizyka niemieckiego (skala termometryczna), FILIPPO JUVARRY – architekta włoskiego, FIEOFANA PROKOPOWICZA – rosyjskiego pisarza politycznego (Prawda woli monarszej).</i></p>
<p>1737</p>	<p><i>Wojna austriacko-turecka (do 1739), ofensywa turecka w Serbii. Kongres austriacko-rosyjski w Niemirowie (rozmowy na temat rozbioru Turcji). Wygaśnięcie dynastii Kettlerów w Kurlandii, faworyt Rosji – BIRON księciem Kurlandii i Semigalii (do 1740). Interwencja wojsk francuskich na Korsyce, walki korsykańskich „guerillasów” z Francją i Genuą (do 1755). Powstanie Indian w Peru. Śmierć JANA GASTONA, ostatniego z Medyceuszy na wielkoksiążęcym tronie w Toskanii (VIII.), finalizacja sprawy</i></p>

	<p>lotaryńskiej. Konkordaty papiesko-hiszański i papiesko-polski. Ofensywa rosyjska w Besarabii. Stłumienie arystokratycznej kontrrewolucji w Genewie przez demokratów. Wyprawa perska na Oman (do 1738). Śmierć ANTONIO STRADIVARIUSA – lutnika włoskiego, JEAN'A ALPHONSE'A TURRETINIEGO – teologa szwajcarskiego.</p>
1738	<p>Obalenie stronnictwa „czapek” (HORN) i zdobycie władzy przez stronnictwo „kapeluszy” (CARL GYLLENBORG) w Szwecji. Skazanie na śmierć w Wittenberdze przedstawiciela wysokiej finansjery żydowskiej JOSEPHA OPPENHEIMERA. Odzyskanie Oczakowa przez Turcję, odwrót wojsk rosyjskich z Krymu (MÜNNICH). Sprawa „ucha” ROBERTA JENKINSA w Anglii (napięcie z Hiszpanią). Potępienie tajnej organizacji masonerii przez KLEMENSA XII. Rozbudowa dróg międzyregionalnych i sieci kanałów we Francji tzw. corvée (do 1787). Powstanie Regulaminu Prześwietnej Mediacji (pierwsza pisana konstytucja genewska). Założenie gazety „Feuille d’Avis de Neuchâtel” w Szwajcarii. Powstanie chłopskie w Korei. Powstanie ludowe w Persji (Kaukaz i Zakaukazie). Przymierze francusko-szwedzkie (10.XI.). Traktat pokojowy francusko-austriacki w Wiedniu (potwierdzenie warunków rozejmu z 1735 r., ponowne uznanie sankcji pragmatycznej przez Francję) – (18.XI.). Założenie szkoły baletowej w Sankt Petersburgu. AL-MUSTADI sułtanem Maroka (do 1740). Śmierć BENOISTA DE MAILLETA – pisarza francuskiego, GEORGA BAEHRA – architekta niemieckiego.</p>
1739	<p>Konwencja angielsko-hiszańska w Prado (ugoda z Hiszpanią na zasadzie wypłaty odszkodowania), odmowa podporządkowania się konwencji przez Kompanię Mórz Południowych, zawieszenie przez Hiszpanię przywileju assiento dla Anglii (I.). Traktat sardyńsko-austriacki (uznanie sankcji pragmatycznej przez Sardinie) – (5.II.). Traktat hiszpańsko-austriacki (uznanie sankcji pragmatycznej przez Hiszpanie) – (30.IV.). Karikal w Indiach pod kontrolą Francji (do 1756). Utarczki między angielskimi a francuskimi kolonistami w rejonie Wielkich Jezior i rzeki Ohio. Bitwa pod Karnal – zwycięstwo Persji (NADIR) nad Państwem Wielkiego Mogola, zdobycie i spustoszenie Delhi, wyprawa perska na Sind, Bucharę i Chorezm (do 1741). Działalność ambasadora Francji w Sankt Petersburgu, markiza JACQUESA JOACHIMA TROTTI DE LA CHÉTARDI'EGO (planowana rewolucja pałacowa w Rosji), spis ARTEMIJA WOŁYŃSKIEGO (zastąpienie na wysokich urządach w państwie Niemców – Rosjanami, usunięcie BIRONA) – (do 1740). Ogłoszenie uwolnienia ludności Persji na 3 lata od podatków przez NADIRA. Wojna angielsko-hiszańska „o ucho JENKINSA” (do 1748). Pokój chińsko-dżungarski (status quo). Oblężenie Belgradu przez Turków, okupacja rosyjska Mołdawii (do 1741), zdobycie Chocimia, bitwa pod Stawucznanami – zwycięstwo Rosji (MÜNNICH) nad Turcją (28.VIII.). Pokój austriacko-rosyjsko-turecki w Belgradzie (odzyskanie przez Turcję wszystkich ziem serbskich i wołoskich odstąpionych Austrii w 1718 r., odzyskanie przez Rosję utraconej w 1711 r. zwierzchności nad Kozaczyzną zaporoską, zakaz wstępu</p>

	<p>okrętów rosyjskich na Morze Azowskie i Czarne, neutralizacja Azowa) – (18.IX.). Utrata znaczenia Rady Państwa na rzecz Riksdagu i jego wydziałów w Szwecji, założenie Akademii Nauk Ścisłych (<i>Vetenskapsakademien</i>) w Sztokholmie. Śmierć COSMASA DAMIANA ASAMA – malarza niemieckiego, REINHARDA KEISERA – kompozytora niemieckiego, GEORGA LILO – pisarza angielskiego (<i>Kupiec Londyński</i>), BENEDETTA MARCELLO – kompozytora włoskiego, JOHANNA ANASTASIUSA FREYLINGHAUSENA – teologa i reformatora niemieckiego.</p>
1740 - 1748	WOJNA O SUKCESJĘ AUSTRIACKĄ.
1740	<p>Działalność MOHAMMADA IBN AL-WAHHABA w Arabii (zarzut „odstępstwa od islamu” całego muzułmańskiego świata). Zdobycie Portobello i zburzenie jego fortyfikacji przez Anglików, nieudana wyprawa angielska na Florydę. Założenie Pietropawłowska Kamczackiego przez Rosjan. Śmierć KLEMENSA XII (6.II.).</p>
1740 - 1758	PONTYFIKAT BENEDYKTA XIV.
1740	<p>Konkordat papiesko-portugalski. Rzeź 10 tys. Chińczyków w Batawii, antyholenderskie powstanie chińsko-jawajskie (do 1743). AMANGKURAT IV sułtanem Mataramu (do 1743). Układ handlowy francusko-turecki (hegemonia handlu francuskiego na Lewancie, 3% cła eksportowego i importowego wartości towarów, zwolnienie z cel wewnątrznych) – (8.V.). Zniesienie poddaństwa chłopów na Wołoszczyźnie. Powstanie chłopskie (NGUYEN DANH PHUONG) w Wietnamie (do 1751). Założenie Colegium Nobillum w Warszawie (STANISŁAW KONARSKI). Stracenie WOŁYŃSKIEGO w Rosji (VII.). FRYDERYK II WIELKI królem Prus (do 1786), zniesienie cenzury, powołanie komisji kodyfikacyjnej (SAMUEL COCCEJI), zniesienie tortur w procedurze sądowej, proklamowanie pełnej tolerancji religijnej, odnowienie berlińskiej Akademii Nauk. ABDULLAH (po raz trzeci) sułtanem Maroka (do 1741). IWAN VI carem Rosji (do 1741), krótka regencja BIRONA – zesłanie go na Syberię. Śmierć KAROLA VI (X.). Secesja Bengalu od Państwa Wielkiego Mogola. MARIA TERESA władczynią Austrii (do 1780) wraz z FRANCISZKIEM STEFANEM (do 1765). Najazd wojsk pruskich na Śląsk i jego zajęcie (16.XII.), stan wojny między Prusami a Austrią (XII.). Śmierć THOMASA TICKELLA – poety angielskiego, ANTONIO LOTTIEGO – kompozytora włoskiego, FRANCESCO DE SANCTISA – architekta włoskiego, GEORGA WHITEFIELDA – reformatora angielskiego.</p>
1741	<p>Odkrycie Aleutów i Alaski, śmierć BERINGA w drodze powrotnej. Utworzenie ministerstwa handlu i manufaktury w Prusach. „De emendandis elequentia vitiis” KONARSKIEGO. Bitwa pod Mahujowicami (Mollwitz) - zwycięstwo Prus (FRYDERYK II, KURT CHRISTOPH VON SCHWERIN) nad Austrią (10.IV.). Konkordaty papiesko-sardyński i papiesko-neapolski. Nieudany atak angielski na hiszpańską Cartagenę. MARIA TERESA królową Węgier (do 1780). Wojna szwedzko-rosyjska (do 1743), działania wojenne w Finlandii. Wypowiedzenie wojny Austrii przez Bawarię i Saksonię, nieudany atak saski na Morawy zajęcie Górnej Austrii oraz Czech przez armię</p>

	<p>bawarsko-francusko-saską (MAURYCY SASKI), koronacja elektora Bawarii, KAROLA ALBERTA na arcyksięcia Austrii i króla Czech (7.XII.), układ bawarsko-hiszpański w Monachium (uznanie przez Bawarię praw hiszpańskich do wszystkich ziem habsburskich w Italii), armia hiszpańska połączona z wojskami Neapolu i Sycylii. Wyprawa perska do Omanu (do 1743). Przewrót pałacowy w Rosji, odsunięcie IWANA VI od tronu, ELŻBIETA I cesarzową (do 1762), wpływy ALEKSEGO RAZUMOWSKIEGO. MICHAŁ RAČOVIŤÁ (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1744). KONSTANTYN MAVROCORDAT (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1743). Krótkie rządy ZAJNA AL-ABIDINA w Maroku, ABDULLAH (po raz czwarty) sułtanem (do 1742). Śmierć JEAN'A BAPTISTE'A ROUSSEAU – pisarza francuskiego ANTONIO VIVALDIEGO – kompozytora włoskiego (Cztery pory roku), JOHANNA JOSEPHA FUXA – kompozytora austriackiego, IWANA NIKITINA – malarza rosyjskiego, GEORGA RAPHAELA DONNERA – rzeźbiarza austriackiego.</p>
<p>1742</p>	<p>Powstanie Akademii Nauk w Kopenhadze. Koronacja KAROLA ALBERTA (KAROLA VII) na cesarza rzymskiego i króla Niemiec we Frankfurcie nad Menem (rządy do 1745) – (24.I.), dynastia Wittelsbachów (do 1745). JOHN CARTERET premierem Anglii (do 1743). Ofensywa rosyjska w Finlandii. Powstanie Indian w Peru. KAROL ULRYK, książę Holsztynu – następcą tronu w Rosji. Spustoszenie Georgii przez Hiszpanów. Protektorat rosyjski nad Średnią Ordą Kazachską (do 1835). Utworzenie ministerstwa do spraw Śląska w Prusach. Odzyskanie Górnej Austrii i Czech oraz zajęcie Bawarii przez wojska austriackie, bitwa pod Chotusicami (Chotusitz) – zwycięstwo Prus nad Austrią (17.V.), traktat pokojowy sasko-prusko-austriacki we Wrocławiu (otrzymanie przez Prusy całego Śląska prócz księstw cieszyńskiego i opawskiego) – (21.VI.), traktat w Berlinie (potwierdzenie warunków pokoju z 21.VI.) – (28.VIII.), alians austriacko-saski (20.XII.). AL-MUSTADI (po raz drugi) sułtanem Maroka (do 1743). Zamordowanie byłego cara Rosji, IWANA VI w twierdzy Szlisselburg. Śmierć JEAN'A BAPTISTE'A MASSILONA – pisarza francuskiego, RICHARDA BENTLEY'A – filologa angielskiego, EDMUNDA HALLEY'A – astronoma angielskiego (odkrycie komety), PEDRA DE RIBERY – architektka hiszpańskiego (portal Hospicio Provincial de St. Fernando w Madrycie), JEAN'A BAPTISTE'A DUBOS – historyka i filozofa francuskiego.</p>
<p>1743</p>	<p>Śmierć FLEURY'EGO (I.). Powstanie wytwórni porcelany w Capodimonte. Wyprawa francuska do Gór Skalistych w Ameryce Płn. (bracia LA VERENDRYE). Polityka likwidowania niezależnych sultanatów na Jawie przez Holandię (GUSTAW VAN IMHOFF), stłumienie buntu chińsko-jawajskiego. Założenie Troicka przez Rosjan. MARIA TERESA królową Czech (do 1780). Bitwa pod Dettingen – zwycięstwo Anglii (JOHN DALRYMPLE STAIR) nad Francją (27.VI.). Wojna turecko-perska (do 1745). Traktat pokojowy rosyjsko-szwedzki w Åbo (południowa część terytorium fińskiego po rzekę Kymi przy Rosji) – (7.VIII.). Powstanie chłopskie (NGUYEN</p>

	<p><i>HUN CAN</i>) w Wietnamie (do 1751). Sojusz między Sycylią, Austrią i Anglią w Wormacji (IX.). <i>HENRY PELHAM</i> premierem Anglii (do 1754). <i>JAN MAVROCORDAT</i> hospodarem Mołdawii (do 1747). Przymierze francusko-hiszpańskie w Fontainebleau tzw. II pakt rodzinny (X.). <i>ABDULLAH</i> (po raz piąty) sułtanem Maroka (do 1747). Śmierć <i>MICHAELA DAHLA</i> – malarza szwedzkiego, <i>JEAN'A BAPTISTE'A DU HALDE'A</i> – geografą francuskiego, <i>NICOLASA LANCRETA</i> – malarza francuskiego, <i>HYACINTHE RIGAUDA</i> – malarza francuskiego.</p>
1744	<p>Wypowiedzenie wojny Anglii i Austrii przez Francję (II.), działania wojenne w Belgii, zdobycie Courtrai, Menin, Ypres przez wojska francuskie (<i>MAURYCY SASKI</i>), armia austriacka nad Renem – zagrożenie dla Alzacji (IV.), „unia” Prus, Bawarii, Palatynatu i Hesji-Kassel – obrona praw <i>KAROLA VII</i> (V.), sojusz prusko-francuski (VI.), atak Prus na Saksonię, zdobycie Miśni (19.VII.), uderzenie pruskie na Czechy – zajęcie Pragi (16.IX.), walki w Italii między Austrosardami (Austria i Sardynia) a Gallispanami (Francja i Hiszpania), wycofanie się armii austriackiej z Bawarii, podbój płn-wsch. Fryzji przez Prusy. Powstanie „Dansk Spectatora” (<i>JØRGEN RIIS</i>). Antyperskie powstanie w Farsie, Astrabadzie i Chorezmie (do 1745). Obowiązek odsprzedania państwu nadwyżek ryżu ponad ustaloną normę w Wietnamie (państwowe rezerwy ryżu). Traktat handlowy rosyjsko-chiński. 10 teatrów we Francji. <i>KONSTANTYN MAVROCORDAT</i> (po raz trzeci) hospodarem Wołoszczyzny (do 1748). <i>HERAKLIUSZ II</i> królem gruzińskiej Kachetii (do 1762). Sultanat Nedżdu w Arabii (do 1932), dynastia Saudów (do dzisiaj), <i>MOHAMMAD IBN SAUD</i> pierwszym sułtanem (do 1765). Opublikowanie po raz pierwszy „God save the Queen (King)” (hymn narodowy Wielkiej Brytanii). Uzupełnienie Wielkiego Kodeksu w Korei. Śmierć <i>ALEXANDRA POPE'A</i> – poety i filozofa angielskiego (<i>Pukiel włosów ucięty, Wiersz o człowieku</i>), <i>LEO LEONARDA</i> – kompozytora włoskiego, <i>ANDERSA CELSIUSA</i> – astronoma i fizyka szwedzkiego (<i>skala termometryczna</i>), <i>OLIVERA GOLDSMITHA</i> – pisarza irlandzkiego (<i>Wieś opuszczona</i>), <i>GIAMBATTISTY VICO</i> – historyzofa włoskiego.</p>
1745	<p>Śmierć <i>KAROLA VII</i> (20.I.), przymierze Genui z Francją oraz Hiszpanią, bitwa pod Fontenoy – zwycięstwo Francji (<i>MAURYCY SASKI</i>) nad Austrią i Anglią (11.V.), tajne porozumienie austriacko-saskie (18.V.), bitwa pod Dobromierzem (Hohenfriedberg) – zwycięstwo Prus nad Austrią i Saksonią (4.VI.), okupacja Belgii przez Francję, zdobycie Louisborga na Cape Breton przez armię i flotę angielską (17.VI.). Założenie Baltimore przez Anglików. Otwarcie Szkoły Górniczej w Brunszwiku. <i>FRANCISZEK STEFAN</i> (<i>FRANCISZEK I</i>) cesarzem rzymskim i królem Niemiec (do 1765), dynastia habsbursko-lotaryńska (do 1806) – (15.IX.). Desant armii pretendenta do tronu angielskiego, <i>KAROLA EDWARDA STUARTA</i> w Szkocji, opanowanie Edynburga – bitwa pod Prestonpans – zwycięstwo jakobitów (21.IX.). Encyklika papieska „<i>Vix pervenit</i>” (potępienie lichwy, przyznanie prawa do pobierania umiarkowanych opłat z tytułu pożyczek). Bitwa pod Kesseldorfem – zwycięstwo Prus</p>

	<p><i>nad Saksonią (15.XII.), pokój austriacko-sasko-pruski w Dreźnie (potwierdzenie warunków traktatu wrocławsko-berlińskiego) – (25.XII.). Wojna domowa w Dżungarii (do 1755). Fawory markizy JEANNE ANTOINETTE POISSON DE POMPADOUR we Francji (do 1764). MAKSYMILIAN III JÓZEF elektorem Bawarii (do 1777). Aleuty pod kontrolą Rosji (do 1770). JEAN BAPTISTE MACHAULT ministrem finansów Francji (do 1754). Ślub następcy tronu Rosji, KAROLA ULRYKA z księżniczką niemiecką, ZOFIĄ AUGUSTĄ ANHALT-ZERBST. Śmierć JONATHANA SWIFTA – pisarza irlandzkiego (Podróże Guliwera).</i></p>
1746	<p><i>Bitwy: pod Falkirk – zwycięstwo jakobitów (17.I.), pod Culloden Moor – zwycięstwo Anglii (WILHELM AUGUST CUMBERLAND) nad armią pretendenta (16.IV.), ucieczka KAROLA EDWARDA do Francji. Utworzenie ministerstwa administracji wojskowej w Prusach. Zajęcie Lombardii i Genui przez Austrosardów, śmierć FILIPA V (9.VII.), osłabienie zaangażowania Hiszpanii w sprawy włoskie, FERDYNAND VI królem Hiszpanii (do 1759), bitwa pod Rocourt (Raucoux) – zwycięstwo Francji (MAURYCY SASKI) nad Anglią i Austrią (11.X.), zdobycie Madras przez flotę francuską, odnowienie sojuszu austriacko-rosyjskiego, rewolta ludowa w Genui – wypędzenie wojsk austriackich (XII.). FRYDERYK V królem Danii i Norwegii (do 1766). Umocnienie szlacheckiego monopolu na prawo posiadania ziemi w Rosji. Antyperskie powstanie w Sistanie, Beludżystanie i Kermanie. Powstanie Kolegium New Jersey w Elisabeth. HEINRICH VON BRÜHL pierwszym ministrem Saksonii (do 1763). Fort Dauphin na Madagaskarze pod kontrolą Francji (do 1768). Wpływy IBRAHIMA KLAHJI w Egipcie. Śmierć GUILLAUME COUSTOU – rzeźbiarza francuskiego, FRANCISA HUTCHESONA – filozofa iro-szkockiego (System filozofii moralnej).</i></p>
1747	<p><i>Otrzymanie cukru z buraka (ANDREAS SIGISMUND MARGGRAF). Powstanie palacu i zespołu parkowego Sanssouci w Poczdamie. AL-MUSTADI (po raz trzeci) sultanem Maroka (do 1748). Powstanie pierwszej szkoły realnej (zawodowej) w Berlinie. Wypowiedzenie wojny Holandii przez Francję (17.IV.), antyoligarchiczny przewrót w Holandii, WILHELM IV ORAŃSKI stathouderem (do 1751) – (3.V.). Zamach na NADIR-SZACHA w Chorasanie podczas wyprawy przeciw Kurdom (VI.), zaburzenia w Persji, ADIL nowym szachem (do 1748), niepodległość Afganistanu – dynastia Durrani (do 1818), AHMAD-SZACH pierwszym emirem (do 1773). Wyprawy afgańskie na Indie (do 1761). Zdobycie holenderskiej twierdzy Berg-op-Zoom przez Francuzów (16.IX.), walki francusko-sardyńskie (Coll dell Asiete), walki angielsko-hiszpańskie (Finisterre). Założenie Szkoły Budowy Dróg i Mostów we Francji. Wpływy CARLA GUSTAFA TESSINA w Szwecji (do 1765). Powstanie wytwórni porcelany w Chelsea. Niezależność Audhu od Państwa Wielkiego Mogola. MOMOZONO cesarzem Japonii (do 1762). GRZEGORZ GHICA II (po raz trzeci) hospodarem Mołdawii (do 1748). Śmierć ALAINA RENE LESAGE 'A – pisarza francuskiego (Diabeł kulawy, Przypadki Idziego Blasa), GIUSEPPE MARI CRESPIEGO – malarza</i></p>

	włoskiego, JEAN'A FRÉDERICA OSTERVALDA – teologa szwajcarskiego.
1748	<p><i>Powstanie Indian w Peru. Wydanie kodeksu procedury sądowej dla Brandenburgii w Prusach. Preliminaria pokojowe angielsko-francuskie (30.IV.), bitwa pod Maastricht – zwycięstwo Francji (MAURYCY SASKI) nad Anglią i Austrią, traktat pokojowy między Anglią, Austrią, Sycylią, Holandią a Francją, Hiszpanią oraz Bawarią w Akwizgranie (potwierdzenie praw Prus do Śląska, skrawki Lombardii dla Sardynii, Parma i Piacenza dla hiszpańskich Bourbonów, gwarancja niepodległości Genui, uznanie tytułu cesarskiego FRANCISZKA I, utrata przez Hiszpanię przywileju assiento na 4 lata na rzecz Anglii) – (28.X.). Reformy podatkowe w Austrii. Operacja pacyfikacyjna wojsk chińskich przeciw plemionom Czin Czuan w zach. Sycuanie (do 1749). Powstania ludowe i burżuazji przemysłowej w Holandii. Założenie Biblioteki Załuskich w Warszawie. „O duchu praw” MONTESQUIEU, trójpodział władzy, krytyka absolutyzmu. Wojny domowe w Hajdarabadzie i Karnataku, interwencje francuskie. AHMAD SZAH padyszachem Indii (do 1754). ABBAS I AL-MAHDI sułtanem Jemenu (do 1775). KONSTANTYN MAVROCORDAT (po raz trzeci) hospodarem Mołdawii (do 1749). JÓZEF WACŁAW (po raz drugi) księciem Liechtensteinu (do 1772). ABDULLAH (po raz szósty) sułtanem Maroka (do 1757). Współrządy IBRAHIMA i SZAHRUCHA w Persji (do 1749). GRZEGORZ GHICA II (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1752). Śmierć JOHANNA BERNOULLIEGO – matematyka i fizyka szwajcarskiego, EWALDA JÜRGENA VON KLEISTA – fizyka niemieckiego, JAMESA THOMSONA – poety szkocko-angielskiego (Pory roku), IZAACA WATSA – teologa angielskiego.</i></p>
1749	<p><i>Powstanie Kompanii Ohio w Wirginii. Założenie Halifax przez Anglików. Zniesienie systemu wydzierżawiania podatków prywatnym przedsiębiorcom i przekazania ich poborów intendentom oraz utworzenie administracji intendenckiej w Hiszpanii. Przyznanie królom Portugalii tytułu „arcywiernych” przez BENEDYKTA XIV. Korzystne prawo handlowe dla Kreoli z hiszpańskich kolonii w Ameryce. Reforma uniwersytetu wiedeńskiego przez GERHARDA VAN SWIETENA (do 1752). Ograniczenie poddaństwa chłopów w Mołdawii. Dynastia Safawidów w Persji (do 1773), SULEJMAN szachem (do 1750). INTHAPHON królem Luang Prabang (do 1750). Dynastia Bu Saidi w Omanie (do dzisiaj), AHMAD sułtanem (do 1783). Ustanowienie vingtième (dwudziestnicę) we Francji jako stałego podatku 5% od wszystkich dochodów (MACHAULT). „Głos wolny, wolność ubezpieczający” LESZCZYŃSKIEGO. KONSTANTYN RAÇOVIȚĂ hospodarem Mołdawii (do 1753). Zniesienie kancelarii nadwornych, austriackiej, czeskiej, utworzenie urzędów centralnych (Najwyższa Izba Sprawiedliwości, Directorium in publicis et cameralibus, Generalny Komisariat Wojenny) w monarchii habsburskiej (FRIEDRICH WILHELM HAUGWITZ). Założenie dziennika duńskiego „Berlingske Tidende”. Śmierć PIERRE'A HUBERTA SUBLEYRASA – malarza francuskiego.</i></p>

1750

Ludność: Finlandia – 420 tys., Prusy wsch. – 600 tys., Irlandia – 3 mln, Śląsk pruski – 1,2 mln, Czechy – 1,9 mln, Norwegia – 600 tys., Szkocja – 1,2 mln, Szwecja – 1,8 mln, Anglia i Walia – 6 mln, Italia (ogólnie) – 15 mln, Dania – 800 tys., Hiszpania – 8,5 mln, Francja – 23 mln, Japonia – 26 mln, Wiedeń – 175 tys. Ostre prześladowania misjonarzy w Wietnamie. Faktyczna niezależność Iraku od Turcji, dynastia Hasana (do 1831), rządy külemenów. Antychińskie powstanie w Tybecie (Lhasa). Wprowadzenie sekstansu w zakresie przyrządów nawigacyjnych na morzu. Yanaon w Indiach pod kontrolą Francji (do 1956). Opanowanie Heratu przez Afganistan. Gubernator francuskiego Pondicherry, DUPLEIX nawabem południowych Indii (do 1754), sprzeciw Anglii. Traktat hiszpańsko-portugalski o zamianie terytoriów (wybrzeże Urugwaju z Colonia del Sacramento dla Hiszpanii, część Paragwaju dla Portugalii). Antyholenderskie powstanie w Bantamie. Traktat angielsko-hiszpański (wyrzeknięcie się wszelkich roszczeń do assiento przez Anglików w zamian za 100 000 funtów). „Histoire Naturelle” GEORGESA LOUISA LECLERCA DE BUFFONA. JÓZEF I królem Portugalii (do 1777), wpływy SEBASTIÃO JOSÉ CARVALHO E MELLO mar. POMBALA (do 1777). Hegemonia regionalna Ruandy w Afryce (państwo Tutsi). Dwuwładza w Persji: SAHRUCH (po raz drugi) – (do 1796) i ISMAIL III (do 1773). Przywrócenie godności hetmana Ukrainy lewobrzeżnej w Rosji (ELŻBIETA). WASYL władcyką-metropolitą Czarnogóry (do 1766). ISOTIKAKUMAN królem Luang Prabang (do 1771). Zajęcie wyspy Saint Marie u wybrzeży Madagaskaru przez Francję. OTIJA DADIANI władcyką gruzińskiej Megrelii. Śmierć LODOVICO ANTONIO MURATORIEGO – historyka i erudyty włoskiego (Rerum Italicarum scriptores), JOHANNA SEBASTIANA BACHA – kompozytora niemieckiego (Pasja wg Św. Mateusza, 6 koncertów brandenburskich, Pasja wg Św. Jana, Msza h-moll, ponad 250 kantat), EGIDA QUIRINA ASAMA – rzeźbiarza niemieckiego, MATHIASA GEORGA MONNA – kompozytora austriackiego, WASILIJA TATISZCZEWA – historyka i pisarza rosyjskiego.

1751

Założenie Akademii Nauk w Getyndze. Podbicie Pendżabu przez Afganistan. WILHELM V ORAŃSKI stathouderem Holandii (do 1795), regencja ANNY (do 1759). Dynastia oldenburska – linia Holstein-Gottorp w Szwecji (do 1818), ADOLF FRYDERYK królem (do 1771). Antychińskie powstanie w Tybecie, wprowadzenie statusu przez Chiny (do 1911). Ostra walka LUDWIKA XV z parlamentami we Francji (billet de confession – zaświadczenie o spowiedzi). Podporządkowanie państwu inkwizycji w Portugalii (POMBAL). Nowoczesna kodyfikacja prawa karnego i cywilnego oraz procedury sądowej w Bawarii przez WIGÜLAUSA XAVERA ALOYSA VON KREITTMAYERA (do 1756). Wpływy JOHANNA HARTVIGA ERNSTA VON BERNSTORFFA w Danii (do 1770). Wydzielenie zarządu spraw monetarno-mennicznych w Prusach. Potępienie masonerii przez BENEDYKTA XIV. Reorganizacja Georgii. Powstanie Akademii Filadelfijskiej w Pensylwanii. Prace nad

	<p>„Wielką Encyklopedią Francuską” (do 1772). Antyholenderskie powstanie w Mataramie (do 1755). Ustawa o zrównaniu powinności w Korei (mniejszy podatek wojskowy, inne rodzaje opodatkowania). Śmierć KILIANA IGNAZA DIENTZENHOFERA – architekta niemieckiego, JULIENA OFFRAY’A DE LA METTRIE – filozofa francuskiego (Człowiek-maszyna).</p>
1752	<p>Testament polityczny FRYDERYKA II w Prusach. Podbój Kaszmiru przez Afganistan. Założenie Akademii Wojskowej w Wiener Neustadt. Przyjęcie kalendarza gregoriańskiego przez Anglię. Układy francusko-angielskie w Indiach. Wpływy angielskie w indyjskim sultanacie Karnatak. Zjednoczenie Birmy, dynastia Konbaung (do 1885), ALAUNGPAJA królem (do 1760). MATEUSZ GHICA hospodarem Wołoszczyzny (do 1753). Dynastia As-Sabah w Kuwejcie (do dzisiaj), SABAH I emirem (do 1764). SALOMON I królem gruzińskiej Imeretii (do 1782). Śmierć JOHANNA ALBRECHTA BENGELA – teologa niemieckiego, CHARLES A SIMONA FAVARTA – pisarza francuskiego, JOSEPHA BUTLERA – teologa i filozofa angielskiego (Analogia religii naturalnej i objawionej), ROBERTA LEVRACA-TOURNIERESA – malarza francuskiego, JOHNA CHRISTOPHERA PEPUSCHA – kompozytora angielskiego.</p>
1753	<p>MATEUSZ GHICA hospodarem Mołdawii (do 1756). Odnowienie konkordatu hiszpańsko-papieskiego. Bunt chłopski we Francji. KONSTANTYN RAÇOVIȚĂ hospodarem Wołoszczyzny (do 1756). Założenie Rangunu przez Birmańczyków (ALAUNGPAJA). WENZEL ANTON KAUNITZ kanclerzem Austrii (do 1792). Założenie Akademii Nauk Historycznych (Vitterhetsakademien) w Sztokholmie. Zniesienie wielu wewnętrznych cel w Rosji. Uniezależnienie się Bucharji od Persji, dynastia Myngut (do 1920). Śmierć GEORGA WENCESLAUSA VON KNOBELSDORFFA – architekta i malarza niemieckiego, JACQUESA PHILIPPA BOUCHARDONA – rzeźbiarza francuskiego, GEORGA BERKELEY’A – filozofa angielskiego.</p>
1754	<p>Wybuch otwartej wojny między angielską Wirginią a Francuzami kanadyjskimi i posiłkującymi ich Indianami. Powstanie King’s College w Nowym Jorku. Negocjacje angielsko-austriackie w sprawie sojuszu. Wojna Hiszpanii i Portugalii z 7 „redukcjami” jezuickimi w Paragwaju (do 1756). Założenie Szlacheckiego Banku Pożyczkowego w Rosji. Hasło „Join or die” (zjednoczyć się lub zginąć) w „Pennsylvania Gazette” (FRANKLIN) – (9.V.), kongres delegatów kolonii angielskich w Ameryce – Albany (VI.). Odwołanie DUPLÉIXA ze stanowiska gubernatora Pondicherry, układ francusko-angielski (francuska zwierzchność nad Hajdarabadem, odstąpienie Anglikom Karnataku). Założenie Fortu Duquesne (Fort Pitt) przez Francuzów. OSMAN III sułtanem Turcji (do 1757). Zdobycie Meszhedu przez Afganistan. Książę THOMAS PELHAM-HOLLES NEWCASTLE premierem Anglii (do 1756). Śmierć HENRY’EGO FIELDINGA – pisarza angielskiego (Historia życia Toma Jonesa, czyli dzieje podrzutka), IGNAZIO DE LUZÁNA – pisarza hiszpańskiego, GIOVANNI BATTISTY PIAZZETTY – malarza</p>

	włoskiego, <i>CHRISTIANA WOLFFA</i> – filozofa niemieckiego, <i>LUDWIKA HOLBERGA</i> – pisarza duńskiego.
1755	<i>Podbój Dżungarii przez Chiny. Budowa kanału wodnego łączącego Liverpool z Manchesterem. Utworzenie ministerstwa finansów w Hiszpanii. Rozwój publicystyki poświęconej podniesieniu rolnictwa i zreformowaniu stosunków poddańczych w Danii. Bitwa w lasach nad Ohio w Wirginii – zwycięstwo Francji i Indian nad Anglią (BRADDOCK) – (VII.). Założenie uniwersytetu w Moskwie (MICHAŁ ŁOMONOSOW). Uгода Holandii z przywódcą powstańców jawajskich, MANGKUBUMI (uznanie się przez niego lennikiem Holandii, podział Mataramu na 2 części: Sułtanat Surakarta (władza PAKUBUWANY II) i Djokjakarta (władza MANGKUBUMI)). Wydanie rozkazu zatrzymywania na wszystkich wodach francuskich statków handlowych przez Anglię. Antypruska konwencja angielsko-rosyjska w Sankt Petersburgu (30.IX.). Objęcie rządów dyktatorskich przez PASQUALA PAOLIEGO na Korsyce (do 1768). Trzęsienie ziemi w Lizbonie (40 000 ofiar) – (I.XI.). Ultimatum Francji dla Anglii (XII.). JOAS I cesarzem Etiopii (do 1769), rozbite dzielnicowe (do 1784). Wojny domowe w Segu (do 1766). Śmierć JEAN'A BAPTISTE'A OUDRY'EGO – malarza francuskiego, FRANCESCO DURANTE – kompozytora włoskiego, CHARLESA LOUISA DE SECONDAT MONTESQUIEU – francuskiego filozofa i pisarza politycznego.</i>
1756 - 1763	<i>WOJNA SIEDMIOLETNIA.</i>
1756	<i>Założenie wytwórni porcelany w Sèvres. Zależność Tunisu od Algieru (do 1790). Zniesienie billets de confession we Francji. Książę DEVONSHIRE premierem Anglii (do 1757). Antychińskie powstanie w Dżungarii (do 1757). Konwencja prusko-angielska w Whitehall tzw. westminsterska (neutralizacja Rzeszy, wspólny sojusz przeciw temu, kto naruszy pokój w Niemczech) – (16.I.). Bitwa pod Crybaté – zwycięstwo Portugalii nad Guaranami (śmierć wodza LANGURU) – (10.II.). Przymierze obronne austriacko-francuskie tzw. I traktat wersalski (I.V.). Wypowiedzenie wojny Anglii przez Francję (18.V.), zdobycie Minorki przez armię francuską (28.V.), konwencja neutralności francusko-holenderska (14.VI.), atak Prus na Saksonię, zajęcie Drezna, oblężenie armii saskiej (AUGUST III) w twierdzy Pirna przez armię pruską (FRYDERYK II) – (VIII-X.), zwycięstwo armii pruskiej nad Austrią w bitwie pod Lovosicami (Lobositz) – (I.X.), bezwarunkowa kapitulacja armii saskiej w Pirna (16.X.), wyjazd AUGUSTA III do Warszawy, okupacja Saksonii przez Prusy (do 1763). MOHAMMAD I bejem Tunisu (do 1759). Wojny Anglii z Bengalem w Indiach (do 1757), krótka okupacja Kalkuty przez armię bengalską, odbicie miasta przez siły angielskie (ROBERT CLIVE). Chorasán pod władzą Persji. Wyprawa afgańska (AHMAD-SZAH) na Delhi (do 1757). KONSTANTYN RAÇOVIŢĂ (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1757). KONSTANTYN MAVROCORDAT (po raz czwarty) hospodarem Wołoszczyzny (do 1758). Seszele i Amiranty pod kontrolą Francji (do 1794).</i>

Dekrety CZIEN LUNGA w Chinach (zaostrenie polityki izolacji kraju), zamknięcie portów chińskich dla statków europejskich (z wyjątkiem Kantonu). Uznanie chłopów za towar i sprzedawanie ich bez ziemi w Meklemburgii. Nieudany zamach na LUDWIKA XV w Wersalu (ROBERT-FRANÇOIS DAMIENS) – (5.I.). Potępienie pruskiej agresji na Saksonię przez Austrię i wystawienie przeciw Prusom armii Rzeszy (Reichsarmee) – (I.). Podbój Sirhindu przez Afganów (AHMAD-SZAH), zdobycie i złupienie Delhi (łupy wartości 12 000 000 rupii), odwrót armii afgańskiej po epidemii cholery. Księżę NEWCASTLE premierem Anglii (do 1762). WILLIAM PITT STARSZY earl OF CHATHAM ministrem spraw zagranicznych Anglii (do 1761). Układ francusko-austriacki tzw. II traktat wersalski (uzyskanie przez Austrię kwoty 12 000 000 liwrow rocznego subsydium) – (I.V.), działania wojenne Prus w Czechach, bitwa pod Pragą – zwycięstwo Prus (FRYDERYK II) nad Austrią (KAROL LOTARYŃSKI) – (6.V.), zajęcie Chandernagore przez Anglików, bitwa pod Kolinem – zwycięstwo Austrii (LEOPOLD DAUN) nad Prusami (FRYDERYK II) – (18.VI.), wycofanie się oddziałów pruskich do Saksonii. Bitwa pod Palasi (Plassey) – zwycięstwo Anglii (CLIVE) nad wojskami Bengalu i Francuzami (23.VI.), ujęcie i stracenie nawaba SIRADŻA AD-DAULI, MIR DŻAFAR nawabem (do 1760), nierównoprawny układ handlowy angielsko-bengalski (m. in. obdarowanie wyższych urzędników Kompanii, oficerów armii i floty angielskiej sumą 1 250 000 funtów szt. (z czego 234 000 dla CLIVE'A), podbój Indii przez Anglię (do 1856), wywóz z Indii towarów i metali szlachetnych wartości 38 000 000 funtów szt. (do 1780). Konkordat papiesko-mediolański. MOHAMMAD III sułtanem Maroka (do 1790). MUSTAFA III sułtanem Turcji (do 1774). Bitwa pod Grossjägerdorf – zwycięstwo armii rosyjskiej (STIEPAN APRAKSIN) nad Prusami (30.VIII.), złożenie broni przez wojska angielsko-hanowerskie (WILHELM AUGUST CUMBERLAND) wobec armii francuskiej (LOUIS FRANÇOIS ARMAND VIGNEROT DU PLESSIS DE RICHELIEU) pod Kloster Zeven (oddanie Hanoweru – Francuzom, wycofanie się wojsk angielsko-hanowerskich za Łabę) – (8.IX.), bitwa pod Rossbach – zwycięstwo Prus (FRYDERYK II) nad siłami Francji i Rzeszy (CHARLES DE ROHAN DE SOUBISE) – (5.XI.), zajęcie Śląska przez Austriaków, rajdy pod Berlinem, wkroczenie armii szwedzkiej na Pomorze Zachodnie, bitwa pod Lutynią – zwycięstwo Prus (FRYDERYK II) nad Austrią (KAROL LOTARYŃSKI) – (5.XII.), wycofanie się armii austriackiej ze Śląska, opanowanie Prus Wsch. przez armię rosyjską (WILHELM FERMOR). Układ Holandii z MANGKUNEGORO na Jawie (uznanie zwierzchności Kompanii, otrzymanie dziedzicznego lenna), ugruntowanie podziału Mataramu. Utworzenie specjalnej komisji do spraw wiejskich w Danii. SCARLAT GHICA hospodarem Mołdawii (do 1758). Śmierć EDWARDA MOORE'A – pisarza angielskiego, JANA VACLAVA STAMICA – kompozytora czeskiego, DAVIDA HARTLEY'A – filozofa angielskiego (Observations on Man), BERNARDA LE BOVIERA DE FONTENELLA – pisarza i filozofa francuskiego,

	<i>DOMENICO SCARLATTIEGO – kompozytora włoskiego, RENÉ ANTOINE 'A FERCHAULT'A DE RÉAUMURA – biologa francuskiego (skala termometryczna).</i>
1758	<i>Wysłanie eskadry francuskiej (THOMAS LALLY DE TOLLENDAL) do Pondicherry, zdobycie Fortu Św. Dawida k/Kalkuty przez Francuzów, zajęcie Saint Louis i Gorée przez Anglików w Afryce, bitwa pod Krefeld – zwycięstwo wojsk angielsko-hanowerskich (FERDYNAND BRUNSZWICKI) nad Francją, wycofanie się oddziałów francuskich za Ren. „Dictionnaire ou traité de la police générale des villes“ (Słownik, czyli traktat o ogólnej policji miejskiej) LA POIXA DE FRÉMINVILLA. Śmierć BENEDYKTA XIV (3.V.).</i>
1758 - 1769	<i>PONTYFIKAT KLEMENSA XIII.</i>
1758	<i>Represje wobec arystokracji i jezuitów w Portugalii i Brazylii. Kapitulacja francuskiego Louisbourga na Cape Breton przed Anglikami (27.VII.), bitwy: pod Sarbinowem (Zorndorf) – zwycięstwo Prus (FRYDERYK II) nad Rosją (FERMOR) – (25.VIII.). Nieudany zamach na króla Portugalii, JÓZEFA I w Lizbonie (JOSÉ DE MASCARENHAS, książę Aveiro) – (3.IX.). Bitwa pod Hochkirch – zwycięstwo Austrii (DAUN) nad Prusami (FRYDERYK II) – (14.X.), zaniechanie ofensywy w Saksonii przez Austrię, nieudane oblężenie Madrasu przez Francuzów (do 1759). Podbój Kaszgarii przez Chiny. FRANÇOIS ETIENNE DE CHOISEUL ministrem spraw zagranicznych Francji (do 1761). Wyprawa Marathów na Pendżab, pogrom zwolenników Afganów. Walki domowe w Indiach (Majsur (HAJDAR ALI) kontra Karnatak, Marathowie, Hajdarabad i Trawankur) – (do 1767). Pokonanie Kadżarów przez Żandów w Persji, regencja KARIMA-CHANA przy ISMAILU III (do 1760). Powstanie Akademii Sztuk Pięknych w Sankt Petersburgu. Wytaczarka JANA VERBRUGGENA. SCARLAT GHICA hospodarem Wołoszczyzny (do 1761). JAN TEODOR CALLIMACHI hospodarem Mołdawii (do 1761). Śmierć ALLANA RAMSEY'A – pisarza i filozofa szkockiego, JOSEPHA ISAACA BERRUYERA – pisarza francuskiego.</i>
1759	<i>KAROL III królem Hiszpanii (do 1788). Powstanie Akademii Nauk w Monachium. Potępienie „Wielkiej Encyklopedii Francuskiej” DENISA DIDEROTA przez KLEMENSA XIII. Wypędzenie jezuitów z Portugalii. Regencja LUDWIKA BRUNSZWICKIEGO w Holandii (do 1766). FERDYNAND IV królem Neapolu i Sycylii (do 1799). Wycofanie się wojsk francuskich z Korsyki. Początek wydawania „Journal Encyclopedique” (Leodium). Bitwy: pod Kay – zwycięstwo Rosji (PIOTR SAŁTYKOW) nad Prusami (23.VII.), pod Kunowicami (Kunersdorf) – zwycięstwo Rosji i Austrii (SAŁTYKOW, GIDEON ERNST VON LAUDON) nad wojskami pruskimi (FRYDERYK II) – (12.VIII.), morska u przyl. Lagos – zwycięstwo Anglii nad Francją (19.VIII.), ofensywa pruska w Saksonii (IX.), zajęcie Quebecu (obrona francuska pod wodzą LOUISA JOSEPHA mar. DE MONTCALMA DE SAINT-VÉRANA) przez Anglików (18.IX.), bitwa morska pod Belle-Ile (25.XI.) – zwycięstwo Anglii nad Francją, zupełne panowanie angielskie na morzach, zdobycie Gwadelupy i</i>

	<p><i>Saint Lucii przez Anglików, nieudany atak angielski na Martynikę. Podbój wsch. Turkiestanu, Kirgistanu i wsch. Kazachstanu przez Chiny. SZAH ALAM II padyszachem Indii (do 1806). Wyprawa afgańska na Pendżab. KAROL FRYDERYK księciem Kurlandii i Semigalii (do 1763). ALI II bejem Tunisu (do 1782). Śmierć GEORGA FRIEDRICHA HÄNDLA – kompozytora niemieckiego (Mesjasz, Muzyka na wodzie, Muzyka ogni sztucznych, Samson, Juda Machabeusz), CHARLESA BROOKINGA – malarza angielskiego, LOUISA DE CAHUSACA – pisarza francuskiego, NICOLASA ANTOINE’A BOULLANGERA – inżyniera i geologa francuskiego (Delugé), WILLIAMA COLLINSA – poety angielskiego (Oda do wieczoru).</i></p>
1760	<p><i>JERZY III królem Wielkiej Brytanii i Irlandii (do 1820), elektorem Hanoweru (do 1814). Najazd Birmańczyków na Syjam (m. in. zniszczenie seminarium w Ajuthayi). Bitwa pod Wandewasz – zwycięstwo Anglii nad Francją (DE LALLY), wycofanie się oddziałów francuskich do Pondicherry (22.I.), ofensywa austriacka na Śląsku, bitwa pod Legnicą – zwycięstwo Prus (FRYDERYK II) nad Austrią (LAUDON) – (15.VIII.), nieudana próba zdobycia Quebecu przez Francuzów, kapitulacja Montrealu przed Anglikami (IX.), krótka okupacja Berlina przez zagoni rosyjsko-austriackie (IX.), bitwa pod Torgau – zwycięstwo Prus (FRYDERYK II) nad Austrią (DAUN) – (3.XI.). Początek rewolucji przemysłowej w Anglii. Powrót CLIVE’A do Anglii (przyznanie mu tytułu lorda i członka Izby Lordów). KARIM-CHAN ZAND wakilem (delegatem narodu) Persji (do 1779), Sziraz – stolicą kraju (do 1785). Żelazna tokarka VAUCANSONA. NAUNGDAWGJI królem Birmy (do 1763). ANDRIANJAFY królem Madagaskaru (do 1783). Usunięcie MIR DŻAFARA z tronu Bengalu przez Anglików, MIR KASIM nowym nawabem (do 1764), nowy układ handlowy (przekazanie Anglii 4 okręgów Bengalu oraz 200 000 funtów szt. dla członków Kompanii). Śmierć CHRISTOPHA MATTHÄUSA PFAFFA – teologa niemieckiego (Pax Tubingensis).</i></p>
1761	<p><i>Bitwa pod Panipatem – zwycięstwo Afganów (AHMAD-SZAH) nad Marathamami (16.I.). Wynalazek chronometru (JOHN HARRISON). Kapitulacja francuskiego Pondicherry przed Anglikami (I.). Traktat handlowy rosyjsko-chiński. Wydanie naukowego słownika japońsko-holenderskiego (AOKI BUNZO). Przymierze francusko-hispańskie tzw. III pakt familijny (15.VIII.), ultimatum Hiszpanii dla Anglii (do 1762), zdobycie Belle-Ile przez Anglików. Wielka ekspedycja wschodnia (Egipt, Syria, Arabia, Jemen, Indie, Oman, Persja, Irak, Cypr, Turcja) Niemca w służbie duńskiej, KARSTENA NIEBUHRA (do 1767). Reorganizacja władz państwowych w Austrii (powołanie Rady Państwa (Staatsrat), składającej się z kanclerza, 3 ministrów stanu i 6 radców stanu, utworzenie Nadwornej Izby Skarbowej, Zjednoczonej Austriacko-Czeskiej Kancelarii Nadwornej, Nadwornej Izby Rachunkowej – inicjatywy KAUNITZA). Dekret MIR KASIMA o zwolnieniu z cła wszystkich kupców bengalskich, sprzeciw Anglii – wojna angielsko-bengalska (do 1764). Pacyfikacja części Paragwaju przez Portugalię. Zakup Palace Buckingham dla</i></p>

	<p><i>JERZEGO III. CHOISEUL ministrem marynarki (do 1766) i wojny we Francji (do 1770). Zdobycie Świdnicy przez Austrię (1.X.). Dymisja PITTA ze stanowiska ministra spraw zagranicznych Anglii (2.X.). Zdobycie Kołobrzegu (Kolberg) przez Rosjan (16.XII.). „Julie ou la Nouvelle Héloïse” (Julia czyli nowa Heloiza) JEAN’A JACQUESA ROUSSEAU. KONSTANTYN MAVROCORDAT (po raz piąty) hospodarem Wołoszczyzny (do 1763). GRZEGORZ CALLIMACHI hospodarem Mołdawii (do 1764). HAJDAR ALI i jego syn TIPU władcami Majsuru (do 1799). Śmierć SAMUELA RICHARDSONA – pisarza angielskiego (Familiar Letters, Pamela czyli cnota nagrodzona, Klarysa czyli historia młodej damy), PIETERA VAN MUSSCHENBROEKA – fizyka holenderskiego, JACQUESA DE LAJOUE’A – malarza francuskiego.</i></p>
<p>1762</p>	<p><i>Wypowiedzenie wojny Anglii przez Hiszpanię (2.I.), tzw. „cud domu brandenburskiego” – śmierć cesarzowej Rosji, ELŻBIETY I (4.I.), PIOTR III carem (I-VI.), zaniechanie działań wojennych przez Rosję i wycofanie armii z Prus Wschodnich i Pomorza. JOHN STUART hr. BUTE premierem Anglii (do 1763). Założenie Narodowego Towarzystwa Helweckiego w Zurychu. Nieudana ofensywa hiszpańska w Portugalii (Bragança) – (II.), zdobycie Martyniki i Grenady przez Anglików (5.II.). Polska na krawędzi wojny domowej. Manifest cara PIOTRA III „o darowaniu wolności i swobody całej szlachcie rosyjskiej”, zniesienie obowiązkowej służby wojskowej (II.). Upaństwowienie Banku Wiedeńskiego i rozpoczęcie emisji pieniędzy papierowych w Austrii. Wydanie przez parlament paryski dekretu znoszącego zakon jezuitów we Francji, nałożenie sekwestru na majątek zakonu. Pokój rosyjsko-pruski w Sankt Petersburgu (status quo) – (5.V.), pokój szwedzko-pruski (status quo) – (22.V.). Przewrót gwardyjsko-palacowy w Rosji, detronizacja PIOTRA III (28.VI.) i jego zamordowanie (6.VII.), KATARZYNA II cesarzową Rosji (do 1796). „Le contrat social” (Umowa społeczna) ROUSSEAU. GO-SAKURAMACHI cesarzem Japonii (do 1771). Bitwa pod Burkatowem (Burkesdorf) – zwycięstwo Prus (FRYDERYK II) nad Austrią (DAUN) – (21.VII.), kapitulacja hiszpańskiej Hawany przed Anglią (13.VIII.), atak angielski na Filipiny, poddanie się Manili (22.IX.), okupacja angielska tego miasta (do 1764), odzyskanie Świdnicy przez armię pruską (9.X.), bitwa pod Freibergiem – zwycięstwo wojsk pruskich (HEINRICH HOHENZOLLERN) nad armią Rzeszy (29.X.), wycofanie się księżąt Rzeszy z zobowiązań wobec Austrii, francusko-angielskie preliminarze pokojowe (3.XI.), rokowania Prus z Austrią i Saksonią (XII.). HERAKLIUSZ II królem Gruzji (do 1798). IBRAHIM SORI władcą Futa Dżalon (do 1792). Śmierć ALEXANDRA GOTTLIEBA BAUMGARTENA – filozofa niemieckiego (Aesthetica), PAULA TROGERA – malarza austriackiego, PROSPERA JOLIOTA CRÉBILLONA – pisarza francuskiego.</i></p>
<p>1763</p>	<p><i>Walki plemienia Ottawów (PONTIAC) z Anglikami w Kanadzie (do 1765). „O skutecznym rad sposobie” KONARSKIEGO. Powstanie wytwórni porcelany w Berlinie. Kryzys gospodarczy w Holandii. Pokój Anglii z Francją i Hiszpanią w Paryżu (zatrzymanie</i></p>

	<p> <i> pomniejszych wysp karaibskich przez Anglię, oddanie Francji – Martyniki, Gwadelupy, Grenady i Saint Lucii, uzyskanie przez Anglię Cape Breton, Kanady i położonej na wschód od Missisipi części Luizjany, zwrot Kuby i Manili Hiszpanii przez Anglię w zamian za Florydę, odstąpienie zach. Luizjany Hiszpanii przez Francję, dla Francji w Ameryce Płn. jedynie prawo do połowów w rejonie Nowej Fundlandii i kilku małych wysepek (Saint Pierre, Miquelon) jako bazy rybackie, zwrot Belle-Ile Francji przez Anglię w zamian za Minorę, afrykańska baza Saint Louis dla Anglii, utrata punktów handlowych w Indiach (prócz 5 starych faktorii, pozabawienie ich wszelkich umocnień, zakaz utrzymywania wojsk) przez Francję na rzecz Anglii) – (10.II.), pokój Prus z Austrią i Saksonią w Hubertusburgu (powrót do status quo, obietnica poparcia przez Prusy arcyksięcia JÓZEFA na elekcji króla rzymskiego, wyrzeknięcie się Śląska przez Austrię) – (15.II.). Ogłoszenie powszechnego przymusu pobierania nauki w Prusach. Falklandy pod kontrolą Francji (do 1765). Traktat angielsko-perski (szereg ulg i przywilejów, prawo wolnego handlu, wyłączenie spod jurysdykcji sądów perskich, prawo utworzenia w Bandar Abbas i Buszehr ufortyfikowanych faktorii handlowych). Wicekrólestwo Brazylii ze stolicą w Rio de Janeiro (do 1822). „De statu ecclesiae et legitima potestate Romani pontificis” (O stanie Kościoła i legalnej władzy papieża) JUSTINUSA FEBRONIUSA (NICOLAUSA VON HONTHEIMA). Potępienie pism HELVÉTIUSA, HOLBACHA i ROUSSEAU przez KLEMENSA XIII. GEORGE GREENVILLE premierem Anglii (do 1765). Edykty podatkowe LUDWIKA XV we Francji – protesty parlamentów. Pierwszy patent JAMESA WATTA (reparacja pompy NEWCOMENA). KONSTANTYN RAČOVIŤÁ (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1764). HSINBJUSZIN królem Birmy (do 1776). Śmierć AUGUSTA III (5.X.), ostatnie bezkrólewie w Polsce (do 1764). NIKITA PANIN kanclerzem Rosji (do 1781). Proklamacja królewska o zamknięciu przed angielskimi osadnikami terenów zamieszkałych przez Indian na Środkowym Zachodzie, zakaz emitowania banknotów przez kolonie angielskie w Ameryce Płn., walka z przemytem i nielegalnym przemysłem w koloniach przez Anglików. Abdykacja KAROLA FRYDERYKA w Kurlandii i Semigalii (pod naciskiem Rosji), BIRON księciem (do 1769). Regencja KSAWEREGO w Saksonii (do 1768). Śmierć JOSEPHA GOUPY – malarza angielskiego, PIERRE’A CARLETA DE CHAMBLAINA MARIVAUX – pisarza francuskiego (Życie Marianny, Kariera wieśniaka, Pułapka miłości, Igraszki trafu i miłości), LOUISA RACINE’A – pisarza francuskiego, OLOFA VON DALINA – pisarza szwedzkiego (Den Svänska Argus). </i> </p>
<p>1764</p>	<p> <i> Remonstracja parlamentu paryskiego (określenie granic suwerenności monarchy) – (I.). Odwołanie edyktów podatkowych przez LUDWIKA XV. Potępienie dzieła FEBRONIUSA przez KLEMENSA XIII. Edykt POMBALA w Portugalii (jakkolwiek opór stawiany władzy miał być sądzony jako zbrodnia obrazy majestatu). Ustanowienie intendenckiej administracji na Kubie. Nieudany pucz w Rosji, śmierć IWANA VI. Zniesienie urzędu hetmana Ukrainy </i> </p>

	<p>lewobrzeżnej, przekazanie rządów Kolegium Małorosyjskiemu (PIOTR RUMIANCEW). Przejście wszystkich dóbr cerkiewnych (1 mln poddanych) na skarb państwa w Rosji, otworzenie zakładu wychowawczego dla dziewcząt z rodzin szlacheckich (Instytut dla Szlachetnie Urodzonych Panien) przy klasztorze Smolnym. Klęska nieurodzaju i głód w Italii. PEDRO PABLO ABARCA DE BOLEA hr. ARANDA przewodniczącym Rady Kastylskiej (kierownikiem rządu) w Hiszpanii (do 1779). Przymierze rosyjsko-pruskie, powstanie „systemu północnego” (11.IV.). Śmierć markizy DE POMPADOUR (15.IV.). Wprowadzanie samorządów w miastach francuskich. Sejm konwokacyjny w Polsce, opór Rosji i Prus wobec przeprowadzenia części konstytucyjnych planów przez Czartoryskich (7.V-23.VI.). STANISŁAW AUGUST PONIATOWSKI królem Polski i wielkim księciem Litwy (do 1795). „The Rights of British Colonies Asserted and Proved” (Obrona i wywód praw brytyjskich kolonii) JAMESA OTISA. „Sugar Act” i „Colonial Currency Act” w Anglii (przerzucenie kosztów wojny siedmioletniej na kolonie). Bitwa pod Baksarem – zwycięstwo Anglii nad Bengalem, Mogolami i Audh, ucieczka MIR KASIMA do Delhi. Założenie Saint Louis w Luizjanie przez Hiszpanów. Zatwierdzenie decyzji parlamentu paryskiego o kasacie zakonu jezuitów we Francji przez LUDWIKA XV (XI.). Faktyczny zwrot Manili Hiszpanii przez Anglię. GRZEGORZ ALEKSANDER GHICA hospodarem Mołdawii (do 1767). STEFAN RAÇOVIȚĂ hospodarem Wołoszczyzny (do 1765). ABDULLAH I emirem Kuwejt (do 1814). Śmierć WILLIAMA HOGARTHA – malarza i rytownika angielskiego, HANSA ADOLFA BRORSONA – poety duńskiego, LI IKA – filozofa koreańskiego, JOHANNA MATTHESONA – kompozytora niemieckiego, BENITO JERONIMA FEIJÓO Y MONTENEGRO – pisarza hiszpańskiego (Teatro critico, Cartas eruditas).</p>
<p>1765</p>	<p>Wielkie powstanie chłopskie na Węgrzech (komitaty Vas, Zala, Samogy) – (do 1766). CHARLES WASTON WENTWORTH księżę ROCKINGHAM premierem Anglii (do 1766). JÓZEF II cesarzem rzymskim i królem Niemiec (do 1790), współregentem krajów monarchii habsburskiej (do 1780). Założenie pierwszej w Europie wyższej szkoły górniczej we Freibergu. Odmowa opodatkowania lombardzkiego duchowieństwa przez KLEMENSA XIII, utworzenie w Mediolanie instytucji rządowej mającej zwierzchność nad sprawami kościelnymi (Giunta Economale). Falklandy pod kontrolą Anglii (do 1769). Założenie Wolnego Towarzystwa Ekonomicznego w Rosji. Reformy w Polsce (ujednoczenie systemu miar i wag, uruchomienie mennicy, rewaloryzacja kursu monet, ustawa wekslowa zabezpieczająca transakcje kredytowe, założenie Szkoły Rycerskiej), spór handlowy z Prusami (wprowadzenie cła generalnego powodem wystawienia przez Prusy komory celnej (10% od wartości towarów) w Kwidzynie), mediacja Rosji – zniesienie cła generalnego przez Polskę. Powstanie Baskijskiego Towarzystwa Przyjaciół Kraju (FRANCISCO JAVIER MUNIVE E IDIAQUEZ PEÑAFLOIDA). Powstanie Królewskiego Banku w Berlinie. Początki Teatru Narodowego w Warszawie. Budowa Kanalu</p>

	<p>Ogińskiego (Dniepr-Niemen) – (do 1784). Zdobyć władzy przez stronnictwo „czapek” w Szwecji (upadek rządów TESSINA). Potępienie syndykatów księży we Francji. Powstanie zakładu wychowawczego dla córek mieszczan w Rosji, ukaz w sprawie chłopskiej (prawo panów do zsyłania chłopów na katorgę). Zgromadzenie kleru we Francji, potępienie literatury filozoficznej i jansenizmu – unieważnienie decyzji kleru przez parlament paryski. Rozporządzenia prawne przeciw koloniom angielskim w Ameryce Płn. – „Stamp Act” (wprowadzenie opłat stemplowych za dokumenty prawne i ekonomiczne, gazety, karty i kości do gry) i „Quartering Act” (w przypadku braku miejsca w koszarach kwatowanie żołnierzy angielskich w hotelach i domach prywatnych). Kongres 9 kolonii angielskich w Nowym Jorku (bojkot angielskich towarów, „no taxation without representation”). Nieudana wyprawa chińska na Birmę. Powstanie gazety „Monitor” w Polsce. Układ Audhu z Anglią (kontrybucja Audhu dla Kompanii w wysokości 5 000 000 rupii, oddanie okręgów Allahabad i Kora, prawo ingerowania w wewnętrzne sprawy Audhu). SCARLAT GHICA (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1766). Traktat angielsko-mogolski (prawo diwanu, tj. prawa zarządzania finansami w Bengalu dla Anglików w zamian za przekazanie dwóch zagarniętych okręgów audhijskich Wielkiemu Mogołowi i 2 600 000 rupii rocznie. Osadzenie na tronie Bengalu MIR DŻAFARA (po raz drugi) przez Anglików. Napięta sytuacja w Bretanii (zawieszenie działalności sądów w wyniku decyzji parlamentu Rennes, aresztowania opornych przeciw królowi) – (X.). ABD AL-AZIZ sultanem Nedżu (do 1803). Śmierć GIOVANNI PAOLO PANNINIEGO – malarza włoskiego, ALEXISA CLAUDE’A CLAIRAUT – matematyka i astronoma francuskiego, MICHAŁA ŁOMONOSOWA – pisarza rosyjskiego, CHRISTIANA GELLERTA – pisarza niemieckiego.</p>
<p>1766</p>	<p>Podróż dookoła świata Francuza, LOUISA ANTOINE’A DE BOUGAINVILLE’A (do 1769). Monopol tytoniowy w Prusach. Pokój Ottawów z Anglikami w Kanadzie. Podróż dookoła świata Anglika, SAMUELA WALLISA (do 1768). Prawo o wolności druku dla pism opozycji w Szwecji (ANDERS CHYDENIUS). Encyklika papieska przeciw „modernizmowi”. Rozruchy ludowe w Madrycie i innych miastach Hiszpanii (III.). Zniesienie opłat stemplowych w koloniach angielskich, „Declaratory Act” (potwierdzenie prawa króla do wydawania ustaw wiążących kolonie oraz do podnoszenia podatków) – (III.). PITT STARSZY premierem Anglii (do 1767). Zwolnienie kupców od obowiązku służby wojskowej w Rosji w zamian za wysoką prowizję, ustalenie systemu poboru (1 rekrut na 100 dusz). Wprowadzenie wyborów municypalnych w Hiszpanii. CHRYSYTYAN VII królem Danii i Norwegii (do 1808), regencja BERNSTORFFA (do 1770). Śmierć LESZCZYŃSKIEGO, włączenie Księstwa Lotaryngii i Baru w skład Francji. Obalenie dzieła reform w Polsce, przywrócenie liberum veto (pod naciskiem Rosji i Prus), odrzucenie tolerancji innowierców, rozwiązanie konfederacji Czartoryskich. Powstanie Kompanii Manufaktur Wełnianych w Polsce. Sir GUY CARLETON gubernatorem Quebec (do 1778).</p>

	<p><i>CHOISEUL ministrem spraw zagranicznych Francji (do 1770). Dynastia Ngolo-Diara w Segu (do 1861), NGOLO-DIARA władcą (do 1790). ALEKSANDER GHICA hospodarem Wołoszczyzny (do 1768). SAWA (po raz drugi) władzką-metropolią Czarnogóry (do 1781). Śmierć JOHANNA JEAN'A MARCA NATTIERA – malarza francuskiego, CHRISTOPHA GOTTSCHEDA – pisarza niemieckiego (Próba krytycznej poetyki dla Niemców).</i></p>
<p>1767</p>	<p><i>„Townshend Acts” w Anglii (wprowadzenie cła na szkło, ołów, farby, herbatę i papier w koloniach). Wojna Majsuru (HAJDAR ALI) z Anglią w Indiach (do 1769). Założenie gazety „Courier du Bas-Rhin” (nadreńskie posiadłości Prus). Eksperyment agrarny PEDRO RODRIGUEZA hr. DE CAMPOMANESA w Hiszpanii (Sierra Morena). Utworzenie konfederacji innowierców w Polsce (Toruń, Słuck), wstępem do uzyskania przez nich równouprawnienia politycznego przy poparciu Rosji – (20.III.). Wypędzenie jezuitów z Neapolu, Sycylii, Malty i Hiszpanii, analogiczne akcje w koloniach hiszpańskich (IV.), aresztowanie jezuitów w Parmie i Piacenzie (FRANÇOIS GUILLAUME DU TILLOT), ogłoszenie bezprawności panowania Bourbonów w tych księstwach przez KLEMENSA XIII, wojna między Państwem Kościelnym a monarchiami burbońskimi (do 1773), zajęcie Awinionu i Venaissin przez Francję, Pontecorvo i Benewentu przez Neapol. Odkrycie Tahiti (WALLIS) – (17.VI.). Generalna konfederacja katolicka w Polsce w Radomiu pod egidą Rosji (23.VI.). Ukaz w sprawie chłopskiej w Rosji (każda skarga chłopska – „kłamliwą denuncjacją”, karaną dożywotnim zesłaniem do Nerczyńska), obrady Komisji Kodyfikacyjnej (do 1768). Spinning-jenny (mechaniczna przędzarka wózkowa) JAMESA HARGREAVES'A. Początek reform „józefińskich” w Austrii (patent urbarialny ograniczający na Węgrzech pańszczyznę i zakazujący rugowania chłopów z ziemi, pierwsze edykty podporządkowujące Kościół państwu). AUGUSTUS HENRY FITZROY OF GRAFTON premierem Anglii (do 1770). Sejm konfederacki (repninowski) w Polsce (do 1768), veto wobec równouprawnienia innowierców – porwanie i wywiezienie do Kaługi części konfederatów na czele z bp. krakowskim, KAJETANEM SOŁTYKIEM (inspiracja ambasadora rosyjskiego, NIKOŁAJA REPNINA). GRZEGORZ CALLIMACHI (po raz drugi) hospodarem Moldawii (do 1769). Pertraktacje duńsko-rosyjskie w sprawie Holsztynu (zrzeczenie się praw dziedzicznych do Holsztynu przez Rosję). Śmierć BENEDETTO ALFIERIEGO – architekta włoskiego, GEORGA PHILIPPA TELEMANNNA – kompozytora niemieckiego (ok. 600 uwertur, 44 pasje, 12 mszy, 40 oper).</i></p>
<p>1768</p>	<p><i>I wyprawa azjatycka Niemca w służbie rosyjskiej, PETERA SIMONA PALLASA (Powołże, Ural, Syberia, płd. Kaukaz) – (do 1774). Kodyfikacja prawa karnego w Austrii (Theresiana). I podróż dookoła świata Anglika, JAMESA COOKA (wybrzeża Nowej Zelandii, Nowej Gwinei, wsch. wybrzeże Australii) – (do 1771). Likwidacja jezuickich „redukcji” w hiszpańskiej części Paragwaju. „Prawa kardynalne” w Polsce (liberum veto, wolna elekcja, prawo wypowiedzania posłuszeństwa królowi), równouprawnienie</i></p>

	<p><i>innowierców, Polska protektoratem Rosji de iure (II.), zawiązanie konfederacji szlacheckiej w Barze przeciw Rosji, STANISŁAWOWI AUGUSTOWI i Czartoryskim, a pod hasłami obrony wiary oraz wolności (Pułascy, Krasińscy) – (28.II.). Utworzenie ministerstwa górnictwa w Prusach. Powstanie rządowego Kolegium do Spraw Rolnictwa w Danii. Sprzedaż Korsyki Francji przez Genuę. Fawory hrabiny JEANNE BÉCU DU BARRY we Francji (do 1774). Rozwiązanie 9 kongregacji i zamknięcie 400 domów zakonnych we Francji (do 1784). Nałożenie podatków na duchowieństwo bez zgody papieża w Austrii. Protesty Massachusetts, Maryland, Karoliny Płd. i Georgii przeciw nakładaniu wysokich cel przez parlament Anglii, odmowa świadczeń na rzecz żołnierzy królewskich przez zgromadzenie prawodawcze Nowego Jorku. Powstanie królewskiego urzędu cenzury wszystkich książek i czasopism w Portugalii. Manifestacje w dniu zebrania się nowego parlamentu w Anglii (10.V.). Walki partyjne w Szwecji, anarchia (do 1771). Budowa Pałacu Marmurowego w Sankt Petersburgu (do 1785). Najazd Birmańczyków na Syjam. Antyszlacheckie powstanie chłopów ukraińskich w Polsce tzw. koliszczynna (IWAN GONTA, MAKSYM ŻELEŹNIAK), rzeź szlachty (Humań), interwencja wojsk polsko-rosyjskich. Zdobycie Baru przez wojska rosyjskie (20.VI.), rozruchy konfederackie w Małopolsce (VI.), Wielkopolsce (VII.), na Litwie i Białorusi (VIII.). Pierwsze wydanie „Encyklopedia Britannica” (do 1771). Incydent graniczny pod Bałtą (X.), wojna turecko-rosyjska tzw. wojna polska (do 1774), atak rosyjski na Besarabię. Deklaratywna „Instrukcja” KATARZYNY II. JERZY GHICA hospodarem Wołoszczyzny (do 1769). Śmierć GIOVANNI ANTONIO CANALA (CANALETTA) – malarza włoskiego, FRANCOISA DE CUVILLESA – architekta francuskiego (gabinet lustrzany w pałacu w Monachium, LAWRENCE’A STERNE’A – pisarza irlandzkiego (Podróż sentymentalna przez Francję i Włochy, Listy Jorika do Elizy), JOHANNA JOACHIMA WINCKELMANNA – niemieckiego historyka sztuki (Historia sztuki starożytnej).</i></p>
<p>1769</p>	<p><i>Najazd tatarski (KRIM-GIREJ) na Rosję (II.). Początek prusko-rosyjskich sondaży w Sankt Petersburgu w sprawie podziału ziem Polski (II.). Powstanie Towarzystwa dla Obrony Ustawy o Prawach (Society for the Defense of the Bill of Rights) w Anglii (JOHN WILKES, pastor JOHN HORNE) – (II.). Zajęcie polskiego Spisza przez Austrię (II.). Śmierć KLEMENSA XIII (2.II.).</i></p>
<p>1769 - 1774</p>	<p><i>PONTYFIKAT KLEMENSA XIV.</i></p>
<p>1769</p>	<p><i>Odebranie Portugalii Mazaganu przez Maroko. Powstanie wytwórni porcelany „Etrurii” k/Hanley. Antyturecki przewrót w Egipcie, ALI BEJ sultanem (do 1772). Założenie Amerykańskiego Towarzystwa Filozoficznego (FRANKLIN). Antytureckie powstanie (ZAHIR) w Palestynie i Syrii (do 1775). Nieudana wyprawa chińska na Birmę. Wydanie mapy Azji Środkowej na 104 arkuszach przez jezuickich mandarynów. Sprawa WILKES’A w Anglii (do 1774). Utworzenie specjalnego trybunału (dochodzenie królewskich praw w zakresie alienowanych dóbr koronnych) w Portugalii. Obalenie władzy KONSTANTYNA MAVROCORDATA (po raz czwarty) w Mołdawii i</i></p>

	<p><i>JERZEGO GHICA</i> na Wołoszczyźnie przez Rosję, okupacja rosyjska Mołdawii, Wołoszczyzny i Besarabii (do 1774), ofensywa rosyjska na Krymie – zdobycie Azowa i Taganrogu. Bunt chłopski w Karelii (do 1771). Czasopisma satyryczne w Rosji (do 1774). Pierwszy patent <i>WATTA</i> na maszynę parową. Spotkanie <i>FRYDERYKA II</i> z <i>JÓZEFEM II</i> w Nysie (VIII.). Zaburzenia w Anglii, rozbijanie maszyn spinning-jenny, zburzenie tartaku mechanicznego w Limehouse. Concensus in Publico-Ecclesiasticis dla krajów austriackich i czeskich (<i>MARIA TERESA</i>), kasata pierwszych klasztorów w Austrii. <i>PAOLI</i>, były dyktator Korsyki na emigracji w Anglii. Utworzenie organu centralnego konfederacji barskiej – Generalności (X.), siedziba w słowackim Preszowie. Obalenie dynastii Malla w Nepalu, dynastia Szah (do dzisiaj), <i>PRITHNI NARAJAN SZAH</i> królem (do 1775), zjednoczenie kraju. Krótkie rządy <i>JANA II</i> w Etiopii, <i>TEKLE HAJMANOT II</i> nowym cesarzem (do 1777). Falklandy pod kontrolą Hiszpanii (do 1817). Rozwój uprawy ziemniaka w Europie. <i>PIOTR BIRON</i> księciem Kurlandii i Semigalii (do 1795). Zaburzenia chłopskie w Szawlach na Litwie. Śmierć <i>WASILIJA TREDIAKOWSKIEGO</i> – pisarza rosyjskiego, <i>AOKI BUNZO</i> – lekarza i uczonego japońskiego, <i>ANTONIO GENOVESIEGO</i> – ekonomisty włoskiego.</p>
<p>1770</p>	<p>Utworzenie ministerstwa lasów w Prusach. <i>FREDERICK</i> earl <i>GUILFORD</i> lord <i>NORTH</i> premierem Anglii (do 1782). Powstanie Towarzystwa Informacji Konstytucyjnej (<i>Society for Constitutional Information</i>) w Anglii (<i>HORNE</i>). Demonstracja uliczna w Bostonie, pierwsze krwawe rozwiązanie konfliktu z kolonistami przez Anglię – „masakra bostońska” (5.III.). Napięcie angielsko-hiszpańskie o Falklandy. Odwołanie cel (z wyjątkiem cła na herbatę) przez rząd angielski (IV.). Klęska głodu w Bengalu (do 1772). Nieurodzaje w Danii (do 1771). Kodyfikacja prawa w Królestwie Sardynii. Wprowadzenie postanowień patentu urbarialnego na Węgrzech. Upadek regencji <i>BERNSTORFFA</i> w Danii, <i>JOHANN FRIEDRICH STRUENSEE</i> referentem wniosków (<i>maitre des requêtes</i>), <i>de facto</i> dyktatorem (do 1772). Pomoc wojskowa Francji (<i>CHARLES FRANÇOIS DU PÉRIER DUMOURIEZ</i>) dla konfederatów w Polsce (VI.). Zbadanie wsch. wybrzeży Australii, nadanie im nazwy Nowej Południowej Walii i ogłoszenie angielskiego panowania nad tym kontynentem (<i>COOK</i>). Bitwy: nad rzeką Largą – zwycięstwo Rosji (<i>PIOTR RUMIANCEW</i>) nad Krymem (<i>KRIM GIREJ</i>) – (18.VII.), morska pod Czeszme – zwycięstwo Rosji (<i>ALEKSIEJ ORŁOW</i>) nad Turcją (VII.), przyjęcie protektoratu Rosji przez Tatarów nogajskich z Kubania, antytureckie powstanie Greków na wyspach Morza Egejskiego (bracia <i>ORŁOW</i>), bitwa nad rzeką Kahul – zwycięstwo Rosji (<i>RUMIANCEW</i>) nad Turcją (1.VIII.), zdobycie Bukaresztu, Jass, Akermanu, Kili, Izmailu i Benderu przez armię rosyjską. Inauguracja tzw. „obiadów czwartkowych” w Polsce. Spotkanie <i>FRYDERYKA II</i> z <i>JÓZEFEM II</i> na Morawach (IX.). „<i>Marcha Real</i>” hymnem narodowym Hiszpanii (3.IX.). Zdobycie Częstochowy przez konfederatów barskich (IX.), ogłoszenie aktu detronizacji <i>STANISŁAWA AUGUSTA</i> i bezkrólewia</p>

	<p>przez Generalność (22.X.). „Kong Christian stod ved højen mast” JOHANNA HARTMANNA i ROBERTA (pierwszy hymn narodowy Danii). Zajęcie 3 starostw polskich (nowosądeckie, czorsztyńskie, nowotarskie) przez Austrię. Wyspa Wielkanocna posiadłością Hiszpanii (XII.). Upadek CHOISEULA we Francji (XII.). Śmierć GIUSEPPE TARTINIEGO – kompozytora włoskiego, HARUNOBU SUZUKI – malarza japońskiego, JEAN’A ANTOINE’A NOLLETA – fizyka francuskiego, MARTINUSA VAN MYTENZA – malarza austriackiego, GIOVANNI BATTISTY TIEPOLEGO – malarza włoskiego, MARIE ANNE DE CUPIS DE CAMARGO – tancerki francuskiej.</p>
<p>1771</p>	<p>Uzyskanie prawa publikowania sprawozdań z posiedzeń parlamentu przez prasę angielską. Przekroczenie koła podbiegunowego w Ameryce Płn. i dotarcie do Morza Arktycznego (wyprawa angielska SAMUELA HEARNE’A). Księstwo Badenii w Rzeszy (do 1806). Austriackie demonstracje wojenne na Bałkanach (II.). Kierowanie siecią szkolną przez urząd cenzury w Portugalii. Reforma uniwersytetu w Pawii (do 1773). Wprowadzenie nowego systemu poboru rekruta w Austrii (podział kraju na okręgi zaciągowe – Werbebezirke), określenie minimum wieku przy składaniu ślubów zakonnych (24 lata), regulacja obciążeń chłopskich na Śląsku Cieszyńskim. „Uwagi o rządzie polskim” ROUSSEAU. Wpływy rosyjskie w Szwecji. Opanowanie całości Krymu przez wojska rosyjskie (WASILIJ DOŁGORUKI) i flotę azowską, sforsowanie linii Dunaju przez armię rosyjską, masowe dezercje z armii tureckiej. Rozwiązanie parlamentu paryskiego (130 członków na wygnaniu), reorganizacja wszystkich parlamentów prowincjonalnych w ściśle podporządkowane Koronie ciała biurokratyczne we Francji (RENE NICOLAS DE MAUPEOU). Bitwa pod Lanckoroną – zwycięstwo Rosji (ALEKSANDER SUWOROW) nad konfederatami barskimi (DUMOURIEZ) – (21.V.). Zgoda Rosji na pruskie sugestie rozbiorowe względem Polski (VI.). Powstanie pierwszej fabryki przędzalniczej poruszanej kołem wodnym tzw. water-frame w Cromford k/Derby (RICHARD ARKWRIGHT). Przymierze austriacko-tureckie (VIII.). Powstanie konfederackie na Litwie (MICHAŁ OGIŃSKI), bitwy: pod Bezdzieżem – zwycięstwo, pod Stołowiczami – druzgocąca klęska (27.IX.). Edykt „referenta wniosków” wartości edyktu królewskiego w Danii (STRUENSEE). Nieudana próba porwania króla STANISŁAWA AUGUSTA przez konfederatów barskich w Warszawie (3.XI.), kompromitacja ruchu konfederackiego w opinii monarchicznej Europy. Umocnienie pozycji stronnictwa „czapek” w Szwecji. Zdobycie Damaszku, Gazy, Ramli, Jerozolimy, Jaffy i Sydonu przez powstańców syryjskich (MOHAMMAD ABU AD-DAHAB), włączenie Płw. Arabskiego do Egiptu. „Bunt dżumowy” w Moskwie. SURIYAVONG królem Luang Prabang (do 1791). GO-MOMOZONO cesarzem Japonii (do 1779). Powstanie chłopskie (ruch TAY-SON) w Wietnamie (do 1802). Śmierć JOHANNA HEINRICHA GOTTLOBA VON JUSTIEGO – ekonomisty i publicyisty niemieckiego (Wiedza państwowa, czyli ujęcie wszystkich nauk ekonomicznych i skarbowych), THOMASA</p>

	<p>GRAY'A – poety angielskiego, BARTOLOMEO FRANCESCO RASTRELLIEGO – architekta włoskiego, CLAUDE'A ADRIENA HELVÉTIUSA – filozofa francuskiego (O umyśle, O człowieku), ROBERTA WOODA – pisarza angielskiego.</p>
1772	<p>Regulacja obciążeń chłopskich w Dolnej Austrii. Sprawa CLIVE'A (korupcja) w Anglii (do 1773). Założenie Akademii Nauk w Brukseli. Walki muzułmańsko-chińskie w zach. Syczuanie (do 1774). II podróż dookoła świata COOKA (podróż z zachodu na wschód, Tahiti, Nowe Hebrydy, Nowa Kaledonia) – (do 1775). Zamach stanu w Danii, aresztowanie STRUENSEE'GO, jego współpracownika ENEVOLDA BRANDTA, internowanie królowej KAROLINY MATYLDY (17.I.). Synod biskupów w Limie (uznanie możliwości sprawowania kapłaństwa przez Indian i Metysów). Reforma uniwersytetu w Coimbrze. Ukończenie budowy transalpejskiej drogi kołowej przez Przełęcz Brennerską (1375 m). <u>Przystąpienie Austrii do traktatu podziału ziem polskich wespół z Rosją i Prusami (I.), finalizacja układów rozbiorczych prusko-rosyjskiego i prusko-austriackiego (II.)</u>. Stracenie STRUENSEE'GO i BRANDTA w Danii (28.IV.). Rokowania rosyjsko-tureckie w Fokszanach (IV-IX.). Obalenie władzy ALI BEJA w Egipcie przez bejów mameluckich, utrata Damaszku przez powstańców, interwencja floty rosyjskiej, krótkie opanowanie Bejrutu (V.), pomoc wojskowa Rosji dla powstańców. Zakaz stosowania pracy niewolniczej na terenie Anglii. <u>Traktat podziału ziem polskich między Rosję, Prusy i Austrię w Sankt Petersburgu tzw. I rozbiór Polski (dla Austrii – ziemie Małopolski ze Lwowem, Tarnowem, Zamościem i Przemyślem po Wisłę i San na północy, a po Zbrucz na wschodzie – 83 tys. km², 2,65 mln mieszkańców, dla Prus – Warmia, Pomorze Gdańskie z Elblągiem, Tczewem, Malborkiem i Chełmnem bez Gdańska i Torunia, pas Wielkopolski i Kujaw po Noteć z Bydgoszczą i Inowrocławiem – 36 tys. km², 580 tys. mieszkańców, dla Rosji – Inflanty Polskie z Dyneburgiem, ziemie leżące na wschód od linii łączącej środkowy bieg Dźwiny ze środkowym biegiem Dniepru z Połockiem, Witebskiem, Mścislawiem, Homlem i Mohylewem – 92 tys. km², 1,3 mln mieszkańców) – (5.VIII.), utrata przez Polskę 30% terytorium i 35% ludności</u>. Upadek ostatniej twierdzy konfederatów barskich – Częstochowy (18.VIII.). Wojna domowa w Maharasztrze. Odkrycie Wysp Crozeta przez Francuzów. Krótka wojna Majsuru z Anglią. Absolutystyczny zamach stanu w Szwecji (19.VIII.), GUSTAW III królem (do 1792). FRANCISZEK JÓZEF I księciem Liechtensteinu (do 1781). Regencja OVE HØGH-GULDBERGA w Danii (do 1784). Zerwanie rokowań z Rosją przez Turcję (IX.). Śmierć EMANUELA SWEDENBORGA – matematyka i mistyka szwedzkiego, LOUISA CLAUDE'A DAQUINA – kompozytora francuskiego.</p>
1773	<p>Sułtanat Negeri Sembilan w płd. części Płw. Malajskiego (do 1889). Ostre prześladowania misjonarzy w Wietnamie (do 1778). Sejm rozbiorowy w Polsce (do 1775). Przepłynięcie po raz pierwszy antarktycznego koła podbiegunowego (COOK) – (17.I.). Zerwanie kongresu pokojowego w Bukareszcie przez Turcję (III.).</p>

	<p>Rozruchy w Paryżu (nieurodzaj). Antytureckie przymierze ZAHIRA z emirem Libanu i Rosją. Bulla papieska „Dominus ac Redemptor Noster” (kasata zakonu jezuitów) – (21.VII.), ugody Państwa Kościelnego z monarchiami burbońskimi. Zdobycie Bejrutu przez desant rosyjski (VIII.). „Tea Act” (uzyskanie przez Kompanię Wschodnioindyjską uprawnień do sprzedawania herbaty poprzez swych agentów w koloniach bez pośrednictw angielskich i amerykańskich kupców), „Regulating Act” (roztoczenie pewnego nadzoru nad administracją Kompanii w Indiach) i „Spitalfields Act” w Anglii (zbiór przepisów i taryf podlegających kontroli sędziów pokoju). Antyszwedzkie przymierze duńsko-rosyjskie. WARREN HASTINGS generalnym gubernatorem Indii (do 1784). Manifest powstańczy Kozaka dońskiego, JEMIELJANA PUGACZOWA w Rosji, powstanie chłopsko-kozackie (do 1774), zdobycie Orenburga, Kazania i Saratowa. Śmierć AHMAD-SZAHA, TIMUR-SZAH emirem Afganistanu (do 1793), Kabul stolicą kraju. Ratyfikacja traktatu rozbiorowego w Polsce (30.IX.). Powstanie Funduszu Edukacyjnego (Studienfond) i Nadwornej Komisji Edukacyjnej (Studienhofkommission) w Austrii (JOHANN FELBIGER). Ustawa o powołaniu Komisji Edukacji Narodowej w Polsce (14.X.). Otwarcie szkoły baletowej w Moskwie. Wyprawa francuska (Polak MAURYCY BENIOWSKI) na Madagaskar (do 1776). Prośba Libanu o przyjęcie go w poczet wasali Rosji (X.). Zatopienie ładunku herbaty o wartości 18 000 funtów szt. przez „Indian” w Bostonie tzw. „bostońskie picie herbaty” (16.XII.). „Podróż do Isle de France” BERNARDINA DE SAINT PIERRE’A. Monopol na handel opium dla Kompanii Wschodnioindyjskiej, 70-krotny wzrost dochodów (do 1839). Śmierć JOHANNA JOACHIMA QUANTZA – kompozytora niemieckiego, STANISŁAWA KONARSKIEGO – pisarza politycznego i pedagoga polskiego, ALEXISA PIRONA – pisarza francuskiego.</p>
<p>1774</p>	<p>Cztery ustawy represyjne wobec kolonii Massachusetts (zawieszenie instytucji samorządowych w kolonii, zamknięcie portu Boston, przekazanie aresztowanych za udział w rozruchach sądom na terenie Wielkiej Brytanii, nałożenie na kolonię obowiązku zakwaterowania 10 tys. żołnierzy). Nieudana próba kolonizacji Madagaskaru przez Francję (do 1776). Instrukcja CAMPOMANESA w Hiszpanii (powstawanie tych oświatowo-gospodarczych placówek, którym inkwizycja zezwala na posługiwanie się Wielką Encyklopedią Francuską). Zniesienie stosowania tortur w Austrii. Likwidacja sądów nadzwyczajnych, procesów o czary i tortur w Szwecji. Powstanie ludowe Białego Lotosu w Chinach (Szantung, Honan) – (do 1775). ANNE ROBERT JACQUES DE L’AULNE TURGOT ministrem skarbu Francji (do 1776). LUDWIK XVI królem Francji (do 1792). ABDŪLHAMID I sułtanem Turcji (do 1789). Piętnowanie angielskiego systemu wyborczego (PITT STARSZY). Samobójstwo CLIVE’A. ALEKSANDER YPSILANTI hospodarem Wołoszczyzny (do 1782). GRZEGORZ ALEKSANDER GHICA (po raz drugi) hospodarem Mołdawii (do 1777). „Quebec Act” w Anglii (przyłączenie do prowincji Quebec terenów Indian po rzeki Ohio i Missisipi). Bitwa pod Szumlą – zwycięstwo Rosji nad Turcją, pokój</p>

	<p>rosyjsko-turecki w Küçük Kajnardży (północne wybrzeże Morza Azowskiego, Kabarda, wybrzeże czarnomorskie między ujściem Bohu i Dniepru (tzw. Nowa Rosja), prawo do fortyfikowania Azowa, Przesmyk Kerczeński z twierdzami Jenikale i Kercz, 4 500 000 rubli kontrybucji wojennej dla Rosji, niepodległość Tatarów krymskich i Kubania, prawo Rosji do ingerowania w wewnętrzne sprawy Mołdawii i Wołoszczyzny, wolność żeglugi rosyjskiej przez cieśniny Bosfor i Dardanele, przywileje handlowe dla kupców rosyjskich, rosyjski protektorat nad prawosławną Cerkwią w Turcji – (10.VII.). Bitwa pod Czarnym Jarem – zwycięstwo wojsk rosyjskich (IWAN MICHELSON) nad powstańcami (24.VIII.), schwytanie ich wodza PUGACZOWA przez Kozaków i wydanie go Rosjanom (14.IX.). Kongres Kontynentalny (ogólnoamerykański) w Filadelfii (opowiedzenie się za wyłącznym prawem kolonistów do stanowienia podatków, deklaracja wierności Koronie angielskiej, pokrycie strat Kompanii, obrona uprawnień Massachusetts, powszechny bojkot towarów angielskich – „Declaration of Rights and Grievances” (IX.). Śmierć KLEMENSA XIV (22.IX.). Śmierć ROBERTA FERGUSSONA – pisarza szkockiego, FRANÇOISA QUESNAY’A – lekarza i ekonomisty francuskiego (Tableau économique), ELIASA GOTTLoba HAUSSMANNA – malarza niemieckiego.</p>
<p>1775 - 1783</p>	<p><u>WOJNA O NIEPODLEGŁOŚĆ STANÓW ZJEDNOCZONYCH.</u></p>
<p>1775 - 1799</p>	<p>PONTYFIKAT PIUSA VI.</p>
<p>1775</p>	<p>Amerykańska flota wielorybnicza – 350 statków. Powstanie wytwórni porcelany w Kopenhadze i Hadze. Spalenie ostatniej „czarownicy” w Polsce. Uroczyste obchody Roku Jubileuszowego w Rzymie. Założenie Szkoły Górniczej w Clausthal. Patenty urbarialne dla Czech, Moraw i Galicji. Ratyfikacja traktatu z Küçük Kajnardży przez Turcję (I.). Wolny handel zbożowy w Szwecji (do 1780), kodyfikacja praw cywilnych (do 1778), wprowadzenie państwowego monopolu gorzelniczego, rozwój kolonizacji północnych terenów kraju (Laponia, Finlandia). Stracenie PUGACZOWA w Moskwie (14.I.). Traktaty handlowe Polski z Austrią, Prusami i Rosją (III.). Ustawa o zarządzie gubernialnym w Rosji (50 guberni, w każdej po 300-400 tys. mieszkańców, na czele gubernator, podział danej guberni na powiaty z 20-30 tys. mieszkańców, miasta samodzielnymi jednostkami administracyjnymi), reforma sądownicza (sądy powiatowe dla szlachty tzw. magistraty miejskie i odrębne instancje dla chłopów państwowych) i miejska (podział ludności na sześć kategorii). Opanowanie Georgii Płd. przez Anglię. Likwidacja Siczy Zaporoskiej i przesiedlenie Kozaków na Kubań (KATARZYNA II). Powstanie Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych oraz Rady Nieustającej w Polsce (18 senatorów i posłów obieranych przez Sejm na 2 lata, pięć departamentów: Spraw Zagranicznych, Policji, Wojskowy, Skarbowy i Sprawiedliwości). <u>Starcie Anglików z siłami kolonistów pod Lexington (19.IV.), początek wojny kolonii angielskich w Ameryce o niepodległość, początek obrad II Kongresu Kontynentalnego w Filadelfii (10.V.), GEORGE WASHINGTON naczelnym dowódcą wojsk amerykańskich (15.VI.), zwycięstwo</u></p>

	<p><u>Anglii (THOMAS GAGE) nad milicją kolonii Massachusetts w bitwie pod Bunker Hill (17.VI.), odrzucenie pojedynczej oferty Anglii (NORTH) przez Kongres (VII.), oblężenie Bostonu przez Amerykanów, wkroczenie armii amerykańskiej do Kanady (VIII.), zdobycie Montrealu, powołanie Komitetu do Tajnej Korespondencji z Przyjaciółmi w Wielkiej Brytanii, Irlandii i Innych Częściach Świata (XII).</u> Prawo żeglugi dla statków angielskich na egipskich „dwóch morzach” i przewozu towarów między nimi. Przekazanie Bukowiny Austrii przez Turcję. Budowa Pałacu Piotrowego w Moskwie (do 1782). AHMAD PAŞA AL-GAZZAR namiestnikiem Syrii i Libanu (do 1804). PRATAP SINGH królem Nepalu (do 1777). ALI I AL-MANSUR sułtanem Jemenu (do 1809). Śmierć GIOVANNI BATTISTY SAMMARTINIEGO – kompozytora włoskiego (prekursor stylu klasycznego), FRANÇOISA HUBERTA DROUAIS – malarza francuskiego, EGIDIA ROMUALDA DUNIEGO – kompozytora włoskiego, JOHANNA JOACHIMA KÄNDLERA – rzeźbiarza niemieckiego.</p>
<p>1776</p>	<p>Oregon pod kontrolą Anglii (do 1818). Zniesienie kary śmierci i tortur za „czary” w Polsce. III podróż dookoła świata COOKA (celem odkrycie Przejścia Północno-Zachodniego) – (do 1779). Odkrycie jeziora Utah (SILVESTRE DE ESCALANTE). Założenie „Courier de l’Europe” w Londynie. Wicekrólestwo La Platy ze stolicą w Buenos Aires (tereny Argentyny, Boliwii i Paragwaju) – (do 1810). Założenie zakonu iluminatów w Ingolstadt (ADAM WEISHAUPT). Prawa OVE HØGH GULDBERGA w Danii (urzędy sprawowane jedynie przez Duńczyków, nakaz uczenia języka duńskiego we wszystkich szkołach). Wzrost dochodów państwowych Hiszpanii z 440 do 600 000 000 realów (do 1787). „Common Sense” (Zdrowy rozsądek) THOMASA PAINE’A. Odrzucenie projektu reformy systemu wyborczego WILKESA w Anglii. Dewaluacja pieniędzy, wycofanie biletów skarbowych, oparcie waluty na srebrze w Szwecji (do 1777). Nieurodzaj we Francji (do 1777). Broszura <u>Ogłoszenie niepodległości przez Massachusetts (I.), odwrót Amerykanów z Kanady, ewakuacja Anglików z Bostonu (III.), proklamacja niepodległości przez Karolinę Płn. (IV.) i Wirginie (V.).</u> Zdymisjonowanie TURGOTA we Francji (13.V.), kryzys reform. <u>Wylądowanie 35-tys. armii angielskiej (WILLIAM HOWE) w Ameryce, Deklaracja Niepodległości Stanów Zjednoczonych w Filadelfii (THOMAS JEFFERSON), podpisana przez Massachusetts, Nowy Jork, New Jersey, Connecticut, Rhode Island, Wirginie, Georgię, Maryland, Pensylwanię, New Hampshire, Delaware, Karolinę Płn. i Płd. (4.VII.), wyjęcie spod prawa i wywłaszczenie lojalistów króla przez Kongres, zwycięstwo Amerykanów pod Trenton (26.VII.), bitwa pod Long Island – zwycięstwo Anglii nad Amerykanami (VIII.), wkroczenie Anglików do Nowego Jorku, zaciąg 88 regularnych batalionów przez Kongres (IX.), FRANKLIN we Francji, tajna finansowa i materialna pomoc francuska dla USA (XII).</u> „Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów” ADAMA SMITH’A. CHONGJO królem Korei (do 1800). Budowa gmachu Senatu w Moskwie (do 1787). Saint Vincent pod kontrolą</p>

	<p>Francji (do 1795). SINGU królem Birmy (do 1782). Zawieszenie działalności Casa de Contratación w Sewilli. Śmierć JOHANNA JAKOBA BREITINGERA – filozofa i pisarza szwajcarskiego (Kritische Dichtkunst), DAVIDA HUME'A – filozofa, ekonomisty i historyka szkockiego (Treatise on Human Nature, The Natural History of Religion).</p>
1777	<p><u>Zwycięstwo Amerykanów w bitwie pod Princeton (3.I.)</u>. Ustalenie granicy portugalsko-hiszpańskiej w rejonie La Platy. Powstanie Królewskiej Szkoły Wojskowej w Paryżu. Reforma uniwersytetu w Krakowie (HUGO KOŁŁATAJ) – (do 1783). Przystąpienie do budowy dróg w Hiszpanii. Księstwo Oldenburg-Holstein w Rzeszy (do 1810). Wygnanie POMBALA z Lizbony, PIOTR III królem Portugalii (do 1786). Zniesienie prywatnych cel wewnętrznych w Państwie Kościelnym. Powstanie szkół dla ubogich w Moskwie (wolnomularskie Stowarzyszenie Przyjacielskie NIKOŁAJA NOWIKOWA). Brutalne „dragonady” na Morawach. Wizyta JÓZEFA II w Wersalu. JACQUES NECKER ministrem skarbu Francji (po raz pierwszy) – (do 1781). KONSTANTYN MORCUI hospodarem Mołdawii (do 1782). RANA BAHADUR królem Nepalu (do 1799). SALOMON II cesarzem Etiopii (do 1779). <u>Bitwy: pod Brandymine i Germantown – zwycięstwa Anglii (HOWE) nad armią amerykańską (WASHINGTON) – (IX.), zajęcie Filadelfii przez wojska angielskie, przyjęcie przez Kongres Articles Confederation (Artykułów Konfederacji), Stany Zjedn. Konfederacją (do 1788) – (15.IX.), bitwa pod Saratoga – zwycięstwo Amerykanów (HORATIO GATES) nad Anglią (JOHN BURGOYNE) – (7.X.), kapitulacja armii angielskiej pod Saratoga (17.X.)</u>. Pierwszy skok spadochronowy (ANDRÉ JACQUES GARNERIN) z wysokości 700 m. – (22.X.). <u>Uznanie niepodległości USA przez Francję (XII.)</u>. Bezpomna śmierć elektora Bawarii, MAKSYMILIANA III JÓZEFA (30.XII.). Śmierć LOUISA GRESSETA – pisarza francuskiego, ALEKSANDRA SUMAROKOWA – pisarza rosyjskiego, TAI CZENA – filozofa chińskiego (teoria materialnej podstawy świata), ALBRECHTA VON HALLERA – lekarza, biologa i pisarza szwajcarskiego (Zasady fizjologii ciała ludzkiego).</p>
1778 - 1779	<p>WOJNA O SUKCESJĘ BAWARSKĄ (KARTOFFELKRIEG).</p>
1778	<p>Antypapistskie rozruchy w Anglii (do 1779). Otwarcie Szkoły Górniczej w Paryżu. Organizacja nowoczesnego seminarium nauczycielskiego w Halberstadt (FRIEDRICH VON ROCHOW). Przesiedlenie wszystkich chrześcijan z Krymu na obszar między ujściem Bohu i Dniepru (Nowa Rosja), założenie Chersonia przez Rosjan. Projekt nowego kodeksu praw w Portugalii. Regulacja obciążeń chłopskich w Styrii. Wprowadzenie pełnej wolności handlu między Hiszpanią a jej koloniami w Ameryce. Zaostrzenie cenzury w Szwecji. Wprowadzenie wojsk austriackich do Bawarii (I.), wkroczenie armii pruskiej do Czech, unikanie starć przez obie strony. <u>Tajny układ amerykańsko-holenderski. Traktat przymierza amerykańsko-francuskiego w Paryżu i układ handlowy (6.II.), ewakuacja armii angielskiej z Filadelfii do Nowego Jorku (HENRY CLINTON), ratyfikacja traktatu z Francją przez Kongres (4.V.)</u>.</p>

	<p><u>zdobycie Dominiki przez flotę francuską, okupacja Pondicherry przez Anglię (do 1785), zajęcie Savannah przez wojska angielskie.</u></p> <p>Fernando Po pod kontrolą Hiszpanii (do 1827). Śmierć JAMESA HARGREAVESA – wynalazcy angielskiego, CARLA VON LINNE'A (LINNEUSZA) – lekarza i biologa szwedzkiego (Systema naturae), FRANÇOISA ALEXANDRA GARSAULTA – pisarza i rytownika francuskiego (Art du perruquier), FRANÇOISA MARIE AROUETA (VOLTAIRE'A) – pisarza i filozofa francuskiego (Henriada, Edyp, Zaira, Mahomet, Kandyd), JEAN'A JACQUESA ROUSSEAU – pisarza i filozofa francuskiego (Rozprawa o pochodzeniu i podstawach nierówności), GIAMBATTISTY PIRANESIEGO – architekta włoskiego.</p>
<p>1779</p>	<p>Założenie Akademii Nauk w Lizbonie. Opracowanie wielkiego atlasu geograficznego Bengalów (JAMES RENNELL). Wielki bunt przeciw maszynom w hrabstwie Lancashire. Śmierć COOKA na Wyspach Sandwicha (Hawajach) – (14.II.). Rokowania pokojowe prusko-austriackie w Cieszynie (II-V.). Zbudowanie pierwszego łukowego mostu żeliwnego (w Coalbrookdale nad rzeką Severn, rozpiętość 31 m) przez JOHNA WILKINSONA i ABRAHAMA DARBY'EGO III).</p> <p><u>Konwencja francusko-hiszpańska w Aranjuez (przystąpienie Hiszpanii do wojny po stronie Francji i USA) – (12.IV.).</u> Konwencja rosyjsko-turecka w Ainali-Kawak (potwierdzenie postanowień pokoju z Küçük Kajnardży). Masowy ruch radykalny w hrabstwie Yorkshire (JOHN JEBB, CHRISTOPHER WYVILL). Traktat pokojowy prusko-austriacki w Cieszynie (zapewnienie następstwa w Bawarii po KAROLU TEODORZE (elektor Palatynatu), księciu Zweibrücken, odszkodowanie pieniężne dla Saksonii, otrzymanie Innviertel przez Austrię, sukcesja w Ansbach i Bayreuth dla FRYDERYKA II) – (13.V.). <u>Powołanie armii 8 tys. ochotników (HENRY FLOOD) w Irlandii (groźba francuskiej inwazji) – (V.).</u> <u>walki angielsko-amerykańskie (Savannah, Augusta), napięcie angielsko-holenderskie, oblężenie Gibraltaru przez armię francusko-hiszpańską (do 1782), odzyskanie Senegalu (Saint Louis) przez Francję.</u> „Natan Mędrzec” GOTTHOLDA EPHRAIMA LESSINGA. Uniezależnienie się Kambodży od Syjamu i Wietnamu, ENG królem (do 1797). TEKLE GIJORGIS cesarzem Etiopii (do 1784). Wojna domowa w Persji (do 1794). Śmierć DAVIDA GARRICKA – aktora angielskiego, ANTONA RAPHAELA MENGSA – malarza niemieckiego.</p>
<p>1780</p>	<p>Ludność: Chiny – 270 mln. Zajęcie hrabstwa Mansfeld przez Prusy. Stopniowe znoszenie tortur we Francji (do 1788). Otwieranie szkół niedzielnych (Sunday schools) w Anglii. Założenie Akademii Nauk w Bostonie. Wycofanie wojsk rosyjskich z Polski (KATARZYNA II).</p> <p>Wprowadzenie patentu urbarialnego w Chorwacji i Banacie. Powstanie 60 tys. Indian (JOSÉ GABRIEL CONDORCANQUI – TÚPAC AMARÚ II) w Peru, Ekwadorze i Boliwii (do 1781). Eksport 2 mln galonów rumu z Antyli do Anglii. <u>Przejście amerykańskiego generała BENEDICTA ARNOLDA na stronę angielską, walki francusko-angielskie w Indiach (Chandernagore, Pondicherry), bitwa morska pod Gibraltarem – zwycięstwo Anglii (GEORGE</u></p>

	<p><u>BRYDGES RODNEY) nad Hiszpanią (I.).</u> Zawiązanie się Ligi Zbrojnej Neutralności (przeciw rewidowaniu statków państw neutralnych przez Anglię) z inicjatywy Danii (ANDREAS PETER BERNSTORFF), patronat carycy KATARZYNY II (Dania, Szwecja, Rosja, Holandia, Francja, Hiszpania, Neapol i Sycylia, Austria) – (III.). <u>Zdobycie Charleston przez Anglików, desant francuskiego korpusu (JEAN BAPTISTE DONATIN ROCHAMBEAU) w Ameryce (Newport) i jego blokada przez Anglików (CLINTON).</u> Spotkanie JÓZEFA II z KATARZYNA II w Mohylewie. Projekt reformy parlamentu angielskiego na mityngu w Westminsterze (przyznanie prawa wyborczego wszystkim dorosłym mężczyznom). Londyńskie wydarzenia czerwcowe, rozruchy antypapistów tzw. „Gordon riots” (GEORGE GORDON) – (VI.). Rozszerzenie praw właścicieli feudalnych na południu Wietnamu (NGUYEN PHUC ANH). Wojna Majsuru z Anglią w Indiach (do 1784), posiłki francuskie dla Majsuru (do 1783). <u>Bitwa pod Camden – zwycięstwo Anglii (CHARLES CORNWALLIS) nad siłami amerykańskimi (GATES) – (16.VIII.), partyzantka oddziałów milicji w 3 południowych stanach, działalność armii amerykańskiej (NATHANIEL GREENE), ultimatum Anglii dla Holandii (XI-XII.).</u> <u>Wojna między Anglią a Holandią (do 1784), zajęcie faktorii holenderskich w Indiach i na zach. wybrzeżu Sumatry przez Anglików.</u> Śmierć MARI TERESY (29.XI.), linia habsbursko-lotaryńska w Austrii, Czechach oraz na Węgrzech (do 1918), JÓZEF II jedynowładcą krajów monarchii habsburskiej (do 1790). Odrzucenie projektu reform w Polsce (Kodeks praw sądowych ANDRZEJA ZAMOYSKIEGO) z inspiracji ambasadora Rosji w Polsce, OTTO MAGNUSA STACKELBERGA. Antyangielskie powstanie w Bengalu (Benares). Fiasko reformy ustroju politycznego Wenecji (GIORGIO PISANI). KOKAKU cesarzem Japonii (do 1817). Założenie gazety „Zürcher Zeitung” w Szwajcarii. Śmierć ETIENNE BONNOTA DE CONDILLACA – filozofa francuskiego (O pochodzeniu poznania ludzkiego, Traktat o wrażeniach umysłowych), BERNARDA BELOTTA (CANALETTA) – malarza włoskiego, KRISTIJONASA DONELAITISA – poety litewskiego, JOSEPHA HIGHMORE’A – malarza angielskiego, JACQUESA GERMAINA SOUFFLOTA – architekta francuskiego.</p>
<p>1781</p>	<p>Utworzenie monopolu kawowego w Prusach. Zniesienie poddaństwa osobistego chłopów w Austrii (15.I.). Ostatni publiczny „stos” z powodów religijnych w Hiszpanii (Sewilla). Patent tolerancyjny dla protestantów i prawosławnych w monarchii habsburskiej. Wprowadzenie wolności wyznań w Szwecji. Odezwa „Aan het Volk van Nederland” (Do narodu holenderskiego) JOHANA DRECKA VAN DER CAPELLENA TOT DEN POLLA. Decydujący wpływ na rządy we Francji MARI ANTONINY (Madame Déficit) – (do 1786). Wydanie „Powszechnej procedury sądowej” i zniesienie większości prawnych ograniczeń dotyczących Żydów w Austrii. Opublikowanie po raz pierwszy budżetu (fałszywe dane) we Francji (NECKER). Ordonans oficerski we Francji (kandydat na oficera musi wykazać się szlachectwem od 4 pokoleń). Rozruchy w Genewie. Angaż Prus do Ligi Zbrojnej Neutralności. „O obywatelskim polepszeniu</p>

	<p>Żydów” CHRISTIANA DOHMA. „Krytyka czystego rozumu” IMMANUELA KANTA. <u>Desant wojsk hiszpańskich na Majorkę i opanowanie tej wyspy, złupienie holenderskiej wyspy na Antylach, Sint Eustatius przez flotę angielską (RODNEY) – (II.), Powszechne przyjęcie Artykułów Konfederacji przez stany (Kongres – rada ambasadorów 13 stanów, podejmowanie decyzji większością 9 stanów, w sprawach ważniejszych – jednogłośnie, ratyfikacja uchwał Kongresu przez zgromadzenia stanowe, główne kompetencje Kongresu – wypowiedzenie wojny, zawieranie pokoju, kierowanie służbą dyplomatyczną, mianowanie wodza naczelnego, emisja pieniędzy, subskrybowanie pożyczek państwowych, w kompetencjach stanów – nakładanie podatków, zaciąg wojska, emisja waluty stanowej) – (III.), nieudana próba podboju Wirginii przez wojska angielskie (CORNWALLIS), francuska eskadra (FRANÇOIS JOSEPH DE GRASSE) na wodach Zatoki Chesapeake. ALOJZY I księciem Liechtensteinu (do 1805). Zdymisjonowanie NECKERA we Francji (19.V.). Nieformalny sojusz rosyjsko-austriacki w postaci wymiany listów cesarskich (V.). Rosyjski projekt grecki (zdobycie Stambułu i utworzenie cesarstwa greckiego (KONSTANTY) pod patronatem Rosji. Patent o opiece państwowej nad chłopami i znacznym ograniczeniu jurysdykcji patrymonialnej w Czechach, na Morawach i na Śląsku Cieszyńskim (IX.). PIOTR I władzą metropolitą Czarnogóry (do 1830). Opanowanie Turks i Caicos przez Anglię. <u>Bitwa pod Yorktown – zwycięstwo armii amerykańsko-francuskiej (WASHINGTON, DE GRASSE, ROCHAMBEAU) nad armią angielską (CORNWALLIS) – (19.X.), blokada Charleston przez Amerykanów (do 1782). Śmierć GOTTHOLDA EPHRAIMA LESSINGA – pisarza i filozofa niemieckiego (Laokoon, Minna von Barnhelm, Miss Sara Simpson).</u></u></p>
<p>1782</p>	<p>Ostatni „stos” w Europie (Glarus, Szwajcaria). Powstanie Banku Św. Karola w Madrycie. Dekret o kasacie wszystkich męskich i żeńskich zgromadzeń zakonnych nie zajmujących się szkolnictwem i pielęgnowaniem chorych w Austrii (12.I.). Konwencja w Dugannon (niezależność parlamentu i sądownictwa irlandzkiego od Anglii, wolny handel) – (II.). Dymisja całego gabinetu (NORTH) w Anglii (III.), książe ROCKINGHAM premierem (III-VII.). <u>Bitwa morska k/Dominiki – zwycięstwo floty angielskiej (RODNEY) nad francuską (DE GRASSE) – (12.IV.).</u> Założenie Kompanii Czarnomorskiej w Polsce (PROT POTOCKI). Utworzenie 800 nowych parafii (do 1783), organizacja w poszczególnych krajach monarchii habsburskiej dyrekcji policji. JOSÉ DE GÁLVEZ ministrem do spraw kolonii w Hiszpanii, wielkie reformy. Blokada Genewy przez wojska francuskie. Wizyta PIUSA VI w Wiedniu. Wynalazek pudlingowania PETERA ONIONSA i HENRY CORTA (oczyszczenie surówki żelaza z domieszek). Utworzenie instytucji charytatywnej w Lizbonie (Casa Pia). Zezwolenie Żydom na osiadanie i prowadzenie działalności gospodarczej w 3 głównych miastach Szwecji. Projekt konstytucji w Toskanii. WILLIAM PETTY FITZMAURICE mar. OF LANSDOWNE earl OF SHELBOURNE premierem Anglii (do 1783). Powołanie Komisji do Zorganizowania Szkolnictwa w Rosji</p>

	<p>(TEODOR JANKOVIĆ DE MIRIJEVSKI). Angaż Portugalii do Ligi Zbrojnej Neutralności. Rozciąganie patentów o opiece państwowej nad chłopami i znacznym ograniczeniu jurysdykcji patrymonialnej na kraje Austrii, Węgier i Galicji (do 1786). <u>Nieudany szturm armii francusko-hiszpańskiej na Gibraltar (X.), preliminaria pokojowe angielsko-amerykańskie w Paryżu (do 1783), bitwa pod James Island – zwycięstwo armii amerykańskiej nad Anglią (15.XI.), przyjęcie preliminarzy pokojowych z USA przez rząd Anglii (XII.).</u> Rozerwanie antyangielskiego współdziałania państw hinduskich w Indiach przez Anglików (HASTINGS). 6-krotny wzrost wartości operacji handlowych Francji w Turcji (60-70 000 000 liwrow) – (do 1785). Przyznanie autonomii Irlandii przez Anglię. Uchwalenie ustawy orzekającej karę śmierci za rozbijanie maszyn i niszczenie towarów w Anglii. Zbudowanie katolickiego kościoła Św. Katarzyny w Sankt Petersburgu. Krótkie rządy MAUNGA MAUNGA w Birmie, BODAWPAJA nowym królem (do 1819). Uniezależnienie się Syjamu od Birmy, dynastia Chakri (do dzisiaj), RAMA I (CHAOPHRAYA CHAKRI) królem (do 1809). HAMUDA bejem Tunisu (do 1814). MIKOŁAJ CARAGEA hospodarem Wołoszczyzny (do 1783). ALEKSANDER MAVROCORDAT I hospodarem Mołdawii (do 1785). Śmierć JACQUESA ANGE'A GABRIELA – architekta francuskiego, ANDREASA SIGISMUNDA MARGGRAFA – chemika niemieckiego, RICHARDA WILSONA – malarza angielskiego.</p>
<p>1783</p>	<p><u>Preliminaria pokojowe angielsko-francusko-hiszpańskie w Paryżu (I-IX.).</u> Ludność: Berlin – 141 tys. Założenie Akademii Nauk w Edynburgu. Interwencja zbrojna Rosji na Krymie, abdykacja SZAHIN-GIREJA, przyłączenie Krymu z Tamaniem i Kubaniem do Rosji. Układ gruzińsko-rosyjski tzw. georgijewski między HERAKLIUSZEM II a KATARZYNA II (przyjęcie protektoratu rosyjskiego przez połączone królestwa gruzińskie Kartlię i Kachetię). Założenie Jekaterynosławia przez Rosjan. Powstanie państwowych seminariów generalnych i traktowanie związku małżeńskiego jako umowy cywilnej (Patent) w Austrii. Wynalazek nowej maszyny przędzalniczej (mule) SAMUELA CROMPTONA. CHARLES ALEXANDRE DE CALONNE ministrem skarbu Francji (do 1787), wzrost długu państwowego. <u>Odmowa ratyfikacji traktatu pokojowego z USA przez parlament angielski (II.), kryzys rządowy w kraju.</u> WILLIAM HENRY CAVENDISH BENTICH książe PORTLAND premierem Anglii (II-XI.). <u>Pierwszy publiczny wzlot balonu ciepłego (JOSEPH MICHEL i JACQUES ETIENNE MONTGOLFIER) w Annonay (Francja) – (5.VI.), pierwszy wzlot balonu wypełnionego wodorem na Polu Marsowym w Paryżu (JACQUES ALEXANDRE CHARLES) – (27.VIII.).</u> <u>Traktat pokojowy Anglii z Francją i Hiszpanią w Wersalu (moc prawna traktatu amerykańsko-angielskiego (uznanie pełnej niepodległości USA, wytyczenie korzystnej granicy z Kanadą, kraj na południe od Wielkich Jezior i na wschód od Missisipi dla USA, uprawnienia do łowisk Nowej Fundlandii dla Amerykanów), zwrot Minorki i Florydy Hiszpanii przez Anglię, otrzymanie Tobago i odzyskanie baz na łowiskach Nowej Fundlandii oraz możliwość fortyfikowania</u></p>

	<p><u>Dunkierki przez Francję, zwrot Dominiki Anglii przez Francję, uzyskanie Grenady przez Anglię od Francji, Floryda Zachodnia pod kontrolą Hiszpanii (3.IX.).</u> Wielkie powstanie zbrojne mahometan w Kansu (Chiny) – (do końca XVIII w.). Konflikt konstytucyjny między Izbą Gmin a Koroną w Anglii. WILLIAM PITT MŁODSZY premierem Anglii (do 1801). Powstanie 2 teatrów publicznych w Sankt Petersburgu, budowa Pałacu Taurydzkiego (do 1789). Dynastia Al-Chalifa w Bahrajnie (do dzisiaj), AHMAD ZDOBYWCA emirem (do 1796). Pierwszy lot żywych istot balonem (baran, kogut, kaczka) w Wersalu (19.IX.), pierwszy lot człowieka balonem (JEAN FRANÇOIS PILÂTRE DE ROZIER) – ogród Revéillon pod Paryżem (15.X.), pierwszy w historii przelot powietrzny (ROZIER, mar. FRANÇOIS LAURENT D'ARLANDES) z Chateau de la Muette do Lasku Bulońskiego (8900 m w 25 min.) – (21.XI.), pierwszy przelot balonem gazowym (CHARLES) z Tuilleries do Nesles (43,5 km) – (1.XII.). MICHAŁ SUŁU hospodarem Wołoszczyzny (do 1786). ANDRIANAMPOINIMERINA królem Madagaskaru (do 1803). SAID I sultanem Omanu (do 1789). Wpływy mameluckich bejów (IBRAHIM, MURAD) w Egipcie (do 1786). Śmierć LEONHARDA EULERA – matematyka szwajcarskiego (Introductio in analisin infinitorum, Institutiones calculi differentialis, Institutiones calculi integralis), JEAN'A LE RONDA D'ALEMBERTA – fizyka i filozofa francuskiego (Traité de dynamique), JOHANNA ADOLFA WASSE – kompozytora niemieckiego, JEAN'A BAPTISTE'A PERRONNEAU – malarza francuskiego, HON DE JONA – biologa koreańskiego, SZYMONA MAJCHROWICZA – pisarza polskiego, JOHANNA JAKOBA BODMERA – pisarza szwajcarskiego (Pieśni o Nibelungach).</p>
<p>1784</p>	<p>Okres „ksiąząt” w Etiopii (do 1855). Założenie Asiatic Society of Bengal w Kalkucie (WILLIAM JONES). Utworzenie angielskiej faktorii w Rangunie. Układ handlowy polsko-rosyjski (otwarcie placówki konsularnej w Chersonie). Pierwsze kontakty handlowe amerykańsko-chińskie. Zniesienie rządów gabinetowych w Danii, regencja ANDREASA PETERA BERNSTORFFA (do 1797) oraz następcy tronu FRYDERYKA (do 1808), wprowadzenie do Rady Stanu BERNSTORFFA, CHRISTIANA DITLEVA i JOHANA LUDVIGA REVENTLOWA, powołanie Małej Komisji do Spraw Wiejskich. Zakaz porozumiewania się komitatów i wprowadzenie języka niemieckiego jako urzędowego na Węgrzech. Odwołanie HASTINGSA z Indii, sprawa o korupcję (do 1795). Założenie Sewastopola przez Rosjan. Antyaustriackie powstanie chłopskie (NICOLAE HORIA, GIURGIU MARCU CRIȘAN, CLOȘCA) w Siedmiogrodzie (do 1785). „Mutiny Bill” (stan wyjątkowy) w Anglii, rozwiązanie parlamentu (sprawa Indii) – (III.), „India Act” (podporządkowanie Kompanii Wschodnioindyjskiej 6-osobowej Radzie Kontrolnej (Board of Control) mianowanej przez króla). Zakaz sprowadzania do monarchii habsburskiej tych obcych produktów, które nie mogą być zastąpione krajowymi. Traktat pokojowy angielsko-holenderski w Paryżu (uzyskanie przez Anglię faktorii holenderskich w Indiach – Tuticorin i Negapatam oraz</p>

	<p>prawa do wolnej żeglugi w strefie Holenderskich Indii Wsch. (Indonezji) – (V.). Pierwszy lot kobiety balonem (ELISABETH THIBLE). Konstrukcja spadochronu balonowego (JEAN PIERRE BLANCHARD). Przymierze francusko-holenderskie (6.IX.). Pierwszy model śmigłowca (LAUNOY). Pierwszy przelot balonem na odległość ponad 100 km (ROBERT i COLIN HULLIN), z Paryża do Beuvry (186 km w 6 godzin i 40 min.(19.IX.). Pokój Majsuru z Anglią (status quo). JEZUS III cesarzem Etiopii (do 1788). Budowa Pałacu na Wodzie w Warszawie (do 1793). Sprawa naszyjnika we Francji, upadek resztek autorytetu MARIII ANTONINY. Konwencja rosyjsko-turecka w Ainali-Kawak (uznanie zajęcia Krymu przez Rosję). Pierwsze Narodowe Zgromadzenie Wolnych Korpusów w Utrechcie (XII.). Alaska pod kontrolą Rosji (do 1867), pierwsza faktoria rosyjska na wyspie Kodiak k/Alaski. Podbój części Małej Kabardy przez Rosję. Śmierć JACQUESA DOMINIQUE DE CASSINIEGO – astronoma i geografa francuskiego, DENISA DIDEROTA – filozofa i pisarza francuskiego, NATHANIELA HONE’A – malarza irlandzkiego, SIMONA FOKKE – malarza i rytownika holenderskiego, SAMUELA JOHNSON’A – pisarza angielskiego (Dictionary of the English Language), ALLANA RAMSAY’A – malarza szkockiego, FRANCISZKA BOHOMOLCA – pisarza polskiego.</p>
<p>1785</p>	<p>Pierwszy przelot nadmorski balonem (BLANCHARD, JOHN JEFFERIES), z Dover (Anglia) nad kanałem La Manche do Calais (Francja) – (7.I.). Wyprawa dookoła świata JEAN’A FRANÇOISA DE LA PÉROUSE’A (do 1788). Sprzeciw Francji wobec zamiany Belgii na Bawarię przez Austrię (zależne od zgody Prus) – (I.). Gramota na prawa, wolności i priemuszczestwa błagodarnogo rosyjskiego dworianstwa tzw. Karta szlachectwa w Rosji (zrównanie w prawach szlachty ukraińskiej, polskiej, bałtyckiej ze szlachtą rosyjską, zwolnienie jej od podatków i obowiązku rekruta, nie podleganie karze cielesnej, uzyskanie monopolu na posiadanie ziemi wraz z poddanymi, eksploatację kopalń, gorzelnii i młynów oraz zakładanie dużych fabryk, targów i jarmarków, co trzy lata zjazdu szlachty, możliwość wyboru gubernialnych i powiatowych marszałków szlachty, wszystkich elekcyjnych urzędników, prawo do własnego sądownictwa, kierowanie petycji do gubernatora, Senatu i monarchy, pozbawienie szlachectwa tylko przez Senat i monarchę). Utworzenie Organizacji Towarzystwa Zakładania i Popierania Szkół Niedzielných w Anglii. Patent o masonerii w Austrii. Nieudany plan otwarcia dla irlandzkiego handlu wszystkich rynków angielskich i wprowadzenia unii celnej (PITT), sprzeciw angielskich kupców i fabrykantów (Wielka Izba Manufakturzystów). Pierwsza przedsiębiorstwa o napędzie parowym w Anglii (Papplewick). Ustawa Kongresu USA (ziemie zachodnie, poza terenami przeznaczonymi dla weteranów, sprzedawane po cenie 1\$ za akr, nabywanie działki nie mniejszej niż 640 akrów). Wynalazek mechanicznego warsztatu tkackiego (CARTWRIGHT). Pierwsze ofiary lotnictwa (ROZIER, ROMAINE) podczas przelotu nad kanałem La Manche (15.VI.). Kongres książąt w Berlinie (zawiązanie ligi książęcej zw. Fürstenbund, pod batutą</p>

	<p>Prus) – (VII.). Prawo żeglugi i przewozu towarów na egipskich „dwóch morzach“ dla Francji. Pełny zbiór „Wielkiego Kodeksu” w Korei. Kryzys rządowy w Turcji. Przeniesienie stolicy Persji z Szirazu do Teheranu. ALEKSANDER MAVROCORDAT II hospodarem Mołdawii (do 1786). Odzyskanie Pondicherry przez Francję, kontrola (do 1793). „Oda do radości” FRIEDRICH SCHILLERA. Założenie brytyjskiego dziennika „The Times” (The Daily Universal Register). Śmierć PIETRA LONGHI – malarza włoskiego, LOUISA RÉNE DE LA CHALOTAIS’A – francuskiego działacza oświatowego, GABRIELA BONNOTA DE MABLY – historyka i politologa francuskiego (Droits et devoirs du Citoyen, Observations sur l’histoire de France), JEAN’A BAPTISTE’A PIGALLA – rzeźbiarza francuskiego, GUSTAFA PHILIPA CREUTZA – pisarza szwedzkiego.</p>
<p>1786</p>	<p>Likwidacja samorządu komitatów i podzielenie Węgier na 10 okręgów adm. Wprowadzenie jednolitego prawa spadkowego zwiększającego swobodę w dysponowaniu mieniem w Austrii. Synod diecezjalny w Pistoii (uchwalenie józefińsko-jansenistycznego regulaminu dla duchownych Toskanii, zwołanie generalnego synodu we Florencji), wielki spór religijny w państwie, kodyfikacja kodeksu kryminalnego (PIOTR LEOPOLD). Zniesienie senatu lombardzkiego (JÓZEF II). Założenie angielskiej kolonii karnej w Botany-Bay k/Sydney (Australia). Uruchomienie młynów parowych w Londynie. Dekrety: o szkołach ludowych (założenie 316 nowych szkół (18 tys. dzieci) do 1791) i przeciw masonerii w Rosji. Starcie GUSTAWA III z opozycją wszystkich stanów na Riksdagu w Szwecji (sprawy skarbowe). Powołanie Wielkiej Komisji do Spraw Wiejskich w Danii (CHRISTIAN COLBJØRNSSEN). Ludność: Prusy – 5,6 mln. Kongres książąt w Ems (książę abp Salzburga, HIERONIM COLLOREDO, książę saski, abp elektor Moguncji, FRYDERYK bar. ERTHAL, abp elektor Kolonii, MAKSYMILIAN FRANCISZEK, abp elektor Trewiru, KLEMENS), program utworzenia niezależnego praktycznie od Rzymu niemieckiego kościoła narodowego. Zadłużenie Francji bliskie 5 000 000 000 liwrow, roczny deficyt 110 000 000 liwrow. Utworzenie Zgromadzenia Patriotycznych Regentów w Holandii, podporządkowanie prowincji Holandii, Groningen i Overijsel. Pozbawienie WILHELMA V ORAŃSKIEGO stanowiska wodza naczelnego przez Stany Holenderskie. Wyprawa interwencyjna Turcji przeciw zbuntowanym bejom egipskim, rozbięcie armii bejów pod Aleksandrią, zdobycie Kairu przez Turków, zawarcie rozejmu (władza IBRAHIMA i MURADA w Górnym Egipcie). Utworzenie nowego funduszu amortyzacyjnego (Sinking Fund) i poddanie kontroli parlamentu „listy cywilnej” w Anglii. Grad cesarskich dekretów JÓZEFA II na Belgię (do 1787). Lord CORNWALLIS generalnym gubernatorem Indii (do 1793). Pierwszy przelot nocny balonem (TETE-BRISSY) z Paryża do Bretetuil (10-11.VI.). Nieudany zamach na JERZEGO III w Londynie (MARGARET NICHOLSON) – (2.VIII.). Śmierć FRYDERYKA II (17.VIII.). FRYDERYK WILHELM II królem Prus (do 1797). Klęska głodu i epidemia cholery w Korei (ok. 400 tys. ofiar). Niepełny zjazd</p>

	<p>delegatów stanowych w Annapolis (USA) – (IX.). MARIA I królową Portugalii (do 1816). Powstanie zbrojne (DANIEL SHAYS) w Massachusetts i New Hampshire (do 1787). MIKOŁAJ MAVROGHENI hospodarem Wołoszczyzny (do 1790). CARLETON gubernatorem Kanady (do 1796). ALEKSANDER YPSILANTI hospodarem Mołdawii (do 1788). Francusko-angielski traktat handlowy (klauzula najwyższego uprzywilejowania dla obu stron, ustanowienie niskich taryf celnych, pewne wyjątki dla artykułów tekstylnych) – (26.IX.). Wpływy MATSUDAIRY SADANOBU w Japonii (do 1793). Śmierć CARLA WILHELMA SCHEELE’A – chemika szwedzkiego, ANTONIO SACCHINIEGO – kompozytora włoskiego, MOJŻESZA MENDELSSOHN – pisarza i filozofa żydowskiego, FRANTIŠKA BENDY – kompozytora czeskiego.</p>
<p>1787</p>	<p>Układ francusko-wietnamski w Wersalu (pomoc wojskowa Francji dla Wietnamu w zamian za port Da-nang, wyspę Con-dao i wyłączne prawo wolnego handlu). Emisja monet srebrnych i miedzianych w hrabstwach środkowej i zachodniej Anglii (WILKINSON IRON MASTER). Zniesienie rad prowincjonalnych i zastąpienie je Radą Generalną oraz utworzenie 9 okręgów w miejsce 11 historycznych prowincji w Belgii (I.). Spuszczenie na wodę pierwszego żelaznego statku (Anglia). Powstanie chłopskie (Związek Triady) na Tajwanie (do 1788). Otwarcie seminarium nauczycielskiego w Sankt Petersburgu. Kodyfikacja kodeksu karnego w Austrii (Józefina). Wykształcenie się stałego gabinetu ministrów (Junta de Estado) w Hiszpanii. Osadnicy angielscy w Sierra Leone, założenie Freetown. Wydanie ustaw rozciągających na chłopów tą samą procedurę sądową, co na innych poddanych królestwa, znoszących przypisanie chłopów do ziemi, zabraniających usuwania ich z gruntów, określających i redukujących pańszczyznę w Danii (do 1792). Rozruchy w Kanadzie. Odmowa ogłoszenia cesarskich edyktów i zakaz wybierania podatków przez poborców (stany poszczególnych prowincji Belgii). Otrzymanie niemieckich nazwisk przez Żydów galicyjskich w Austrii. Wpływy Państwa Merina na Madagaskarze. Bunt ryżowy w Japonii. Powołanie przez LUDWIKA XVI – 142 notabli we Francji (intendenci, wyższe duchowieństwo, przedstawiciele stanów prowincjonalnych i miast, wielkich panów i członków parlamentów) – (II.). Spotkanie JÓZEF II-KATARZYNA II w Chersonie. Odrzucenie nowych kanonów religijnych w Toskanii przez prałatów, rewolta diecezjan – wygnanie biskupa SCIPIONE RICCI z Pistoii (IV.). Zdymisjonowanie CALONNE’A we Francji (8.IV.). ETIENNE CHARLES LOMÉNE DE BRIENNE ministrem skarbu Francji (do 1788). Zjazd delegatów zgromadzeń stanowych w Filadelfii (V-IX.). Spotkanie STANISŁAWA AUGUSTA z KATARZYNA II w Kaniowie (6.V.). Rozwiązanie się Zgromadzenia Notabli we Francji (28.V.), blokada reform podatkowych. Ustawa o administracji nowych terenów w USA (podział ziem zachodnich na terytoria(późniejsze stany), zarząd przez gubernatora i sędziów mianowanych przez Kongres, zakaz niewolnictwa, wolność religijna, szerokie prawa obywatelskie, powszechne nauczanie) – (13.VII.). Wojna turecko-rosyjska tzw. wschodnia (do 1792). Domaganie się</p>

	<p>zwołania Stanów Generalnych we Francji przez jurystów (30.VII.), rozpędzenie parlamentu w Paryżu przez LUDWIKA XVI, rozruchy (VIII.). Wojna domowa w Holandii, aresztowanie żony stathoudera, WILHELMINY, interwencja 20-tys. armii pruskiej (KAROL WILHELM FERDYNAND BRAUNSCHWEIG UND LÜNEBURG), zajęcie Utrechtu i Amsterdamu – restauracja oranżystowskich rządów w Holandii. Wznowienie czynności parlamentu paryskiego (IX.), zniesienie corvée i celi wewnętrznych na zboże. Zorganizowany abolicjonizm w Anglii i USA, pierwsze kościelne organizacje wyzwolonych Murzynów w Filadelfii. Uchwalenie Konstytucji Stanów Zjednoczonych (USA) w Filadelfii (trójpodział władz: ustawodawcza – dwuizbowy Kongres, wykonawcza – prezydent wybierany co 4 lata w wyborach 2-stopniowych i sędziowska, utrata przez stany prawa ustanawiania celi, emisji walut, niezależności sądownictwa, zachowanie własnych konstytucji stanowych, ciała ustawodawczego, elekcyjnych gubernatorów, skarbu, policji i innych instytucji autonomicznych, wyłączność emitowania waluty, zawieranie traktatów handlowych, subskrypcja pożyczek państwowych, nakładanie i pobieranie federalnych podatków, utrzymywanie armii, sprawowanie kontroli nad stanowym sądownictwem i ustawodawstwem za pomocą Departamentu Sprawiedliwości i Sądu Najwyższego przez władze federalne) – (17.IX.). Sejm Czteroletni w Polsce (do 1792) – (6.X.). Zwiększenie się liczby wrzecion mechanicznych w Indiach z 1951 do 5067 i wartości importu bawełny do Anglii z 52 do 124 000 000 funtów szt. (do 1812). Śmierć CHRISTOPHA WILLIBALDA GLUCKA – kompozytora niemieckiego, LEOPOLDA MOZARTA – kompozytora austriackiego, RUDJERA JOSIPA BOŠKOVICA – matematyka i fizyka chorwackiego, ROBERTA LOWTHA – pisarza angielskiego.</p>
<p>1788</p>	<p>Edykt tolerancyjny dla hugenotów francuskich (przyznanie im praw cywilnych). Kryzys algierskich korsarzy (spadek liczby okrętów korsarskich). Wojna chińsko-wietnamska (do 1790). „Krytyka praktycznego rozumu” KANTA. Zaginięcie ekspedycji DE LA PEROUSE’A na Oceanie Spokojnym. Ukazywanie się periodycznych rozpraw poświęconych krajoznawczej i humanistycznej wiedzy o Indiach w Kalkucie. Przybycie angielskiej ekspedycji (ARTHUR PHILLIP) do Botany-Bay, wysadzenie 717 skazańców (188 kobiet), 1 byka, 5 krów, 1 barana i 29 owiec, początek zasiedlania Australii (18.I.). Przystąpienie Austrii do wojny wschodniej po stronie Rosji (II.). Rozwój towarzystw ekonomicznych i otrzymanie prawa ogradzania swych gruntów oraz użytkowania ich według swej woli przez chłopów w Hiszpanii. Wymagania przestrzegania ścisłej ortodoksji katolickiej od profesorów uniwersytetów w Austrii. Postęp choroby nerwowej u JERZEGO III. Ustawa zakazująca wywozu z Anglii surowej wełny. Zamówienie na 16 mil rur w celu zaopatrzenia Paryża w wodę (WILKINSON). Nałożenie nowych podatków w Belgii (JÓZEF II). Katastrofalny rok we Francji (susze, przymrozki, gradobicia, powodzie), niepokoje w Paryżu, Rennes, Dijon, Tuluzie i innych miastach. Bitwa morska pod Fidonisi – zwycięstwo Rosji (FIODOR USZAKOW) nad Turcją. Antyrosyjskie przymierze Anglii,</p>

	<p><i>Holandii i Prus. Deklaracja parlamentu paryskiego (3.V.). Tajna konwencja austriacko-rosyjska o nienaruszalności granic polskich ustalonych w I rozbiórce (V.). Potępienie przez LUDWIKA XVI „arystokracji urzędników”, wydanie edyktu (powołanie izb sądowych, ustanowienie Kurii Królewskiej) – (8.V.). Wojna szwedzko-rosyjska (do 1790). Atak chłopstwa na wojsko w Grenoble tzw. La Journée des Tuiles (dzień dachówek) – (7.VI.). KAROL IV królem Hiszpanii (do 1808). Religionsedikt (Edykt o religii) w Prusach (nakaz trzymania się ściśle ortodoksji luteranńskiej przez pastorów, profesorów uniwersytetów i nauczycieli) – (VII.). Bitwa morska pod Hogland – zwycięstwo Rosji nad Szwecją. Zniesienie działalności Kurii Królewskiej we Francji i wydanie edyktu o zwołaniu na 1.V. 1789 r. Stanów Generalnych w Paryżu (8.VIII.), dymisja BRIENNE’A (24.VIII.), NECKER ministrem skarbu (do 1789). Zdobycie Oczakowa przez armię rosyjską (GRIGORIJ POTIOMKIN), obalenie władzy EMANUELA GIANI-ROSETTIEGO w Mołdawii, okupacja rosyjsko-austriacka (do 1792). Powstanie Brytyjskiego Towarzystwa Popierania Badań Wewnętrznych Części Afryki. Likwidacja Departamentu Wojskowego Rady Nieustającej w Polsce (Sejm Czteroletni), naruszenie gwarancji rosyjskiej (3.XI.). Pierwszy wniosek o zniesienie niewolnictwa w Anglii (WILLIAM WILBERFORCE). CAMPOMANES premierem Hiszpanii (do 1792). BEYDE MARJAM cesarzem Etiopii (do 1789). Podwojenie liczby mandatów w Stanach Generalnych dla przedstawicieli trzeciego stanu (doublement des Tiers). Dekret o cenzurze w Prusach (XII.). Śmierć JOHANNA GEORGA HAMANNA – pisarza i filozofa niemieckiego, GEORGESA LOUISA LECLERCA DE BUFFONA – biologa francuskiego, SALOMONA GESSNERA – pisarza i malarza szwajcarskiego (Idyllen).</i></p>
<p>1789 - 1799</p>	<p><u>WIELKA REWOLUCJA FRANCUSKA.</u></p>
<p>1789</p>	<p><i>Francuska pomoc wojskowa (reorganizacja i uzbrojenie 150-tys. armii feudalów – bp Adran, PIERRE JOSEPH PIGNEAU DE BÉHAINE) dla Wietnamu w tłumieniu powstania TAY-SONÓW. Spisek niepodległościowo-republikański JOÃQUIMA JOSÉ DA SILVA XAVIERA (TIRADENTESA) w Brazylii (Minas Gerais). Wyprawa angielska ALEXANDRA MACKENZIE’GO do płn-zach. Kanady (Morze Beauforta). Zniesienie 765 nieczynnych, a płatnych urzędów koronnych w Anglii. Wydanie Statutów Izby Spraw Zagranicznych w Chinach (usankcjonowanie systemu zarządzania Mongolią). Odwołanie przywileju Joyeuse Entrée w Belgii przez JÓZEFA II (I.). <u>Ostra zima we Francji. Broszura „Qu’est-ce que le tiers état?” (Co to jest stan trzeci?) EMMANUELA JOSEPHA SIEYÈSA.</u> Obalenie Rady Nieustającej w Polsce – otwarte zerwanie zależności od Rosji (19.I.). <u>Wydanie regulaminu wyborczego we Francji (24.I.).</u> Powołanie 9-osobowej delegacji trzech stanów niższych (duchowieństwa, mieszczaństwa, chłopów) w Szwecji, ułożenie Aktu o Unii i Bezpieczeństwie (prawo prowadzenia wojny, zawierania pokoju, określania liczby członków Rady, mianowania i odwoływania urzędników dla króla, prawo do piastowania większości urzędów i posiadania ziemi na niemal równych prawach</i></p>

ze szlachtą przez stany niższe, prawo nabywania ziemi od Korony i swoboda rozporządzania swymi gruntami przez chłopów) – (II.).

Krótkie rządy TEKLE GIJORGISA (po raz drugi) w Etiopii, EZECHIASZ nowym cesarzem (do 1794). WASHINGTON pierwszym prezydentem USA (do 1797). Zadekretowanie nowego ustroju stanów brabanckich i stałych podatków w Belgii (IV.), powstanie antyaustriackie (do 1791). Bunt na angielskim okręcie „Bounty” (IV-V.). Powstanie biedoty miejskiej, rzemieślników i robotników na przedmieściach Paryża (Saint Antoine) – (28.IV.), uroczyste otwarcie Stanów Generalnych w Paryżu (5.V.), uznanie się posłów stanu trzeciego za Zgromadzenie Narodowe (Assemblée Nationale) – (17.VI.) i ich przysięga w sali gry w piłkę (JEAN SYLVAINE BAILLY) – (20.VI.), przyłączenie się posłów stanu duchownego do stanu trzeciego (22.VI.), ściąganie wojska do Wersalu przez LUDWIKA XVI (26.VI.), wydanie przez króla formalnego rozkazu połączenia się wszystkich stanów (27.VI.), uznanie się Zgromadzenia Narodowego za Zgromadzenie Narodowe Konstytucyjne (Assemblée Nationale Constituante) – (9.VII.), zdymisjonowanie NECKERA (11.VII.), pierwsze rewolucyjne wystąpienia ludu paryskiego, zamieszki na placu Vendôme (12.VII.), napady na piekarnie i magazyny ze zbożem w Paryżu (12/13.VII.), grabież i dewastacja klasztoru Lazarystów (13.VII.), **ZDOBYCIE BASTYLII PRZEZ LUD PARYSKI – POCZĄTEK WIELKIEJ REWOLUCJI FRANCUSKIEJ (14.VII.), początek burzenia Bastylli (15.VII.), BAILLY merem Paryża, utworzenie Gwardii Narodowej (MARIE JOSEPH DE LA FAYETTE), powstanie chłopskie na prowincji tzw. Wielka Trwoga (16.VII-VIII.), masowa emigracja szlachty. Rozruchy w Kolonii, Trewirze, Spirze, Livorno, Florencji i Toskanii. Uchwały antyfeudalne we Francji (zniesienie niewoli chłopów (servage), sądownictwa senioralnego, usług osobistych chłopów, prawa pańskiego do polowań na gruntach chłopskich, przywilejów podatkowych szlachty, dziesięciny kościelnej, uchwalenie równości prawnej wszystkich obywateli) – (4-11.VIII.).**

Powstanie ludowe w Leodium (VIII.), wygnanie księcia bp. KONSTANTEGO FRANCISZKA HOENSBROEKA, utworzenie regularnej armii belgijskiej (JEAN ANDRÉ VAN DER MEERSCH).

BASZIR II emirem Libanu (do 1840). Bitwy pod Fokszanami i Rymnikiem – zwycięstwa Rosji (SUWOROW) nad Turcją, ofensywa austriacka – zajęcie Serbii z Belgradem i części Wołoszczyzny z Bukaresztem. **Uchwalenie Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela we Francji (głoszenie praw naturalnych i niezbywalnych człowieka – wolności, własności, braterstwa, opierania się uciskowi, zasada suwerenności ludu, równość obywatelska wobec prawa, tolerancja religijna, wolność słowa i prasy, udział wszystkich pośredni i bezpośredni w uchwalaniu praw i podatków, nienaruszalność własności prywatnej odpowiedzialność urzędników) – (26.VIII.).**

Ludność: Paryż – 640-670 tys. Antytureckie powstanie w Grecji. Ogłoszenie Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela w Belgii (bardziej radykalnej) – (16.IX.). Powstania ludowe w Libanie. **Marsz kilku tysięcy kobiet do Wersalu (5-6.X.), powrót LUDWIKA XVI do**

	<p><u>Paryża, przeniesienie obrad Konstytuanty z Wersalu do Paryża (X.), założenie Stowarzyszenia Rewolucji (Société de la Révolution) przez Klub Bretoński (HONORÉ GABRIEL RIQUETI DE MIRABEAU, ALEXANDRE LAMETH, BAILLY, SIEYÈS, ksiądz HENRI GRÉGOIRE, CHARLES MALO FRANÇOIS LAMETH, THÉODORE LAMETH, MAXIMILIEN ISIDORE DE ROBESPIERRE), uznanie dóbr kościelnych za własność narodową we Francji (2.XI).</u></p> <p>Wystąpienie mieszczan w Warszawie tzw. czarna procesja (2.XII). Zjazd delegatów stanów prowincjonalnych w Belgii, ogłoszenie się Stanami Generalnymi (XII.). Haiti: 3117 przetwórci kawy, 783 cukrownie, 3151 plantacje indygo oraz 789 bawełny. SELIM III sultanem Turcji (do 1807). HAMID sultanem Omanu (do 1792). SALOMON I (po raz drugi) królem gruzińskiej Imeretii (do 1810). Śmierć CLAUDE'A JOSEPHA VERNETA – malarza francuskiego, JOHANNA HEINRICHA TISCHBEINA (STARSZEGO) – malarza niemieckiego, JEAN'A ETIENNE'A LIOTARDA – malarza szwajcarskiego, FRANTIŠKA XAWERA RICHTERA – kompozytora Czeskiego, PAULA THIRY D'HOLBACHA – filozofa francuskiego (Chrześcijaństwo zdemaskowane).</p>
<p>1790</p>	<p>„Travels to Discover the Source of Nile” (Podróże dla odkrycia źródeł Nilu) JAMESA BRUCE'A. Uniezależnienie się Tunisu od Algieru. „Reflections on the Revolution in France” (Uwagi nad rewolucją we Francji) EDMUNDA BURKE'A. Hasło niepodległości Ameryki hiszpańskiej (FRANCISCO DE MIRANDA). Dekret o cenzurze w Austrii, odwołanie wszystkich dekretów dotyczących Węgier poza patentem tolerancyjnym i zniesieniem poddaństwa osobistego chłopów przez JÓZEFA II (I.). Uchwała o utworzeniu Banku Federalnego w USA. <u>Przyjęcie nazwy Stowarzyszenia Przyjaciół Konstytucji przez Stowarzyszenie Rewolucji.</u> Powołanie Stanów Zjednoczonych Belgii (Etats Beligues Unis) w Brukseli (10.I.), utworzenie Kongresu (HENDRIK VAN DER NOOT). Sojusz prusko-turecki (31.I.), zobowiązanie Prus do wydania Austrii wojny. <u>Uchwała Zgromadzenia Narodowego we Francji o nie uznawaniu uroczystych ślubów zakonnych i zniesieniu wszystkich zakonów, w których składa się takie śluby (13.II.).</u> Śmierć JÓZEFA II (20.II.). LEOPOLD II cesarzem rzymskim, królem Niemiec, Czech i Węgier (do 1792). Zwycięstwo partii „stanów” nad demokratami w Belgii, uwięzienie VAN DER MEERSCHA, ucieczka lidera demokratów, JEAN'A FRANÇOISA VONCKA do Francji, terror wobec demokratów i rojalistów. Bitwy: morska pod Tendrą – zwycięstwo Rosji (USZAKOW), pod Kalafatem – zwycięstwo Austrii nad Turcją. <u>Nowy podział administracyjny (83 departamenty) we Francji (26.II.).</u> Zebranie kardynałów w Rzymie pod kierunkiem PIUSA VI (omówienie sytuacji we Francji). Putieszestwie iz Pietierburga w Moskwu” (Podróż z Petersburga do Moskwy) ALEKSANDRA RADISZCZEWA. Przymierze polsko-pruskie (29.III.). <u>Wycofanie się CHARLES'A MAURICE'A DE TALLEYRANDA-PÉRIGORDA, SIEYÈSA, MIRABEAU i LA FAYETTA ze Stowarzyszenia Przyjaciół Konstytucji i założenie przez nich nowego klubu Stowarzyszenia Roku 1789 (IV.). Likwidacja szlachty jako stanu we Francji (19.VI.),</u></p>

	<p><u>Utworzenie Stowarzyszenia Przyjaciół Praw Człowieka i Obywatela przez Klub Kordelierów (JEAN PAUL MARAT, GEORGES JACQUES DANTON).</u> Wojna domowa w Segu. <u>Uchwalenie ustawy cywilnej o duchowieństwie we Francji (Constitution civile du clergé) we Francji (ograniczenie liczby biskupstw do 83, wybór prałatów przez zgromadzenia dystryktów, wybranych prałatów zatwierdza biskup, wybór biskupów przez zgromadzenia departamentalne, biskupów zatwierdza metropolita, wyznaczenie pensji biskupom, prałatom i wikarym) – (12.VII.).</u> Prusko-austriacka konwencja ugodowa w Reichenbach (Dzierżoniów) – (27.VII.). <u>Nakaz opuszczenia Francji przez wszystkich Rosjan i opuszczenia Rosji przez Francuzów z sympatiami rewolucyjnymi (KATARZYNA II) – (VIII.).</u> Wojna Majsuru z Anglią (do 1792). Pokój szwedzko-rosyjski w Värälä (status quo, wyrzeknięcie się przez Rosję ingerencji w wewnętrzne sprawy Szwecji) – (14.VIII.). Inkorporacja Siewierza do Prus. Obalenie władzy MAVROGHENIEGO na Wołoszczyźnie, okupacja austriacka (do 1791). <u>Protest cesarza LEOPOLDA II wobec ustaw antyfeudalnych we Francji. Trójkolorowa flaga narodowa (błękit, biel, czerwień) barwami Francji (21.X.), obowiązek złożenia przysięgi na ustawę cywilną przez wszystkich biskupów, prałatów i innych funkcjonariuszy kościelnych, rozłam wśród kleru (27.XI.), równe prawo do zdobycia szlifów oficerskich dla wszystkich żołnierzy francuskich.</u> Podbój Belgii przez Austrię (XII.). Zdobyte twierdzy tureckiej Izmail nad Dunajem przez wojska rosyjskie (24.XII.). JAZID sultaniem Maroka (do 1792). Zrzeczenie się roszczeń do Oregonu przez Hiszpanię. Powstanie Mulatów (VINCENT OGÉ) na Haiti francuskim. Pierwszy bicykl (hr. SIVRAC). Śmierć JEAN'A CHEVALIERA – malarza francuskiego, NICOLAUSA VON HONTHEIMA (JUSTINUSA FEBRONIUSA) – teologa niemieckiego, ADAMA SMITH'A – ekonomisty szkockiego (Teoria uczuć moralnych, Badania nad naturą i przyczynami bogactw narodów), NICOLAUSA FRANZA PACASSIEGO – architekta austriackiego, ANTONIO RINALDIEGO – architekta włoskiego.</p>
<p>1791</p>	<p>Założenie Washington przez Amerykanów. Uzupełnianie Konstytucji USA – poprawkami (Karta Praw), otwarcie Banku Federalnego. Kodeks prawa karnego (Lendrecht) w Prusach. „Canada Act” w Anglii (podział prowincji Quebec na Dolną Kanadę (o ludności przeważnie francuskiej) i Górną Kanadę (o ludności anglosaskiej), otrzymanie przez nich samorządu, wprowadzenie wyższych izb ustawodawczych), uchwały o zwiększeniu cel na zboże. Zajęcie księstwa Leodium przez Austrię (I.). Opanowanie Lakkadiwów i Wysp Chatham przez Anglię. <u>Założenie klubu przez elementy umiarkowane we Francji (feuillanci), wzrost inflacji w kraju, ocalenie Kościoła Konstytucyjnego przez TALLEYRANDA (wyświęcenie 2 wybranych biskupów) – (24.II.). Potępienie ustawy cywilnej o duchowieństwie przez PIUSA VI (10.III., 13.IV.).</u> Odrzucenie propozycji Prus w sprawie demonstracji zbrojnej w stosunku do Rosji przez Anglię (IV.). Prawo o miastach królewskich w Polsce (nietykalność osobista i majątkowa dla obywateli miasta,</p>

możliwość nabywania ziemi, awansowania w hierarchii wojskowej, sądowej, kościelnej dla mieszczan) – (18.IV.), ogłoszenie konstytucji (Polska – monarchią konstytucyjną, zasada zwierzchnictwa narodu, głosowanie większością, podział władzy na ustawodawczą (Sejm – Izba poselska (204 posłów wybranych na sejmikach, ponadto pełnomocnicy miast z głosem doradczym), Senat – 132 senatorów (wojewodowie, kasztelanowie, biskupi diecezjalni, ponadto ministrowie)), wykonawczą (Król, Straż Praw (prymas, marszałek sejmu, 5 ministrów – utworzenie komisji wielkich: skarbu, policji, edukacji, wojska i spraw zagr.), sądowniczą (Trybunał Koronny, sądy ziemskie, sądy miejskie, sąd sejmowy), wprowadzenie dziedziczenia tronu w obrębie dynastii saskiej Wettinów) – (3.V.). Ustawa ograniczająca swobodę wykonywania kultu przez księży, którzy odmówili przysięgi na ustawę cywilną we Francji (7.V.), uchwała o niepiastowaniu mandatu do Legislatywy przez nikogo z członków Konstytuanty (ROBESPIERRE) – (16.V.), prawo IZAAKA RENÉ GUY LE CHAPELIERA (zakaz wywoływania strajków i tworzenia organizacji przez robotników) – (14.VI.), nieudana ucieczka rodziny królewskiej z Paryża do austriackiej Belgii (rozpoznanie w Varennes przez syna pocztomistrza DROUETA) – (21.VI.), internowanie LUDWIKA XVI (25.VI.). Groźna nota Hiszpanii w obronie króla Francji (1.VII.). Wielka manifestacja kordelierów na Polu Marsowym w Paryżu (żądanie detronizacji króla), brutalne rozpędzenie wiecu przez Gwardię Narodową (LA FAYETTE) – rzeź na Polu Marsowym (17.VII.). Pokój austriacko-turecki w Swisztow (status quo) – (4.VIII.). Deklaracja prusko-austriacka w Pilnitz na temat sytuacji LUDWIKA XVI (27.VIII.). Bitwa morska pod Kaliakrą – zwycięstwo Rosji (USZAKOW) nad Turcją. Surowe dekryty przeciw emigrantom we Francji (9.IX, 31.X.), konstytucja (podział kraju na 83 departamenty (dystrykty, kantony, gminy), na czele każdej jednostki administracyjnej z wyjątkiem kantonu – rada oraz wybierany organ wykonawczy, poddanie policji, Gwardii Narodowej, częściowo wojska – radom, całkowita decentralizacja władzy państwowej, władza prawodawcza dla Zgromadzenia Prawodawczego (745 deputowanych wybieranych na 2 lata, władza wykonawcza dla króla oraz prawo weta) – (14.IX.), pełne równouprawnienie Żydów (18.IX.), pierwsze zebranie Zgromadzenia Prawodawczego (Legislatywy) – (1.X.). Włączenie Ansbach i Bayreuth do Prus. Ultimatum Francji dla elektora Trewiru (żądanie usunięcia emigrantów francuskich) – (14.XII.), wysłanie ekspedycji (ANTOINE RAYMOND JOSEPH DE BRUNI D'ENTRECASTEAUX, KERMADEC) na poszukiwania zaginionej wyprawy DE LA PEROUSE 'A. Założenie tygodnika „The Observer” w Londynie. Powstanie Stowarzyszenia Zjednoczonych Irów w Belfascie (TEOBALD WOLFE TONE). Aneksja księstwa Venaissin z Awinionem oraz Salm i Saarverden przez Francję, bunt niewolników (FRANÇOIS DOMINIQUE TOUSSAINT-LOUVERTURE) na Haiti (do 1794). Wyznaczenie specjalnych stref osiedleń dla Żydów w Rosji (zachodnie gubernie). Utworzenie stanu Vermont w USA. 51 teatrów we Francji. Ponowne wpływy IBRAHIMA i MURADA

	<p>w Egipcie (do 1798). MICHAŁ SUŁU (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1793). ANURUTTHA królem Luang Prabang (do 1816). Śmierć RICHARDA PRICE'A – ekonomisty i pisarza angielskiego (Uwagi o naturze wolności cywilnej), WOLFGANGA AMADEUSA MOZARTA – kompozytora austriackiego, ETIENNE'A MAURICE'A FALCONETA – rzeźbiarza francuskiego.</p>
<p>1792</p>	<p>Wielka fala represji policyjnych w prowincji Szantung (Chiny). Wielka akcja likwidacji gruntów gminnych i przymusu polowego oraz komasacji gruntów chłopskich w Danii. Pokój rosyjsko-turecki w Jassach (włączenie Jedysanu do Rosji, wolna ręka dla Rosji w sprawach polskich) – (19.I.), początek rywalizacji rosyjsko-austriackiej o Mołdawię, Wołoszczyznę i ujście Dunaju. Uzależnienie Nepalu przez Chiny. Śmierć LEOPOLDA II (1.III.). <u>Wpływy żyrodystów we Francji (do 1793) – (15.III.)</u>. Zamach na GUSTAWA III podczas maskarady w Sztokholmie (JACOB JOHAN ANCKARSTRÖM) – (16.III.). GUSTAW IV ADOLF królem Szwecji (do 1809), regencja KAROLA (do 1796). <u>Zatwierdzenie wynalazku gilotyny (20.III.), ultimatum Francji dla Austrii (25.III-IV.)</u>. Ogłoszenie konfederacji przeciwnej Konstytucji 3 Maja i reformom w Polsce w Sankt Petersburgu (FRANCISZEK KSAWERY BRANICKI, STANISŁAW SZCZĘSNY POTOCKI, SEWERYN RZEWUSKI) – (17.IV.). <u>Stan wojny między Francją a Austrią (20.IV.), pierwsze użycie gilotyny podczas egzekucji (PELLETIER) – (25.IV.), napisanie „Pieśni wojennej armii Renu” (Marsylianki) przez CLAUDE'A JOSEPHA ROUGETA DE LISLE'A w pałacu mera w Strasbourgu (25/26.IV.)</u>. Potwierdzenie ogłoszenia konfederacji na ziemiach polskich w Targowicy (14.V.), wkroczenie 100 tys. armii rosyjskiej do Polski (18.V.), wojna polsko-rosyjska, zawieszenie obrad Sejmu Czteroletniego (29.V.), potyczki polsko-rosyjskie (Mir, Zelwa, Połonne, Boruszkowce), bitwa pod Zieleńcami – zwycięstwo Polski (książę JÓZEF PONIATOWSKI) nad Rosją (18.VI.), ustanowienie orderu Virtuti Militari przez STANISŁAWA AUGUSTA. <u>Wielka manifestacja klubu żyrodystów (LOUIS LEGENDRE, ANTOINE JOSEPH SANTERRE) przeciw królowi w Paryżu (20.VI.), powstanie Komitetu Bezpieczeństwa Powszechnego (Comité de Sûreté Générale) – (VI.), wypowiedzenie wojny Francji przez Prusy (6.VII.), uchwała żyrodystów „La patrie en danger” (Ojczyzna w niebezpieczeństwie) – (11.VII.)</u>. Choroba umysłowa królowej Portugalii, MARI I – regencja jej syna JANA (do 1816). FRANCISZEK II cesarzem rzymskim, królem Niemiec, Czech i Węgier (do 1806) – (12.VII.). Zezwolenie na małżeństwa mieszane w Irlandii. Bitwa pod Dubienką – zwycięstwo oddziałów polskich (TADEUSZ KOŚCIUSZKO) nad Rosją (18.VII.), angaż króla STANISŁAWA AUGUSTA do konfederacji targowickiej (24.VII.), bezwarunkowa kapitulacja armii polskiej, emigracja działaczy sejmowych do Saksonii. Wojna domowa w Futa Dżalon. Rosyjska ekspedycja LAKSMANA do Japonii (do 1793). <u>Manifest wodza naczelnego armii austriacko-pruskiej księcia Brunszwiku, KAROLA WILHELMA FERDYNANDA do ludności Paryża (groźba zniszczenia miasta w wypadku najmniejszej krzywdy wyrządzonej</u></p>

francuskiej rodzinie królewskiej) – (25.VII.), dotarcie manifestu do Paryża (1.VIII.), nasilenie się radykalizacji nastrojów, wnioski o detronizację LUDWIKA XVI w Legislatywie (JÉRÔME PÉTION DE VILLENEUVE) – (3.VIII.), ultimatum sekcji przedmieścia Saint Antoine w tej sprawie dla Legislatywy (4-9.VIII.), wybranie powstańczego zarządu miejskiego (SANTERRE, LEGENDRE, JACQUES RENÉ HÉBERT, FRANÇOIS CHOBOT, ANDRÉ MARIE DE CHÉNIER), zdobycie pałacu Tuileries przez tłum, aresztowanie LUDWIKA XVI i osadzenie jego w pałacu Luksemburskim (10.VIII.), osadzenie rodziny królewskiej w paryskim więzieniu Temple (13.VIII.), powołanie prowizorycznej Rady Wykonawczej (DANTON) przez Legislatywę, ojcowie, matki, żony i dzieci emigrantów – zakładnikami (15.VIII.), utworzenie Nadzwyczajnego Trybunału Kryminalnego dla karania „zbrodni 10 sierpnia” (17.VIII.), przekroczenie granicy francuskiej przez wojska pruskie (19.VIII.), kapitulacja twierdzy Longwy przed koalicją (23.VIII.), odebranie duchowieństwu aktów stanu cywilnego, zakaz noszenia sutann i habitów, uwięzienie wszystkich księży niezaprzysiężonych, konfiskata dzwonów, wyrobów z brązu i miedzi na użytek armii (26.VIII.). Sojusz rosyjsko-pruski (VIII.). Zmiana nazwy klubu Stowarzyszenia Przyjaciół Konstytucji na Stowarzyszenie Jakobinów Przyjaciół Wolności i Równości (Société des Jacobins Amis de la Liberté et Egalité) – (IX.), kapitulacja Verdun przed koalicją (2.IX.), masowe mordy więzienne w Paryżu (zachęta Komitetu Nadzoru MARATA) – (2-5.IX.), bitwa pod Valmy – zwycięstwo Francji (FRANÇOIS ETIENNE CHRISTOPHE KELLERMANN) nad Prusami (KAROL WILHELM FERDYNAND, FRYDERYK WILHELM II) – (20.IX.), uchwała o zniesieniu monarchii we Francji (JEAN MARIE COLLOT D’HERBOIS) – I Republika (do 1799) – (21.IX.), władza w ręku Konwentu (do 1795), polaryzacja między jakobinami a żyrondistami, ogłoszenie i wprowadzenie kalendarza republikańskiego (JEAN NICOLAS DE BILLAUD-VARENNE) – (22.IX. jako 1 vendémiaire’a roku I), wypowiedzenie wojny Francji przez Sycylię, wkroczenie armii francuskiej do Sabaudii, ucieczka króla WIKTORA AMADEUSZA III na Sycylię, zdobycie Spiry (30.IX.), Wormacji (5.X.), Moguncji (21.X.) przez armię francuską (ADAM PHILIPPE DE CUSTINE), oparcie granicy francuskiej o Ren, aneksja Sabaudii przez Francję (X.), bitwa pod Jemappes – zwycięstwo Francji (DUMOURIEZ) nad Austrią (6.XI.), zajęcie Belgii. Pokój majsursko-angielski w Seringapatamie (olbrzymia kontrybucja dla Anglii, zajęcie przez armię angielską połowy terytorium Majsuru). Ofensywa wojsk wietnamskich wobec ruchu TAY-SONÓW (do 1802). Reorganizacja armii i floty w Turcji (do 1793). Zakaz handlu niewolnikami w Danii. Utworzenie stanu Kentucky w USA. SULTAN sultanem Omanu (do 1804). „Obrona praw kobiety” MARY WOLLSTONECRAFT. HISZAM sultanem Maroka (do 1798). ALEKSANDER MORUZI hospodarem Mołdawii (do 1793). Śmierć LUISA ANTONIO VERNEYA – pisarza i reformatora portugalskiego, ROBERTA ADAMA – architekta angielskiego, JEAN’A JACQUESA CAFFIERIEGO – rzeźbiarza

	<p>francuskiego, DENISA FONWIZINA – pisarza rosyjskiego, RICHARDA ARKWRIGHTA – wynalazcy angielskiego, JOSHUI REYNOLDSA – malarza angielskiego.</p>
<p>1793</p>	<p>II wyprawa azjatycka PALLASA (do 1794). Deklaracja FRYDERYKA WILHELMA II obwieszczająca wkroczenie wojsk pruskich do Polski (6.I.). Początek budowy Kapitolu i Białego Domu w Waszyngtonie. <u>Wcielenie Nicei i Monako do Francji (I.), decyzja Konwentu o winie zamachu na wolność narodu i na bezpieczeństwo kraju LUDWIKA XVI (15.I.), najdłuższe w dziejach posiedzenie parlamentu francuskiego – głosowanie nad losem króla (16-17.I.), powtórzenie głosowania (za karą śmierci – 387, przeciw – 334, wstrzymało się – 5) – (18.I.), zgilotynowanie króla LUDWIKA XVI w Paryżu (21.I.). Traktat podziału ziem polskich między Rosję i Prusy w Sankt Petersburgu tzw. II rozbiór Polski (dla Rosji – większość Białorusi z Mińskiem po linię Druja-Pińsk, Ukraina naddnieprzańska i Podole – 280 tys. km², 3 mln mieszkańców, dla Prus – Gdańsk, Toruń, Częstochowa, Wielkopolska i część Mazowsza z Płockiem – 58 tys. km², 1,12 mln mieszkańców,) – (23.I.). Opuszczenie Anglii przez posła Francji (na żądanie rządu angielskiego) – (24.I.), wypowiedzenie wojny Anglii przez Francję (I.II.), przeciwko Francji występuje I koalicja (Wielka Brytania, Hiszpania, Holandia, Parma, Modena, Toskania, Państwo Kościelne, Neapol z Sycylią, Bawaria, Badenia, Wirtembergia, Saksonia, Portugalia + Prusy, Austria i Sardynia od 1792).</u> Wynalazek maszyny do oczyszczania bawełny (odziarniarka) ELI WHITNEY’A. Czynne prawo wyborcze dla katolików w Irlandii. <u>Powstanie rojalistyczne (JEAN CHOUAN, HENRI DU VERGIER DE LA ROCHEJAQUELEIN, FRANÇOIS ATHANASE CHARETTE DE LA CONTRIE, JEAN NICOLAS STOFFLET JACQUES CATHELINEAU, MAURICE GIGOST D’ELBÉE) w Wandei (do 1796) – (10.III.), ruch powstańczy w Bretanii, Langwedocji Prowansji, Poitou, Normandii, Pirenejach, Bordeaux, Tuluzie i na Korsyce, powołanie Trybunału Rewolucyjnego pod przewodnictwem FOUQUIER-TRINVILLE’A (10.III.), bitwa pod Neerwinden – zwycięstwo Austrii (FRYDERYK JOSIAS SACHSEN-COBURG-SAALFELD) nad Francją (DUMOURIEZ) – (18.III.), wycofanie się Francuzów z Belgii, oblężenie Dunkierki przez Anglików, starcia angielsko-francuskie pod Hondshoote, wcielenie tzw. Republiki Rauracji (Bazylea i Montbéliard) do Francji (III.), wyparcie armii francuskiej znaną Renu, z Sabaudii i Nicei przez wojska koalicyjne, wkroczenie oddziałów hiszpańsko-portugalskich do pld. Francji, poddanie się portu Tulon – Anglikom, poparcie rosyjskie dla Anglii i wprowadzenie zakazu handlu z Francją przez Rosję (25.III.), Komitet Ocalenia Publicznego (Comité du Salut Public) w Paryżu (DANTON, BERTRAND BARÈRE DE VIEUZAC) – (6.IV.) – (do 1795), wprowadzenie przymusowego kursu asygnat we Francji (11.IV.), bunt w Bordeaux, Marsylii, Nimes i Caen, proces MARATA (uniewinnienie) – (24.IV.), powstanie Stowarzyszenia Rewolucyjnych Republikanek (V.), pierwsze ustanowienie dopuszczalnych cen mąki i zboża (4.V.), rewolta w Lyonie (29.V-X.),</u></p>

powstanie sankiulotów przeciw żyrondistom w Paryżu (31.V-2.VI.), wpływy jakobinów we Francji (do 1794) – (2.VI.), opracowania nowego prawodawstwa cywilnego – Konwent (3.VI.), atak rojalistów na Nantes (VI.), rozbięcie powstańców wandejskich pod Cholet, Le Mans i Savenay (JEAN BAPTISTE KLÉBER, MARCEAU, WESTERMANN). Ratyfikacja II rozbioru Polski podczas sejmu w Grodnie (17.VI-23.XI.). Represje chińskie wobec ruchu Białego Lotosu. Optyczny telegraf CHAPPE'A. Uchwalenie konstytucji we Francji (m.in. wprowadzenie powszechnego prawa wyborczego) – (24.VI.), fala rozruchów głodowych w Paryżu (VII-IX.), reforma Komitetu Ocalenia Publicznego (10.VII.), zamordowanie MARATA podczas kąpieli przez rojalistkę MARIE ANNE CHARLOTTE DE CORDAY D'ARMONT (13.VII.), uchwała przeciw spekulantom (26.VII.), decydujący głos ROBESPIERRE'A w Komitecie Ocalenia Publicznego (od 27.VII.), ogłoszenie konstytucji przez jakobinów, uchwalenie petycji ludowej i zawieszenie ustawy rządowej z powodu wojny (10.VIII.), ogłoszenie powołania ludności (mężczyźni od 18 do 25 roku życia) do wojska – wprowadzenie powszechnego obowiązku wojskowego (armia rewolucyjna LAZARE'A NICOLASA MARGUERITE'A CARNOTA) – (23.VIII.), reforma Komitetu Bezpieczeństwa (14.IX.), prawo o podejrzanych (szlachta, księża niezaprzyjęzeni, emigranci i ich rodziny, sympatycy monarchii lub federacji – wrogami rewolucji) – (17.IX.), ukonstytuowanie się we Francji Komitetu Ocalenia Publicznego (CARNOT, ROBESPIERRE, CLAUDE ANTOINE PRIEUR-DUVERNOIS, JEAN BAPTISTE ROBERT LINDET) – (20.IX.), drugie ustanowienie najwyższych dopuszczalnych cen dóbr konsumpcyjnych (29.IX.), zdobycie Lyonu i dekret o zburzeniu miasta (12.X.), bitwa pod Vattignies – zwycięstwo Francji (JEAN BAPTISTE JOURDAN) nad koalicją, zgilotynowanie królowej Francji, MARII ANTONINY w Paryżu (16.X.), zniszczenie rzeźb i posągów religijnych w katedrze paryskiej (X.), blokada kolonii francuskich przez flotę angielską (6.XI.), uroczystości ku czci Rozumu we Francji (10.XI.), rozbięcie ruchu rojalistów w Wandei, egzekucje w Nantes (13.XII.), odbicie portu w Tulonie przez Francję (NAPOLEON BONAPARTE) – (19.XII.), zdobycie Pondicherry przez wojska angielskie, bitwa pod Wissemburgiem – zwycięstwo Francji (LAZARE HOICHE) nad koalicją (29.XII.), ujednoczenie regulaminu awansów w armii francuskiej, Palais-Royal własnością narodową. Dekret CORNWALLISA o wprowadzeniu w Bengalu tzw. układu wieczystego (wyznaczenie stałego podatku od ziemi). Nieudana misja angielska lorda MACARTNEY'A w Chinach (próba nawiązania stosunków dyplomatycznych, zniesienia ograniczeń w handlu, przyznania prawa osiedlania się dla Anglików). MICHAŁ SUŁU hospodarem Mołdawii (do 1795). ALEKSANDER MORUZI hospodarem Wołoszczyzny (do 1796). ZEMAN-SZACH emirem Afganistanu (do 1801). Antyfrancuskie powstanie na Korsyce (PAOLI), proklamacja związku Korsyki z Anglią, szybkie stłumienie buntu przez wojsko francuskie. Śmierć CHARLESA BONNETA – biologa i filozofa szwajcarskiego (stwierdzenie partenogenezy u mszyc), CARLO GOLDONI'EGO – pisarza włoskiego (Sługa dwóch

	<p>panów, <i>Sprytna wdówka, Mirandolina</i>), BENGTA LINDERA – pisarza szwedzkiego, FRANCESCO GUARDI'EGO – malarza włoskiego, ALEXANDRA ROSLINA – malarza szwedzkiego.</p>
<p>1794</p>	<p>Powstanie „o whisky” w Pensylwanii (wprowadzenie specjalnego podatku na alkohol). Ustawy przeciw agitatorom i nielegalnym zebraniom w Anglii (do 1795). Powstanie Stowarzyszenia Równości i Wolności w Austrii (IGNJAT MARTINOVIĆ, HEBENSTREIT). <u>Zniesienie niewolnictwa w koloniach francuskich, odebranie Francji Seszeli i Amirantów przez flotę angielską, wycofanie się wojsk pruskich do Westfalii (II.), nieudana próba powstania ludowego (kordelierzy) w Paryżu (4.III.). Mobilizacja i wymarsz oddziałów polskich (ANTONI MADALIŃSKI) z Ostrołki do Krakowa (12.III.), skupienie sił rosyjskich (JOSIF IGELSTRÖM) w rejonie Warszawy i Radomia. <u>Aresztowanie czołowych wodzów hebertystów (kordelierów) – (13-15.III.) i ich zgilotynowanie (m.in. HÉBERT, CHAUMETTE, CLOOTS, RONSIN) – (24.III.), likwidacja klubu kordelierów.</u> Ogłoszenie Aktu Powstania Narodowego w Krakowie (KOŚCIUSZKO) – (24.III.), wybuch insurekcji antyrosyjskiej. <u>Aresztowanie DANTONA wskutek działań jakobinów (29/30.III.).</u> Zwycięstwo oddziałów polskich (KOŚCIUSZKO) nad Rosją (ALEKSANDER TORMASOW, FIODOR DENISOW) w bitwie pod Raclawicami (4.IV.). <u>Rozprawa z ostatnią poważną opozycją antyjakobińską – zgilotynowanie m.in. DANTONA oraz DESMOULINSA (5.IV. – 16 germinala roku II).</u> Powstanie antyrosyjskie (JAN KILIŃSKI) w Warszawie (17-18.IV.), wycofanie się Rosjan (IGELSTRÖM). <u>Dekrety Konwentu o zawieszeniu działalności sądów rewolucyjnych poza Paryżem, wszelkie procesy w stolicy (IV-V.).</u> Insurekcja na Żmudzi, a także Grodzie, Lublinie, Chełmie i Wilnie (JAKUB JASIŃSKI) – (24.IV.), założenie Klubu Jakobinów w Warszawie (JÓZEF ZAJĄCZEK, FRANCISZEK KSAWERY DMOCHOWSKI, JÓZEF PAWLIKOWSKI) – (24.IV.). Koniec wojny domowej w Persji, pokonanie Zandów przez Kadżarów (AGA MOHAMMAD). <u>Ofensywa francuska w Pirenejach (JACQUES FRANÇOIS COQUILLE DUGOMMIER), wyparcie armii hiszpańsko-portugalskiej, wkroczenie wojsk francuskich do Katalonii, bitwy pod Courtrai i Tourcoing – zwycięstwa Francji (CHARLES PICHEGRU) nad armią austriacką (V.), dekret Konwentu o istnieniu Istoty Najwyższej i nieśmiertelności duszy ludzkiej (7.V.).</u> Uchwalenie Uniwersału połanieckiego w Polsce (zniesienie przywiązania chłopca do ziemi pod warunkiem spłaty długów i podatków, zakaz rugowania chłopów z ziemi, obniżenie pańszczyzny) – (7.V.), wkroczenie 17-tys. armii pruskiej (FRYDERYK WILHELM II) do Polski (V.), proces i egzekucja zdrajców targowickich w Warszawie (9.V.) i założenie Rady Najwyższej Narodowej. <u>Po raz pierwszy zastosowanie balonu do celów wojskowych (JEAN MARIE COUTELLE), obserwacja pola działań wojennych.</u> Bitwy: pod Szczekocinami – zwycięstwo armii rosyjsko-pruskiej (DENISOW) nad armią polską (KOŚCIUSZKO) – (6.VI.), pod Chełmem – zwycięstwo armii rosyjskiej (WILHELM DERFELDEN) nad armią polską (ZAJĄCZEK) – (8.VI.).</u></p>

	<p><u>Inauguracja kultu Istoty Najwyższej w Paryżu (8.VI.), dekret Konwentu o odmowie prawa oskarżonych do posiadania obrońców, tylko dwa wyroki – uniewinnienie lub kara śmierci tzw. Wielki Terror we Francji (1376 wyroków śmierci) – (10.VI-28.VII.).</u></p> <p><u>Kapitulacja Krakowa przed wojskami pruskimi (15.VI.). Samobójcza śmierć mera Paryża, JÉROME PÉTIONA (18.VI.), bitwa pod Fleurus – zwycięstwo Francji (JOURDAN) nad Austrią (26.VI.).</u></p> <p><u>Rozruchy ludowe w Warszawie (28.VI.), wkroczenie armii austriackiej do Polski (30.VI.), powstanie antyrosyjskie w Kurlandii (VI.), bitwa na przedpolach Warszawy – zwycięstwo wojsk polskich (KOŚCIUSZKO) nad armią rosyjsko-pruską (7-10.VII.). Zapowiedź likwidacji nowego spisku przez ROBESPIERRE’A (26.VII.).</u></p> <p><u>Oblężenie Warszawy przez wojska rosyjsko-pruskie (27.VII-6.IX.). Aresztowanie ROBESPIERRE’A i jego współpracowników (28.VII. – 10 thermidora roku II), szybkie zgilotynowanie ROBESPIERRE’A wraz z bratem AUGUSTINEM, a także FRANÇOISA COUTHONA, ANTOINE’A SAINT-JUSTA, GEORGESA HANRIOTA, LEBASA (29.VII.), wpływy termidorian (do 1795), egzekucja 104 przywódców jakobińskich (do 5.VIII.). Zdobywanie Wilna przez wojska rosyjskie (12.VIII.), wybuch antypruskiego powstania w Wielkopolsce (20-23.VIII.), odwrót armii pruskiej spod Warszawy (6.IX.), bitwy pod Krupczycami i Terespołem – zwycięstwa Rosji (SUWOROW) nad Polską (KAROL SIERAKOWSKI) – (17,19.IX.). Ofensywa francuska w Rzeszy i Belgii, zdobycie Kolonii i Bonn (X.). Zdobywanie Bydgoszczy przez oddziały polskie (JAN HENRYK DĄBROWSKI) – (2.X.), bitwa pod Maciejowicami – zwycięstwo Rosji (IWAN FERSEN) nad Polską (10.X.), KOŚCIUSZKO w niewoli rosyjskiej (do 1796), szturm armii rosyjskiej (SUWOROW) na prawobrzeżną Warszawę (Pragę), rzeź jej obrońców (4.XI.), kapitulacja Warszawy (9.XI.), kapitulacja resztek wojsk polskich (TOMASZ WAWRZECKI) pod Radoszycami (16.XI.). Zamknięcie klubu jakobinów przez Konwent (XI.), rozmowy pokojowe prusko-francuskie (do 1795), wkroczenie armii francuskiej do Holandii (XII.), zniesienie ustaw jakobińskich o cenach maksymalnych na dobra konsumpcyjne przez termidorian (8.XII.), polaryzacja postaw, inflacja i głód wśród mas miejskich, zajęcie Saint Vincent, Tobago, Gwadelupy i Martyniki przez flotę angielską, angielsko-hiszpańska okupacja Haiti.</u></p> <p><u>Potępienie insurekcji kościuszkowskiej przez PIUSA VI. Osadzenie STANISŁAWA AUGUSTA przez Rosjan w Grodnie, wywiezienie czołowych polityków polskich do Sankt Petersburga (XII.). Śmierć JAMESA ADAMA – architekta angielskiego, FRANCOISA ALIXA – malarza i rytownika francuskiego, LOUISA NICOLASA VAN BLARENBERGHA – malarza francuskiego, NICOLASA JEAN’A ANTOINE’A CARITATA CONDORCETA – matematyka i filozofa francuskiego, SEBASTIENA ROCHE DE CHAMFORTA – pisarza francuskiego, ANTOINE’A LAURENTA DE LAVOISIER’A – chemika francuskiego, CESARE DE BECARIA – prawnika i filozofa włoskiego, EDWARDA GIBBONA – historyka angielskiego (Zmierzch i upadek cesarstwa rzymskiego).</u></p>
<p>1795</p>	<p>Wwóz 27 mln kg opium do Chin (do 1838). Wyprawa perska na</p>

Gruzję (do 1796), zdobycie i grabież Tbilisi. Powstanie chłopskie w Libanie. I wyprawa angielska MUNGO PARKA od ujścia Gambii do Nigru w okolicach Segu (do 1797). Wojna chłopska w Chinach (Hupej, Honan, Szensi, Syczuan) – (do 1804). Tajny układ rosyjsko-austriacki w sprawie podziału ziem polskich i ewentualnej wojny z Turcją, zawarcie sojuszu antypruskiego (3.I.). Ofensywa francuska w Holandii, zdobycie Utrechtu (17.I.), Amsterdamu (20.I.), oraz Hagi (24.I.), zajęcie całej floty holenderskiej przez francuską kawalerię (PICHEGRU) w zamrożonej zatoce Zuider See, traktat pokojowy między Francją a Holandią w Hadze – Holandia Republiką Batawską (do 1806) – (II.), odebranie Holandii Koczinu i Kannanuru w Indiach oraz Malakki na Płw. Malajskim i Kapsztadu w Afryce przez Anglię, pokój francusko-toskański w Paryżu (status quo) – (9.II.), pokój w La Jaunaye między powstańcami wandejskimi a Francją (uzyskanie swobody religijnej przez Wandegę, zwolnienie od służby wojskowej) – (17.II.). Założenie Zakonu Orańskiego (ERNEST AUGUST CUMBERLAND) w Irlandii przez arystokratów i urzędników protestanckich do walki z ruchem niepodległościowym Irlandczyków. Represje wobec Stowarzyszenia Równości i Wolności w Austrii i na Węgrzech. ALEKSANDER CALLIMACHI hospodarem Mołdawii (do 1799). Układ o przyjaźni i pomocy między Algierem a USA. Nieurodzaj i głód we Francji (do 1796), rozruchy głodowe w Paryżu, wdarcie się demonstrantów do Konwentu (1.IV. – 12 germinala roku III), biały terror we Francji – mordowanie jakobinów przez monarchistów (86 ofiar) – (5.IV.), pokój francusko-pruski w Bazylei (status quo, zapewnienie o neutralności Prus) – (5/6.IV.), wprowadzenie nowej waluty – franka germinala we Francji (7.IV.), powstanie ludu paryskiego (20-23.V.), wtargnięcie tłumy do Konwentu (20.V.) i ich usunięcie (21.V.), stłumienie powstania na rogatkach Paryża – Saint Antoine (23.V.), śmierć niedoszłego następcy tronu, LUDWIKA XVII (8.VI.), proklamacja jego stryja, LUDWIKA XVIII w Weronie zapowiadająca przywrócenie stanów i kary na królobójców (przekreślenie możliwości porozumienia z francuską burżuazją), desant trzech regimentów emigrantów w Morbihan (Bretania) – (27.VI.), złamanie pokoju z La Jaunaye przez rojalistów z Wandei (DE CHARENTE), pomoc 10 tys. szuanów, wznowienie walk, okrążenie i rozbicie połączonych wojsk powstańczych na Płw. Quiberon przez oddziały I Republiki (HOCHE), pokój francusko-hiszpański w Bazylei (Santo Domingo do Francji) – (22.VII.), pokój między Francją a Portugalią (status quo), uchwalenie nowej konstytucji we Francji (władza prawodawcza w ręku dwuizbowego parlamentu: Rady Pięciuset i Rady Starszych, czynne prawo wyborcze dla każdego obywatela, liczącego 21 lat, bierne prawo wyborcze dla obywatela 25-letniego, (właściciela lub użytkownika majątku, o dochodzie od 150 do 220 dniówek pracy), władza wykonawcza w ręku 5 dyrektorów, wybieranych na 5 lat przez Radę Starszych spośród kandydatów wysuniętych przez Radę Pięciuset, w ten sposób ustępował co roku jeden dyrektor i wybierano nowego, uznanie zasady tolerancji religijnej, całkowitej swobody handlu i przemysłu, nienaruszalności

	<p><u>własności prywatnej) – (22.VIII. – 5 fructidora roku III), rządy La Directoire (Dyrektoriatu) we Francji (do 1799). Powstanie „Deputacji Polskiej” (polskiego ośrodka emigracyjnego, jakobini) w Paryżu (VIII.). <u>Uchwała o wybraniu do Rady Pięciuset i Rady Starszych 2/3 członków Konwentu (30.VIII.), ofensywa austriacka nad Renem. Przymierze angielsko-austriacko-rosyjskie (28.IX.). Włączenie Florydy Zachodniej do USA. Krótkie rządy TEKLE GIJORGISA (po raz trzeci) i BEYDE MARJAMA II w Etiopii. Powstanie niewolników na Jamajce i ich deportacja do Nowej Szkocji. <u>Nieudany bunt rojalistów (DANICAN) w Paryżu (5.X. – 13 vendemiaire’a roku IV), rola BONAPARTEGO w zduszeniu powstania. Traktat podziału ziem polskich między Rosję, Prusy i Austrię w Sankt Petersburgu tzw. III rozbiór Polski, likwidujący jej istnienie jako niepodległego państwa (dla Rosji – Kurlandia z Semigalią, tereny na wschód od linii Niemen-Bug – 120 tys. km², 1,2 mln mieszkańców, dla Prus – część Śląska, tereny litewskie po Niemen większość Mazowsza z Warszawą – 48 tys. km², 1 mln mieszkańców, dla Austrii – Małopolska z Krakowem po Pilicę, część Mazowsza i Podlasia po Bug, Lubelszczyzna – 47 tys. km², 1,5 mln mieszkańców) – (24.X.), łącznie: dla Rosji – 462 tys. km² (63% powierzchni), 5,5 mln (45% ludności), dla Prus – 142 tys. km² (20%), 2,7 mln (22%), dla Austrii – 130 tys. km² (17%), 4,15 mln (33%). Nowa ustawa szkolna we Francji (25.X.), ukonstytuowanie się Rady Pięciuset i Rady Starszych (30.X.). Emigracja PAOLIEGO do Anglii. Abdykacja STANISŁAWA AUGUSTA w Grodnie (25.XI.). <u>Faktyczne objęcie władzy przez I Dyrektoriat we Francji (27.XI.) – (do 1797), pokój francusko-toskański (status quo), przyznanie autonomii Haiti przez Francję. Śmierć JEAN’A JACQUESA BARTHÉLEMY’EGO – archeologa i pisarza francuskiego, JANA CHRISTIANA KAMSETZERA – architekta niemieckiego, RANIERI DE CALZABIGIEGO – pisarza włoskiego, CARLA MICHAELA BELLMANA – pisarza szwedzkiego, CHARLES A AMADEE VAN LOO – malarza francuskiego, FRANÇOISA ANDRÉ DANICANA (PHILIDORA) – kompozytora francuskiego, HENRIKA JOHANA KELLGRENA – pisarza szwedzkiego, JIŘIEGO BENDY – kompozytora czeskiego.</u></u></u></u></p>
<p>1796</p>	<p>Abdykacja CZIEN LUNGA w Chinach, CZIA CZING nowym cesarzem (do 1820). Powstanie tajnej organizacji polskiej – Zgromadzenia Centralnego (Centralizacji) we Lwowie (I.). Zawiązanie się „Agencji” (organizacji emigrantów polskich) w Paryżu (FRANCISZEK BARSS, JÓZEF WYBICKI) – (II.). Wyprawa Segu na Kaartę, zdobycie stolicy, Guemu. Mroźna zima w Europie. Zjednoczenie Persji, dynastia Kadżarów (do 1925), AGA MOHAMMAD szachem (do 1797). <u>Odebranie Cejlonu, części Surinamu (Gujana Ang.) i Malediwów Holandii przez Anglię, powstanie tajnej organizacji – Sprzysiężenia Równych (SYLVAIN MARÉCHAL, FRANÇOIS EMILE NOËL GRACCHUS BABEUF, AUGUSTIN ALEXANDRE DARTHÉ, PHILIPPE MICHELE BUONARROTI) we Francji (III.), objęcie dowództwa armii francuskiej w Italii przez BONAPARTEGO (27.III.). Antyaustriacki</u></p>

spisek Polaka, FRANCISZKA GORZKOWSKIEGO na Podlasiu (do 1797). Ofensywa francuska w Italii – starcia pod Millesimo, Montenotte i Mondovi – zwycięstwa nad Sycylią (IV.), uchwalenie kary śmierci dla tych, którzy by nawoływali do przywrócenia monarchii lub konstytucji z 1793 r. (16.IV.), rozejm francusko-sardyński w Cherasco (28.IV.), aresztowanie BABEUFY (V.), bitwa pod Lodi – zwycięstwo Francji (BONAPARTE) nad Austrią (10.V.), zepchnięcie armii austriackiej do twierdzy w Mantui i jej oblężenie (do 1797), pokój francusko-sardyński w Paryżu (olbrzymia kontrybucja w pieniądzu i dziełach sztuki, oddanie Francji – Sabaudii i Nicei) – (15.V.), uroczysty wjazd BONAPARTEGO do Mediolanu, proklamowanie tzw. Republiki Lombardzkiej (16.V.), pokój francusko-parmeński (status quo), francusko-saksoński (status quo) i francusko-modeński (status quo), wkroczenie Francuzów na terytorium Państwa Kościelnego (VI.), pokój francusko-badeński (status quo), pokój francusko-wirtemberski (status quo), rozejm francusko-neapolitański w Brescii (status quo) – (6.VI.), rozejm francusko-bawarski (status quo), rozejm francusko-papieski w Bolonii (kontrybucja w wysokości 21 000 000 skudów, wydanie 100 dzieł sztuki i 500 cennych rękopisów, oddanie Francji – Ferrary i Bolonii) – (23.VI.). Zakończenie delimitacji nowych granic prusko-austriacko-rosyjskich po III rozbiórce Polski (VII.). Breve papieża PIUSA VI (skłonienie katolików francuskich do lojalności wobec Republiki) – (5.VII.), profrancuskie powstanie w Modenie (VIII-X.), bitwy pod Lonato (3.VIII.) i Castiglione (5.VIII.) – triumfy wojsk Francji (BONAPARTE) nad Austrią (DAVIDOWICZ, DAGOBERT SIEGMUND VON WURMSER), bitwy: pod Ambergiem (24.VIII.), Würzburgiem (3.IX.) i Altenkirchen (19.IX.) – zwycięstwa Austrii (KAROL HABSBURG) nad Francją (JOURDAN), nieudany bunt żołnierzy francuskich w obozie Grenelle k/Paryża (IX.). Wystąpienie WASHINGTONA na temat rozwoju współpracy gospodarczej USA z innymi krajami oraz wystrzegania się stałych i krępujących sojuszy politycznych (17.IX.). Rozmowy dotyczące utworzenia wojska polskiego (JAN HENRYK DĄBROWSKI) u boku armii francuskiej w Paryżu (30.IX.), proklamowanie Republiki Cispadańskiej przez BONAPARTEGO (Ferrara, Modena i Bolonia) – (16.X.) – (do 1797), zmiana nazwy przez Republikę Lombardzką na Republikę Transpadańską (do 1797), bitwa pod Arcole – zwycięstwo armii francuskiej (BONAPARTE) nad Austrią (JOSEPH NICOLAUS VON BARBEREK D’ALVINCZY) – (15-17.XI.). „Suplement do podróży Bougainville’a” DIDEROTA (wydanie pośmiertne). Pierwsza szczepionka przeciw ospie (EDWARD JENNER). Krótkie rządy TEKLE GIJORGISA (po raz czwarty) w Etiopii, SALOMON III nowym cesarzem (do 1797). Utworzenie stanu Tennessee w USA. Śmierć carycy KATARZYNY II (17.XI.). PAWEŁ I carem Rosji (do 1801), spotkanie z KOŚCIUSZKĄ (26.XI.), ogłoszenie amnestii carskiej dla więzionych Polaków (29.XI.). Nieudana próba desantu francuskiego (HOUCHE) w Irlandii z powodu burzy w zatoce Bantry (XII.), przyjęcie zielono-biało-czerwonej flagi (barwy narodowe Italii) przez Republikę Cispadańską (27.XII.), misja francuska w

	<p><u>Teheranie (zabiegi skłonienia Persji do wystąpienia przeciw Anglii i Rosji), francusko-hiszpańskie przymierze obronne.</u> Współrządy SULMANA I i ABDULLAHA w Bahrajnie (do 1825). ALEKSANDER YPSILANTI (po raz drugi) hospodarem Wołoszczyzny (do 1797). Powstanie ludowe „Białego Lotosu” w pld-zach. Chinach (do 1805). Śmierć ROBERTA BURNSA – poety szkockiego (Poezje głównie w szkockim dialekcie), ADAMA NARUSZEWICZA – pisarza i historyka polskiego (Historia Narodu Polskiego), WILLIAMA JOHNSTONE’A TEMPLA – pisarza angielskiego, GUILLAUME’A RAYNALA – historyka i filozofa francuskiego (Historia filozoficzna i polityczna kolonii i handlu europejskiego w obydwu Indiach), JAMESA MACPHERSONA – pisarza szkockiego (Pieśni Osjana), WILLIAMA CHAMBERSA – architekta szkockiego.</p>
<p>1797</p>	<p>Trynidad kolonią Anglii (do 1962). JOHN ADAMS prezydentem USA (do 1801). Zastosowanie parowozu szynowego w górnictwie. <u>Ściągnięcie dla obrony Anglii całej floty wojennej z Morza Śródziemnego (I.), podpisanie konwencji legionowej między Republiką Transpadańską a DĄBROWSKIM (utworzenie legionów polskich w Lombardii) – (9.I.), bitwa pod Rivoli – zwycięstwo Francji (BONAPARTE) nad Austrią (D’ALVINCZY) – (14-16.I.).</u> Konwencja delimitacyjna prusko-rosyjsko-austriacka w Sankt Petersburgu (wymazanie na zawsze nazwy królestwa polskiego) – (26.I.). „Got erhalte Franz der Kaiser” LEOPOLDA HASCHKA i JOSEPHA HAYDNA (hymn narodowy Austrii). <u>Proces BABEUFY oraz innych przywódców Sprzysiężenia Równych we Francji (II-V.), zerwanie rokowań pokojowych z Francją przez Państwo Kościelne, kapitulacja Mantui (WURMSER) przed armią francuską (2.II.), bitwa morska k/przyl. São Vicente – zwycięstwo floty angielskiej (JOHN JERVIS) nad flotą francusko-hiszpańską (HOICHE) – (14.II.), pokój francusko-papieski w Tolentino (przystanie na warunki z Bolonii, zwiększenie przeszło 2-krotnie sumy kontrybucji wojennej, zrzeczenie się przez PIUSA VI ks. Venaissin z Awinionem i całej pln. części Państwa Kościelnego) – (19.II.), zwycięstwo monarchistów w wyborach we Francji, przygotowania do zamachu stanu, antyfrancuski bunt w Emilii Romanii (III.). Antypruski spisek GOTTFRIEDA BARTHOLDIEGO w Gdańsku. Akt powstańczy 40 oficerów polskich (JOACHIM DENISKO) w Filipowcach na Wołoszczyźnie (III.). <u>Zawieszenie broni między Francją a Austrią w Judenburgu (7.IV.), rozruchy antyfrancuskie w Republice Weneckiej (wymordowanie 400 żołnierzy francuskich w Weronie) – (17-18.IV.), rozejm francusko-austriacki w Leoben (w zamian za straty w Rzeszy i Italii, Austria otrzymuje Wenecję) – (18.IV.), żądanie kapitulacji Wenecji bez warunków wstępnych przez Francję (V.), złożenie godności przez dożę Republiki Weneckiej, LUDOVICO MANINA i Wielką Radę – wkroczenie armii francuskiej do Wenecji (12.V.), zgilotynowanie BABEUFY i jego ludzi (26.V.), przekształcenie Republiki Genui w Republikę Liguryjską przez Francję (6.VI.) – (do 1805), połączenie Republiki Trans- i Cispadańskiej w Republikę Cisalpińską (29.VI.) – (do 1802). Wkroczenie oddziałów polskich (DENISKO) do austriackiej Bukowiny, klęska powstańców w bitwie</u></u></p>

	<p>pod Dobronowcami (30.VI.). Wykonanie po raz pierwszy Mazurka „Jeszcze Polska nie umarła” (WYBICKI), późniejszego hymnu narodowego Polski (20.VII.). <u>Uprzedzenie zamachu stanu we Francji, obsadzenie przez wojsko gmachów rad ustawodawczych i aresztowania wielu deputowanych, ucieczka CARNOTA (3.IX.), uchwalenie nieważności wyników wyborów w departamentach i deportacji 53 działaczy politycznych (w tym 2 dyrektorów), przywrócenie praw przeciwko emigrantom i księżom opornym przez Radę Pięciuset (4.IX.), rządy II Dyrektoriatu we Francji (do 1799), dolina Valteline w składzie Republiki Cisalpińskiej (10.X.), zniszczenie floty holenderskiej przez flotę Anglii (11.X.), pokój francusko-austriacki w Campo Formio (zrzeczenie się przez Austrię Belgii, Lombardii i posiadłości Rzeszy na zachód od Renu z wyjątkiem Kolonii, likwidacja terytorium Republiki Weneckiej: Istria wraz z Dalmacją, Wenecja właściwa po Adygę do Austrii, Wyspy Jońskie do Francji (17.X.), koniec tzw. I koalicji antyfrancuskiej, pierwszy zamierzony publiczny skok spadochronowy ze statku powietrznego (ANDRÉ GARNERIN) w Paryżu z wysokości 1 km (22.X.). Śmierć FRYDERYKA WILHELMA II (17.XI.). FRYDERYK WILHELM III królem Prus (do 1840). <u>Podpisanie nowej konwencji legionowej między Republiką Cisalpińską a DĄBROWSKIM (17.XI.), wkroczenie armii francuskiej na terytorium Państwa Kościelnego (XII.), manifestacja ludowa w Rzymie – zamordowanie generała francuskiego, LEONARDA DUPHOTA (28.XII.), kryzys stosunków francusko-papieskich, TOUSSAINT naczelnym dowódcą sił francuskich na Haiti (Santo Domingo), projekt francuskiej wyprawy wojennej (BONAPARTE) do Egiptu, TALLEYRAND ministrem spraw zagranicznych Francji (do 1807). Zamach na AGĘ MOHAMMADA w Teheranie. FATH ALI szachem Persji (do 1834). Manifest o 3-dniowej pańszczyźnie (zakaz zmuszania chłopów do pracy w niedziele) i ustawa o rodzinie cesarskiej w Rosji (sposób dziedziczenia tronu). Bunt wśród marynarzy angielskich (Spithead, Nore). KONSTANTYN HANGERLI hospodarem Wołoszczyzny (do 1799). CHAN królem Kambodży (do 1835). JONASZ cesarzem Etiopii (do 1798). Wyprawa niemiecka (FRIEDRICH KONRAD HORNEMANN) przez Saharę do rzeki Niger (do 1801). Śmierć MICHELA JEAN’A SEDAINA’A – pisarza francuskiego, ANTONIO PEREIRA DE FIGULIREDA – filologa portugalskiego, JOHNA WILKESA – publicysty angielskiego, JAMESA HUTTONA – lekarza i geologa szkockiego (Teoria ziemi), HORACEGO WALPOLE’A – polityka i pisarza angielskiego (Zamek w Otranto, czyli opowieść gotycka, Tajemnicza matka).</u></u></p>
<p>1798</p>	<p><u>Antyangielskie powstanie w Irlandii (I-VI.). „Prawo ludności” THOMASA ROBERTA MALTHUSA (wskaźnik wzrostu liczby ludności jest wyższy od wskaźnika wzrostu podaży żywności, konieczne kontrolowanie przyrostu naturalnego, by nie dopuścić do katastrofy), analogiczne wnioski HONG LIANG KI w Chinach. Śmierć byłego króla Polski, STANISŁAWA AUGUSTA w Sankt Petersburgu (12.II.). <u>Profrancuskie powstanie (FRÉDÉRIC CÉSAR DE LAHARPE, PETER OCHS) w Szwajcarii, uchwalenie</u></u></p>

	<p><u>centralistycznej konstytucji, Szwajcaria – Republika Helwecką (do 1803), wkroczenie armii francuskiej do Rzymu (15.II.), upadek Państwa Kościelnego, Republika Rzymska (do 1801), zniesienie władzy świeckiej PIUSA VI, internowanie i wywiezienie go z Rzymu do Sieny (20.II.), a stamtąd do Florencji. Antyangielskie powstanie w Audh (Indie). Wyprawa afgańska (ZEMAN-SZACH) na Pendżab. WELLESLEY generalnym gubernatorem Indii (do 1805). Powstanie rzemieślników i kupców w Syrii. BONAPARTE naczelnym wodzem armii wschodniej (IV.), wyruszenie ekspedycji francuskiej (65 okrętów wojennych i 280 statków transportowych, 16 tys. marynarzy, 38 tys. armia, 187 uczonych, literatów i artystów) z Tulonu na podbój tureckiego Egiptu (19.V.), francuska okupacja Malty (do 1800), klęska powstańców irlandzkich na wzgórzu Vinegar (VI.), wylądowanie Francuzów pod Aleksandrią (1.VII.), zdobycie miasta (2.VII.), bitwa pod Piramidami – zwycięstwo Francji (BONAPARTE) nad Mamelukami (21.VII.), ucieczka MURADA do Syrii, a IBRAHIMA z resztką armii do Górnego Egiptu, wkroczenie armii francuskiej do Kairu, opanowanie miast w delcie Nilu, konwój ze złupionymi dziełami sztuki z Italii w Paryżu (VII.), bitwa morska k/przyl. Abukir – zwycięstwo Anglii (HORATIO NELSON) nad Francją (1.VIII.), odcięcie armii francuskiej od łączności z metropolią, antyfrancuski sojusz turecko-rosyjski, wypowiedzenie wojny Francji przez Turcję i Neapol z Sycylią (IX.), nieudany desant francuski (HUMBERT) w Irlandii (8.IX.), powołanie Wielkiej Rady (Wielki Diwan) w Egipcie pod kontrolą Francji (IX.). Zawiązanie w Warszawie tajnej organizacji, Towarzystwa Republikanów Polskich (I.X.). SULEJMAN sułtanem Maroka (do 1822). Rewolta antyfrancuska w Kairze (X.), marsz armii francuskiej w górę Nilu – zdobycie Fajum i Asjut (X.), Rokowania Francji z plemionami beduińskimi w sprawie przymierza antytureckiego, wszczęcie werbunku do armii francuskiej w Egipcie, amnestia dla wszystkich Turków, Albańczyków, Sudańczyków i chrześcijan z armii Mameluków MURADA (XI.), bitwy: pod Magliano (1.XII.) i Civita Castellana (4.XII.) – zwycięstwa wojsk francusko-polskich (JEAN ANTOINE CHAMPIONNET, KAROL KNIĄZIEWICZ) nad Neapolem, kapitulacja twierdzy Gaeta przed armią francusko-polską (30.XII.), zdobycie Girgi nad Nilem przez wojska francuskie, Minorka pod okupacją angielską (do 1802), inkorporacja Miluzy do Francji, wyspa Korfu pod protektoratem Rosji (do 1807). JERZY XII królem Gruzji (do 1800). FRANCISCO DE SAAVEDRA premierem Hiszpanii (do 1808). Śmierć GAVINA HAMILTONA – malarza szkockiego, LUIGI GALVANIEGO – lekarza i fizyka włoskiego, KARLA ANTONA HICKELA – malarza niemieckiego.</u></p>
<p>1799</p>	<p>Kryzys gospodarczy w Anglii. Wojna majsursko-angielska w Indiach, zdobycie Seringapatamu, śmierć sułtana TIPU w walce, powrót dynastii Wodejarów na tron (do 1947), całkowita zależność Majsuru od Anglii. Wojna Anglików z Marathamami (do 1802), antyangielskie powstanie w Dekanie (do 1800). <u>Zdobycie Neapolu przez siły francusko-polskie (CHAMPIONNET, KNIĄZIEWICZ) –</u></p>

(21-23.I.), Neapol – Republiką Partenopejską (I-VI.), powstanie Republiki Lukki (do 1803), wypędzenie KAROLA EMANUELA IV z Piemontu i przyłączenie tego terytorium do Francji (II.), zdobycie Isny i Asuanu przez Francuzów (II.), wywiezienie papieża PIUSA VI do Valence we Francji (III.), francuska okupacja Rzymu (do 1801), profrancuskie powstanie w Toskanii, ucieczka z kraju wielkiego księcia, FERDYNANDA III (III.), francuska okupacja Toskanii (do 1801), zerwanie rokowań francusko-austriackich w Rastatt – wskutek przejścia armii rosyjskiej przez Austrię do Italii, wypowiedzenie wojny Austrii przez Francję, przeciwko Francji występuje II koalicja (Austria, Rosja, Szwecja, Portugalia, Saksonia + Wielka Brytania od 1793, Turcja i Neapol z Sycylią od 1798), bitwy: pod Legnano (26.III.) i Magnano (5.IV.) – zwycięstwa armii austriacko-rosyjskiej (SUWOROW) nad armią francusko-polską (BARTHOLOME SCHÉNER), wyprawa francuska na Syrię (BONAPARTE), bitwa pod górą Tabor – zwycięstwo Francji nad Turcją (17.IV.), wzięcie El Araisz, Gazy, Jaffy i Hajfy, bezskuteczne oblężenie twierdzy Saint Jean d’Acre przez wojska francuskie i odwrót do Kairu, unieważnienie wyborów do rad prawodawczych przed Dyktatorią we Francji (11.V.), wprowadzenie SIEYÈSA do Dyktatoriatu (V.), obalenie 3 dyrektorów przez rady prawodawcze (VI.), I bitwa pod Zurychem – zwycięstwo Francji (ANDRÉ MASSENA) nad Rosją (ALEKSANDER RIMSKI-KORSAKOW) – (4.VI.), wypędzenie Francuzów z reszty Wysp Jońskich przez Rosjan (USZAKOW), antyfrancuskie powstanie w Neapolu, zdobycie miasta przez armię kard. FABRIZIO DIONIGIO RUFFO DI BAGNARY, upadek Republiki Partenopejskiej (13.VI.), ustabilizowanie się składu Dyktatoriatu we Francji (PAUL JEAN FRANÇOIS NICOLAS BARRAS, ROGER DUCOS, LOUIS JERÔME GOHIER, PHILIPPE AUGUSTE MERLIN DE DOUAI, SIEYÈS), bitwa nad Trebbią – zwycięstwo armii austriacko-rosyjskiej (SUWOROW) nad armią francusko-polską (JACQUES STEFAN MACDONALD) – (17-19.VI.), faza władzy neojakobińskiej we Francji (18.VI-13.VIII.), bitwa pod Abukirem – zwycięstwo Francji (BONAPARTE) nad Turcją (25.VII.), odkrycie Kamienia z Rosetty przez francuskich uczonych, kapitulacja wojsk francusko-polskich w Mantui przed Austriakami (29-30.VII.), bitwa pod Novi – triumf armii francusko-polskiej nad Austrią (15.VIII.), opuszczenie Egiptu przez wojska francuskie BONAPARTEGO (22.VIII.) i udanie się ich do kraju, śmierć PIUSA VI w Valence (29.VIII.), kolejna formacja polska u boku Francji: Legia Naddunajska (KNAZIEWICZ) – (8.IX.), bitwy: na Teufelsbrücke w przeł. Św. Gotharda – zwycięstwo Rosji (SUWOROW) nad Francją (24-26.IX.), II pod Zurychem – zwycięstwo wojsk francuskich (MASSENA) nad armią rosyjską (RIMSKI-KORSAKOW) – (25-27.IX.), nieudany desant angielsko-rosyjski w Holandii (Alkmaar) i jego ewakuacja wskutek braku odzewu Holendrów (IX.), wycofanie się Rosji z II koalicji, desant generała BONAPARTEGO we Fréjus (Francja) – (20.X.), bitwa pod Bosco – zwycięstwo Francji nad Austrią (24.X.), zamach stanu NAPOLEONA BONAPARTEGO we Francji – internowanie

	<p><u>dyrektorów: MERLINA DE DOUAI i GOHIERA przez generała JEAN'A VICTORA MOREAU w Pałacu Luksemburskim, złożenie urzędu dyrektorskiego przez SIEYÈSA, DUCOSA, BARRASA (9.XI. – 18 brumaire'a roku VIII), otoczenie przez wojska miejsca zebrania się rad prawodawczych w Saint Cloud k/Paryża, rozpedzenie Rady Pięciuset, powołanie przez Radę Starszych komisji złożonej z 3 konsulów, wyznaczenie na tych konsulów – SIEYÈSA, DUCOSA i BONAPARTEGO przez resztę Rady Pięciuset (10.XI.), koniec Wielkiej Rewolucji Francuskiej.</u></p>
--	--